AYDINLIK
yayınları

6

SEÇME YAZILAR

şefik hüsnü deymer

BİRİNCİ BASKI

NAM Matbaacılık Koll. Şti.
Sezenler Sokak No. 5/A
Tel : 17 61 79 — ANKARA

SEÇME YAZILAR

ŞEFİK HÜSNÜ DEYMER

AYDINLIK Yayınları 6
Mart 1971

AYDINLIK YAYIN ve DAĞITIM BÜROSU
Süleyman Sırrı Sok. 2/12
P.K. 181
Yenişehir - ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 8
DERLEYİNİN NOTU 19
TÜRKİYEDE SOSYAL SINIFLAR 21
SOSYAL DEVRİM VE KADINLARIMIZ 33
LONCA SOSYALİZMİ 44
TÜRKİYEDE DEVRİM GEREĞİ 52
TÜRKİYEDE DEVRİMİN ŞEKLİ 62
ANATOLE FRANCE - NOBEL ARMAĞANI 71
KARL MARX - FİLOZOF 73
HALK VE SANAT 83
HALKÇILIK ÜSTÜNE DÜŞÜNCELER 90
ANADOLU ZAFERİ 91
BAZI KARANLIK NOKTALARI AYDINLATMA 92
İSLÂM DÜNYASINDA TOPLUMSAL DEVRİMİN KAYNAKLARI 96
TÜRK AYDINLARI 103
ANADOLU'DAN GELEN DÜŞÜNCELER ETRAFINDA TARTIŞMA 109
GERÇEK DEVRİME DOĞRU 113
İKTİSAT KONGRESİNDE İŞÇİ VE KÖYLÜ SINIFLARININ YERİ 123
TÜRKİYE'DE İŞÇİ SINIFININ DURUMU 128
İKTİSAT KONGRESİNDEN SONRA 139

SEÇİM VE YOKSUL VE ORTA HALLİ SINIFLAR 144
TÜRKİYEDE DERNEK BİRLİKLERİNİN TEŞEKKÜLÜ 149
İŞÇİ DÜNYASINDAN 156
YENİ MİLLET MECLİSİNDEN HALK NE BEKLİYOR ... 160
SOSYALİST AKIMLAR VE TÜRKİYE 167
İŞÇİLERİMİZDE UYANIKLIK 177
DEVRİM ESASLARININ DEĞİŞTİRİLMESİ 182
RUS DEVRİMİ VE NEDENLERİ 188
TOPLUMSAL DÜZENLEME KONUSU 206
İŞÇİ SINIFI CUMHURİYET HAKKINDA NE DÜŞÜNÜYOR 213
TÜRK BURJUVAZİSİNİN AİLE KAVGALARI 222
DÜNYA SAVAŞININ DOĞURDUĞU TOPLUMSAL HAREKETLER 232
GENEL SAVAŞA KADAR İŞÇİ ENTERNASYONALLERİNİN TARİHİ 240
ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL'İN TARİHİ 246
YIKICI HALKCILIKTAN YAPICI HALKCILIĞA 255
DEVLET TEKELİNE NİÇİN TARAFTARIZ 261
EKİM İHTİLÂLİ VE TÜRKİYE 267
ÜLKEMİZDE SİYASAL PARTİLERLE SINIFAR ARASINDAKİ İLİŞKİ 274
TÜRKİYE KÖYLÜ SINIFININ KURTULUŞU 282
TÜRKİYE'DE EKONOMİK SORUN 290

ÖNSÖZ

Yüzelli yıldır Türkiye aydınları kapitalist Batı'nın merkezlerine taşındılar durdular. İçlerinde bu memlekete yararlı olma amacıyla gidenler de vardı. Böylelerinin iddiası, Batı'nın «ilim ve irfanını» alıp memlekete getirmekti. Böylelikle Türkiye'nin geriliğine son vermekti. Uygarlık meş'alesi Batı'nın elindeydi. Batı Avrupa'nın kapitalist ülkeleri her bakımdan kalkınma yolunda uzun mesafeler aşmışlardı. Aydınlarımız, Batı'yı böyle yüksek bir düzeye ulaştıran bilimi (Bu bilime dayanan ideolojiyi ve tekniği) Türkiye'ye ithâl ettikleri takdirde, kendi ülkelerinin de aynı yoldan ilerliyeceğini umuyorlardı. Yanılıyorlardı. Batı'da teknolojik ilerlemeye ve dolayısıyle kalkınma ve ilerlemeye elverişli ortamı yaratan şey burjuvazinin egemenliği, burjuva dünyayı görüş tarzı, burjuva ideolojisi olmuştu. Burjuva sosyal bilimi, tarihin

belirli bir anında, burjuvazi henüz devrimci bir sınıfken, teknolojik ilerleme ile bağdaşmaktaydı. O çağda burjuva sosyal bilimini, burjuva ideolojisini benimseyen bir toplumun önünde, kapitalist yoldan gelişme ve ilerleme olanakları açılırdı. Ama o çağ artık gerilerde kalmıştı. Artık emperyalizm sürecine girmiş olan bir dünyada Türkiye gibi bir ülke için burjuva sosyal biliminden yararlanarak, burjuvazinin hegemonyası altında, kapitalist yoldan teknolojik ilerlemeyi sağlama olanakları ortadan kalkmıştı. Burjuva sosyal biliminin, burjuva ideolojisinin gösterdiği ilerleme yolu artık tıkanmıştı. Ve bizim Batı örneği hayranı aydınlarımızın tutmuş oldukları yol bir çıkmazdı. Bunların hayal kırıklığına uğramaları kaçınılmaz bir şeydi. Böyle bir dünyada Türkiye gibi bir toplum için tutulacak biricik doğru yol, geçmişte kapitalist Batının gelişmesini sağlamış olan burjuva bilimini değil, kapitalist Batının antitezi olarak, onun bağrında doğmuş olan ve bütün halkların kurtuluşu uğruna savaşın ideolojik silâhı niteliğini taşıyan proleter devrimci bilimi edinmekti; bu devrimci bilimi Türkiye'ye getirmekti, onu Türkiye'de yaymak, Türkiye toplumuna uygulamaktı.

Şefik Hüsnü Deymer, işte bunu yapmıştır. O, bu yüzden büyüktür. Tarih, kendisinden, «bilimsel sosyalizmi Türkiye'ye getiren adam» diye söz edecektir. Ama Şefik Hüsnü, yalnız bundan ötürü büyük değildir. O, yalnız Türkiye'de sömürülen ve ezilen sınıfların eylem kılavuzu olacak teoriyi Türkiye'ye taşımakla kalmadı, ömrü boyunca o kılavuzun gösterdiği çetin yoldan en önde yürüdü. Şefik Hüsnü, devrimci eylem kılavuzunu Türkiye gerçeklerine yaratıcı ruhla uygulayabilen ve böylelikle doğru devrimci çizgiyi saptayabilen kişiydi.

Bu kitapta, Şefik Hüsnü'nün **Aydınlık** Dergisinde 1921'den 1925'e kadar yayınlanan bütün yazıları, birkaç

istisna ile, sunulmaktadır. Bu yazılarda, bugün devrim yolunda ilk adım olarak savunduğumuz Millî Demokratik Devrim'in, bu devrimin sınıf tahlili, stratejisi, görevlerinin genel çizgileriyle, bundan hemen hemen yarım yüzyıl önce, Şefik Hüsnü tarafından savunulduğunu görmekteyiz. Bu yazılarda Şefik Hüsnü, proleter enternasyonalizminden en ufak bir tavizde bulunmayan bir Leninistir. O, bütün dünyadaki proleter devrimci mücadeleyle ve millî kurtuluş hareketleriyle dayanışma durumundadır.

Kitapta yer alan yazılar tazeliklerinden pek bir şey yitirmemişlerdir. Şefik Hüsnü'nün Türkiye toplumunu tahlili ayrı ayrı sınıf ve zümreleri, devrim açısından, değerlendirmesi, bir kere daha bir millî kurtuluş savaşı şartlarında bulunan 1970 Türkiyesi için de, esas olarak, geçerlidir. Bu durum, yazarın marksist tahlil yeteneğini gösterdiği kadar, yarım yüzyıl içinde Türkiye'de yer alan, (Şefik Hüsnü'nün deyişiyle) «siyasî devrimin», bu bir türlü «sosyal devrime» dönüşemeyen küçük—burjuva radikal atılımının, Türkiye halkına sağladığı kazançların, anti-kemalist karşı—devrim sonucu, ne ölçüde yitirildiğini gösterir. Toplumumuzun yarım yüzyıl içinde gide gide bir arpa boyu yol gidebildiği gerçeğini gösterir.

Evet, Şefik Hüsnü Deymer Batıya gitme olanağına kavuşmuş öteki aydınlarımızdan bambaşkaydı. Onun tanıdığı Paris, sadece Sorbonne semtinin, Champs Elisée kahvelerinin Paris'i olmadı. Şefik Hüsnü, Fransız toplumunun geleceğini temsil eden devrimci çevrelerle bağlar kurmanın, emperyalizmin sömürü alanı bir ülkenin aydını olarak, yurtsever olarak, görevi olduğunu kısa zamanda anladı. Bütün zihin açıklığıyla Jean Jaures'lerin, Marcel Cachin'lerin, Anatole France'ların kürsüleri önünde yerini aldı. Onun tanıdığı Fransa, 1905 Rus Devrimi sonrası ve Birinci Dünya Savaşı öncesi döneminin Fran-

sası idi. 1905 devrimi, devrim mihrakının artık Batı Avrupa'dan Doğuya kaydığı gerçeğini perçinleyen büyük olaydı. Fransa'da gözler Doğuya, stepler ülkesine çevrilmişti. Şefik Hüsnü, 1905 Rus Devrimini ve onun ardından gelen irtica dönemini günü gününe izleme olanağını buldu. **Aydınlık**'taki yazılarında bu devrimden, dünün olayıymış gibi, «1905 Rus Devrimi hatırlardadır» diye sözeder.

Şefik Hüsnü, 1912'de, genç bir tıp doktoru olarak yurda döndüğü zaman, Türkiye Balkan savaşı içindeydi. Bu savaşı, Birinci Dünya Savaşı izledi. Şefik Hüsnü, teğmen, üsteğmen ve yüzbaşı rütbeleriyle altı yıl cephede savaşa katıldı. Çanakkale Savaşı süresince, o cephede görevliydi. Şefik Hüsnü, savaş anılarına bağlıydı, onları anlatırken cephe arkadaşlarını duygulanarak anardı. Çanakkale'de cephe komutanı Cevat Paşa'dan sevgi ve saygıyla sözederdi. Cephe kumandam paşayla tabib yüzbaşı arasında, rütbe farkının izin verdiği ölçüde, bir dostluk ilişkisi kurulmuştu.

Şefik Hüsnü'nün o dönemde iktidardaki İttihat ve Terakki Fırkası hakkında görüşü de ilginçtir: 1950'lerde Orhaniye Askerî Cezaevi'ndeyken, siyasî mahkûmlar arasında bir söyleşi toplantısı sırasında, bir arkadaş, Birinci Dünya Savaşına Türkiye'nin, Alman emperyalizmi ve yerli ortakları tarafından nasıl bir oluş bittiye getirilerek sokulduğunu anlatmış ve bugün de aynı tehlikeyle karşı karşıya olduğumuza, Amerikalıların yurdumuzdaki askerî üslerinden yararlanarak, bizi, hatta Almanlardan daha kolay, istemediğimiz bir savaşa sokabileceğine işaret etmişti. Arkadaş, bu konuşması sırasında, Alman emperyalizminin kuyrukçuluğu politikasını izlemiş olan İttihatçıları sert bir dille eleştirmişti. Söyleşiden sonra Şefik Hüsnü, İttihatçılar hakkındaki görüşünü şu sözlerle dile getirdi : (konuşan arkadaşa hitaben) «İttihatçılara

gereğinden fazla yüklendin. Meselenin sözünü ettiğin yanı var tabiî. Ama şunu da göz önünde tutmak gerek : o dönemde Türkiye'de İttihatçıların solunda sözü edilecek bir hareket yoktu. İktidara namzet olan muhalif parti, Hürriyet ve İtilaf Fırkasıydı. Bunlar, İngiliz ve Fransız emperyalistlerinin adamlarıydılar. Bir de şu önemli nokta var: bizim o dönemde İngiltere'ye ve Fransa'ya karşı, Kapitülasyon imtiyazlarının başlıca sahipleri olan bu iki emperyalist ülkeye karşı savaşa girmemiz demek, kapitülasyonların kalkması demekti. Nitekim savaşa girmemizle kapitülasyonlar kalktı ve bir daha geri getirilemedi. (Tabiî burada Şefik Hüsnü, Türkiye'nin Amerikan emperyalizmine peşkeş çekildiği 1940'lar ve 1950'lerden önceki dönemden sözetmekteydi.) Kapitülasyonların kalkması, o zamanların bizim için en önemli meselesiydi. Bütün yurtseverler bu uğurda her türlü felâkete göğüs germeye hazırdık. Bizim, bir olup bitti sonucu, Birinci Dünya Savaşına sokulmamızı o kadar kolayca sineye çekmemizi açıklarken, bu haleti-ruhiyeyi gözönünde tutmak gerekir.»

Şu söylenebilir: Şefik Hüsnü'nün, Balkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı boyunca iktidardaki İttihat ve Terakki Fırkasına karşı, bir marksist olarak, sözü edilecek aktif muhalefet eylemi olmamıştır.

Aynı adamı, savaş sona erer ermez en aktif proleter devrimci eylem içinde görüyoruz. Hiç şüphe yok ki, bu değişiklikte başlıca etken, Türkiye'nin savaşta yenilgiye uğraması, ve galip gelen emperyalist devletlerin Türkiye'nin devlet olarak varlığını ortadan kaldırmaya karar vermiş bulunmalarıydı. Türkiye bir millî kurtuluş savaşı şartlarına girmişti. Ve her gerçek yurtsever gibi Şefik Hüsnü de «analar bugün için doğurdu» diyordu. Bir başka önemli etken de Rusya'daki Büyük Ekim Devrimi

idi. Ekim Devrimi, bütün dünyada devrim ateşini tutuşturmuştu ve Türkiye bu bakımdan bir istisna değildi. Birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de ilk marksist-leninist parti, (Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası), 1919 yılında kuru'du. İstanbul'da iki bin işçi delegenin katılmasıyla yapılan bu partinin ilk kongresi, Şefik Hüsnü'yü en büyük parti görevine, Parti Genel Sekreterliğine getirdi.

1919 yılı, Millî Kurtuluş Savaşımızın örgütlendiği ve Türkiye halkının kitlesiyle emperyalizmin karşısına dikildiği yıldır. Düşman işgâli altında İstanbul proleteryasını bilinçlendirme ve örgütlendirme görevini yerine getiren Şefik Hüsnü'nün partisi, emperyalizmin ve yerli ortaklarının karşısında devrimci güçbirliğinin şart olduğunu kavradı ve bu güç birliği zihniyetiyle hareket etmesini bildi. Sosyalist Parti millî güçler cephesinde yerini aldı. O zamanın başta gelen devrimci görevi, Anadolu'da emperyalizmin maşası Yunan ordusuna karşı, ve gene emperyalizmin kışkırttığı gayri-millî unsurların isyan hareketlerine karşı savaşan milli kuvvetlerin zaferinin sağlanması için herşeyin yapılmasıydı. Şefik Hüsnü ve partisi, bu başta gelen görevi yerine getirmiştir. Kurtuluş Savaşına önderlik eden kemalistler ile işçi sınıfı devrimcileri arasında güçbirliği kuruldu. İstanbul'da başta gelen mesele, Anadolu'nun insanca ve silâhça takviyesi meselesiydi. Millî Kurtuluş Savaşı süresince, İstanbul ve çevresindeki cephaneliklerdeki silâh ve cephanenin ele geçirilerek Anadolu'ya taşınmasında İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası üyesi militanlar en önemli rolü oynadılar.

Burada Şefik Hüsnü'nün yakın mücadele arkadaşı Baba Mehmet'i o dönemin proleter devrimci militan örneği olarak gösterebiliriz: Baba Mehmet Karadeniz-

liydi. Takacılar arasında devrimci bilinci ile, yürekliliği ve teşkilatçılığıyla kısa zamanda lider durumuna gelmişti. Anadolu'ya silâh kaçırma işinde başrolü o oynamıştır. O İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası üyesiydi. Bir sosyalist olarak, devrimci görevi gereği, bütün milliçi çevrelerle samimî bağlar kurmuştu. Kurtuluş Savaşımızla ilgili anılarda, Baba Mehmet'in adı geçer. O'nu ittihatçısı da, kemalisti de kendine mal etmeye çalışır. Ama o, su katılmamış bir proleter devrimciydi. Büyük Ekim Devrimi bu Karadeniz uşağını derinden etkilemişti. Suyun ötesinde, Rusya'da bir Lenin ortaya çıkmış ve patronların, ağaların hakkından gelerek sömürünün olmadığı, çalışan adamın yüzünün güldüğü sosyalist toplumu kurmaya girişmişti. Kurtuluş savaşını vermekte olan kendi vatanı niçin aynı yolu, sosyalizm yolunu tutmasındı? Baba Mehmet o çetin mücadele yıllarında en çetin görevleri yerine getirirken sosyalizmi nihaî gaye saymıştır. Onun Şefik Hüsnü ile ortak dil bulması tabiî bir şeydir. Ethem Nejat gibi, Reşat Fuat gibi bu toplumun yetiştirdiği en güçlü proleter devrimci aydınlara en yakın mücadele arkadaşlığı bağları kurabilen Şefik Hüsnü, Baba Mehmetleri de bağrına basmasını bilirdi.

Bilindiği gibi, Türkiye, zaferden sonra, Baba Mehmet'lerin özlediği sosyalizm yolunu tutmadı. Takrir-i Sükûn Kanununun kabulünden sonra Baba Mehmet Sovyetler Birliğine gitti. Moskova'da yerleşti ve birkaç yıl sonra orada öldü. Şefik Hüsnü, bu gün proleter devrimcilerinin savundukları devrimci güçbirliği fikrini, Kurtuluş Savaşımız şartlarında en iyi ifade etmekle kalmamış partisinin militanlarının çabasıyla bu güçbirliğini devrimci eylemde gerçekleştirmiştir.

Bir soru akla gelebilir: Millî Kurtuluş Savaşımız, bütün vatan düzeyinde verilmekle birlikte, düşmana ke-

sin darbeler Anadolu'da indirilmekteydi. Ve millî mücadele Türkiye'sinin merkezi Anadolu'nun göbeğinde Ankara'ydı. Bu durumda İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkasının da merkezi Ankara olmamalı mıydı? Şefik Hüsnü'nün Anadolu'ya geçip devrimci eylemini orada yürütmesi, en doğru davranış değil miydi? Bir sosyalist partinin gelişme olanakları, Millî Kurtuluş Savaşı şartlarında, İstanbul'a kıyasla Anadolu'da daha büyük olmaz mıydı?

Bu satırların yazarı bu soruyu Şefik Hüsnü'ye sormuştur. Cevabı özet olarak şu oldu: «Proletaryanın yoğun olarak bulunduğu tek merkez İstanbul'du. Biz, *«nerede proletarya, orada biz» d'ye düşündük.* Önümüzde Sovyet devrimi örneği vardı. Rusya'da devrim şehirlerde başlamıştı, köylere sonra yayılmıştı. Ve Rus devriminde tek temel güç işçi sınıfıydı. Bu düşüncelerle İstanbul'da kaldık. Biz, o zamanlar, böyle düşünüyorduk. Ama ben kendi hesabıma şimdi başka türlü düşünüyorum. Ankara'ya gitmemiz doğru bir davranış olacaktı. Mustafa Kemal ile, hiç değilse ilk yıllarda, daha geniş bir güçbirliği sağlanabilirdi. Üstelik kendisiyle hemşehriydik. Birçok müşterek dostlarımız vardı. Bizde bu gibi kişisel bağlar, kısa vadede de olsa, etkili olabilir . . . »

Bu sözlere katılmak gerek. Aradan geçen yarım yüzyıla yakın süre içinde dünyadaki devrimci hareketlerin tecrübesi, Türkiye gibi ülkelerde proletaryanın yanında yoksul köylülüğün de devrimin temel gücü olarak saf tuttuğunu açıkça göstermiştir. Hiç şüphe yok ki, Millî Kurtuluş Savaşı şartlarında proleter devrimci liderler kadrosu, şehir proletaryasının örgütlenmesini ve mücadeleye yöneltilmesini ihmal etmemekle birlikte, karargâhını en çok güvenliği olan noktalarda, yoksul köylü yığınlarına en kolayca ulaşabileceği noktalarda kurmalıdır.

İzmir İktisat Kongresinde, birçok iç ve dış etkenler yüzünden liberalizm yolunu tutan, müslüman Türklerden bir milî burjuvazi yaratarak kapitalist yoldan kalkınma hayaline kapılan Ankara hükümeti Şeyh Sait İsyanının doğurduğu bunalımla karşılaşınca, bir yandan irtica ezerken, öte yandan sosyalist fikri boğma yolunu tuttu. İşçi sınıfının siyasî ve meslekî örgütleri kapatıldı. Marksist yayın yasaklandı. Çağımızda sosyalist fikrin yasaklanması demek, bugünün hakiki sosyal bilimin yasaklanması demektir. Marksizm denen klavuzun yokluğunda Türkiye topumunun rotayı şaşırması ve küçük burjuva radikal nitelikte birkaç ileri hamleden sonra yeniden karşı-devrim batağına saplanması kaçınılmaz bir şeydi.

Bundan sonra Şefik Hüsnü ve arkadaşları illegal devrimci eylem yolunu tutacaklardır. Bu çetin yol, işkence odalarından, hapishanelerden, sürgünlerden geçer. Şefik Hüsnü, bu çetin yoldan başı dik yürüyebilenlerdendir. Dostların ona karşı sevgi, güven ve saygısı, düşmanların da ona karşı duyduğu saygı ile karışık derin kin bundan ötürüdür.

Şefik Hüsnü İki Dünya Savaşı arasındaki dönemde, sorumlu bir proleter devrimcisi olarak hareketli bir yaşantı sürmüş, uluslararası proleterya hareketinin önemli tarihî anlarını mahallinde yaşamış ve bu hareketin en yüksek görevlerini yüklenmiştir. 1919'da Fransız sosyalistlerinin Tours Kongresine Türkiye temsilcisi olarak katıldı ve Fransız proletaryasının gerçek sözcülerinin II. Enternasyonal oportünizmini bozguna uğratışlarının tanığı oldu. Bu tarihî kongreye Doğudan gelme bir başka yabancı da katılmıştı: Ho Şi Minh. 1933'te Almanya'da Nazilerin tertipledikleri ünlü Reichstag yangını provakasyonuna o da karıştırılmak istendi. Dimitrov ile birlikte tutuklanarak Muabit Cezaevine kapatılanlar arasında Şe-

fik Hüsnü de vardı. Şefik Hüsnü III. Enternasyonalin Yürütme Komitesi (İKKİ) üyeliğine yükselmiş ve bu görevde yıllarca kalmıştır.

İnsan, devrimci sıfatına devrimci mücadele ile hak kazanır. Bir kimsenin devrimci olup olmadığının birinci ölçütü yaşantısıdır. Şefik Hüsnü yaşantısıyla devrimci sıfatına tam hak kazanmıştır. Hayatının kronolijisine bir gözatalım :

1912—1918 : Askerlik, Balkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı cephelerinde

1918—1925 : Legal devrimci eylem. (İşçi Ve Çiftçi Sosyalist Fırkası, **Aydınlık**, vb..)

1925—1927 : İllegal devrimci eylem.

1927—1929 : Tutuklanma, yargılanma, hapis cezasına mahkûmiyet.

1929—1939 : Yurtdışında devrimci eylem.

1939—1946 : Yurda dönüş, illegal devrimci eylem.

1946 : 6 ay legal devrimci eylem (Türkiye Emekçi ve Köylü Sosyalist Partisi).

1946—1950 : Tutuklanma, yargılanma, mahkûmiyet.

1950—1952 : İllegal devrimci eylem.

1952—1957 : Tutuklanma, yargılanma, mahkûmiyet.

1957—1958 : Sürgün ve sürgünde ölüm.

Yani toplam olarak : 8 yıl cephede askerlik, 6 yıl legal devrimci eylem, 20 yıl illegal devrimci eylem (11 yılı yurtdışında), 11 yıl mahpusluk, ve sürgünde ölüm.

Şefik Hüsnü proleter devrimcisinin en yüksek vasıflarını özünde taşıyan kişidir. Bu vasıflardan biri yürekliliktir. Eylemden, eylemin en çetininden sözedildi mi, Şefik Hüsnü'nün gözleri parlardı. En çetin anlarda yüreklliğini belli ederdi.

Bu vasıflardan bir başkası davaya kayıtsız şartsız bağlılıktır. Proleter devrimci davayı her şeyin üstünde tutmaktır. Şefik Hüsnü, bunu yapabilen kişiydi. Onun kişisel meselelerinden, aile dertlerinden söz ettiği hemen hiç görülmezdi. Bir tek çocuğu olmuştur. Bu kızçocuğu, genç yaşında, Varşova'da, Alman Nazilerine karşı savaşarak hayatını vermişti. Şefik Hüsnü'nün hayatındaki bu dramı, kendisiyle birlikte aynı koğuşta yanyana yıllarca hapis yatan arkadaşlarından birçokları uzun süre bilmediler ve öğrendikleri zaman da doğrudan doğruya kendisinden değil bir üçüncü şahıstan öğrendiler.

Şefik Hüsnü'nün önde gelen devrimci vasıflarından biri de derin devrimci gururu idi. Çetin yaşantısı boyunca alçaklıkların, ihanetlerin çeşitleriyle karşılaşmıştı. Oportünistlere karşı, proleter devrimcisinin yaşantısında olağan olan çetin sınavlarda başını dik tutamayıp devrimci şerefine halel getirenlere karşı derin bir küçümseme duygusu taşırdı. Böylelerinin ve nankör işten kaçan bazı sansasyonel eylem meraklısı yarı-aydınların yıllarca boy hedefi olmuştur. Kendisine bu çevrelerden fırlatılan çamurdan habersiz gibi davranırdı. Bundan yakınmayı küçüklük sayardı. Hiç şüphe yok ki, bugün sağ olsaydı ve mahut «Bizim Radyo»nun ve onun arkasında duran sahte marksist-leninist çevrenin, Türkiye proleter devrimcilerine küfür ve iftiralarına, Şefik Hüsnü adını ağıza almadan Türkiye işçi sınıfı tarihini yazma çabalarına, oportünistlere, hainlere arka çıkmalara tanık olsaydı, tepkisi aynı olurdu. Küçümsemeyle başını onlardan çevirir ve proleter devrimcisinin yolunda ileriye doğru yürüyüşüne devam ederdi.

Sömürü düzeninin adamları karşısında, rastlantı olarak saflarımıza girebilmiş değişik tipteki oportünistler,

arivistler karşısında, devrimci gururuyla muhatabını ezebilen Şefik Hüsnü, emekçi ve aydın yoldaşları arasında insanların en alçak gönüllüsüydü. «Düşmanlara ağır, dostlara şekerdir» sözü tam ona göredir. Onun bu tevazuu, kaynağını, proleter devrimci düşünür ve eylem adamı olarak büyük yetenek ve kendine güveninden almaktaydı.

Büyük proleter devrimci arkadaşımız Şefik Hüsnü Deymer'in anısı devrimci mücadelemize rehber olsun.

Mihri Belli

Bu kitap Şefik Hüsnü Deymer'in **Aydınlık** dergisinde çıkan yazılarının derlemesidir. 1921 Haziranı ile 18 Şubat 1925 arasında, 31 sayı olarak, yayınlanan **Aydınlık** dergisi, (Türkiye kütüphanelerinde bulunmayan 12. sayısı hariç) baştan aşağı tarandı ve Şefik Hüsnü Deymer'e ait yazılar bugünün diline uyarlanarak kitaba alındı.

Aydınlık külliyatını, bazı eksikler ile, Ankara'da Millî Kütüphaneden ve BMM Kütüphanesinden sağladık. Bu kütüphanelerde bulunmayan 2, 3, ve 11'inci sayıları Müntakim Öçmen arkadaşımız İstanbul kütüphanelerindeki koleksiyonlardan taradı, bugünün diline uyarladı ve bize iletti. Öçmen, bizde bulunan birkaç makaleyi de bugünün yaşayan diline uyarlamıştır. Bu bakımdan, kitap, kollektif emek ürünüdür.

Yazıların bugünkü dile uyarlanmasında en büyük endişemiz, yazarın kastettiği anlamın bozulmaması ve usûlûbun mümkün olduğu kadar korunması oldu. Öztürkçecilik gibi bir kaygımız olmadı. Kökeni ne olursa olsun bugün genellikle kullanılan kelimeleri biz de kullandık.

Ahmet Çavuşoğlu

TÜRKİYE'DE SOSYAL SINIFLAR

Bilimsel temellere dayanan incelemelerde bulunan tarihçiler ve sosyologlar, tarihi —en eski devirlerden beri— zaman zaman birbirinin yerine geçen sınıfların mücadelesi zinciri sayarlar. Bu insan topluluklarının mahiyetleri, üretim biçimlerine ve toplum örgütlerine göre her ulusta başka başka olabilir. Fakat aynı ulusun tarihi, belli bazı geleneklere sahip belli bazı sınıfların diğer bazı sınıflar üzerine yaptığı zorlama ve baskının yarattığı değişiklikleri yansıtır. Devlet örgütleri ne olursa olsun bu ezilen, ebedî bir güdüm altında yaşayan, mutluluk kavramıyla ilgisi olmayan sınıfın geçim şartları, yeryüzündeki toplumların hepsinde hemen hemen aynıdır. Ve bu sınıf her yerde halk kitlelerinin ezici çoğunluğunu teşkil eder.

Çeşitli zamanlarda ve çeşitli ülkelerde bu kitlelere değişik adlar verilmiştir : Esir, memlûk, amele, proleter, gündelikçi, rençber... v.b. Bu şekilde anılanların hayattan yararlanma hakları, hiç bir devrede ve hiç bir yerde belli bir düzeyi aşmaz. Birbiri arasındaki fark, sadece, işgücünü sömürme imtiyazını elinde tutanlarla aralarındaki ilişkiyi düzenleyen gelenek ve göreneklerin değişik olmasındadır. Örnekse köleliğin kaldırılmasından önce, bir köle kendisini satın almış olan sermayenin malı olmakla beraber, gücünün yettiğinden fazla bir iş göremezdi; ne zorla ne tatlılıkla sağlayabildiği gelir bir noktayı aşamazdı. Buna karşılık sahibi ondan mümkün olan en büyük geliri üretmek için, yaşayabileceği ve iş için harcayacağı kuvveti karşılayabileceği kadar bir gıda ile onu beslemeye ve hastalıklarını, en etkili ilâçlarla tedavi etmeye-kendi kârını düşünerek -çaba harcardı. Bugün bir işçi, fabrikasında ömrünü tükettiği kapitalistin -kanuna göremalı değildir. Aynı kanuna göre isterse çalışmak, isterse çalışmamak hakkına sahiptir. Fakat bu hak uygulamada, açlıktan ölmekle yaşamak şıklarından birini seçmekten daha ötede bir anlam taşımaz. Ekmeksiz kalmak korkusu altında bir işçi, işletmecilerin koyduğu yönetmeliğe bağlı olarak çalışmaya mahkûmdur. Tıpkı köle sahibi gibi, kapitalist de gündelikçinin beslenmesine yeter enaz bir ücret vermez ve başta gelen ihtiyaçlarını karşılamazsa —servetini artırmaktan ibaret olan— kendi amacından, bunun kaynağını kurutmak suretiyle uzaklaşmış olur.

Türkiye'de, devlet örgütünün dinle olan sınıfsal bağlarından, uzun süren askerliğin bütün hayata etkili olmasından, ulusal rekabet ve düşmanlıkların şiddetinden, bu sınıflar yakınlara kadar, başka ülkelerde görülegelen özel şekilleriyle göze çarpmamıştır. Hatta bazı yazarlar, bunların herhangi bir zamanda var olduklarını bile inkâr

ederler. İktisat kanunları doğa kanunları kadar zorunlu olarak etkilidirler. Türkiye'de de toplumun ve ekonominin temel taşı, dünyanın her yerinde olduğu gibi özel mülkiyet (ferdî temellük) tir. Bu temelden doğan, sınıflara bölünme işleminden bizim ayrı kalmış olmamız düşünülemez. Nitekim araştırılınca, halkın -daha pek eski zamanlardan— böyle belli geçim koşulları altında yaşayan bölüklere ayrıldığı görülür. Yalnız iki önemli sebep, bu bölükleri ayıran sınırın koşullarını sürekli olarak değiştirmiştir :

1) En müstebit bir devlet şekliyle yönetilen ülkelerde bile, hükümet başkanıyla «kast» denilen imtiyazlı sınıflar arasındaki ilişkiler birtakım usullere göre olur. Bu sınıflar çoğunlukla öbür sınıflara kapalı bulunur. İmtiyazlar babadan oğula geçer. Evlenmeler aynı sınıf içinde olur. Doğuda ise eskiden beri birimtiyazlı sınıf var olmakla beraber uzun yüzyıllar usul ve nizam denilen tek şey, bir üst makamın iradesinden ibaret kalmıştır. Gönlüne estikçe, hangi düzeyden hangi ulustan olduğuna bakmadan, dilediğini en yüksek işlere geçirmek, altına gümüşe boğmak, ya da dilediğini gönüllerde taht kurmuş kimse bile olsa bir anda yıkmak, hükümdarların her zaman kullandıkları bir yetkiydi. Ama bu tektük müdahaleler bu imtiyazlı sınıfın ancak çerçevesini biraz belirsizleştiriyor, nevarki onu alt sınıflarla kaynaştıramıyordu.

2) Bundan daha önemli bir neden de Osmanlı toplumunu birbirine karşı sonsuz nefret, düşmanlık ve kin duygularıyle donanmış bölüklere ayıran, dinlerini a'âmet-i farika gibi taşıyan bağnaz ulusların varlığıdır. Türkiye'de bu ulus birliği, yakın vakitlere kadar, sınıf birliğinden üstün çıkmıştır. İşbölümü bir ulusun çeşitli bireyleri arasında olacağına, çeşitli uluslar arasında oluyordu. Asıl Türk unsurunun seçkinleri, emir yerlerini doldurur-

yor yani küçük büyük memur ve orduda kumandan oluyordu. Her aile çocuğu biraz okuyup yazma öğrenince bir kaleme çırak edilirdi. Ve bu âdeta bir imtiyaz olmuştu. Ara sınıf halk, vilâyetlerde tarımla uğraşır ve gençliğinin büyük bölümünü askerlikte geçirirdi. Evlenme işinde hiç taassup gösterilmez, en mütevazi durumdaki bir genç en zengin ve en kibar sayılan bir aileye —hiç bir dedikoduya meydan vermeksizin— damat veya gelin olabiliyordu. Bir esnaf ve hademe sınıfı da var ise de bunların çocukları çoğu kez yanında çalıştıkları beylerin paşaların çocuklarıyle birarada öğrenim ve eğitim görür, fırsat elverirse yüksek makamlara kadar çıkabilirdi. Kısaca servetler, ticaret, sanayi gibi ekonomik işlerden edinilmediği için serbest rekabet alanında başarılı olanlarla olmayanları ikiye bölen kuvvet etkili olmuyor, siyasî ve keyfî etkenler, Türk toplum tabakalarını —bir kepçe gibi— habire karıştırıyordu. Ticaret ve zanaat alanı Müslüman olmayanların at oynattığı boş bir alandı. Yahudiler, Rumlar, Ermeniler üretimi ve tüketimi düzenleme tekelini ellerine geçirmişlerdi. Bir yerdeki fazla ürünü az olan yere götürmek, içerde bulunmayan şeyleri dışardan getirtmek, Avrupa ile ekonomik ilişkileri kurmak, işbölümünde onlara rastlıyordu. Bu gibi ekonomik işler bir dereceye kadar keyfî müdahalelerden uzak kaldığı için, ekonomik kuruluşlardan doğan sosyal sınıflar, daha Türk'ler arasında tohum halinde iken, öbürlerinde gözle görülür hale gelebilmişti. Bir yanda çoğunluğun kol kuvvetini ve alın terini altın hazinelerine çeviren ve bunun bir bölümüyle iktidara yaranıp onun koruyuculuğunu satın alan burjuvazi altın ve gümüş içinde yüzüyor. Öbür yanda da sefil ve ağır işlerle ömrünü tüketen halk kitleleri bir lokma ekmek karşılığında .. ..

Sansür.

(Beş satırlık bir bölüm sansür edilmiştir.)

Politikanın ekonomi üzerinde yüzyıl süren bu anormal egemenliği, Tanzimat'tan sonra nihayet sönmeye yüz tutuyor. Devlet örgütünün eksikleri tamamlandıkça, Türkler'in de özel teşebbüslere hevesi —azar azar— artıyor. Ve az zamanda büyük bir önem kazanan bir küçük tüccar ve esnaf sınıfı doğuyor. Ancak son çeyrek yüzyılda büyük tüccar ve kapitalistlerle, sanayi işçilerinin dikkate değer birer sınıf şeklini aldıkları görülüyor.

* * *

Bugün artık sınıfları bütün özellikleriyle belirmiş olarak görüyoruz. Artık görevlerin bölüşülmesinde, milliyet farkları büyük rol oynamıyor. Ekonomik zorunlulukların ürünü olan topluluklar üzerinde hissedilir bir etki yapamıyor. Hatta bir sınıfın bilinçli üyeleri kendi sınıfına bağlı öbür uluslardan olanları, karşı sınıftan olup da kendi ulusuna bağlı olanlardan daha yakın daha dost görüyor. Onlara bir arkadaş, bir yoldaş eli uzatmak ihtiyacını duyuyor. İlkel rekabet duygusu yerine yavaş yavaş güçlenen birlik duygusu, her gün aynı sınıf üyelerini biraz daha birbirine yaklaştırıyor. Fakat gözümüz önünde —Dergah'çıların (*) deyimiyle— kendi kendini bulmaya «sezmeye» başlayan bu sınıflar hangileridir? Ve Avrupa'da mükemmel teşkilâtlarıyle iktidar makamları çevresinde kesin bir savaşa girişmiş olan sınıflarla hangi noktaya kadar karşılaştırılabilir? Tüm büyük tarım ülkelerinde olduğu gibi bu sorunu Türkiye'de de, kentlerde ve köylerde ayrı ayrı incelemek gerekir. Büyük kentlerde burjuvazi iki çeşit aileden oluşur. Bir bölüğü kişizadeler (zadegân) sınıfına benzetilebilir.

(*) Mütareke yıllarında basında Yahya Kemal'in bulunduğu DERGÂH adlı bir dergi yayımlanıyordu. A.Ç.

Bunlar eski devlet adamlarının Türk ordu ve idare makinelerinde önemli yerler tutmuş ve bu yoldan büyük servetler biriktirebilmiş kişilerin çocuklarıdır. Büyük çiftlikler, saraylar misali evler, gelir sağlayan büyük yapılar gibi taşınmaz mülk ile çeşit çeşit değerli taşlar ve süs eşyaları bu zümrenin servetini teşkil eder. Gelirleri büyük toplamlar tutar. Fakat hesapsız kitapsız harcamalarına gene de yetmez. Çünkü bir yandan har vurup harman savurur, bir yandan da, eski bir geleneğe uyarak, çevrelerinde biriken birçok asalak ve fakir aileyi de beslerler. Yavaş yavaş gelir kaynaklarını elden çıkarmaya koyulurlar. Çöküş baş gösterir. Bu bölükten zenginlerin kalıntılarını sonunda hükümet dairelerinde küçük memuriyetlerde bitkisel bir hayat geçirmeye mahkûm olmuş buluruz. İkinci bölümü de güzel fırsatlardan, faydalı ilişkilerden yararlanarak ticaretle, vurgunculuk ve karaborsacılıkla zengin olan, elde geçirdiği serveti, alışverişte iyi kullananlar teşkil eder. Hükümet kuvveti bu zümrenin dayanak noktasıdır, en büyük silahı da memurların arkalamasını sağlayan para kuvvetidir.. Aşar iltizamları (*), bayındırlık işleri, ordu müteahhitliği nice açıkgözleri ihya etmiştir. Son zamanlarda malını mülkünü paraya çe-

(*) Aşar, öşür'ün çoğuludur. Öşür, Arapça onda bir demektir. Tarım vergisinin para yerine ürün olarak, ürünün onda birinin (gerçekte onda birden az olmamak üzere onda beşe kadarının) alınması usulü. Osman'lıya İslâm hukukundan geçmedir. Devlet bu vergiyi kendi memurlariyle toplamaz, bu işi mültezimlere (vergi müteahhitlerine) gördürürdü. Anadolunun geri kalmasının baş nedenlerindendir bu mültezimlik. Mültezim bir yerine köylüden yüz alırdı. Devlet örgütü en küçüğünden padişaha kadar rüşvet yediğinden köylü bu haksızlığı şikâyet edemezdi, ederse canından olurdu. Tanzimatla mültezim usulü kaldırılmış fakat burjuvazinin baskısı ile gene konmuştur. Cumhuriyet yönetimi devlet gelirlerinin üçte birisini tutmasına bakmadan, 17 Şubat 1925 tarihli Kanun'la aşar'ı kaldırmıştır. A.Ç.

virip bu çeşit işlere ya da doğrudan doğruya özel ticarete yatıranların sayısı çoktur. Bu kapitalister arasında bankerlik edenler, fabrika, değirmen, imalâthane, dökümhane vesaire endüstri dallarını idare edenler de bulunur.

Çeşitli unsurlarına, değişik köklerden gelmelerine ve ulusal özelliklerine rağmen toplumun bu sınıfı, bugünkü Avrupa'da politik ekonomik duruma tamamen hâkim olan büyük burjuva sınıfıyle her bakımdan karşılaştırılabilir. Her ikisinde de, ufak bir incelemeyle, aynı eğilimler, aynı amaçlar, aynı usuller, aynı aletler göze çarpar. Avrupa'da olduğu gibi bizde de bu zenginler ve nüfuzlular sınıfı halk kitlelerinin bilinçsizliğinden, birlik olmamasından, bilgisizliğinden yararlanır. Onların alın teriyle geçinir. Başı sıkıştıkça hükümet kuvvetlerini kendi yararına kullanır, ekmeğine yağ sürdüğü için harp ve darpten hoşlanır, yurdu kendi malikânesi saydığı için şiddetli yurtsever görünür... Fakat ne ulusal yükümlülüklerini seve seve yerine getirir, ne de oğullarını askere gönderir. Askerlik mehmetçiğin vazifesidir, vergi vermek de köylünün! Avrupa burjuvazisinin bizimki'erden farkı daha az samimi ve daha iki yüz'ü olmasıdır. O sureti haktan görünerek çıkarını sağlar, halkın itaatini, yurtseverliğini, hürriyetçiliğini uyandırmak için daha ülkücü, daha şairane gösteriş'erle —bir yalandan ve çıkarcı hileden ibaret olan— bu kavramları süsler.

Kentlerde ikinci bir sınıf halk vardır ki sayısı büyük toplama ulaşır. Sosyal hareketlerin en büyük engeli, ölü ağırlığı budur. Bu orta sınıf halk ufak bir sermayeye, güvenli bir duruma veya küçük bir mülke sahiptir. Buna dayanarak bizzat çalışır ve geçici olarak yeter saydığı bir refah ile ailesini geçindirir. Çalışıp çabalayarak daha iyi bir hale kavuşacağına emin, sonsuz bir ümitle ömrünü geçirir. Bu sınıfın en büyük bölümünü ticaret ve sanayiin

en ilkel bir devresinde bocalayan küçük zanaatkârlar ve küçük satıcılar —yani esnaf— teşkil eder. Son çeyrek yüzyılda yabancı sermayenin gelişiyle, günden güne önemi artan büyük sanayi, küçük zanaatçıların işlerine yıkılmaz bir set çekmiş, ve bunları birer birer işçi olmak zorunda bırakmıştır. Fakat küçük dükkancılık olanca gücüyle, hâlâ şehir piyasalarına hâkim olmaktadır. En yakın çıkarlarına dört elle sarılmış, en bencil, dünya bilincine en yabancı, yaşama duygusuyla en zayıf insan örneklerine bunlar arasında rastlanır. Kazançlarına geçici bile olsa bir zarar verebilecek en güzel sosyal işlere karşı öfke ve düşmanlık duyarlar, bu gibi hallerde çoğu kez çekimser kalırlar. Başarıya ulaşan ve ticaretlerinin serbestliğini alan herhangi bir hükümet'n yerinde kalmasını isterler. Yönetimde değişiklik en büyük düşmanlarıdır. Bu sınıfa giren başka önemli bir topluluk da, Avrupa dillerinde «ronds de cuir» denilen orta tabaka memur, subay ve emeklilerdir. Bunların ruhsal durumu kısaca incelediğ'm'z sınıf arkadaş'arınınk'ne tamamen benzer. Amaçları maaşlarının aksamadan çıkmasıdır. Ufak bir terfi hayatlarının en önemli olaylarından biridir. Bunlar da yerlerinden olmak korkusuyla siyasî ve idarî değişikliklerden hoşlanmazlar. Maddî çıkarları hayatlarının en hassas noktasını do'durur. Kendinden başkasını düşünmek duygusu bunlarda tamamen dumura uğramıştır.

Bizdeki bazı örneklerini tanımladığımız bu sınıfa Avrupa'da küçük burjuva sınıfı denir. Küçük burjuvazinin gözebatan özelliklerinden biri de çok hareketli bir sınıf olmasıdır. Bundan önce söz ettiğimiz imtiyazlı sınıflardan, yıldızı sönenler boyuna bunlara katılırlar. Pek nadiren, sayılı birkaç kişi, müstesna bir talih eseri olarak büyük bir servet biriktirip büyük burjuva sınıfına yükselmeyi başarabilir. Fakat ticaret ve sanayide ileri gitmiş ülkeler-

de genel kural bunun tersidir. Küçük burjuvaziden olanlar, her gün daha büyük bir oranda rekabet meydanında yenik düşer, bundan sonra söz açacağımız sınıfa katılarak onun kitlelerini yoğunlaştırır. Bizim gibi, Rusya gibi sanayi ve ticareti ilkel şekillerde kalmış olan ülkelerde ise bu sınıf yabana atılmayacak derecede büyüyor ve hükümetleri kendisiyle meşgul olmaya zorluyor.

Bize göre bu tanımladığımız sınıflar kadrosuna giren topluluklar dışında, bütün halk kitleleri —iş ve yaşama koşulları ne olursa olsun— aynı bir sınıfı oluşturur. Bu iddia, ilk bakışta, karşısında bulunduğumuz unsurlar arasında tam bir benzeyiş olmadığından, biraz fazlaca geniş tutulmuş sayılabilir. Bütün dünya dillerinde proletarya adını taşıyan bu kitleleri, birbirine bağlayan öyle birtakım ruhî ve maddî çıkarlar, sosyal ilişkiler, insanca duygular vardır ki bu sınıflamayı yasal kılar. Proletaryanın birçok adı vardır. Biz burada Türkiye'de bir ad altında toplanabilecek olanları saymakla yetineceğiz. En başta hiç şüphesiz, fabrikalara, taşıt araçları şirketlerine, maden şirketlerine kolunun işgücünü kiralayan işçi ve hizmetliler akla gelir. Bunlar arasında, hükümet dairelerinde, banka ve ticarethane gibi yerlerde yazıcılık vb. gibi işler yapan küçük ücretli memurları da saymak gerekir. Zira bunların gördüğü işte beynin katkısı, usta bir işçininkinden fazla değildir, ve asıl işleyen gerçekten kol kuvvetidir. Zekâ işçileri bu sınıfın ikinci büyük zümresini teşkil eder. Serbest meslek sahipleri burada önemli bir yer tutar. Avrupa'da bir mühendis, bir hekim, bir ressam çok defa milyonlar kazanır ve çok defa sosyal piramidin tepesine erişir. Fakat bizde parmakla gösterilen birkaç kişiden başkası, bütün ömrünü kendisi ve ailesi için bir lokma ekmek bulmak yolunda çalışarak geçirir. Şöyle böyle bir refah sağlayabilenler bile küçük bir azınlıktır.

Ünlü olanları bir yana bırakılırsa şairler, edebiyatçılar, gazeteciler, bütün güzel sanatlarla uğraşanlar hep aynı düşünme içinde yaşarlar. Proletarya için, «kol ve kafa yeteneklerini ancak karnını doyurabilecek kadar bir ücret karşılığında başkasına kiralayanlar topluluğu» tanımını kabul edecek olursak, bir işçi ile sermayesi olmayan bir gazeteci, bir hekim, bir avukat arasında bir fark bulmak zor olur. Tekmil eğitimciler ve öğretmenler de —gerek okullarda gerek evlerde çalışanlar— çeşitli nitelikleriyle proletarya sınıfındandırlar. Başkasının yanında şu bu işleri yapanlar çok dağınık bir zümre teşkil ederler; ve bunlar proletaryanın burjuvaziye en sadık olanları, yani en bilinçsizleridir. Bu sınıfı ayıran nitelikler, işçilerde yetkili makamların titizlikle sürdürdüğü büyük bir cehalet, aydın olanlarda ise örneği bulunmaz bir ters görüş ve bilinçsizliktir. Bu okumuş proletarya, çok defa göğsünde bir küçük burjuva yüreği taşır, kendi cinsinden olanlar tarafından sömürüldüğüne bir türlü inanmak istemez.

Gözlerimizi biraz da köylere, küçük kasabalara çevirelim. Dikkatle bakılınca burada da ahalinin uzaktan sanıldığı gibi «hep birbirine benzer» olmadığı görülür. Şehirdekine benzer bir sıralama köyde de bizi karşılar. Başta köyün ileri gelenleri, ağaları vardır. Bunlar gerçek mütegallibelerdir. Toprağın en büyük bölümü onlara aittir. Bağlı oldukları kazanın memurlarını hediyelere boğarlar. Memurları bu yoldan olmazsa gözlerini korkutarak emirlerine yatırırlar. Çaresiz köylüler için ağalarının baskı ve tahakkümüne karşı hiç bir başvuracak makam bulunmaz. Her türlü haksızlığa boyun eğmekten başka umarları yoktur. Köylülerden yana çalışan tek kuvvet ağalar arasındaki cahilce ziddıyettir. Her köyde bunlardan birkaç tane bulunur, ve bunlar birbirlerine karşı dai-

ma büyük bir kin beslerler. Şehir burjuvalarındaki sınıf birliği duygusu henüz köylere uzanmamıştır. Topraksız köy işçilerinin birbirlerinden habersiz yaşamalarına karşılık, köy ağaları da görülmemiş büyüklükteki öz saygılarının (izzet-i nefis) itmesiyle karşılıklı düşmanlık duygularının elinde çırpınırlar. Elele verip köylüyü soluk almaksızın ortak olarak işletmenin cimri çıkarlarına daha uygun olduğunu görebilenlere az rastlanır. Denilebilir ki köylerde burjuva sınıfının bütün unsurları, bütün malzemesi mevcut ve işlemekte olmakla beraber henüz sınıf tarzında belirmemiştir.

Köylerde küçük burjuvaziye karşılık sayılabilecek bir sınıf halk da vardır. Elindeki birkaç dönüm toprağı ekerek, ağalardan birinin gölgesi altında geçinenler, aynı koşullar altında birkaç sütlü hayvan besleyerek geçim savaşını sürdürenler, her köyde en ilkel şekillerde dükkâncılık, kahvecilik, demircilik, nalbantlık, dülgerlik, terzilik gibi sanatları yapanlar hep bu sınıftandır.

Pazularından başka güvenecek bir varlığı olmayan bütün öbür köylüler de tarım işçileri sınıfını teşkil ederler. Bu özel proletarya sınıfı pek çeşitlidir : Ağaların çiftini süren ortakçı ve maaşlı çiftçiler; susam, mısır, pamuk, tütün gibi ilkbahar ekimini köy köy gezip çapalayan gündelikçiler, hasat zamanı küçük büyük toprak sahiplerinin yetişmiş ürünü çabucak kaldırmak için götürü ücretle tuttukları hasatçı ırgatlar, orakçılar, bağ bozumunda, üzüm ve incir kurutma işlerinde kullanılan işçiler, zeytin palamut işçileri, sürü sahibi olmayan çobanlar, sığırtmaçlar, orman baltacıları, korucular, bekçiler, bunların başlıcalarıdır. Tarıma bağlı sanayi işçileri de buraya girerler. Örnekse zeytin ve susam yağı, sabun ve şarap fabrikalarında, un değirmenlerinde, sebze bahçelerinde, pamuk ve yün ayıklanmasında çalışanlar gibi.

Bu sınıfta cehalet şehirdeki arkadaşlarından daha derindir. Köy okulları yok denilebilecek şekildedir. Köyde bir imam bulunur. Köy çocuklarına ilköğretim vermek, okuyup yazmayı öğretmek görevi ona yüklenmiştir. Fakat hiç bir imam bu işi kendisine vicdanî bir görev bilip onu— heyecanla değil— yalnızca temiz niyetle yapmaz. Bela savma kabilinden yılın bazı aylarında baş vuranlara birkaç ders verir. Vaktini ağalara dalkavuklukla, tarımla, bir çıkar getiren, işinin dışında her türlü işle geçirir. Din ve öğretim görevini tamamiyle ihmal eder. Bunun için köylü yalnız cahil olmakla kalmaz, mensup o'duğu dinin en ilkel esaslarından, kurallarından da gafil bulunur. Ruhî yetenekleri gelişmeden sönmeye mahkûm olur. Kötü bahtını, sefaletini, varlığının zorunlu bir gereği sanır. Neden böyle olduğunu düşünmek bile aklına gelmez. Hiç şüphe yok ki henüz bu çaresizler hakkında bir sınıftan söz etmek, pek kuramsal bir görüştür. Bunlar bir gün ancak sosyal ıstırapların kamçısını yiye yiye uyuşukluktan sıyrılacak, bir şekil ortaya koyacak bir ilk madde yığınından ibarettir. Karşılıklı çekimlerle bu dağınık parçalar bir bütün teşkil ettikleri gün bir sınıftan söz etmeye hakkımız olacaktır.

Avrupa'da gördüğümüze bakarak bu uyuyan unsurların, sosyal gerçeklere gözlerini açtıran, kendi temsilcileri ile teşvik ederek onlara birlik ve dayanışma duyguları telkin eden, örgütleri mükemmel şehir emekçileridir. Ve onlarca bu bir görev ve bir zorunluluk sayılmaktadır. Bizde yeni ortaya çıkmaya başlayan işçi sınıfı, henüz bu gereği duyacak düzeyde örgütlenmiş değildir. Bu örgüt konusu sınıf sorunlarının ruhudur.

(AYDINLIK sayı: 1, Haziran 1921)

SOSYAL DEVRİM VE KADINLARIMIZ

Büyük sanayiin hızla gelişmesi, yirminci yüzyılın başından beri, her yıl artan bir tarzda kadınları fabrikalara, imalâthanelere çekmekte ve onları erkekler nkinden daha çaresiz yığınlar halinde işçi ordularına katmaktaydı. Büyük savaş bu akıma o zamana kadar görülmemiş bir genişlik ve önem verdi. Bütün işçi erkeklerin cepheye gönderilmesine rağmen üretimin durmaması, ve hatta önceki zorunlu ihtiyaçların yanında, tahmin ve tasavvurun üstünde, önemli miktarlarda cephane, savaş malzemesi imali zorunluluğu dolayısiyle, iş kuvvetinin eskisinin birkaç katına çıkarılması gerekiyordu. Bu da ancak erkek işçi yerine kadınların kullanılmasiyle mümkün olabilirdi. En hatıra gelmiyecek işler için onlara baş vurulmaya başlandı. Kendi istekleriyle gelmedikleri zamen, bazı sanayi merkezlerinde iş kabûlüne mecbur bile ediliyorlardı. Bu suretle bilhassa İngiltere ve Almanya'da ve biraz daha küçük ölçülerde Fransa ve İtalya'da, kudretli birer kadın işçi sınıfı ortaya çıkmış ve bunlar doğal olarak sosyal devrim davası etrafında diğer üretici güçler ile beraber hareket ettiklerinden ve onların örgütlerine katıldıklarından, burjuva partilerinin yönettiği ve koruduğu feminizm mücadeleleri büsbütün önemini yitirmiştir.

Bizde de genel savaştan önce halı ve dokuma tezgâhları, tütün fabrikaları, telefon şirketi gibi müesseselerde kadınların çalıştırılması âdet hükmündeydi. Fakat sayıları pek sınırlıydı. Uzun yıllar devam eden seferberliklerden doğan erkek kıtlığı âdet olmamış ve hatta Türk kadınlarının için uygun olmıyan birçok işlerin de kendilerine verilmesini gerektirdi. Nesillerden beri olduğu gibi, ev idaresinin basit işleriyle ömürlerini geçireceklerini sanan, dünyaya yabancı birçok genç kadın ve kızların geçim

savaşına atıldıkları görüldü. Bu zorunlu olmuştu. Hayat pahalılığı karşısında, bir vakit nefes körletmeye yeten ufak gelirler, küçük maaşlarla kanaat ederek, kendi köşeciğinde yaşamanın artık imkânı kalmamıştı. Evden dışarı çıkmak, kabiliyetine göre bir iş bulup bütün gün çalışmak!.. Bundan başka geçim çaresi yoktu. Ancak böyle direşken bir çalışma evdeki ihtiyar ninenin yahut minimini yavrunun açlıktan ölmesini önleyebilirdi.

Ve böyle acı bir zorunluluğun kamçısı altında yüzlerle, binlerle hemşirelerimiz günün on iki ile on dört saatini içinde rehavetli bir hayat geçirmeye alışmış oldukları evceğizlerinden uzakta yaşamaya katlanırlar. Bu fedakâr kadınların sayısı, savaş uzadıkça arttı. Mütarekeden beri de iş alanları genişledi. Bugün namusuyla çalışarak geçimini - burjuvazinin aç gözlülüğü dolayısiyle pek yetersiz bir derecede - sağlamaya çabalayan bu çok ilginç sınıf mensupları, pek büyük bir toplama ulaşmıştır. Hükümet dairelerinde, dikimevlerinde, hastanelerde, öğretim yerlerinde ve daha bir çok iş yerlerinde ücret veya maaş karşılığında, önemli sayıda kadınlara rastlanır.

Bu meselede de öbür ekonomik işlerde olduğu gibi Türkiye kendi özel gelişmesini izleyememiştir. Coğrafyadaki yerimiz gereği, Avrupa'yı yakından izlemek zorundayız. Oysaki bizdeki küçük üretim biçimlerini, gelişmiş sermaye usulü pek gerilerde bırakmıştır. Yavaş bir ekonomik gelişmeyle ona erişmenin imkânsızlığı, kısmen doğal gelişme yolumuzda gitmekle beraber, büyük üretimin gerektirdiği kuruluşları - tıpkı eski bir yapıya kat ilâve edercesine - süperstrüktür dedikleri tarzda, kabul ve tatbik etmeyi kaçınılmaz bir zorunluluk haline getirmişti. Kadınlarımız böylece, Avrupada olduğu gibi - hiç bir kanun ile tesbitine lüzum olmaksızın - üretim işlerine ve sosyal eyleme günün birinde karışmaya başlamıştır.

Bu, gün geçtikçe daha da önemli bir hal alacaktır. Zira birçok şehit asker ve emekli memur aileleri bu zümrelere katılacakları gibi, ya hükümet tarafından, yahut memuriyetin yaşanmaz bir meslek olduğunu her gün daha açık anlamak sonucu kendiliklerinden çoğu memur ve subayların özel teşebbüs alanına atılmalariyle, bunlara mensup birçok genç kadınlar alınlarının teriyle geçimlerini kazanmak gereğini duymakta gecikmeyeceklerdir.

Bu acı durumun yararlı yanları da yok değildir. Kadınlarımız bu suretle hayatı - içinde yaşadıkları toplumu - rüyalı bir gözle değil olduğu gibi görmek, sosyal konularla ilgilenmek fırsatına erişmişlerdir. Bizce Türkiye'de kadın meselesi kentler halkının yüzde seksenini teşkil eden bu sınıf hemşirelerimizin ve köylü kadınlarımızın hayatını ve mutluluğunu ilgilendiren karmaşık bir meseledir. Ve bu da aşağıda izah edeceğimiz gibi yarım tedbirler ve yasal düzeltmelerle halledilmesi imkânı olmayan bir sosyal devrim meselesidir. Olsa ve kanunen halledilse de, büyük bir kadın çoğunluğunun sosyal durumu üzerinde ufak bir düzeltme sağlayamaz. Şimdiye kadar - bunu üzülerek yazıyoruz - kamuoyumuz bu işle meşgul olmaya hiç bir taraftan davet edilmemiştir.

Gerçi İstanbul basınında zaman zaman seçkin hanımlarımız ve bazı amatör gazetecilerimiz tarafından Türk kadınlığına ait yazılmış makaleler çıkmaktadır. 1908 Meşrutiyetinden beri bu konuyu arada bir kurcalamak âdet olmuştur. Bu tartışmalarda en çok göze çarpan, tartışmacıların hep meselenin yüzeyinde kalmaları, ayrıntılarda gereksiz yere ısrar ederek, halkın esasen kendi dehasıyle pratik yoldan çözdüğü veya çözmek üzere bulunduğu, önemsiz, üçüncü dördüncü sıradan konuları derinleştirmekle uğraşmaları, kısacası feminizmin iflâs ettiği-

nin ve işe yaramadığının belli olduğu bir sırada, onun hâlâ en ilkel işlemlerini incelemekle geçmeler dir. Oysaki hayat yürüyor... Şeklini değiştiriyor. Bir süre önce söz konusu olan meselelerden bazısı halledilmiş bulunuyor, diğer bazısı da bir mesele olmaktan çıkıyor. Biz yürüyen hayata arkamızı vermiş.. onun geçirdiği hallerden birini - bir gözlemcinin sönmüş bir yıldızın bıraktığı ışık dalgasını incelemesi gibi - incelemekle vaktimizi ziyan ediyoruz. Doğulu Müslümanlar ve Türk kadınların eylemlerini gözden geçiriyorum da Türkiye'li hanımlarımızın bu hususta ne kadar geri kaldıklarını üzülerek görüyorum. Kazan, Türkistan, Azerbaycan, Kırım vb. Tatar ve Türk illerinde meskûn ülkelerdeki hemşirelerimizin ne bilmael ve pratik bir tarzda çalıştıklarını bilseler, hanımlarımız imrenme ve şaşkınlık içinde kalacaklardı. Geçen asrımızın başından yüzyılımıza kadar çalışmaları devam eden Doğulu Müslüman Kadınlar Konferanslarında yapılan müzakereler, bu arkadaşlarımızın pek yüce ülkülere gönül bağlıyarak hareket etiklerini parlak bir tarzda göstermektedir.

* * *

Fikrimizin iyice belirmesi için feminizm konusu üzerinde biraz durmayı gerekli görüyoruz. Kendilerini doğrudan doğruya ilgilendiren bu savaşa atılmazdan önce de, tarihin yardığı büyük devrim hareketlerinin çoğunda kadınların etkili yardımları görülmüştür. İnsan kitlelerini kaynatan toplum taşmalarına karşı ilgisiz kalmak bir yana; girmek birer insan örneği olduklarında şüphe bırakmayacak bir tarzda, her zaman ülkücü, adalet ve insafa en çok yaklaşan yanı tutmuşlar; ve böyle devrim amaçları uğrunda nefislerini feda etmekten çekinmemişlerdir.

Genellikle Müslüman âleminde ve Türkiye'de de bunu kanıtlayan birçok örnekler sayılabilir. Fakat incelenecek olursa, bu ulusal ve uluslararası hareketlerde kadınları ileri süren, kendini bilen bilinçli bir iradeden çok - buhranlı zamanlarda halkın en güvenilir kılavuzu olan - sağduyu ve içgüdü olmuştur. İnsanın mutluluk amacını, erkek için başka kadın için başka saymaktaki tutarsızlık kendiliğinden ve öğretilmemiş bir kavrayışla onlara malûm olmuştur.

Ne yazık ki on dokuzuncu yüzyılın son yarısında Avrupa'da, beyni burjuva anlayışı ile dolu, duyguları uyuşuk bir kaç kadın nesli yetişti. Bunlar kadınlık için yeni bir toplumsal amaç keşfettiklerini sandılar. Erkeğin hâkim ve emir veren durumunu geçerli ve makbul göstören, dünyanın her yanında yürürlükte olan yasaları ve gelenekleri, ve kadının aleyhine olan her tür eşitsizliği birer birer çözümleyerek, bütün hemşirelerinin acınacak hallerini bu hukuk ayrılığına indirgemeye uğraşıyorlar; ve bütün kadınları el ele vererek bir cephe kurmaya ve erkeklere karşı bir cins mücadelesi açmaya çağırıyorlardı. Hatta görüşlerini daha genişleterek sonucu sebep yerine alıyorlar; insanın bütün toplumsal sıkıntı ve sefaletini kadınların toplumda politika ve hukuk açısından lâyık oldukları yeri alamamalarından doğan hastalık belirtileri olarak ileri sürüyorlar; ve insanca bir ülkü taşıyan ileri gelen kişilerin de destek olmalarında ısrar ediyorlardı. Bu çağrı üzerine dönük siyasi partilerde yankılar yapmış, bunlardan çoğu programlarına, kadınlara siyasi hukuk ve eşitlik sağlanması maddelerini de eklemişlerdi. Bir zaman geldi ki bu dava en çok tartışılan siyasi sorunlardan sayılır oldu. Feminizm sözü ağızlarda en çok dolaşan sözlerden biriydi. Orta ve Batı Avrupa'da az zamanda birçok kadın derneği ortaya çıktı.

Burjuva partilerinin bu savaştaki fiilî destekleri, bu kadar gürültü ile geliştirilen bu hareketin, uydurma bir özel kapitalist manevrası olduğunu giderek meydana çıkarıyordu. Özel sermayedarlığa dayanan üretim tarzının hızlı adımlarla kadınları - aile ocağından koparıp - endüstri üretken ordularına katması ile bu kitlelerin kuvvetinin çok geçmeden iki katına çıkacağını burjuvazi sezmeye başlamıştı. Feminizm akımları sayesinde, kendisine karşı dönmekte gecikmeyeceğini bildiği bu kuvvetleri, - pek ustalıklı bir tarzda - ikiye bölmüş, birini öbürüne karşı çıkarmış olacaktı. Aile köleliğinin önemi büyültülerek, kadın'ı ara sanayi ve sermaye köleliği unutturulmak isteniyordu. Ve bu hile umulanın üstünde bir başarıyla taçlanıyordu; çünki aslında, ileri sürülenler akla yatkın isteklerdi; ve hücum edilen, kaldırılması istenen eşitsizlikler ve haksızlıklar en haysiyet düşürücü ve en göze batan olanlarıydı. Yalnız işin bir yanı hakkıyle anlaşılamıyor, yahut bilerek örtbas ediliyordu. Bu cins hukukundaki eşitsizlik ile iktisadî kuruluşlar arasındaki ilişkiler... Bu ilişkiler sorun'un özünü ve kaynağını teşkil ettiğinden bütün çabalar, emekler - bir hastalığın âraznı tedavi kabilinden - geçici ve etkisiz tedbirler önerilerine, ve bazı yüzeyde düzeltmeler elde etmeyle sınırlanmış kalıyordu ve bunlar bir her derdin çaresi (deva-yı kü') gibi, bütün kötülükleri kökünden yok edecekti.. Kadınlar seçme hakkına sahip olacaklar, yasama meclislerine girecekler, ve kendileri de işlere karışarak yasaları kendi lehlerine çevireceklerdi.. Bu serap gönüllerde sihirli bir etki yapıyordu. Türk kadınlarının şikâyetçi olmasını gerektiren haksızlıklar, Batıya bakarak daha az olduğu halde, Meşrutiyetle beraber, 1908 de Türkiye'ye de sıçrayan, ve hâlâ biraz önce sözünü ettiğimiz yazıları esinleten, bu

biçimdeki feminizimdir. Ve buna taraftar olmak bir ara bizde zariflik ve kibarlık gereği sayılır olmuştu!..

Biz bir marksist olarak, bu indî hayallerle yetinemeyiz. Evet, kadınlar erkeklerle eşit haklara sahip olmalıdır. Fakat kapitalist toplum içinde buna imkân var mıdır?.. Evet, toplumları ve hükümetleri resmen kadınların aşağılığı inancını bırakmaya; ve onlara erkeklerin hukuk ve toplumsal yerini vermeye zorlamak, değerli bir zafer elde etmektir.

Fakat gerçekte kapitalist yönetimi düzenleyen yasaları, zengin sınıfa mensup kadınlar yararına düzeltmekte kazancımız nedir?.. Sorunu kökünden, kökeninden ele almalıyız ki gerçeğe ulaşabilelim. Kadın neden erkeğin buyruğu altına düşmüştür. Sebebi nedir? Bizi aykırılıktan kurtaracak ancak bu soruya verilecek cevaptır.

En eski çağlar ve son çağ tarihlerine bakılacak olursa ilkel ortak tasarrufa dayanan toplum teşkilâtlarının iktisadî gelişme sonucu dağılmış olması, ve zorlamadan, üste çıkmaya başlayan bireysel mülkiyet temeli üstüne yeni yönetimin kurulması, kadının aile içindeki köleliğiyle aynı zamana rastlar. Kölelere, mala mülke sahip olma derdine düşen erkek için kadınlar, bu zamandan başlayarak, herhangi bir mal, az veya çok değerli olan bir varlık gibiydi. Bir kişinin başka bir kişi üzerindeki tahakkümünü mümkün kılan bireysel mülkiyeti yasalar en doğal, en kutsal insan hakları arasına kattıkları zaman, kadının köleliğini de teyit ve tesbit etmiş oluyorlardı. Yüzyılımıza kadar bu kutsal imtiyazın (!) öbür yasalar hakkında yapıldığı gibi, eleştirilmesine bile göz yumulmamıştı. Fransız büyük devriminde papazlara ve kişizadelere ait büyük malikâneler zapt edildiği zaman, bir yandan özel mülkiyet esasının kuvvetlendirilmesine önem veriliyordu. Ve bu el koymayı meşru göstermek için, söz konusu servetlere

yasa'ara aykırı bir tarzda sahip çıkıldığı ileri sürülüyordu. Ve bunun içindir ki o koskoca devrim, kadının toplumsal ve siyasî durumunda en küçük bir düzeltme bile sağlıyamadı.

İktisadî gelişme insanlığı büyük kapitalizme, büyük üretime götürerek özel mülkiyeti geliştirdiği ve önemini artırdığı oranda kadının yeri de daha çok kötüleşiyordu. Başlangıçta küçük üretim sistemi altında o yalnız ailesi içinde köleydi. Şimdi üç kat fazla köle oluyordu: aile, fabrika ve hükümet köleliği... Evinde kocasına tabi olan kadın, bütün gün kendisini çalıştıran patronun köresidir: özel mülkiyet gereği - hatta en demokratik hükümetlerde bile - daima en kuvvetli servet sahiplerini temsil eden hükümet de onun haklarına - onun fikrini almadan - dilediği gibi tasarruf etme yetkisine sahiptir. Düşünülürse bugünkü toplum koşulları altında yaşamaya mecbur bir kadının durumu, aynı sınıftan olan erkeğin durumundan daha kötüdür. Kapitalist patron her ikisini de aynı şiddetle sömürmekle beraber, çok defa kadının kadın olmak vasfından da yararlanmaya yeltenir. Ve arzusunu yerine getirmek istemeyenleri sokağa atmaktan çekinmez. Bu gibi çaresizleri sokak köşelerinde fuhuş ve açlık bekler. Hiç bir zaman ve hiç bir yerde «fuhuş», proletaryanın ücretli kölelik devrinin bu en çirkin ve en feci olayı: kapitalizmin hükmünü yürüttüğü şu son zamanlardaki kadar müthiş ve korkunç bir gelişmeye ulaşmamıştı. Bunu bir yana bırakalım: Geçimini sağlamak için çalışan kadın bu suretle doğurmak ve ev işleri gailelerinden kurtulmuş olmuyor. Az masrafla çok kazanç elde etmek amacında olan kapitalist, bu özellikleri dikkate almayı düşünmez. O tersine, kadının güçsüzlüğünden yararlanarak, onu erkeğe verdiğinden daha az bir ücretle işletmek derdine düşer.

Böylece emekçi kadın için çocuk doğurmak dayanılmaz bir yük olur.

İktidar burjuvazinin elinde ve özel mülkiyet toplum ekonomisinin temelinde kaldıkça, feminizmin en çok istediği - bugün Merkezî Avrupa Cumhuriyetlerinin hepsinde olduğu gibi - bizde de elde edilse bile, bu ince ve hayatî sorunların olanca gücünü koruyacağı besbellidir.

Nitekim Almanya'da, Avusturya'da, Çekoslovakya'da, Polanya'da bügün kadın ve erkek eşit haklara sahip oldukları halde, kadınların ailede ve üretimdeki gadre uğramış'ıkları bütün şiddetiyle sürüp gitmektedir. Bu deneyler gösteriyor ki feminizm davası kadınları uzun yıllar sadece bir hayal, bir gölge arkasında koşturmuştur. Kapitalist yönetim altında kadının şahsına ve malına emretmek hakkına sahip olması, özel mülkiyet hukukunun, biraz daha gelişmesi demektir; onu kapitalistin elinde bir üretim aracı olmak ihtimalinden korumaz. Öğrenim yapmak ve toplumda yer edinmek hakları da, yalnız zengin ailelere mensup kadınların yüksek denilen mevkilere hazırlanması ve kabul edilmesi anlamına gelir. Ve bu erkek ile kadın arasında bugün mevcut olan ekonomik karşıtlığı ve rekabeti artırmaktan başka bir şeye yaramaz. Hatta feminizmin en önemli istemlerinden biri olan siyasî haklara sahip olma ve özellikle seçme ve seçilme hakkının elde edilmesi bile, servet sahibi olmayan kadınlara gerçek bir özgürlük sağlayamıyor. Zaten kapitalist idarede seçme hakkının hiç bir ayrım yapmadan bütün halka tanınmış olması ancak lafta kalan bir demokrasi olan burjuva demokrasisini güçlendirir. Bu demokrasi mülk sahibi sınıflar tahakkümünün en mükemmel şeklidir.

Kadının yalnız yasa karşısında değil, fakat bilfiil erkekle eşit haklara erişmesi ve onun gibi serbestçe gelişme niteliğini kazanması, iki şarta bağlıdır. Bunlar da üretim

araçları üzerinde bireysel mülkiyetin kaldırılması, yerine her türlü kölelik ve sömürüye yer vermeyen bir toplum düzeninin konulmasıdır. Ancak bu iki şart kadının bir taraftan karı ve anne sıfatıyle ailesi içinde kocasına karşı bağımsızlığını, bir taraftan da üretim sürecinde ekonomik kurtuluşunu mümkün kılabilir. Bu suretle kadının kuvvetleri ve yetenekleri, ev işlerinin ezici, sıkı mecburiyetleri altında boğulmaksızın, genel işler alanında gelişmek, ve bu iki görevi uyumlu bir tarzda geliştirmek imkânı bulacaktır... O zaman, yetenekleri gereği gibi gelişen ve ihtiyaçları tamamıyle tatmin edilen kadın için, öbür tüm insanlarla beraber, üyeleri aynı haklara sahip bir toplum içinde, genel işlerden kendi payına düşen görevi yerine getirerek mutlu bir hayat geçirmek nasip olacaktır.

Bu gerçekleri kavradıkları içindir ki dünyanın her yanında kadınlar burjuvazi yalan dolanının bir çeşit belirtisi olan feminizmi bir kenara bırakıp kurtuluşlarını toplumcu devrimci partilerin başarısında görmeye başlamışlar ve her yerde örgütlerini, devrim eylemini başaracak tarzda ayıklamaya koyulmuşlardır. Her ülkede bu güçlü kadın örgütleri, kökten devrimci kuruluşlara bilinçli birer dayanak teşkil etmektedirler. Kadın devrimciliğinin önemi hakkında bir fikir vermek için yalnız bir örnek göstereceğiz: İngiltere'de 12 nisan 1920'de Londra'da toplanan kadınlar konferansına Labour Partı'nin birer şubesi gibi çalışan 170 örgütü temsil eden 400 delege katılmış, ve konuşmalar sonunda, bütün kadın örgütlerinin, işçi partileri içinde en köktenci olan Bağımsız Labour Parti ile işbirliği yapması kararlaştırılmıştır.

Bu kadın hareketlerinin başında daima en üstün ve en aydın kişiliklerin, daha alt düzeyde bulunan hemşirelerinin davasını savunmaya kendilerini adadıkları anmaya değer. Bizde de neden müstesna bir talih eseri olarak,

düzenli bir öğrenim ve eğitime erişebilmiş, geçim kaygısından kurtulmuş hanımlarımız böyle yüksek bir ü kü için bütün yeteneklerini harcamak ve gereğinde kendilerini feda etmek hasletinden yoksun bulunsunlar. Böyle bir varsayımı biz kendi adımıza onlara karşı bir hakaret sayarız. Ve eminiz ki şimdiye kadar düşüncelerinin, içinde bulundukları ufacık zümrenin bencil yararları sınırını aşmamış olması, sorunun genişliğini ve önemini taktir etmek fırsatını elde edememelerinden ileri gelmiştir. Toplumsal yaralarımızın köklerini hakkıyla deşen bilimsel yazılar, kendilerine gösterilmiş, ve nereden geldiğini fark etmeden geçici bir merhamet duygusuyla karşıladıkları şikâyet seslerinin toplumsal nedenleri anlatılmış olsaydı, pek yakından ilgilenmeleri gereken bir sorun karşısında bulunduklarını kavrayacaklar ve üzerlerine düşen görevi bir iki demeden yerine getirmeye koşacaklardı.

Ona şüphe yok ki savaşlarına, bu sınıf hanımlarımızın katılması emekçi hemşirelerimiz için pek değerli bir hizmet yerine geçer. Fakat asıl önemli olan nokta, onların, kendi çıkarlarının kendi sınıf örgütlerinde o'duğunu anlamalarıdır. Bilgileri daha fazla olanlar, bilmeyenleri uyarmalı, aydınlatmalı, sermayenin sömürüsüne karşı birleşmekteki yararları açıklayarak onları birleşmeye çağırmalı ve onlara örnek olmalıdır. Bu tür örgüt işlerinin ilk dönemi daima öğretip eğitmeye ve bilgisizlik ve yoksulluk altında uyuşmuş olan kafaları uyandırmaya harcanır. Bu dönemde aydınların konferanslar, dersler vermek, kitap yazmak suretiyle yapacakları işler büyük faydalar sağlar. Bu âdeta tarlaya tohum serpmek kadar doğurgan bir iştir. Ve yemişleri derlendikçe ondan büyük bir manevî zevk duyulacağı besbellidir.

Bugün yurdumuzun içinde bulunduğu büyük ölüm kalım savaşı döneminde herkesin kendi davasını, geçici olarak elden bırakması mümkündür. Fakat bunlar geçici fırtınalardır. Yeni nedenlerin yeniden ortaya çıkışında yeniden başlamak üzere dururlar. Ve bu böylece toplumsal devrime kadar sürer gider. Fakat toplumlar içinde sınıflar var oldukça ezilenlerin menfaatlere (teneffüslere), çıkarlara karşı olan mücadelesi aralıksız devam eder. Bunun için hiç bir düşünce kadınlarımızın, sınıfların kaldırılması yolunda yapacakları girişimlerini geciktirmemelidir.

(AYDINLIK Sayı: 2 Ağustos 1921)

LONCA SOSYALİZMİ

Türkiye pek tuhaf bir memlekettir. Burada eşya ve düşünceler dünyanın öbür yerlerinde olduğu gibi adlandırılmaz. Bazen bir ad bulunur, hoşa gittiğ, halk tuttuğu için ondan yararlanmak hevesine düşülür. Etrafa bir göz gezdirilip araştırılmaz bile. Onun dile getirdiği anlamı ve bilimsel değerini inceleyip araştırmak ciddî bir çalışma ister. Oysa çoğumuz en kestirme yoldan gitmeyi, yorulmadan amaca varmayı yeğ buluruz. Kelimeyi şöyle bir gümrük ostimotörü gözüyle ölçeriz. «Bu olsa olsa filan işe yarar» der, yoldaşlı bir levha gibi bir kuruma mal ederiz. İşte bunun ibret verici bir örneği : İstanbul'da mütareke yılları içinde, bazı yerlerden gelen teşvik ve çağrılar üzerine, şehrin taşıt araçları işçileri tek bir örgüt çevresinde toplandılar. Meslek çıkarlarını, birliğin verdiği yetki ve kuvvetle, şirketlere karşı savunmaya koyuldular. Dikkat

edilsin, ya'nız İstanbul'daki taşıt işçilerine ait bir dernek karşısında bulunuluyor. Buna bir ad bulmak için saatlarca günlerce aramaya, düşünmeye gerek yoktur. Herhangi bir ülkede bu soy bir birliğe «Taşıt Araçları Sendikaları Birliği», ya da «Taşıt İşçileri Dernekleri Federasyonu» veya bunlara benzer bir ad verilecekti. Böyle yalın ve basit adlandırma bize pek yavan ve gösterişsiz gelmiş, girişimin amacı politik mi ekonomik mi? bunlara önem verilmeden, işçi işlerine değinmesi «Türkiye Sosyalist Fırkası» adının anılmasına yeter bir sebep görülmüştür. Siyasî parti ne demektir? sosyalizm nedir? bunları bilmekten ne çıkar! Yavaş yavaş hepsi kendi kendine anlaşılır!.. En önce düşünülecek şey kalplerimizde yolduğunu duyduğumuz yüksel değerlerden ve dünyayı sarmış olan yaygın bir kelimenin yüceliğinden yararlanarak kamuoyunu kazanmaktır ve gerçekten bu manevra ile, son haftalarda grev tehditleri nedeniyle kendisinden gazetelerde pek çok söz edilen bir zat, bu parti bayrağı altında taşıt işçilerinin önemli bir bölümünü toplamayı başarmıştır. Bu teşkilâtın değişmez önderleri arasında ne olduğu pek de anlaşılamayan bir sosyalizmden ve ölüp gitmiş bir Enternasyonal'e bağlılıktan sık sık söz edilmektedir. Uluslararası işçi hareketlerini ve sosyalizm akımlarını izleyenler bu köksüz, temelsiz belirtileri ve ciliz lâf duvarlarının arkasındaki boşluğu seyrettikçe, gülmekten kendilerini alamamaktadırlar.

Bütün bu ölçüler elde tutulmak şartıyle, bu örgütün görünüşü, bize hayal meyal İngiltere Trade-union'larının ilk dönemlerini andırmaktadır. Orada da başlangıçta bu birliklerin amaçları belirsiz, usul ve takt kleri dolambaçlı idi. Yavaş yavaş bilimsel inceleme ve sıralamaların etkisiyle, düşünüş tarzları ve hareketleri mantıka ve tarih gerekerine uymaya başlamış, görevler paylaşılarak, işçi po-

litikasını yöneten işçi partileri kurulmuş ise de, bugünkü İngiliz işçi örgütü, ağır geleneklerinin yükünden büsbütün sıyrılamamıştır.

Böyle «konfüzyonist» düşünüşler —bizde sosyalist geçinen bazı kimselerde olduğu gibi— her zaman, beynin bilgisizlik karanlıklarıyla çevrilmiş olmasından ileri gelmez. Sosyal ve felsefî doktrinler bazan uzun uzun incelendiği halde bile, bunları ortaya koyan bilginlerin düşüncesine varamayıp, yanlış anlamak ve hatta tersine anlamak da olabilir. İngiliz sosyalist yazarlarından «Bertrand Russel» bu bakımdan örnek olarak gösterilebilir.

İngiltere'de 1914'te savaş arifesinde, sendikalistler arasında, ihtiyar başkanlarının, özellikle Webb'in baskısına ve keyfî yönetimine karşı kuvvetli bir başkaldırma hareketi ortaya çıkmıştı. İşçiler vücuta getirdikleri büyük örgütün, sınıf mücadelesinden çok kapitalist yönetimin yürürlükte kalmasına dolaylı olarak yardım eder hale getirilmesinden üzüntü duyuyorlardı. Sonunda bu üzüntü bir öfke ve taşkına dönüşerek, başlarına daha tuttuğunu koparır devrimci kişileri getirmeye kalkışmışlardı. İngilizlerin en belirgin özelliklerinden biri de, her zaman anlaşmazlıkların ortasını bulmaya yatkın olmaları, uzlaşıcılıklarıdır: Bu olay karşısında tamir edilmeyecek işlere meydan vermeden işçiyi yatıştırmanın yolunu aramışlar ve sosyalizm kuramcıları, işçileri bir derece tatmin edici bir melez görüş ortaya atmışlar ve buna bizim «Lonca Sosyalizmi» diye çevirdiğimiz Guild Socialisma adını vermişlerdi. Bu lonca sosyalizmi İngiltere'de pek tutunmuştu. Bugün de tutanları vardır. Bertrand Russel buna dair pek çok yazı ve «Özgürlük Yolları» adıyle bir kitap yayımlamıştır. Gerçi, geleceği olmayan, ölmeye mahkûm bir sosyal devrim anlayışı ise de, bizim de bugün içinde bulunduğumuz duraksama ve ileri geri gitme döneminde,

birçok yanlışlara düşmemize engel olacak bir ders niteliğinde bulunduğumuzdan, ana çizgileriyle, bu düşünceyi çözümlemeyi yararlı bulduk :

Russel mevcut görüşleri baltalamakla işe başlamaktadır. Bir yandan Karl Marx'ı, yani komünizmi, bir yandan da Bakunin'i, yani anarşizmi yeni sosyal düzeni kurmaya ve kişi mutluluğunu sağlamaya yetersiz bulmaktadır. Lonca sosyalistlerine göre Marx'ın görüşleri değerini yitirmiş, eskimiş düşüncelerdir. Gerçi Marx temellerde haklı ise de ayrıntılarda aldanıyor. Buna karşılık Bakunin baş'angıçta aldanmakla beraber ayrıntılarda tamamen isabet ediyor. Bakunin de eskimiş demektir, ama onu izleyen Kropotkin onu yeniden yaratmıştır. Oysa Marx'ı yenileyen olmamıştır. Yorumcuları Brenstein'lar, Kautsky'ler okunacak olursa Marx'a dair yazılanların artık eski yazılar mahzenlerinde küflenmeye bırakılmak zamanı geldiğine hükmedilebilir. Özgürlük yolları kitabının her satırında Russel'ın Marx'ı bu sapıtmış marksistler açısından gördüğü ortadadır. Ve lonca sosyalistleri Bernstein'in revizyonist kuramlarını itirazsız kabul ediyorlar. Onun gibi sermayenin belli ellerde toplanması, salt uydurma bir masal olduğu ve sınıf mücadelesinin gittikçe daha acı bir şekil alacağına şiddetini kaybettiği, Marx'ın dayandığı en güçlü temellerin artık savunulamayacağı düşüncesindedirler. Böylece Russel kanlı devrimin gereği olmadığına hükmediyor: Sosyal devrim, barışçı bir hükümet darbesi biçimini almalıdır. Sosyalizmin ille de kapitalizm yıkıntısı üzerine kurulması gerekmez, lonca sosyalistleri kapitalizmi azar azar ve yavaş yavaş değiştireceklerdir. Onlara göre kanlı devrimden yana olanlar açıktan açığa aldanıyorlar : Böyle bir teşebbüs ancak proletarya gereği kadar kuvvetli olursa başarılabilir. Fakat o zaman kan dökmeden de başarıya ulaşılabilir. Russel çok çok genel

grevi kabul ediyor, lâkin bundan bir adım ileri gitmemeli!.. Devletçi olmak da büyük bir yanlıştır, diyor, ve Marx fikirlerine değin devletçi idi. Sosyalizmi hükümet kadrosu içine kazınmış olarak düşünüyordu. Böyle bir düşünce ise özgürlüğü reddetmek demektir. İşte Marx'ta bulunmayan en önemli şey: Mutlak, sınırsız, bağlantısız bir özgürlük. Bakunin bu konuda çok daha üstündür. Kim diyorsa ki Marx proletaryanın kurtuluşunu istiyor, aldanıyor! Hayır. Marx onu yalnız hükümet makinesinin başına koymak, ona hükümet ettirmek istiyor. Fakat proletaryanın iktidar makamını işgal etmesi onun kurtuluşu demek değildir!..

Görülüyor ki Russel, Marx'ı hiç anlamamış. Okumuş, incelemiş, bütün çabalarına karşın anlıyamamıştır. Bütün eleştirilerini Bernstein'dan ve Kropotkin'den alıyor. Eski anarşist delillerini ele alarak sonunda mücadeleyi parlamentoda değil, fabrikalarda, iş yerlerinde yapmak gerektiğine varıyor. Ufak müzakere salonlarında değil, işçilerin çalıştıkları yerde mücadele etmeli, diyor.

Lâkin sendikalistler ve anarşistlerle de lonca sosyalistleri tam bir anlaşma halinde değildirler. Mutlak özgürlük taraftarı ve hükümet aleyhtarı olmak itibariyle, sosyalistlerden çok daha üstün tutulmaları gerekirse de, bu üstünlük aynı zamanda bir kusurdur. Zirâ hükümet gerçi bir belâdır, fakat gerekli bir belâ. Geleceğin sosyalist hükümetini, hükümetçilikten büsbütün soyulmuş bir sosyal örgüt olarak düşünmek imkânsızdır. Belli biçim altında, en az bazı hükümet kuruluşları korunmalıdır. Sendikalistlerin yanlışı bu gerçeği anlamamış olmalarıdır. Lonca sosyalistlerinin insanlığa büyük hizmeti bunu keşfetmelerindedir!.. Gerek sosyalistler gerek sendikalistler muhakemelerini nesnel gözlemler üzerine kuruyor, ve psikolojik öğeleri ihmal ediyor, öznel etkenlerin bir göre-

vi olmadığı sanısıyle sonuçlar çıkarıyorlar. Oysaki öznel öğeler, nesnel olanların başlangıcı gibidir. İnsan alışkanlıkları gereği, hükümet, resmî makam ve ceza korkuları gibi sosyal şeylerden vaz geçemez. Belki birçok yüzyıl süren bir eğitimden sonra insanın şartlanması ve alışkanlıkları düzelirse jandarma ve polis gereksiz olur. Fakat yalnız o zaman anarşizm söz konusu olabilecektir. Bugün Allah rızası için jandarma ve polisi rahat bırakınız!. Lonca sosyalistleri sendikalistleri bu yoldan kandırmaya çalışmaktadırlar.

***

Bu eleştiri bölümünden sonra Russel, sosyalizmi sendikalizmden ayıran temel farkı inceliyor. Ve diyor ki başlıca fark sosyalizmin tüketim gücünü savunmasında, sendikalistlerin ise sosyal sorunu üretim görüşünde çözmek istemelerindedir. Bir sosyaliste göre bir işçi her şeyden önce bir tüketicidir. Ve bir tüketici olarak sömürülüyor. «Emeğin bütün yemişi işçinin olmalıdır» cümlesi tüketim görüşünün özetini, ruhunu dile getirir. Bu görüşe göre işçilerin örgütlenmeleri, tüketici olarak birer siyasî parti halinde birleşmeleri demektir. Her siyasî parti bir tüketim partisidir. Her siyasî mücadele bir tüketim mücadelesidir. Gelecekteki sosyalist topluma gelince bu bir çeşit uluslararası pek büyük bir dünya kooperatifi şeklinde düşünülebilir. Dernekçilere göre her işçi her şeyden önce bir üretim gücüdür. Dernekçi dilinde kapitalist sömürü demek, işçide genel kamu yararına değerler yaratan güçlerin ezilmesi demektir. İşçi, fabrikalarında büyük üretim yığınları halinde kurulmalıdır. Lonca sosyalistleri bu iki iddiaya da bir derece hak vermekte, bunları yan yana getirmeye çalışmaktadırlar. İşçi aynı zamanda bir tüketici ve üreticidir, ve bu iki sıfatla ezilyor. O halde

hem fabrika dışında hem de fabrika içinde mücadele etmelidir. İşçi aynı zamanda hem sendika hem de parti üyesi olmalıdır. Bu örgütlerden her ikisinin kendisine özgü belli araç ve amaçları vardır. Bir arada kaynaşmaları yalnız olanaksız değil zararlıdır da.

Görülüyor ki bu yeni teori bir ikilik varsayımı ile başlıyor. Yanlış anlaşılmış bir sosyalizm ile sendikalizm arasında bir uzlaşma tertip etmek istiyor, fakat burada ikisinden doğma yeni «Eklektik» teori bile söz konusu değildir. Her iki görüş de bir tercih yapmadan yan yana kabul ediliyor. «İkiniz de haklısınız, ikinize de iman ediyorum» deniyor ve lonca sosyalizminin ruhu buradadır. Politikacılar, bütün iktidar proletaryasının sosyalist hükümetine ait olacaktır diyorlar. Meslekçiler bütün iktidarın işçilerin sınaî birliklerine ait olacağını iddia ediyorlar. Lonca sasyalistlerine göre gelecekte iktidarda bir ikizlik olacaktır, bir yanda işyerlerinin sınaî örgütü, bir yanda proletarya hükümeti.

Ağrısız sancısız, dereceli bir tarzda kapitalizmden, ortak mülkiyete geçmek, bunlara göre sanayiin millileştirilmesi ile başlayacak. Fabrikaların teknik idaresi kendi başına işçilerden kurulu fabrika komiteleri eliyle yürütülecektir. Her sanayi kolunun çeşitli fabrikaları birleşerek bir lonca birliği meydana getirecekler, tüm lonca birliklerinin delegelerinden oluşan bir büyük lonca meclisi en yüksek yeri alacak, lâkin bu en yüksek yerin yetkileri sınırlı olacak; yalnız toplum hayatının belli yanlarına ve özellikle üretim bölümüne hâkim olacaktır. Sanayi kuruluşlarının hammadde ve yakacak ihtiyaçlarının sağlanması, işçilerin sicile geçirilmesi ve işçilerin dağılımı, işin savunulması ve korunması gibi.

Büyük lonca meclisi dışında ve yanında bir de... parlamento (parlman) olacak!.. Evet, sadece bildiğimiz par-

lamento. Tüketim sorunlarını o inceleyip çözecek. Kapitalizmden sosyalizme geçiş parlamentoyu yıkmayacak... Bu iki kuruluş arasında çıkabilecek anlaşmazlıkları kaldırmak için eşit sayıda parlamento ve büyük lonca meclisi delegelerinden bir denetleme komisyonu kurulacak. Elbette ki bu iki yüksek makamın görüşleri birbirine tamamen ters düşecek, devleti, biri bağımsız sanayi'n, öbürü ise bağımsız seçim bölgelerinin birleşmiş kurulu olarak kabul edecek. Biri coğrafyaya öbürü sanayie dayanan bu iki görüş birbiriyle çarpışacak, ve bilinmez nasıl bir sihirbazlıkla denetleme komisyonu bu iki eğilimi birleştirecektir!.. İşte doğruca küçük burjuva düşüncelerinin durgun bataklıklarına götüren lonca sosyalizminin teorileri bundan ibarettir.

Russel'in, Marx'ı anlamadığını söylemiştik. Gerçekten Marx sınıfların yıkılmasına ve kaldırılmasına ve sınıfsız bir insan toplumunun kurulmasına eğiliyordu. Proletarya devleti bir geçit dönemidir. Geçici bir toplum olayıdır. Proletarya hâkimiyeti burjuvazinin direnmesine karşı olan mücadelede son zaferler elde edilince kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Proletaryanın iktidarı ele alması, hazırcılar hâkimiyetini kökten koparmak, sınıf kavramını kökünden yok etmek içindir. Burjuvazi ve onun eski evren görüşü ortadan kalkınca proletarya yeni bir dünya yaratacak ve onda iktidar ve hükümet olmayacaktır. Bütün bu gerçekler yalın, açık ve eskidir. Bunları hepimiz çoktan beri biliyoruz. Fakat Russel hakiki Marx'a ulaşamamış ve onun öz görüşlerinden gafil kalmıştır.

Kendi düşünüşlerine gelince, bunlar bugün bizim tanıdığımız insanlığa göre değildir. Her türlü uygulama olanağından yoksundur. O karşısındakilerinin ruhsal ve öznel etkenleri ihmal etmelerinden yakınıyor. Kendisi ise

gözleme büsbütün yabancı kalmıştır. Örnekse ekonomik zorunlulukları ağzına bile almıyor. Bakunin ve Marx'ın teorileri tarihsel temellere dayanır. Russel'inkiler ise psikolojiye, —fakat yığınların psikolojisine değil— bireylerin ruhsal durumlarının çözümlenmesine dayanmaktadır. Burada pratik ve deneysel bir ruh çözümlemesinden çok geçici psikolojik gözlemler söz konusudur. Dünya savaşı loncası sosyalist'erinin yanından haberleri o'maksızın geçmiştir. 1914'ü 1918'den ayıran uçurumu görülmemiş bir kolaylıkla atlayıveriyorlar. Zira onun farkında bile değildirler.

(AYDINLIK, Sayı: 1 Eylül 1921)

TÜRKİYE'DE DEVRİM GEREĞİ

Dünya Savaşı faciasının son sahneleri üzerine, 1918 mütarekelerinin acıklı perdesi indiği gibi; rutubetli ve batak inlerinden sonunda çıkmak olanağına kavuşan savaşçılar, yenen veya yenilen, gözlerinde aynı ümidin ışığı parlamıştı. Korkunç kâbusları andıran bu sürekli sıkıntılar, fedakârlıklar, milyonlarla hayatın harcanması, insanlığı sonsuz ıstıraplar içinde bırakan bütün bu savaştan önceki koşullara artık bir daha dönülmeyecekti. Yeni bir gün doğacak, onun büyülü sıcaklığı, eski sömürüyü, rekabeti, ayrılığı gayrılığı eritip ortadan kaldıracaktı, insanları kardeş kılacaktı. Ölüm ve eziyet çukurlarından zafer terane'eriyle dönenler, bu mucizeyi beş yıl boyunca, kendilerini özgürlük ve adalet sözüyle avutarak, vahşi hayvanları dahi ürkütecek bir cehennem yaşantısına katlanmalarını sağlayan baştakilerin iyi niyet ve yardımlarından bekliyordu.

Yenilenler ise bu tür mazeretlere bile gerek görmeksizin, ne o'duğunu bilmedikleri bir amaç için can'ce kendilerini feda edenlerin, sahte gözyaşları dökerek imzaladıkları s'lâh bırakma anlaşma'arını onların 'dam hüküml'ri diye kabul etmişlerdi. Ve bu sonucu, sonu gelmez işkenceleri boyunca, en kutsal haklarını bile ayaklar a'tında çiğneyenlere karşı kazanılmış b'r zafer saymış'ardı. Ger'de bıraktıkları işkence meydanlarına kardeş ö'ü'er'y'e birl'kte tutsaklık z'ncirler'ni de gömdükleri kanısıy'e, yürekleri serin, bütün yas'arına rağmen âdeta şen, s lâh'arını bırakmaksızın son görevlerini yapmaya koşuyorlardı. Ve sanıyorlardı ki bu evrensel facianın düzenleyicilerini baştan uzaklaştırmakla —bu siyasal devrim ile— bütün kötülüğü kökünden kazıyorlardı. Ve sonsuz mutluluk günlerine erişeceklerdi.

B'zde de savaştan sorumlu hükümeti ve onun dayandığı part'yi iş başından kovmak için, olağanüstü b'r çaba gösterl'm'şt'. Ve sanı'mıştı ki bu s'yasî h zbin bask's'ndan ulusun kurtu'ması, felâketin geniş'iğine rağmen, yeni'ginin acı'arını, maddî zararlarını bir oranda azaltacaktı. Fakat haftalar aylar geçiyor, bir iyi'lik belirtisi görülmüyordu. Aksine top'umsal yapıyı için için kemiren bir hastalığın, geçim bunalımının, kötüden beterc doğru gittiği gün geçtikçe daha büyük bir açıklıkla anlaşılıyordu. Bu çıplak gerçeğ'n yavaş yavaş halk kitlelerinin derinliklerine kadar inmesi, ilgilileri köklü bir çare aramaya zorlayacaktı. Ne yazık sulh politikası, görüşü hayal ve iyimserlik bulutlarıyla kaplı olanlara varıncaya değin Avrupa'da herkes'n hoşnutsuzluğunu çekmekle kalmadı, Anadolu'da da kasten yarattığı yeni durumla halkın uzakları gözleyip ekonomik dertlere bir çözüm yolu aramak ihtiyacı yerine, içgüdüsel bir nefsini savunma kavgısını öne çıkarttı. Ulus mutlaka kend's'ni toparlayıp sefaletler'nin

derinliklerini ölçmeye çalışacak, yüzyıllardan beri tahammül ettiği yönetim ile karanlık çıkmaz bir yola sürüklendiğini fark etmekte gecikmeyecek.. Alışkanlığı olan tevekkülle, kendi kaderine ilgisiz kalmakta devam ettikçe şimdiye değin payına düşen —parlak sözlerle süslenmiş felâketlerin yutturulmasından ibaret— kötü bahtlı ömrünün sonuna kadar süreceğini anlayacaktı. Fakat hâlâ bugün, bu kanlı serüven Türkleri, geçmişi yapan etkenlerle geleceğin olanaklarını inceleyerek, bütün dünya ile bir uyum içinde, yarın için bir yeni toplum tasarlamak fırsatından yoksun tutuyor.

Biz aylardan beri birçok insanın sel gibi, kanlarını akıtmak suretiyle, hesaba gelmez insan değerlerinin kaybedilmesinden büyük üzüntü duymakla birlikte, düşünce ve inanışlarımıza göre, elden geldiğince duygularımızın esiri olmaksızın, olayları incelemek yetisini kendimizde duymaktayız. Ve buna ciddî bir gerek de görüyoruz. Çünkü yarın, halihazırdaki bunalım herhangi bir yolla çözülürse, sinirlerimizi bir yay gibi gergin tutan ve bizi pek belirli ve yakın bir hedefe doğru sürükleyen etkenlerin ortadan kalkmasıyle —biraz dinlenelim derken— coğrafî durumumuz gereği bu konuyla yüz yüze karşılaşacağız. İhtimal ki acele kararlar vermek zorunluluğu çıkacak. Ne yapacağımızdan habersiz şaşırıp kalmak yerine işi her yönüyle tetkik ederek uzak geleceğe göre, en büyük yararın ne yönde olduğunu bilmemiz, seçim yapmaya şimdiden başlamamız çok iyi olur.

***

Bakışlarımıza inceleyici bir dünya turu yaptıralım. Gördüklerimizi savaştan önceki durumla karşılaştıracak olursak ilk bakışta dikkati çeken, aramızdan alışılmamış

bir biçimde on milyon insanın eksilmesine rağmen, mustarip insan kitlelerinin artmış olmasıdır. Şüphesiz ki bu dünya çapındaki sarsıntı, bu toplumsal kaynama, insan tabakaları arasında önemli karışıklıklar vücuda getirmiş, yalnız bireyleri bulundukları çevrelerden diğerlerine aktarmakla kalmamış, birçok yerlerde bazı sınıflardan büyük parçalar koparmış, bunları diğer bazı sınıflara eklemiştir. Gözlem, sonuç olarak sefalet çekenlerin sayısının artmış olduğunu gösteriyor.

Savaş, ticaret ve sanayii, büyük kapitalist sınıflara, türlü kaynaklardan gelme birçok genç unsurlar eklemiştir. Küçük burjuva sınıfının, küçük gelir ve maaşlarla önceden nisbî bir refah içinde geçinen bütün bir kısmı ise, hayat pahalılığı ile orantılı bir biçimde geliri artmadığı için, hayattan kâmını alamayanlar arasına katılmıştır. İşçilerin usta ve becerikli tabakası da, savaş kayıpları ve yerlerine yenilerinin yetişmemesi dolayısıyle, azlık olduğundan değer kazanmaya başlamış ve kapitalizmin çıkarcılığına kapılarak, proletaryanın anılmaya değer bazı örgütleriyle birlikte burjuvazi tarafına geçmiştir. Orduların terhisinden sonra, savaş sırasında yerleri kadınlar ve çocuklar tarafından doldurulan yüz binlerce, milyonlarca işçi çalışmak istedikleri halde, iş bulamayarak, proletaryanın, sefaleti tahmin ve tasavvura sığmaz bir kısmı olan işsiz ordularını her gün artırarak büyütüyorlardı.

Toplumsal tabakaların bu değişimi yanında; uluslararası ve ulusal üretim ve değişime, savaş dolayısıyle yapışmış olan dengesizlik, düzensizlik ve kararsızlık dikkati çeker. Savaş yıllarında bütün Avrupa ve kısmen Amerika, Japonya —diğer her şeyi ikinci plâna bırakarak— olanca sanayi ve ticaret çabalarını savaşçı hükümetlerin ve kurmayların denetimi altında, tahribat araçları ve cihazları, ordularının giyecek ve yiyecek maddelerinin ya-

pim ve sağlanmasına yöneltmişti. Halkın ihtiyaçlarını bu kuruluşlardan arta kalan kısımların sağlayamadıklarını Japonya, Amerika ve sömürgelerden ithal suretiyle tamamlıyorlardı. Orta Avrupa, Balkanlar ve Türkiye ise, en çetin yoksulluklar içinde çırpınarak, barışı sabırsızlıkla bekliyorlardı.

Sonunda barış mı, savaş mı ne olduğu belli olmayan bugünkü melez duruma erişildi. Daha ilk denemede, üretime eski biçimini vermenin, onu tüketime göre düzenlemenin, hızla yapılması mümkün işlerden olmadığı anlaşıldı. Para değerlerindeki kararsızlık ve ülkeden ülkeye değişiklik, ve barışın kesin biçimde kurulmamış olmasından doğan siyasî çıkar düşünceleri, ihracat ve ithalat işlerini de gidermesi imkânsız güçlüklere sokuyordu. Zaten savaş sırasında, açlığa ve ölüme varıncaya değin her şeyi vurgun fırsatı sayarak - Özel teşebbüs yöntemini benimseyenlerce de kınanan - hayale sığmaz kazançlar sağlamaya alışmış kapitalistler, serbest rekabetin geri gelmesiyle alçalan yeni kâr oranlarını küçümsüyor ve sermayelerini işletmekten çekiniyorlardı. Hayat pahalılığı, özellikle yeni mış olanlarda, az zamanda, savaşın en kızışık dönemlerindekinden daha yüksek bir dereceyi buldu.

Uzun yıllar üretim güçlerinin tahrip ve imha işlerinde kullanılması ve eski dengenin bulunmamasından her şey pahalıya mal oluyor; servetin yalnız belirli ellerde toplanmasından üretilen mal satılamıyor; sermayeler gereği gibi değişim yapamıyor; işçi kollarının büyük bir kısmı iş bulamıyor; bir yanda üretim araçları, mal ve sermaye üzerine rahat rahat yerleşmiş ve vurgun bekleyen kapitalist; diğer yanda da aç ve çıplak ve iş bekleyen işsiz orduları... İşte dünyanın her köşesinde, bakışlarımızı karşılayan açık tablo.

Mütarekeden beri zaman zaman şiddetlenerek devam eden bu toplumsal bunalımlar, böylece yeryüzünde savaş kadar genel bir devrimci durum yarattı. Elli yıldır devrim önderlerinin süreli çabaları, sınıf mücadelesinin önemi üzerine proletaryanın gözünü açmayı amaç almıştı. Gerçi onların kesin kurtuluşlarını sağlayacak devrim, ücretli iş esaretini kaldıracaktı; oysa bu devrimin ekonomik temeli olan kollektif mülkiyeti hazırlar, büyük sanayi ancak bu ücretli işe dayanarak yaşayabilirdi. Proletarya amacına varabilmek için kendi sınıfı ile kapitalist sınıf arasındaki bu çelişkiyi, uzlaşma olanağının yokluğunu, mücadele gereğini görmeliydi. Fakat proletaryayı bilinçlendirmeye yönelen bu yarım yüzyıllık çabalar, geçen beş savaş yılının deneyleriyle işçi ve düşünürlerinin ruhunda meydana gelen evrimleşme kadar etkili olamamıştır. Bu ölüm ve işkence okulunda işçinin artık her şeye aklı ermiştir. Burjuvazinin yalan ve iki yüzlülük cilâsı altında gizlediği birçok şeylerin niteliğini gereği gibi anlayamamaksızın onların iğrençliğini kuvvetle duyabiliyordu. Artık onu savaştan önce olduğu gibi gözlerine kapak geçirerek —değirmenci beygiri gibi— sömürmek mümkün olmayacak. Aydın kelimesiyle nitelendirdiklerimizin çoğu da onunla görüş birliği ederek, yüksek yaratılışını takdir etmeyi ve onları sevmevi öğrenmiş. Bicarenin temiz gönüllüğünü kötüye kullanarak gerçekleri ve realitevi kendisinden gizlemeye yarayan yalancı edebiyata artık el sürmemeye, bu kirli işe zekâsını harcamamaya, cepheden ayrılırken yemin etmişti. Aksine elinden geldiğince ona yardımcı olacaktı.

* * *

Son mütareke yıllarında cereyan eden olaylar, iş başında olanların halkın bu eğilimlerine ne denli yabancı

kaldıklarını göstermektedir. Savaş sırasında yapılan bütün vaatler, teminatlar unutulmuş, köklü bir düzenlemeye muhtaç bu bunalımlı durum, bu yeni ruhlu insan, savaş öncesinin yöntemleriyle yönetilmeye kalkışılmıştı. Devlet örgütü toplum içindeki sınıf çelişkilerinin çocuğu ve egemen sınıf hegemonyasının uygulama aracı olduğuna göre onun baş makamlarını tutan hükümet adamlarının bu durumu ve davranışı mantığa uygundur. Sınıf mücadelesinin kızıştığı bu dönemde, halkın ruhundan bu devrim ve kurtuluş emellerini söküp çıkarmak için, ellerindeki bütün iktidarı kullanmalarından doğal bir şey olamaz. Fakat çıkarlarını ona direnmekte bulanların düşünceleri ve mücadele biçimi ne olursa olsun ortalığa hâkim olan devrimci bir durumdu. Ve olayları o yönetiyordu.

Kurtuluş'ta (*), Aydınlık'ın bundan önceki sayılarında da yayınlanmış olan makalelerimizde iddia ve ispat ettiğimiz gibi, Türkiye'de ahalinin yüzde doksanı fakir köylü ve işçiden —yani emeği karşılığı aldığı ücretle geçinenlerden— oluşmaktadır. Ve sınıfların kaldırılmasına, kollektif mülkiyete ve emeğin egemenliğine dayanan bir devrimden, ülkemizde zarar görmesi ve hoşnutsuzluk göstermesi muhtemel olanlar, ihmal edilebilecek kadar sınırlı bir sınıf halktır. Ne var ki daha önceden de belirttiğimiz gibi, proletarya diyebileceğimiz emekçilerimiz arasında henüz bir dayanışma duygusu, bir sınıf bilinci uyanmamıştır. Esasen bizde Marx'ın devrim için gerekli gördüğü maddî koşullar da henüz gerçekleşmemiştir. Buna dayanarak, Türkiye'nin başlı başına bir sosyalist devrim yapmasını mümkün sanmak ve bunu önermek olsa olsa bir cinnet eseri veya hamhayalcilik olur. Bir sosyalist toplum, mutlaka bir büyük sanayi gerektirir.

(*) Kurtuluş Mecmuası 2. ve 3. sayılar, 1919. Ş.H.

Ve bizde bu yoktur. Ancak ve ancak sanayii gelişmiş bir büyük devletin katılması ile ve pek uzun bir zamanda vücuda getirilebilir. Bu noktayı kaydedip muhtemel itirazların önüne geçtikten sonra, iddia edeceğiz ki Türkiye bu koşulların oluşmasını beklemeden, yalnızca halk sınıflarının toplumsal şartlarına güvenerek, pek yakın bir gelecekte devrimini yapmak zorundadır, değilse bir sömürge halkı derecesine düşmeye razı demektir.

Bu kanımız, reel ve müspet gözlem ve düşüncelere dayanmaktadır. Bugüne değin tarihin kaydettiği olaylar gösterdi ki biz —bazı teoriciler ve ulus ülkücüleri ne derlerse desinler— gerek bilim ve fen, gerek ahlâk alanında, «Avrupa Uygarlığı» denilen düşünüş ve usullere bağlı olarak gelişen uluslar arasına dahiliz. Ne kendi icadımız olan özel bir uygarlığımız, ne sönmüş bir uygarlığa dayanmamız var. İslâmiyetten devraldığımız bazı gelenekleri ayrıntı kabilinden anmakla yetiniyorum. Avrupanın diğer uluslarıyle farkımız, ilerleme yolunda daima onlarla aramızda en az elli yıllık bir açıklık bulunması; ve daima ya içimizden bir yenilikçinin veya dış baskının —sanki kulağımızdan tutarak— zorla bir açıklığı bize kapatmaya çalışmasıdır. Bu suretle diğer uluslarda, savaşçılığımızdan başka konularda, yeteneksizliğimiz hakkında aşağılık bir kanı uyanmış ve bir koruyucuya muhtaç olduğumuzda birleşilmiştir.

Avrupa uygarlığının bir dönüm noktasına geldiği şu sırada, biz de yeni bir sınav geçirmek üzereyiz. Her yanda, insanlığın önünde açılan yeni ufuklara göre yetersizliği, gereksizliği, hatta zararı deneylerle saptanmış olan, fakat bize yepyeni gelen yıpranmış prensiplere; dünya değişirken bizim saplanıp kalmamızdan korkuyorum. Devrimden söz ettiğimiz zaman; yalnız başımıza, dünya akımlarına rağmen, insanlığın kurtuluş meşalesini, yor-

gun ve cılız kolarımızda taşıyarak insanlığa önderlik etmek iddiasına kalkışmayı amaçlamıyoruz. Tarafımızdan böyle bir davranış bizi «Cervantes» in kahramanı kadar güldürüç kılar. Maksadımız, Türkiye'nin adımlarını dünyanın gidişine uydurma zorunluğunda olduğunu anlatmaktır.

Bu makalenin başından beri, mayası karar gelmiş bir hamur gibi, tekmil insanların, nasıl her yanda bir sosyal devrim dönemi içinde olduğunu; ve savaş sonrası toplum koşullarının bu çalkalanmayı hızlandırdığını açıkladık. Bu tabloyu önemli olayların dökümü ile tamamlamak gerek. Bu üç yıl içinde Orta Avrupa'da birçok büyük işçi hareketleri oldu; devrim girişimleri yapıldı; bunların bazıları geçici bir zaman için başarılı bile oldu. İtalya'da işçiler devrimlerini henüz başaramamışlarsa da, geçen yıl fabrikalara ve büyük çiftliklere el koyacak kadar kendilerinde güç ve cesaret bulmuşlar, ve kesin bir hareket için olgunluğa ermiş olduklarını ispat etmişlerdir. Şimdiye değin bütün bu hareketleri, kapitalist hükümetler yenilgiye uğratmışlarsa da devrimci güçleri yok etmekten, mevcut dalgalanma ve öfkeyi artırırız endişesiyle çekinmişlerdir. İngiltere'deki yeraltı grevleri de bu tür manevralarla kesin sonuç alınmadan sona erdi. İspanya'da, Fransa'da, Polonya'da ardı arası kesilmeyen genel ve bölgesel grevler de bu devrimci durumun görüntüleridir. Şimdiye değin devrim çabalarının yenilgisi bir düzenli geri çekiliş niteliğindedir. Kesin sonucu beklerken maddî ve manevî güçler her gün artmaktadır.

Fakat biz komşu ulusların durumuyla özellikle ilgiliyiz. Ve bu ülkelerde toplumsal devrim en hızlı devresini yaşıyor. Günlük Avrupa gazetelerinin ve ajansların verdiği haberlerden çıkardığımıza göre, Balkan Devletlerinden Bulgaristan'da devrim eğilimi —ve bunun bağlandı-

ğı vücudu temsil eden örgütler— Orta Avrupa'da olduğundan daha yaygın bir gelişme sağlamıştır. Burada halk büyük bir çaba ve heyecan içinde, pek yaklaştığı amaca varış saatinin çalmasını beklemektedir. Yugoslavya'da devrim isteği ve bunu başarma hazırlıkları, bir süre sonra, Bulgaristan'dakiyle eş bir duruma ulaşacaktır. Yunanistan'a gelince, burada istilâcı bir ulusçuluk Rumların kulaklarını tıkamış, gözlerini kamaştırmıştır. Fakat devrimci gazetelerin aydınlatması, Anadolu'daki akıl dışı hareketin yanlışlığı burjuva partilerinden hiç birinden hayır gelmeyeceği; mukadderatını bizzat eline almanın bir avuç bezirgânа oyuncak olmaktan daha yeğ olduğunu Rum milletine duyurmaya başlamıştır. Özetleyecek olursak Balkanlar'da : Duruma hâkim sayılabilecek bir devrimcilik, doğuda: Devrimlerini yapmış, onu tamamlamaya ve olgunlaştırmaya çalışan uluslar; Akdeniz'in bize en çok benzeyen bir ada devlet'nde, sosyalist partinin çoğunluğa yakın bir şekilde parlamentosunda temsil edildiği büyük bir dost devlet. İşte Türkiyeyi karşıdan etkileyen başka etkenler!..

Bu çevre içinde yaşamaya, bu uluslarla sürekli ilişki kurmaya zorunlu bir Türk ulusunun; yönetim ve ekonomi prensiplerini yeni gereksinmelere göre değiştirmiş bu toplumlar arasında, derebeyliği andıran, meşrutiyetle yamalanmış bir yönetimle yaşantısını sürdüreceğini sananlar varsa, bunlar ancak ciddî konuları da şakaya bozan şarlatanlar olabilir. Dünya ekonomisinin bir zorunluluğu olan toplumsal hükümlerin kabulüne, komşularımızın yarın bizi, başımıza kaka kaka zorlamalarını; aşağılanmış duruma indirmelerini gönlümüz istemiyorsa, bugünden itibaren devrimimizi kendimiz hazırlamaya koyulalım.

(AYDINLIK, Sayı: 4, 1 Ekim 1921)

TÜRKİYE'DE DEVRİMİN ŞEKLİ

Bundan önceki yazımızda (*) Dünya Savaşı dolayısıyle şiddetlenmiş olan tarihsel ve ekonomik bir zorunluluğun, dünyayı eski temelleri altüst edercesine bir devrime doğru sürüklediğini ve ülkemizin bu akım dışında kalmadığını, hatta sağlam bir sonuç elde etmek için acele davranılması gerektiğini açıklamıştık. O halde bir soru çıkıyor ortaya : Bu devrimin biçimi bizde ne olabilir? Bu yazımızda bu soru hakkındaki görüşümüzü açıklamak istiyoruz.

* * *

Dünyanın dört bir yanında hararetli bir çalışmayla hazırlanan ve «sosyalizm, komünizm» adlarıyle anılan devrim, yakınlara kadar, bazen seraplar gibi çekici, bazan kâbuslar kadar korkunç olarak düşleniyordu. Bu «temelden değiştirme» işini başarmak ülküsünü güden savaşçıların son amaçları, mütarekeden beri leh ve aleyhte yapılan çelişik yayınlar ve tartışmalar sayesinde artık masal giyimlerinden sıyrılmış, halk tarafından yalın çıplaklığıyle görülmüş, anlaşılmıştır. Artık herkes biliyor ki sosyal devrim amacı, bir şairin hayalinden ya da ince duygulu insansever bir dahinin merhametli kalbinden doğmuş, duygulara ve varsayımlara dayanan bir toplum planının şimdiki tomlum düzeni yerine konmasından ibaret değildir. Düşünceye karşı ümit kıracak kadar ilgisiz yaşayan halkımız arasında bile devrimcilere böyle yalın kat emeller yükleyenlerin sayısı azalmıştır.

Fakat bu gibi önemli konularda tekrardan, açıklamalar yapmaktan çekinmemek gerekir. Maksat ne kadar

(*) «TÜRKİYE'DE DEVRİMİN GEREĞİ» Aydınlık, Sayı: 4

iyi anlaşılırsa, yersiz itirazların da o oranda önüne geçilmiş olur. Yeryüzündeki toplumların evrimlerini inceden inceye tetkik etmekle söz konusu amacı saptamak mümkün olmuştur. Gerçek olgulara dayanan bu uzun ve derin tetkikler, bazı olumlu ve basit gerçeklere ulaşmıştır. Fikrimizin anlaşılması için bunları özet olarak göstermeliyiz:

Bugün en ileri ülkelerde toplumun temelini özel mülkiyet ve kapitalizm teşkil eder. Kapitalizm çelişkilerle dolu bir toplum doğurmuştur. Avrupa uygarlığını temsil eden bu toplum, kendisini ortadan kaldıracak sebebleri kendi bünyesinde taşımaktadır. Aciz işçi sınıfı dayanağı ve gövdesi olduğu halde, kapitalist sınıfın gelişmesinin ve devamının bu sınıfın sonsuz sefalet ve yoksulluğu üstüne kurulu olması çelişkilerden biri ve en önemlisidir. Sınıf bilinci arttığı ölçüde proletarya sınıfı, nasıl değerli bir organı olduğunu gittikçe daha iyi takdir ettiği toplum düzeninin şiddetli bir düşmanı olarak belirmektedir. Böylece proletaryayı tek amaçla bir kitle halinde yoğunlaştıran kapitalist üretim biçimi servetleri ve üretim araçlarını da gittikçe daha sınırlı ellerde topluyor. Bu iki büyük kuvvetin: Toplu proletarya ile toplu sermayenin, aralarındaki engeli (kapitalisti) kaldırarak birbirine kavuşmak istemesinden daha doğal bir şey düşünülemez. Sınıflara bölünmedeki haksızlığın ve insafsızlığın acısını, kahrını çekmiş olanlar, çıkarları ve varlığı türlü sınıflara bölmeyi gerektiren «bireysel mülkiyetten» yana olamazlar. Tek istekleri sınıfsız bir topluma erişmektir.

Bugünkü toplum temellerinin bu kısa çözümü proletarya devriminin neye bağlı olduğunu bize gösteriyor. Yapılacak iş bireyin mülkiyet hakkını kaldırmak ve tekmil varlıkları, üretim araçlarını ve doğal zenginlikleri, su ve hava gibi kamu yararına vererek tek sınıflı bir toplum kurmaktan ibarettir.

Bu iş ilk ağızda göründüğü kadar basit ve kolay değildir. Bütün üretim araçları ve her çeşit servetten başka tekmil maddî ve manevî kuvvetler, imha araçları ve ordular da burjuvazi sınıfın elinde ve emrindedir. Bu kuvvetleri yıkmak, onu şahane imtiyazlarından vaz geçirmeye mecbur etmek sanıldığından çok güçtür. İşçi ve emekçi sınıfı ancak uzun ve yıpratıcı mücadele'erden sonra uygun bir zaman ve fırsattan yararlanarak, bu asalakları haksız olarak işgal ettikleri ikt.dar makamından kovmayı başarır. Tarih ve tanığı olduğumuz olay'ar sosyal mücadelenin bu yolda geçt'ğ'ni bize öğretmektedir.

***

Avrupa'da proletaryanın sermayeye karşı savaşı son şiddetli dönemine girdiğinden beri toplumlara üçüncü bir etken katılarak sorun doğrultusundan saptırılmaya çalışılıyor. Kapitalist uşağı hükümetler, bu mücadelede proletaryanın kazanacağını anlayınca bazı ödünler(tav'z-ler) vererek burjuvazi lehine işçiyle uzlaşmak siyaseti gütmeye kalkıştı. Büyük sanayi ülkelerinde, sömürgeler ve yakın doğu uluslarının cehalet ve örgütsüzlüğüne güvenilerek bütün sömürü hırslarını onların sırtından tatmin ümitleri uyandı.

Siyasette becerikli olan burjuvazi, Avrupa ve Amerika'nın gözü açılmış, kuvvetli örgüte sahip proletarya sınıfının elini ayağını bağlamaya yarayan yeni bir sanayi keşfetti: işçiler sendikaları vasıtasiyle çalıştıkları fabrikanın küçük ö'çüde sermaye ve kazançlarına katılacaklar, sözde sermaye sahibiyle bir ortaklık akdetmiş olacaklar...

Böyle bir entrika çevirerek hazırcılar, emekçilerle anlaşmayı umuyorlar. Biri aydın ve bilinçli, öbürü cahil

ve gafil iki proletaryayı (Avrupa - Amerika proletaryası ile geri kalmış ulusların proletaryası) birbirine karşı çıkarmak, birincisini kapitalist mevkiine çıkararak kendisine destekçi kılmak, ve onun yardımıyle ikincisini ezmek bir taraftan kaybettiğini öte tarafı daha amansız sömürerek kapatmanın mümkün olacağını sanıyorlar. İşçi örgütlerinin küçük bir kısmının bu tuzağa düştüğünü üzülerek kaydederiz. «İkinci» denilen, vicdanlarını satmış işçi dönekler'n sarı Enternasyoneli, bazı işçi örgütlerini, şimdiden burjuvazinin emri altına vermiştir.

Fakat batıdaki kardeşlerimizin büyük çoğunluğu bu gözboyayıcılıklara kapılmak bir yana, geri kalmış ortak sefaletlerinin aleyhine tertip edilen bu iki yüzlü ve yalancı siyaseti nefretle reddedip doğu uluslarıyle dayanışmalarını ilân ederek bizi uyanmaya çağırmaktadırlar. Doğuda en ileri gitmiş unsur olmak ve henüz uyanmamış ulusların öncüsü bulunmak sıfatıyle biz Türkler büyük sermayenin bu manevralarını dikkat ve itina ile takip etmek zorundayız.

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere biz sınırlarımız içinde kendi kendisine yeten bir bütün olarak değil, ekonomik dünyadan bir parça olarak, sosyal durumumuzu incelemek zorundayız. Sosyal devrimimizi yapmak için kapitalist düzen altında burjuvazinin büyük sanayii geliştirmesini, devrimin ekonomik koşullarını hazırlamasını bekleyecek olursak işçi ve çiftçilerimizi - yani bütün ulusu - bugüne kadar tarihin kaydettiğinden on kat daha kötü bir sonuca bırakmış oluruz. Zira doğuda ücretli iş köleliğinin batıda göründüğünden daha pek çetin olacağını anlamak için dünyanın gidişatına sadece bir göz gezdirmek yeter. Bize yüklenmek istenilen ağır göreve göre - batı işçisinin işçisi olmak görevi - harekete geçmekte gecikmemiz, uzun süre dünya devrimini geri bırakabilir. Oysaki Doğu

Avrupa'nın özel durumuna dayanarak, işçi ve çiftçi sınıflarımızın «sınıfları, özel mülkiyeti ve ücretli iş sömürüsünü» kaldırması, Avrupa burjuvazisinin son kozunu da elinden almak demektir. Dünya devriminde bu olay büyük bir adım olacaktır.

* * *

Her büyük devrim en az üç büyük devreden geçerek amacına ulaşır:

a) İktidara el koyma devresi; devrimci tedbirler ve şiddet devresi.

b) İmtiyazları elinden alınan sınıfın karşı devrim hareketlerini veya buna yakın girişimlerini kırmaya, ve halkı ülkücü toplum temellerine uygun bir tarzda yetiştirmeye yarayan bir yönetim kurma devresi.

c) Asıl amaç edinilen toplum düzeninin ve ülkünün uygulanma devresi.

Biz de bu aşamaları geçmek zorundayız:

a) Birinci devre için usül ve kural tesbiti mümkün değildir. Bu gergin bir mücadele devresidir. Birbirini hızla kovalayan olaylar karşısında gerekli kararları, duraksamadan, serinkanlılıkla almak; duruma hakim olmak için en köklü tedbirleri uygulamaktan çekinmemek; tek tek görevi kötüye kullanmamın; gereksiz şiddetlerin önüne geçmek; mümkün olduğu kadar düzenli bir biçimde eski yapıyı yıkmak, fakat yağmaya, tahribe meydan vermemek; kullanılabilecek durumda olan malzemenin itina ile korunmasına gayret etmek; bir taraftan yönetim makinesini temelinden baltalamakla beraber üretim kuruluşlarının da saat gibi işlemekte devamını sağlamaya çalışmak başlıca gözetilecek noktalardır.

b) Bizim gibi derebeylikle karışık ilkel kapitalizm devresinde bulunan ülkelerde, sosyal devrimin bu safhası en önemli ve en uzun sürmeye aday olanıdır. Tutalımki şehir proletaryası iktidarı ele almış; üretim ve taşıt araçlarını, büyük yapıları, madenleri ve toprağı millet malı ilân etmiştir. En iyi ıslahatların bile mağdurları var. Yeni hükümet, karşısında bu devrim hakkında türlü duygular besleyen, çelişik çıkarlara oyuncak bir kitle bulacak.

Büyük makamlara, servetlere, malikâne ve çifliklere sahip olan, bütün hazır yiyicilerin, bütün bu haram yiyicilerin yeni toplumda yeri yoktur. Bunlar hiç bir cinayeti işlemekten çekinmeyen en önemli ve arsız mağdurlar topluluğunu teşkil eder. Çünkü bütün servet ve imtiyazlarından ilk hamlede mahrum edileceklerdir. İçlerinde her nasılsa zekâsı çürümekten kurtulmuş tek tük kişiler çıkıp da büyük yapının işçileri arasına katılmak isterlerse, tabiî proletaryanın kolları bu gibilere açık bulunacaktır. Bu topluluğa girenler büyük sanayi ülkelerine oranla bizde hem az hem de okadar mücadeleci de değildir. En azılı temsilcileri büyük subaylar ve kapitalistlerdir. Tarihin yazdığı türlü örneklerin gösterdiği üzere bu beyler ve paşalar, savaşta yenildiklerini görür görmez, taşınabilir servetlerinden kurtarabildiklerini kapıp yabancı ülkelere göç edecek, kendilerine yüz veren kapitalist hükümetlerin yardımını dilenerek, vatanları aleyhine suikast ve karşı devrim hareketleri tertibine koyulacaklardır. Bunlar hakkında yapılacak şey basittir: Zarar veremiyecek duruma getirmek, uyanık davranarak şerlerinden sakınmak.

Küçük burjuva sınıfının, Türkiye'de devrim olursa yapacağı görev gayet büyüktür. Küçük sermaye ve emeğini kendi kullanan esnaf ve satıcılardan ve birkaç dö-

nüm toprağını kendisi işleyen ve eken orta köylülerden oluşan ve büyük bir çoğunluğa sahip olan bu sınıfı, kendi tarafına çekemeyen bir hükümet ayakta kalamaz. Şehir ve köy proletaryası ile beraber tek üretici sınıf budur. Onun söz götürmez azim ve gayreti ihtiyaçlarımızın büyük bir bölümünü sağlar. Bunun için devrim hükümeti bu sınıfın durumunu uzun boylu araştırıp burjuvazi arasında olduğundan daha iyi ve daha verimli çalışabilmesi için olanaklar hazırlamayı ve bu konuda açık bir plan çerçevesinde hareket etmeyi en başta gelen bir görev saymalıdır. Devlet sermayedarlığı büyük sanayii, gereği gibi geliştirmeden önce uzun yıllar geçecek, ve bu süre içinde ulusal ihtiyaca cevap vermek için bu sınıfın çalışmalarından yararlanmak gerekecektir. O halde yeni düzen, esnafın ve orta sınıf köylünün tasarruf haklarına (*) dokunmayacak; yalnız başlıca üretici ve büyük sermaye sahibinin yerini alan sosyalist hükümete karşı yükümlülüklerini ve buna karşılık göreceği yardımların biçimini, ve açılacak son teknik ilerlemelere uygun fabrikalarla olan bağını ve ilişkilerini belirleyecektir. Gerek esnaf ve gerek küçük sanayi ve ziraatçılar araç ve gereçlerinin sağlanması konusunda büyük kolaylık elde edecek, köylüye ekebileceği kadar toprak verilecek, kapitalist dönemden kalma borç ve sözleşmeleri toptan kaldırılacak, serbest gelişmelerini durduran engelleri yokedecek çareler bulunacaktır.

Bu sınıfın unsurları.. ulusun ortak malı olarak kurulup geliştirilmesine çalışılacak olan büyük sanayi üretiminin ve ortak makinalaşmış ziraat kuruluşlarının oluşmasıyle yavaş yavaş sosyalist toplumun organları haline gelip sonunda onun içinde hallolacaktır.

(*) «hukuki tasarrufiyesini ibka edecek.» Tasarruf hakkını olduğu gibi bırakacak, yani malını ve üretim araçlarını elinden almayacak. A.Ç.

Devrim hükümeti köylü olsun şehirli olsun ve ihtisası ne olursa olsun tekmil işçilerin bizzat kendi hükümetidir. Çünkü yönetim makinesinin başında olanların kendi meslek topluluklarının temsilcileri tarafından seçilmiş vekiller bulunacaktır.

Bu sosyal sınıf gayet ağır bir görev yüklenmiş oluyor. Toplumu yeni baştan kurmak görevi... Türlü sınıflara karşı tutulacak yoldan, yukardaki satırlarda söz ettik. Henüz sınıf bilinci bakımından pek geride olan ve bir yazımızda (*) gösterdiğimiz gibi, sayısı büyük bir topluma ulaşan, topraktan yoksun, ücretle geçinen köylülerimizin yerini de ayrıca düşünmeliyiz. Bu sınıf üyeleri gerçi yeni kuruluşun temel taşları gibiyse de, işlek bir duruma geçebilmesi için kendisini gidip aramak, bilincini üflemek, kafasını cahilliğin egemenliğinden kurtarmak gerektir. Sosyalist hükümetin en kutsal ve doğurgan işi bu olacaktır.

Maksada ulaştıran yolların en kısası bu köylü kitlelerini büyük tarım kuruluşları çevresinde toplayarak aynı zamanda hem üretim güçlerini kullanmak, hem de öğretip eğitmektir. Bunun için büyük sayıda tarım aracı ve uzmanı gerekir. Fakat bu ihtiyacın hemen karşılanma olanağı yok. Ayrıca cahil rençpere, bugünden yarına yeni tarım usullerini kabul ettirmek de pek zor bir iştir. Bu araçsızlık yüzünden ilk zamanlar, el konulacak büyük çiftliklerin topraklarını, hayvanlarını ve araçlarını bu yoksul köylüler arasında bölüştürmekten ve tek tek çalışmalarını kolaylaştırmaktan başka yararlı bir girişim düşünülemez. Bir yandan acele olan bu çözüm yoluna gitmekle beraber, öte yandan yer yer ortak makineli tarımı uygulayan «örnek tarım kuruluşları» kurmakla bunun iyi-

(*) TÜRKİYE'DE SOSYAL SINIFLAR, Aydınlık Sayı: 1, Haziran 1921, s. 9

liklerini ve yararlarını köylüye deneyle göstermek, ilgisini uyandırmak ve böylece azar azar tarım sistemini modernleştirmek yolu tutulur.

Şehirlerde de hiç bir fırsatı kaçırmayarak, sanayi kuruluşlarının artırılmasına ve var olanların da hükümetin elinde toplanmasına gayret edilir. Ta ki bütün ihtiyaçları karşılayacak kadar mamul madde üretilebilsin.

Millî eğitim, sağlık ve sosyal yardım kuruluşlarının, aile hukukunun da bu amaca yarayan basit biçimlere bağlanması diğer önemli bir çalışma alanı teşkil eder. Ne var ki yazımızın kadrosu bunları ayrı ayrı tetkike yetmez.

c) Yukarda gösterdiğimiz gibi bu işlerin başarılması uzun yıllar ister. Fakat karşı devrim sevdasında olan kapitalizm artıklarının direnişleri azaldıkça hükümetin görevi hafiflemeye başlar. Bir zaman gelir ki yeni düzene karşı çıkacak kimse kalmaz. Bütün toplum üyeleri artık bağdaşık bir bütün olmuştur. El ele veren kardeş insanlar tabiata egemen olmuş, birbirini kıskanmaksızın bütün ihtiyaçlarını temin ediyorlar.

Bu dakikadan itibaren hükümete gerek kalmaz. Marx ve Engels'in tanımladığı gibi «hükümet yağı bitmiş bir kandil gibi yavaş yavaş kendi kendine söner.» Sosyal devrimin ülkü ile birleştiği son devre budur. Toplumun gelişmesi bu noktaya geldikten sonra herkes yeteneği ölçüsünde çalışır.. ihtiyaca göre tüketir... Her türlü bağdan kurtulmuş, dilediği gibi bir ömür sürer.

Bu son aşamasında sosyal devrim sorunu bir ve her ülkede aynıdır. Değişiklik ona götüren yoldadır, arada geçen aşamalardır. Ve bunların hepsi ortak mülkiyete ve üretim temeline dayalı sınıfsız, hükümetsiz, özgür bir sosyal kuruluşa ulaşır.

(AYDINLIK, Sayı: 5, 1 Teşrinisani 921)

ANATOLE FRANCE — NOBEL ARMAĞANI

İsveç Akademisi 1921 yılı için Nobel Edebiyat Ödülünü Fransız edebiyatçılarından Anatole France'a vermiştir.

Gerçekte bu teveccüh büyük yaşlı edibin dünyayı tutan şöhretine fazla bir şey eklemez, kendisinin de buna en küçük bir önem vereceğini sanmıyoruz. Fakat ne olursa olsun, hak ve hakikat ve güzellik savunucusu düşünür arkadaşlarımızla beraber adaletin galibiyeti bizi memnun etti.

Diğer rakiplerin (İngiliz romancılarından Thomas Hardy ve Wells, Fransız filozofu Bergson) kıymetleri ne kadar büyük olursa olsun, insaniyetçiliğin en asil geleneklerini canlandırarak bütün hayatı boyunca düşünce ve eylem alanında ön sırada mücadele eden bir yazarınkilerin önünde silinirler.

Bu fırsatla, bundan önceki sayfalarımızda tefrika ettiğimiz Crainquebille'i büyük bir zevk ve ilgi ile okuyan okurlarımıza, zamanımızın en büyük edibinin hayatına ve eserlerine dair kısa bir fikir vermek istedik :

Anatole France 16 nisan 1844 tarihinde Paris'te doğmuştur. Şair meşhur Vigny üzerine 1868'de yayımladığı bir tetkiki ve parnasyenlerinki kadar mükemmel şiirleriyle edebiyat dünyasına atılmıştı. Şöhrete ulaştıran eseri 1881 yılında yayımladığı Sylvestre Bonnard'ın Cinayeti adındaki romanıdır.

Anatole France'ın bütün eserlerinde : (Thais), (İlahlar Susamışlardı) gibi geçmişi canlandıran ve (Kırmızı Zambak) ile özellikle, (Crainquebille) gibi bireylerin ruh hallerini araştırıp işleyen; zamanımızın âdetlerini ve ihtiraslarını (Şimdiki Çağ Tarihi) nde olduğu gibi doğrudan doğruya ve (Pingouin'ler Adası)nda olduğu gibi temsilî bir surette tetkik eden; (Jeanne d' Arc) gibi sırf

tarihî eserlerinde ve bütün edebî tenkitlerinde; aynı hakikat endişesini; aynı heyecanı; aynı açıklığı; aynı temiz, taklit edilemez üslubunu buluruz.

Anatole France yalnız büyük bir edip değil aynı zamanda yüksek br insandır. Dreyfus meselesi ve Zola'nın yargılanması sırasında aldığı tavır buna delildir... Her ne kadar savaşın ilk anında toplumu daima bilinçsizce sürükleyen geleneksel akıntıya o da kapılmışsa da b'limsel ve ruhî seçkinl'ği sayesinde kendis'ni çabukça toplamıştır. Son yıllarda Fransız Sosyalist Part'si'ne ve onun savunduğu sosyal prensiplere bağlılığını açıkça bildirmiştir. Özellikle Öğretmenlere Söylev'i (*) pek büyük bir önem ve ilgi ile karşılanmıştır.

İsveç Akadem'si Anatole France'a çelenk takmakla bizzat kendisi şeref kazanmıştır.

Anatole France 1896 yılından beri Académie Française üyesidir. Fakat yirmi beş yıldır oraya devam etmiyor.

Bilinir ki Nobel ödülü üç yüz bin franktan ibarettir. Anatole France— son gelen Fransız gazetelerinin verdikleri bilgiye göre— bu parayı kendisinin de katılmasıyle Henri Barbusse ve bütün dünya düşünürlerinin ortak çabalarıyle düşünce akımlarına devrimci bir yön vermek için Pariste kurulan C'arté (Aydınlık) grubuna bağışlamıştır. Bu davranışıyle büyüklüğünü, insanî düşünce ve g'riş'mlere karşı bağlılığını bir kere daha ispat etmiş oluyor. Bu münasebetle okuyucu'arımıza hatırlatmak isteriz ki dört yıl önceki Nobel Ödülünü kazanan ünlü Fransız ediplerinden, Jean Chiristophe yazarı Romain Rolland da aynı surette hareket etmiştir.

(*) Bu söylev Kurtuluş Mecmuası'nın 3. sayısında yayımlanmıştır.

Aydınlık, insaniyetçi edebiyatın en büyük, en şerefli temsilcisi yaşlı sanatçıya en samimi hürmet, takdir ve tebriklerini gönderir. Ve Clarté grubuna başarılar diler.

(Sayı: 6)

KARL MARX — FİLOZOF

«Filozoflar dünyayı sadece değişik tarzlarda yorumlama ve açıklamaktan başka bir şey yapmadılar... Halbuki onu değiştirmek gerekir.»

Karl Marx

(Feuerbach Üzerine On Birinci Muhtıra'dan)

Karl Marx dehasıyle insan düşüncesine yeni bir yön vermek gücünü gösterdiği halde, yaptığı bu büyük ve derin etkiye rağmen, belki eseri en az okunmuş ve en az anlaşılmış yazarlardan biridir. Bugün onun adını tanımayanlara artık rastlanmıyor. Fakat büyük bir çoğunluk yalnız, vaktiyle bu adı taşıyan bir düşünürün çevresinde gürültüler koparılan bir devrim görüşü ortaya koyduğunu —ve yalnızca bunu— önemli bir tarzda biliyor. Bunlar için Marx, kurulu insan toplumunu değiştirmek amacını güden alelâde bir politikacıdan farklı değildir.

Biraz daha iyi bilgi edinmiş olanlar «Kapital» adında, bir anıt sayılmaya değer eseri vücuda getiren ekonomi bilginin'n Karl Marx olduğunu bilirler. Fakat esas itibarıyle onların da yazarın felsefesi hakkındaki bilgisi çok yüzeydedir. Büyük eserinin, merak edip bazı özetlerini, seçilmiş parçalarını gözden geçirmekle edindikleri kadardır bilgileri.

Bir de Marx'ın karşısında sa'dırganlar vardır ki çoğu ekonomi bilginleridir. Bunlar ekonomiye dair yazdığı eserleri uzun uzun okumuşlar, ince bir elekten geçirmişler, buldukları «çelişkileri», kendilerine karışık gibi gelen anlatımları kaydederek merhametsizce tenkit etmişlerdir. Bu eleştiricilerin kırgınlığı, hiddet ve şiddeti ilk zamanlar hakkıyle seçilemeyen bir nedenden ileri geliyordu. Kapital yazarı ekonomik tetkiklerini onların uydukları geleneklere bağlı olmaksızın, alışkanlıklarını yerle bir eden ve kendilerine büsbütün yabancı bir görüş açısından hareketle yapmıştı. Onlar Kapital'den, iktisadî kavramlar ve insanların gördükleri işler, meselenin bilinen iki ögesi olduğu varsayımına göre, bunlardan gözlemin çıkarabileceği yasaları incelemesini ve tesbit etmesini bekliyorlardı. Oysaki Marx'm kendisine çizdiği proğram gereğince bu kavramlar (categories) o zamana değin yapıldığı gibi ispatı gerekmeyen bilinenler kabul ediliyor, özüne varılmak, insanın b linc'nin ne suretle ve neden doğduğu anlaşılmak ve anlatılmak isteniyor (*). Bu amaca ne dereceye kadar ulaştığı ayrıca araştırmaya değer bir konudur. Fakat Marx'ın yeni bulu'uşlar, yeni kavramlar ortaya koyduğu araştırmasını kavrayabilmek için önce amacını bilmek ve düşüncesinin hareket noktasını ve izlediği yolu belirlemek gerekir. Ne yazık ki karşısın-

(*) Bu art arda gelen iki cümlenin orjinali (yazarın anlatımına göre) şöyledir: «...Onlar, iktisadî mefhumlar ve muamelât-i beşeriye meselenin malûm olarak verilmiş iki rüknü olduğu farazıyesine nazaran; bunlardan meselenin istihraç edebileceği kanunları tahlil ve tesbit etmesini "Sermaye" den bekliyorlardı. Halbuki Marx'ın kendisine çizdiği program mucibince bu mefhumlar (catégories) o zamana kadar yapıldığı gibi ispattan müstağni mütearifeler gibi, kabul ediliyor; künhlerine varılmak, insanın dimağının ne suretle ve neden neşet ettikleri anlaşılmak ve anlatılmak arzu olunuyor...» A.Ç.

dakilerin hemen hiç biri böyle bir araştırma ve incelemeye yetecek kadar felsefe bilmiyordu.. Fikirlerini besleyen ve onlara hızını veren felsefî görüşleri gözden geçirmeden, büyük adamın yazılarını harfi harfine biçimsel bir bölümleme ve eleştiri ile onu suç altında bıraktıklarını sanıyorlardı. Aynı dili konuşmayan kişilerin münazarasına benzeyen bu çarpışmalar tabiatıyle büyük bir yarar sağlayamamıştır.

Bunda Karl Marx'ın da biraz kusuru yok değildir. Zira o, uzun felsefe incelemeleri sonunda kendine özgü bir bilimsel kavrama tarzına ulaşmış, fakat bunun ayrıca açıklamasına gerek görmeden, doğrudan doğruya ekonomik kavramlar üzerinde görüşünü uygulamaya koyulmuştur. «Kapital» bu suretle vücut buluyor. Biz Marx'ın fikir gelişimini adım adım izleyerek ekonomik sorunlarla uğraşmasının nedenini, temel kurallarına nasıl vardığını araştıracağız. Ve öz fikirlerini âdeta dimağında uyanırken yakalamaya çalışacağız.

* * *

1831'de ölen Hegel'in Berlin Üniversitesi'nde bıraktığı etki olanca şiddetiyle sürüyordu. Ludwig Feuerbach, Alexandre von Humboldt burada yetişiyorlardı. Burası Alman biliminin kâbesi sayılıyordu. Kürsülerin çoğunu işgal edenler bu filozof ve üstadın izindeydiler... Doğduğu kentte orta öğrenimini tamamlayan Karl Marx üniversite derslerini takip etmek üzere Berlin'e gelir gelmez doğruca bu çevreye atılmıştı. Felsefe bölümüne hâkim olan Hegelciler arasında deha ile yakınlığı olan güçlü kişiler yoktu. Ve genç Marx bunun farkındaydı. Bu bölüme yazılmış olduğu halde hukuk bölümünde ihtiyar profesör Edmond Kranz'ın derslerini ilgiyle iz-

liyordu. Bu derslerin düşünce gelişiminde çok yardımı olmuştur. Özellikle Alman irtica ve muhafazakârlığının bir bilim kalesi gibi olan Tarihçi Okul (Mekteb-i tarihiyye)a karşı duyduğu sevgisizlik bu üstadın telkinidir. İlâhiyat bölümünde Bruno Baviére'in derslerinden de Marx çok yararlanmıştır. Bu bilgin sonradan en değerli dostlarından biri olmuştur.

Bu koşullar altında, her türlü etkiye rağmen özelliğini koruyarak öğrenimini tamamlıyor, ve 1841'de doktora tezini geçiyor. Bundan sonra gazetede yazarlık yaparken, evelce derslerine devam ettiği Bruno Baviére ve Copin ile birlikte bir bağımsız bilinç felsefesi kurmaya çalışıyor. Bu gayet basit bir şeydi: «Her sınıf diğer sınıflara karşıt durumda bulununca, bizzat kendi sınıf çıkarlarını ve kendi amaçlarını değerlendirir ve anlarsa bilincin bağımsızlığına erer. Tarihsel özelliklere göre bu bilinç ya geç veya erken uyanır. Fakat bunun köküne kadar inmek, gelişmesini izlemek gerek.»

Böyle kısır bir iş'e zekâsını yorduğu bir sırada büyük bir bilimsel olay Marx'ı bu çıkmazdan kurtarıyor. Bu olay Ludwig Feuerbach'ın Hıristiyanlığın Esası (Essence de Christianisme) başlıklı şaheserinin yayımıdır. Marx'ın kafasında bu kitaptaki görüşler silinmez bir iz bırakıyor. Denilebilir ki Marx hayatının sonuna kadar Feuerbach'ın etkisinden kurtulamamıştır. Felsefî görüşünün oluşumunda bu kadar önemli bir etken olan bu eserden birkaç kelime ile söz etmezsek ne tarihsel maddeciliği ne de filozofumuzun dünyayı görüş tarzını anlayamayız. Feuerbach'a göre Hıristiyanlığın esası anthropomorphisme'dir. İnsan bencilliği nedeniyle ve hayalin yardımıyle kendi benliğini ideal bir şekle sokar ve kendini tanrılaştırır. İlâhiyat bu bizim görüntülerimize göre yapılmış ilâhın ilmidir. Bir ulusal varlığı olan çoktanrılar (müşrikler) toplumunda tanrı da

ulusal'dır. Akıl, gerçekliğin (şe'niyet-réalité) verdiği bilgiler alanını aşmaktan aciz.dir. Boş yere Yunan filozofları tanrıyı kozmopolit bir varlık haline getirmeye kalkışmışlardı. Çoktanrılılar (müşrikler) için halli kabil olmayan bu meselenin cevabını Hıristiyanlık buldu. Tanrıyı ruh gibi telakki etmekle onu doğadan ayırıyordu; böylece duyularımızla bildiğimiz âlemden ayrı, duyumuzun üstünde bir âlem yarattı. Bunun içindir ki Hristiyanlık bütün bilimleri ve özellikle tabiat bilimlerini kaldırdı. Bunların yerine yalnız ilâhiyat konuluyordu. Fakat ilâhiyat kendi konusunu incelemek isteyince felsefeye dönüşüyordu. Skolastik felsefe insanları ikircilliğe (tereddüde) alıştırdı ve bundan da uyanış devresi doğdu. Esas felsefî dine dönmek isteyince Protestanlık ortaya çıktı. Tanrının bizatihî ve lizatihî (*) olduğunu araştıran Katolikliğin aksine olarak Protestanlık onun insan için ne olduğunu anlamaya gayret eder. Birincisi ruh ile madde arasında bir çelişki ise ikincisi akıl ile iman arasında bir çatışmadır. Fakat düşünce bu çelişkinin kölesi olmaz, bağımsızlığını alır ve tabiata döner. Yeni zamanın konusu tanrının gerçek haline getirilmesi ve insanlaştırılmasıdır. Evrendeki tanrı gerçekte var olmayan (muhayyel) insandı ve bundan ötürü eti ve kemiği ile var olan gerçek insanın inkârı idi. Gerekli olan, tanrıyı, gerçek insana, kendisini bütünüyle bilen insana indirgemektir. Yadsıma (inkâr) insanın sonradan kazandığı olumlu bir (özelliktir).

Feuerbach'ın maddeciliği bu yolda ortaya çıkıyor: İnsanın doğal bir varlık (mevcut) gibi telakkisi. Marx daha ileri giderek insanı sosyal bir varlık telakki eder. Fakat araştırma yolu değişmiş olmuyor. Marx, Feuerbach'a ait bir sıra muhtıralar yayımlayarak kendi görüş tarzını tes-

(*) Kendi kendine ve kendiliğinden (Tanrının kendi kendini, kendiliğinden var edişi.) Felsefe dilinde : "en soi, par soi". A.Ç.

pit etmiştir. Esasen 1840 — 1850 yılları arasında geçen zamana Marx'ın felsefe devri demek doğru olur. Bütün yazıları felsefeyle uğraştığını yansıtır. Ve bir yazısında bizzat kendisi felsefeden hareketle iktisada geldiğini açıklamıştır. «Kapital» 1844 yılı sonunda, söz konusu muhtıralarda, kendi kendisine sorduğu sorulara cevaptır.

* * *

Bu muhtıraların birincisinde : «Feuerbach'ınki de dahil olmak üzere bugüne kadar olan maddeciliğin esaslı yanlışı, eşyayı, duyularımızla tanıdığımız evreni ve realiteyi ancak madde ve algı şekillerinde kavrayıp, öznel (Enfüsî-subjective) olarak maddî insan faaliyetleri gibi anlamamasındadır. Feuerbach nesnel (objective) bir tarzda idealin (mefkûrenin) içeriğinden ayrı olan duyularla bilinen (mahsûsî) eşya ister. Ama bizzat insan faaliyetini nesnel (afakî) bir faaliyet olarak tasavvur etmez» diyor.

Bütün marksizmin hareket noktası ve özü buradadır. Marx'ın tekçilik felsefesinden (monisme) sözedilirken araştırılmalıdır ki bilginin konusu öznenin (failin) faaliyeti ürünüdür. Eski felsefe'erin bir «ene» (ben) ile «gayrı ene» (benden gayrısı), dış dünya ile ruh diye ayırdığı bir birlik karışımı (halitası) öznenin nesneyi (şey'i - objet'yi) meydana getirici bir faaliyet olarak göstermesiyle yeniden birliğine (vahdetine) dönmüştür. Bu noktada tarihsel maddecilik tabiî maddeclikten ayrılır. Ostwald'ın tabiî ve mihanikî maddecilikte (énergétique) hareket noktası maddedir ve ene (ben) onun ürünüdür. Marksizmde özne ile nesne arasında diyalektik bir bütünlük vardır ve bu anlamda esas birlik sözkonusudur.

Marx'ın burada incelemelerinin çok önemli bir anındayız. Zira tarihsel maddecilik, felsefe faaliyeti ile iktisadî faaliyetin kaynaşma noktasıdır. Marx'ın esinlendiği Feuerbach'ın materyalizmi ile Buchner'inki arasında bir uçurum vardır. Feuerbach'a göre hakikat ne idealizmde ne de maddecilikte olup insanlığın doğal tarihindedir (tarih-i tabiî-yi beşer), duygular ve olaylar onun bakış açısına girer. Zira «bana tüm'üğü ve tekliği (külliyet ve ferdiyet) temin eden odur. Düşünen ve hisseden dimağ olmadığı gibi, hisseden ve düşünen ruhda değildir. Hayatın esası onun kendi görüntüleridir. «Marx insanın doğal tarihine dayanan bir deneycilik olan bu şekilde bir maddecilikten» söz ediyor. Güya realitenin son dayanağı olan bir madde görüşüyle hayatı, tarihi ve fikri açıklamak isteyen «metafizik maddecilik» ile ilgisi yoktur. Engels «Marx'ın maddeciliği idealist bir görüşün esiri olmaksızın ve gerçeklikle —tabiat ve tarihi— ona yaklaşan herhangi bir kişiye kendiliğinden göründüğü gibi algılamaktan ibarettir.» diyor. (*)

Bilindiği gibi bu deneysel bilimlerin görüşüdür. O halde tarihsel maddecilik sadece deneycilik demek oluyor. Engels bize haber veriyor ki deney, Marx için yalnız eşyanın değil yaratılışın (tekevvünatın) da deneyidir. Zaten Marx'ın kullandığı felsefe metodunu (dialectique) tanımlarken, aynı yazar, «doğanın, insan toplumunun ve düşüncenin hareket ve evrimleşmesinin yasaları bilimseldir.» diyor. Bu esaslara göre tarihsel maddecilik bir deneysel diyalektiktir. Realitenin hareket yasalarını inceler.

Bütün duyularımız dış dünya ile münasebete girdiği zaman harcadığımız maddî faaliyete deney (tecrübe) de-

(*) Din, Felsefe ve Sosyalizm, F. Engels, sayfa 205.

riz. Belleğimizde biriken şeylerin artması sonucu bu deney (tecrübe) daimî bir büyüme ve birbirine geçme (ihtilat) halindedir. Bu suretle âlem hakkındaki bilgimiz ilerler, ve onu öğrenerek tarihsel bir tarzda kendisini yaratırız (var ederiz). İdealizmin çoktan beri bildiği bu görüş maddeciliğe meçhul kalmıştır. Zira bu sonraki için nesne (şey-objet) verilmiş, özneye hariç ve hariçten alınması ve bilincimize kaydolması gereken bir şeydir. O halde bilgiyi özet olarak nasıl tanımlayabiliriz?

Feuerbach'a ait İkinci Muhtıra'dan Marx bize cevap veriyor : «İnsan düşüncesinin nesnel (afakî) gerçeğe erişip erişmediği bir teori meselesi değil pratik bir meseledir.» Yani bilmek yapmaktır. Sokrates daha eskiden bunu söylemiştir. Aynı muhtırada «Pratikten soyutlanmış düşüncenin gerçek, ya da gerçek olmadığı tamamiyle skolâstik bir tartışma.» diyor. Nesne bizzat deneye tabi tutulmazsa, sadece bir kelimeden ibarettir. Ve bizim bilincimiz ona erişemezse gerçek olarak mevcut değildir. Böylece Marx her şeyi gerçek insana indirgiyor.

***

Altıncı Muhtıra'sındaki şu görüş çok önemlidir : «Feuerbach dinsel kişiliği insansal kişiliğe (zat-ı dinîyi zat-ı beşere) indirger. Fakat insansal kişilik tek bir kişiye bağlı bir soyut düşünce değildir. Gerçekte insansal kişilik toplumsal faaliyetlerin bütünüdür. Bu gerçek kişinin gerçek oluşunun eleştirisine girişmemekle Feuerbach, 1) Tarihin akışını dikkate almayarak dinsel ruhu maddeleştirmeye ve doğruluğunu araştırmadan peşin olarak soyut ve yalnız bir insan bireyi tasavvur etmeye; 2) İnsanlığı asıl ve esasında doğal bir bağla birbirine bağlı bir bireyler koleksiyonu olarak anlamaya kendi kendisini mahkûm ediyor.»

Öznenin yaşantısı ancak bireysel ve toplumsal bir tecrübenin bağdaşması sonucu olabilir. Bilim insanlığın ortaklaşa faaliyetlerinin sonucudur. Eğer bireysel duygular ve anlayışların çarpışması olanağı olmasaydı bilim ve fen vücut bulamayacaktı. Marx bireysel tecrübeye değil sosyal tecrübeye müracaat ediyor. Ve Feuerbach'ın başlıca yanlışına şu cümleyle işaret ediyor : «Feuerbach dinsel ruhun toplumsal bir ürün olduğunu ve incelediği soyut bireyin gerçekte toplumun belli bir şekline mensup olduğunu görmüyor.» Dünyayı tanımak istemeniz toplumu inceleyiniz. Birey ve onu harekete getiren güçler hakkında tam bir bilgi edinmek için yaşadıkları toplumda insanların içinde bulundukları ortamı ve koşullarını tahlil etmezsek, ne bilim ne de bilgi mümkün olur.

Marx'ın hâkim düşüncesi Sekizinci Muhtıra'da belirtiyor : «Toplumsal hayat aslında praktiktir. Tasavvufta bütün muammaların mantıksal çözümü insanın yaptıklarında (âmâl-i beşerde) ve bu yapılanların (âmâlin) kavranılmasının içindedir (idrakinde mündemiçtir.)» Marx dünyanın esrar ve muammalarla dolu olduğunu inkâr etmiyor. Yalnız bunların anahtarlarına sahip olduğumuzu iddia ediyor. Toplum önümüzde açılmış bir kitap gibi duruyor, fakat yazıların alfabesini bilmiyoruz.. Bunu öğrenmekten kaçınamayız. Bu sayede yalnız toplumu değil aynı zamanda bütün evreni öğrenmeyi başaracağız. Toplumda hüküm yürüten yasa bütün evrene uygulanabilir. Bu gerçeğe inilince «Kapital»in anlaşılması kolaylaşır. Bu tezler bizi sırf felsefî araştırmalardan derece derece Marx'ın 1850'den sonraki sırf ekonomik olan araştırmalarına ulaştırıyor.

Bakınız örneğin 1844'te toplumsal meseleyi nasıl görüyor. Dördüncü Muhtıra'smda: «Feuerbach dünyanın biri dinsel ve hayalî, diğeri gerçek iki âleme ayrılmasını ileri

sürüyor. Bütün eseri, dinsel âlemi asıl dünyaya indirgemeye ayrılmıştır. Bu iş ihmal edilince esas meselenin yine askıda kaldığını fark etmiyor. Eğer dünyanın dayandığı temel ilkeler kendi kendisinden ayrılıyor ve bağımsız bir krallık gibi bulutlarda taht kuruyorsa, demek oluyor ki kendisiyle çelişme ve uyuşmama halindedir.. Ve kendi kendisini inkâr ediyor. O halde bu dünyanın dayandığı temel ilkeleri çelişkileri içinde tanımak ve sonra çelişkilerin kaldırılmasıyle pratik bir tarzda değiştirmek ister.» Marx Feuerbach'ı tamamlamaya çalışıyor.

Bu doğal ve doğa üstü iki âleme ayrılış sanıldığından daha da yaygın bir olaydır. Her tarafta insan günlük maddî bağların üstünde ideal bağlar hayal eder. Pratik, dinsel töresel, geleneksel siyasal.. hayatın tekmil tereddütleri yakından bakılacak olursa toplumun çelişkilerinde bir açıklama yolu bulabilirler. Toplum incelenmezse hiç bir bilim tutarsızlıktan kurtulamaz. Düşünce dünyasının açıklamasını biz toplumsal çelişkilerde bulacağız. Kısaca dünyayı, insan toplumlarını incelemedikçe anlamak imkânsız.. İnsan toplumlarının tanınması da ancak onu paralayan çelişkilerin anlaşılmasıyle mümkün.. Bu karşıtlıkların yasasını arayan bilim de ekonomi bilimidir. Görülüyor ki Marx, gençliğinde aklına düşen büyük sorunun cevabını bulmak üzere ekonomiyle uğraşmaya başlıyor. Feuerbach'a ait Muhtıralar'ı tamamlayan «Kapital» oluyor.

1867'ye kadar bir tek düşünce Marx'ın araştırmalarına klavuz oluyor : Sınıflara ayrılmış bir toplumun nasıl işlediğini anlamak. Marx'tan önce «Kiru» ve «Thierry» (*) de tarihi materyalist usullerle yazmışlardı. Onlar için de

(*) Augustin Thierry, 1795 — 1856, büyük Fransız tarihçisi, Saint-Simon'un öğrencisidir. A.Ç.

tarih insanların eseridir. Ve insanların tarihini yapmak için onların toplumdaki yaşama koşullarını yani ekonomiyi incelemek gerektiğini kabul ediyorlardı. Fakat bir şeyde yanılıyorlardı. Sanıyorlardı ki ekonomi dışardan tanrısal bir güç gibi insanlar üzerinde etki yapar. Oysa ki ekonomi de insanın elinden çıkar, ve tarihin bir halden bir başka hale geçmesidir. Süreli olarak değişir. Insanlar hem tarihlerini hem ekonomilerini yapar. O halde ekonomiyi bir felsefe bilimi gibi incelemek ve araştırmak gerek.

Marx'ın bu felsefî esasları topluma uygulayarak aldığı sonuçları ve nasıl kapitalist toplumun değişmesi zorunluluğuna vardığını diğer bir yazıda açıklayacağız.

(AYDINLIK, sayı 6, 1 Kânunievvel 921)

HALK VE SANAT

Halk dediğimiz zaman kimleri kastediyoruz? Ve sanat nedir? Çoğu kez yalnızca sözcüklere verdiğimiz anlamları gereği gibi tanımlayamadığımızdan anlatmak istediğimiz düşünce çeşitli okurlarca değişik biçimlerde anlaşılıyor, ve bazan yazarının hiç düşünmediği, hiç tasarlamadığı yorumlara yol açıyor.

Biz, bu sakıncayı ortadan kaldırmak için geniş halk kitlelerinin sınıfsal yerlerini saptadıktan sonra onların sanatla olan ilişkileri hakkında düşündüklerimizi saptayacağız.

Fakat önce sanatın anlamının ne olduğunu, ne gibi eserlerin sanat eseri sayılmaya değer olduklarını açıklayalım.

Her yüzyıl bütünüyle kendisini büyüleyip çeken bir amaca doğru yürür. Kendine özgü eğilimleri, toplumsal arzularının önüne durulmaz bir akışı ve bunlara uygun düşünsel coşkunluk ve heyecanları vardır. Yüzyılın özünü bu etkenler ortaya koyar. Sanat, yüzyıla egemen olan düşünceleri ve insan duygularını, estetik duygularımızı okşayarak sevimli ve çekici biçimlerde sözcüklerle, çizgilerle veya renklerle ölçülü ve ahenkli olarak anlatmaktır... Ve yüzyılın özüne uygun düşen sanat ancak kalıcı olabilir.

Sanat eseri, geçmiş yılların gölgeleri içinde, düşüncelerimizin, geleneklerimizin ve ümitlerimizin gerçeğini keşfetmek olanağını geleceğin tarihçilerine bahşeden, ilerisi için dikilmiş bir hatıralar uyandırıcı anıttır. Bunun için bizden sonraya kalması gereken bütün hatıraları kapsamalıdır. Sanatkârlar bu düşüncelerle, bilgi ve insan alışkanlıklarının evriminden doğan çevrenin etkileriyle dolu oldukları ölçüde, insanların davasına bağlı kalmış olurlar.

* * *

Böyle yüksek bir sanat eseri karşısında, bir iddiaya göre, insanlardan yalnız seçkin bir zümre heyecana gelmek, ince bir zevk duymak yeteneğine sahiptir. Bu iddiada bulunanlar bu zümreyi toplumun soylular (havas) sınıfından ibaret sanıyorlar. Görüşlerine göre aşağı tabaka (avam) adı altında topladıkları geniş halk kitleleri sanattan bir şey anlamazlar. Bu suretle geçim şartlarındaki açık değişikliklere dayanan ve ekonomik bakımdan çok doğru olan toplumsal sınıflamayı, bu es-

tetik sorunun incelenmesinde de çok ters bir görüşle kabul etmiş oluyorlar.

Genellikle halk denildiği zaman akla gelen, toplum yaşayışının doğurduğu ilişkilere ancak geçim derdinin azaltılması için zorunlu olan ölçüde katılan ve büyük bir çoğunluğu cehalet karanlığında yüzen tekmil yoksullar sınıfıdır. Burada türdeşlik (tecanüs) aramak yanlışlık olur; bugünkü toplumun kuruluş gereği türlü türlü insan tipleri aynı hayat koşulları altında bir araya toplanmıştır. Maddî nedenlerin doğurduğu fakr-ü zaruret ve sefalet içinde geçinmekten başka aralarında benzerlik olmayan bu biçareler yakından incelenecek olursa duyarlılık ve zekâ itibarıyle aralarında pek önemli ayrılıklar görülür.

Aynı hal soylular sınıfı için de geçerlidir. Burada da türlü türlü insanlara rast gelinir. Entrikalarla ve özel bir hünerle hükümet makinesinde kendilerine yüksek bir yer temin edenlere; sanayi, ticaret ve tarım alanlarında yine özel bir hüner ve açık gözlülükle büyük bir servet biriktirmeyi başaranlara hoş görünmek ve yardakçılık etmek sayesinde zengin müşteriye ve koruyucuya sahip olan serbest meslek sahipleri ve sanatçılar, bu saydığımız zümrelerin topladıklarını hazırdan yiyen miras-yedilerdir.

Bireysel ve ruhsal değerleri yüzünden bu sınıflamaya ruhsal bir önem vermek nasıl mümkün olur. Çünkü ekonomik koşullar bir yana bırakılacak olursa bu aslında bir sınıflama bile değildir. Servetiyle seçkinler sınıfından olanlar da istisnasız halk içinden çıkmıştır. Servet biriktirebilmeleri yalnızca bir şans ve açıkgözlülük işidir. Bolluk ve haylazlık içinde yararsız bir ömür geçirmekten doğan bazı iğrenç günahlardan başka, kibar ve zengin sınıfın tekmil iyilik ve kötülükleri halkınkilerdir.

Bunlarda daha yüksek yetenekler var saymak için sanat heyecan ve aşkının baklava ve börekle beslendiğini, sanat eserinin lezzetli yemekler yemek suretiyle vücuta getirildiğini kabul etmek zorundayız. Gerçi bir de öğrenim ve eğitim meselesi var. Fakat sanat konusunda, gerek yaratış ve gerek anlayış yönünden bunun ne kadar küçük bir etkisi olduğunu hepimiz biliriz, ve tarih bize büyük sanatkârların aynı zamanda büyük bilginler olduğunu göstermiyor. Tersine, ünlü sanatçıların hayat hikâyeleri karıştırılırsa, meselâ Beethoven gibi, en büyüklerinden çoğunun en aşağı halk tabakalarından yükseldiği görülür. Çoğu kez, kent okullarına bir rastlantı olarak gelen fakir köylü çocuğunun, veya herhangi bir himaye sayesinde giren işçi yavrusunun, kuşaklardan beri öğrenim ve eğitime sahip olan aile çocukları arasında en yüksek mevkileri tutmayı başardığına şahit oluruz.

Bu gözlemler gösteriyor ki zekâ ve duyarlılığın derecesi sorunu eğitim ve öğrenimin soyaçekim yoluyle basit bir tarzda çocuğa geçmesi konusuna indirgenemez. Bundan daha karmaşık bir konu karşısındayız. Evlenmelerin tesadüfüne, atavizm olaylarına bağlı ve henüz araştırılması mümkün olmamış bir çok etkenlerin tesiri altında olan bir insan (birey) söz konusudur. (*)

* * *

Egemen sınıfa mensup bir anaya, babaya veya ataya muhtaç olmayan sanatçı asgarî bir bilime sahip ol-

(*) Evlenmelerin diye başlayan cümlenin aslı şöyledir: «İzdivaçların tesadüfüne, atavizm hadisatına bağlı ve henüz tetkiki mümkün olmamış birçok avamilin tahtı tesirinde bulunan bir .....i beşeriye mevzubahstir.» A.Ç.

mak zorundadır. Oysaki sanat eserinin anlamına inmek ve seyrinden estetik bir zevk duymak için —eğer bu yazıldığı gün yalnız birkaç meslektaş tarafından yazılıp okunan bazı şiirler gibi bir sanat oyunundan ibaret değilse— soyun sopun bir hükmü olmadığı gibi, bizce bilim ve fennin de gereği hemen yoktur. Bu öyle kişiye özel bir meslektir ki gelişmesi az çok bir kültürü gerektirse de bilgi edinmeye gerek yoktur. Pek büyük bir saygıyla anılan bilginler tanıyoruz, sanatın en ince bir çiçeği, bir şaheseri yanında, ilgisiz ve taş gibi geçip giderler. Ve şu, aşağılayıcı bir anlatımla halk dediğimiz kitle içinde nice kişiler var ki nefis bir eserle karşılaşınca bütün varlıklarının sarsıldığını duyarlar. Meselâ bir akşam iş dönüşü Yeni Cami veya Süleymaniye gibi mimarlık anıtları önünde beş on dakika hayranlıktan dili tutulmuş, evlerine dönerken duraklamadan geçmeye razı olmayan sayısız işçiler biliriz.

Sonra sanat dostu ve koruyucusu geçinenlerin birçoğunun içtenliğinden ve duyarlılığından biz şüphedeyiz. İçlerinde yüksek bir değeri olan pek az bir bölümü bir yana bırakılacak olursa geri kalanının sanata bağlılıkları büyüklenme, kendini beğenmişlik, görenek gibi nedenler zoruyla takınılmış yapmacık bir tavırdan ibarettir. Sanat eserinin taklidini para kazanmak için meslek edinen çığırtkan sanatçıların elinde güzel eserler meraklısı Amerika milyonerlerinin nasıl maskara oldukları, harpten önce Louvr Müzesi'ne en zengin kolleksiyonlardan birini hediye eden aynı addaki mağazaların sahibi şimdi ölmüş olan Chauchard gibi kimselerin nasıl bazı kudretli kişilerin elinde ve telkinleri altında hareket ettiklerini herkes bilir.

Güzel eserler ile ilgili görülenlerin ruh hallerini anlamak için, bir konuyu, bir ünlü sanat eserini ziyaret edelim. Etrafımızda dolaşan kibar sınıfa mensup ziyaretçiler içinde büyük çoğunluğun sırf modaya uymak, filân saat orada görünmek için geldiğini anlamakta gecikmeyiz. Nefis bir tabloyu, güzel bir heykeli, ince bir gümüş işlemeyi veya dantelayı seyrederken her birinin kafası bir başka yerdedir. Biri borsadaki spekülasyon anını, bir diğeri fabrikadaki grevi, şu beriki metresiyle olan randevusunu, öteki hanım ise dostundan almak ümidinde bulunduğu inci gerdanlığı, bir diğeri kızı için gözüne kestirdiği zengin kocayı aklından geçirir. Geçerken, işitilen tek tük sözlerin yardımıyle bunun farkına varmak pek kolaydır. Bu yalancı sanat dostlarının arasında bayramlık esvaplarıyle yalnızca yüksek bir ruh gıdası bulmak isteğiyle gelen yoksul kişilerin saf insanlık duygularıyle, güzellik huzurunda duydukları vecd ve heyecan ne kadar temiz ve yücedir. Ve bu gözlem diğer manzaradan iğrenen kalbimize ne büyük güç ve ümit vermektedir.

Hazırlıksız, yarı cahil halkın sanatla ne değin ilgili olduğunu, onun karşısında ne büyük bir haz duyduğunu ispat eden bir alan varsa o da tiyatro sahnesidir. Avrupa'da en ünlü, en klasik eserlerin halk için yapılan temsillerinde, güzelliğe yabancı sanılan insanlar gerçek bir zevk ve dikkatle bunları izlemiş, en gizli inceliklerini, nüktelerini anlamış ve beğendiğini belli etmiştir.

Öğrenimden yoksun kalmış olanlar doğuştan getirdikleri sezilen yetenekleriyle şekillerin duyguyla kaynaşmasını gözleriyle ve okuyamadıkları eserlerdeki ölçü ve kulak ahengiyle beğenmeye muktedirdirler. Teknik yönlere ve ayrıntılara gereksiz yere önem vermek alışkanlı-

ğında olan yüksek tabakaya göre çıplak ruhuyle bir temsile katılan halk, asıl eserin özünü ve canlı noktalarını daha şiddetli bir biçimde duymak üstünlüğüne sahiptir.

Rusya'da son yıllar içinde yapılan deneyler bu görüşü kuvvetlendirecek ilgi çekici sonuçlar vermiştir. Halk, müzeleri, özel güzel sanatlar kolleksiyonlarını gezmek ve tiyatroları izlemek konusunda büyük bir istek ve heves göstermiş; ünü dünyayı tutan büyük klasik eserler her zamandan daha çok okunmuş, ve halk kitlelerinin derinliklerinden, büyük eserler yaratan sanatçılar çıkmıştır.

İyice anlaşılmıştır ki gerçek sanat dışında halka özel, kaba ve ilkel bir sanat yaratmak hülyasını izleyenler, ya zevkten yoksun kimselerdir, ya da halkın ruh yapısından tamamıyle habersizdirler. Bu tasavvuf yalnızca ütopyadır. Güzel yaratılışta olan herkesin beğendiği yalnız bir sanat vardır. Halkın sevebileceği, gerçek bir değeri olan ancak bu sanattır.

Eserlerini aşırı derecede inceltmek ve belirsizleştirmek suretiyle sanatı kendi gölgesi haline getirenlere gelince, bunlar sonunda, susamış halka içinde bir damla su bile bulunmayan boş bir billur bardak sunmuş oluyorlar. Bir zamanın büyüleyici ve dinsel edebiyatı mahiyetinde olan bu gibi eserler, gelecekteki kuşakların sanat meraklılarını bile ilgilendirmez. Okurları ve inceleyicileri yalnız sanat ve edebiyat tarihçilerinden ibaret kalır. Gerçek sanat er veya geç halkın anladığı veya benimsediğidir. Bu hüküm dışında kalanlar ya yetersiz ya da gereksiz olanlardır.

(AYDINLIK, Sayı: 7, 20 Temmuz 922)

HALKÇILIK ÜSTÜNE DÜŞÜNCELER

(S A N S Ü R) (*)

(*) «Halkçılığa Dair Mülahazat» başlıklı Şefik Hüsnü'nün bir yazısının bulunduğu derginin kapağında ilân edilmekte fakat bu 9. sayfanın hemen ilk sayfasında — s. 226— gene aynı başlık yer aldığı halde bütün sayfa bomboş bırakılmış ve bembeyaz sayfanın alt köşesinde Dr. Şefik Hüsnü imzası bulunmaktadır. Anlaşılan bu makale tamamen sansür edilmiştir.

Gene aynı sayıda «Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Yapısı» başlıklı ve A.C. —Amele Cemiyeti olmalı— imzalı yazı da üç yerinden 4 satır, 4 satır ve 13 satır olmak üzere sansür edilmiştir.

«Sendikalar Nasıl Teşkil Olunur 2» başlıklı yazı da 35 satır bir yerinden, 8 satır bir yerinden sansür edilmiştir. Bu yazı Sadrettin Celâl imzalıdır.

Gene aynı sayıda Sadrettin Celâl'in, «Harîcî Şuun» başlıklı köşede «Bütün Dünya Patronlarının Hücumu» adlı yazısı 18 satır baş tarafından, 50 satır da son tarafından sansür edilmiştir.

A.Ç.

ANADOLU ZAFERİ

Geçen iki hafta içinde Anadolu, fetihler peşinde koşturulan Yunan ordularından temizlendi. Türk köylü ve fakir halkı —dünya kapitalist soyguncularına bilmeyerek alet olan Yunan emekçilerinin teşkil ettiği— saldırgan orduları kovmak için tarihte eşine az rastlanan bir kahramanlık ve yiğitlikle savaştı. Elde edilen sonuçtan biz de ezilenlerle beraber olan, hakkı ve ulusların bağımsızlığını seven herkes gibi sevindik. Fakat bu sevince ne kadar da gözyaşı karışıyor. Bir işçi ve köylü ulusu olan yurttaşlarımızın, istilâcıların boyunduruğundan kurtulması ne kadar şükrana değer hayırlı bir olay ise, bu yüzden ülkemizin bir yıkıntı yerine dönmesi ve en değerli varlıklarından birçoğunu yitirmesi de bizi o derece derin bir yasa bürüyecek bir olaydır. Umarız ki kalanlar bundan sonra bizzat kendileri için —daha doğrusu ortak çıkarları için— iki kat çalışarak eksilenlerin ruhlarını şad edecekler ve yokluklarını duyurmayacaklardır.

Bu şanlı savaş dolayısıyle pek çok yazılar yazıldı. Fakat önemli bir nokta sessizlikle geçiştirildi. Ezilenlerin yenmesini bütün basın yalnızca onların gösterdikleri hareketlere yordu. Oysa olayları dikkatle izleyenler diğer bir etkenin bizden yana çalıştığını fark etmişlerdir. Yunan ordularının çözülmesi, çürümesi denilen şey gerçekte nedir? Bunu kimse kendi kendine veya daha iyi bilenlere sormadı, bir yıldırım hızıyle gelişen Türk zaferini kolaylaştıran bu durumu Yunan sosyalistlerinin savaş aleyhindeki ve Yunan burjuvazisinin Yunan ulusuna karşı işlediği hıyanetler hakkındaki yaptığı şiddetli propaganda ve iki ulusu kardeşliğe doğru iten teşvik yollu yayınlar sağlamıştır. Yunan ordusundaki işçi ve

köylülerden kurulu birlikler dağılmış ve «Yaşasın Lenin!» diye haykırarak subaylarının cesedi üstünden İzmir yönünde geri çekilmişse, bu Yunan Sosyalist Partisi'ne mensup savaşçıların korku bilmez gayretleri sayesinde olmuştur.

Bununla beraber sebepleri ne olursa olsun bugün bütün ilgililerin hararetle alkışlayacağı bir uğurlu sonuca varılmıştır. Öz kanını akıtmak suretiyle bu başarıyı ödeyen Anadolu köylüsünü sevk ve idare edenlere de bundan bir iftihar payı düşer. Dileriz ki bu hünerli örgütçüler harp ve darp işini bitirdikten sonra işçi ve köylü sınıfının bütün haklarını kullanmasına yardım ederek gerçekten yüce bir ruha sahip olduklarını ispat etsinler. O zaman bütün ulusun şükranlarına hak kazanmış olacaklardır.

(AYDINLIK, Sayı: 9, 20 Eylül 922)

BAZI KARANLIK NOKTALARI AYDINLATMA

Devrim hareketlerine dair yayınlarımızı dikkatle izleyen ve bugünkü toplumun yıkılmasını kabul eden bazı okurlarımızın yarın hakkında da birçok şüpheleri olduğunu anlıyoruz. Aldığımız mektuplarda hep aynı itirazlar, bir sosyalist toplumda da adalet ve eşitliğin pek güçlükle kurulabileceği yolunda karamsar düşünceler tekrar ediliyor. Bu mektuplar, genel bir isteğe cevap vermek için, bazı noktaları aydınlatıp açıklamak gerektiğini ortaya koyuyor. Kollektif hayat temeli üzerinde yükselecek yeni binanın kuruluşunda karşılaşılabilecek

zorlukların nasıl aşılabileceğini, hatırlatma kabilinden, bildiğimiz ve düşündüğümüz şekilde şuracığa yazacağız. Önce şunu bilmek gerekir ki, bugünkü üretim biçimine ve gelişme noktasına göre, kapitalist yönetim çalışan insanlık için dayanılmaz, doğaya aykırı bir kölelik düzenidir. Ve sosyalist yönetimin kuruluşu yalnız evrim tarihinin bize kabul ettirdiği zorunluluk değil, aynı zamanda insanların acıları karşısında kanayan bir kalbe sahip herkesin şiddetle istediği, uygulanması mümkün bir yönetimdir. Bugünkü toplumun bütün akla gelen kötülüklerini kökten yok etmeyeceği anlaşılsa bile, yine insanın temel davasını adaletli bir biçimde ele aldığı için, sosyalizmin esasları şükran ile kabul olunmaya ve bir devrim yapmaya değer.

Kuşkularını atmak için bize başvuran yoldaşlarımız diyorlar ki «Devrimden sonra da güç ve kolay, hoş ve nahoş işler olacak, pek pis ve külfetli olmakla beraber kamu yararı adına yapılması zorunlu olan ağır işlerle de bir kısım halkın uğraşması gerekecektir. Tabii özgürlükten yararlanarak herkes en kolay, en eğlenceli işleri seçmek isteyecek ve bu şekilde amaç olan eşitlikten uzaklaşılacak. Yoldaşlar arasında çatışmalar çıkacak.»

Devrimde iki aşamayı ayırmak gerekir. Bunlardan birincisinde işçi sınıfı egemenliğini kurar ve ortak mülkiyet usulünü uygulamak için ortam hazırlar. Çocukları ve gençliği yeni topluma yakışacak tarzda yetiştirir. Ve sınıfların ortadan kalkması için mücadelede bulunur. Bu aşamada uzak amaca uygun bir eşitlik ve özgürlük, ancak kapitalist sınıfın başkaldırmasına hizmet edeceği için sözkonusu olamaz. Kendi sınıf hükümetleri işçiler-

den ve bütün taraftarlarından askerî bir itaat bekler ve herkese yeteneğine göre bir iş verir.

İkinci aşama ise sınıflar ortadan tamamen kalktıktan sonra başlar, ve ancak o zaman toplum ve ekonomiye katılma usulü hâkim olur. Bu aşamaya ulaşılınca yukarda anlattığımız itiraz yapılabilir. Sosyalizm teorisyenleri bütün bu pratik sorunları genel «elektriklenmenin» çözeceği kanaatindedirler. Ve bugün bazı ülkelerde yer yer büyük elektrik merkezleri yapılarak bunların sağladığı hareket gücü ile birçok işler görülmektedir.

İnsanlık bu duruma ulaşınca zaten işçi egemenliği altındaki eğitim kurumlarından yetişmiş gençler, şimdiki kuşakların küçük burjuva yapısından uzak olacaklarından, bizim gibi hasis düşüncelere kapılmayacaklar, ve herhangi bir işi ve yararlı bir görevi yerine getirmek zevkiyle yapacaklardır. Çeşitli ihtisaslara ayrılma işi de, bugün bildiğimiz gibi, gelişigüzel olmayacak, eğitim ve öğrenim yurtlarındaki kurullar, daha küçük yaştan izledikleri gençleri zekâ ve yeteneklerine göre çeşitli iş alanlarına yönelteceklerdir. Teorisyenlere göre bugünün (.....?) ihtisasçılığı az ücretle çok iş çıkartmak itibarıyle sermayedarlık yönetimine uygun ise de, insanların deha ve kabiliyetlerini körleştirmekte ve insanlığın düzeyini alçaltmaktadır. Bunun için, bir kişinin bütün ömrünce aynı işi yapmasını yeni yönetim hoş göremeyecektir. Ve zaman zaman herkes kendi isteğiyle bir işten diğerine geçebilecektir. Zaten üretim sürekli bir düzen altına girip «elektriklenme» ileri gittikçe zorunlu iş süresi kısalacağından herkes gününün büyük bir bölümünü sanata ve bilime ayırmakta serbest olacaktır.

Pek ağır ve kirli işler için iki çare akla gelebilir. Şu kesindir ki yalnız bu işler için özel işçi zümreleri olmayacaktır. Ya herkes haftada veya ayda bir gününü bu alanlarda çalışmaya ayıracak, veyahut askerlik hizmeti gibi bir örgüt sayesinde meselâ yirmi yaşma gelen her genç altı ay veya bir yıl kamu görevi bölüklerinde bu gibi ağır ve pis işleri görmekle yükümlü tutulacak, bu suretle herkes kısa bir süre devam eden zahmet karşılığında bütün ömrünce çok uygun koşullar altında çalışmak hakkını kazanmış olacaktır.

Bir de mutlak bir eşitliğin mümkün olup olmadığı sorunu akla gelir. Bu konuda iki karşıt görüş vardır. Bir sosyalist yönetimin kurduğu eşitlik sayesinde kişiler arasındaki farklar gittikçe azalacak, kuşaktan kuşağa insanlar birbirine daha çok yaklaşacak, birkaç yüzyıl boyunca kadın erkeği birbirinden ayıran bu maddî farklılıklar ortadan kalkacak, Havva cinsinden olan insanları Âdem cinsinden olan insanlardan ayırmak mümkün olmayacak diyen düşünürler olduğu gibi aksini diyenler de vardır.

Biz bu ikinci zümredeniz. Ve o kanaatteyiz ki ülkümüz gerçekleştikten yüzyıllarca sonra bile sanat ve bilim dahileriyle basit bir akıl sahipleri arasında büyük farklar bulunacaktır. Tabiî bunlar ruhen yakınlık ve kardeşlik duyacaklar. Fakat toplumda görecekleri görevin mahiyet ve ortamı pek farklı olacaktır.

(AYDINLIK, Sayı: 9, 20 Eylül 922)

İSLÂM DÜNYASINDA TOPLUMSAL DEVRİMİN KAYNAKLARI

Ankara'da yayımlanmaya başlayan «İlim, Fen, Felsefe» dergisinin ilk sayısında Akçoraoğlu Yusuf beyin sosyalizme dair bir inceleme yazısını büyük bir ilgiyle okuduk. Bu yazı Karl Kautsky'nin «Sosyalizmin Mübeşşirleri» eserinden yararlanarak yazılmıştır. Bu toplumsal akımın temeli, insanlık tarihinin en eski devirlerinde, bazı ekonomik zorunlulukların doğurduğu toplumsal hareketlerde olduğu, belgeler ve tarihsel olaylar ileri sürülerek ispat edilmektedir.

Yusuf bey Eflatun'un felsefesini, Spartaküs hareketini ve ilk Hristiyanlıktaki sosyalizmi andıran yerleri yazdıktan sonra Doğuda ve İslâm âleminde görülen eşitlikçi ve kollektivist hareketleri inceliyor. Eserin asıl değerli bölümü budur. Zira Batılı yazarlar tarihsel ve toplumsal eserlerinde Doğu ve İslâm âlemi olayları üzerine her zaman ya pek yüzeyden bir gözatmışlar ya da bunları görmeden geçmişlerdir. Bu eksiğin, tam olmasa da karşılanması teşekküre değer. Biz bu yoldaki araştırmaların devamını dileriz.

Aydınlık okurlarına yararlı bulduğumuz bu yeni bilgileri özetle vereceğiz.

Doğuda kollektivist temele dayanan ilk toplumsal hareket «Mazdakîlik» tir. Mazdak İran'ın Nişabur kentinde doğmuştur. İran Şahı Kisra Kubat (*) (491 - 531) devrinde, o zaman yeni sayılan bir mezhep ortaya atılmıştır. Bu olay İslâmiyet'in ortaya çıkışından az önce-

(*) İ.S. 488—531 (Bir ara hariç)'de hükümdarlık süren Kavaz olsa gerek. A.Ç.

dir. İran eserlerinden naklen İslâm tarihlerinde okunduğuna göre Mazdakîlik'in esası, mal ve mülkün hatta kadınların bütün topluma ortaklaşa ait olması imiş (.....) Mazdak hareketinin en önemli özelliği, on dokuzuncu yüzyıl ütopyacı sosyalistlerinin, Simon'ların, Fourier'lerin son derece arzu edip de ulaşamadıkları bir fırsatı ele geçirmesidir. Bu büyük düşünür, herkesten önce düşüncelerini zamanın hükümdarı Kubat'a kabul ettirmeyi başarmıştır.

Sonra bu makamın iktidarına güvenerek bütün İran'a görüşünü uygulamaya çabalamış, bununla beraber bütün hükümet kuvveti elinde olduğu halde yine de büyük güçlüklerle karşılaşmıştır. Halk ayaklanmış, bir aralık Kubat'ı tahtından indirmiş ve Mazdakiliğin yayılmasına engel olmak istemişlerse de Mazdak taraftarları tekrar galip gelmişlerdir. Mazdakîlik daima tekrarlanan direnme hareketlerine karşı koyarak otuz yıl sürebilmiş ve bu süre içinde gayet samimî, bilinçli taraftarlar kazanmıştır. Veliaht Husrev Nuşirevan'ın peşindeki muhalifler sonunda üstün gelerek bu şehzadeyi Kisra'lar tahtına oturtmuştur. Bu gerici hükümdar rahatlıkla hükümet edebilmek için dört yüz bin Mazdakîyi öldürtmüş, başkanları Mazdak'ı da, kendi hançeriyle öldürmüştür.

Görülüyor ki daha pek eski zamanlardan beri, imtiyaz ve özel mülkiyet taraftarları, devrimcileri her türlü merhamet duygusundan uzak olarak daima kana boğmuşlardır. Bu olayın ortaya çıktığı sıralarda İran'ın büyük kentlerindeki toplumsal durum incelenecek olursa Mazdak'ın devrimci girişimi pekâlâ açıklanabilir. Büyük kentler ahalisi birkaç sınıfa ayrılıyordu: büyük toprak sahibi olan zengin dihkan'larla zerdüştlüğün ruhanileri

olan mugan'lar zengin sınıfı teşkil ediyordu. Bunlara soylular deniliyordu. Ahalinin ezici çoğunluğunu dihkan ve mugan'ların topraklarını işleyen köylülerle kent esnaf ve tüccarı oluşturuyordu. Bundan başka kentlerde karın tokluğuna çalışan birçok işçilerle mal gibi alınıp satılan esirler ve köleler vardı. Ve bütün bu halk, hâkimlere hak veren, maddî ve manevî kuvvetin ve imtiyazın destekleyicisi olan Zerdüşt mezhebine bağlı idi. Fakirlik ve sefalet bu dinde bir teselli bulamıyordu. Dinin rahipleri olan mugan'lar siyasî ve idarî işlerde büyük söz sahibi idiler. Ve bunu zenginler ve kişizadeler lehine kullanıyorlardı. Bütün çıkarlarını ayak altında çiğneten mevcut kuruluşların korunması, kendi kölelikleri-nin ve sefaletlerinin sürüp gitmesi demek olduğunu işçi, köylü ve genellikle fakir halk, anlamış değilse bile sezmeye başlamıştı. Mazdak bu sırada ortaya çıkarak bu çaresizler sınıfına bir yeni din şeklinde bir toplumsal ülkü getirdi, ve bunu dünyada ilk ve son olmak üzere, devlet gücüyle geçici olarak uygulamayı başardı.

Mazdak dünya ilişkilerindeki ve işlerindeki bütün kötülüklerin kaynağının, eşya ve insanları kişilerin mülk edinebilmelerinde olduğunu görmüş ve mülk edinilmesi mümkün olan her şeyi toplumun ortak malı saymıştır. Dihkan ve muganlar keselerine dokunan bu düzeltmelerin önüne geçmek için her yola baş vurmaktan çekinmemişler ve özellikle rahipler halkı aydınlatmak bahanesiyle Zerdüşt mezhebini bir silâh gibi kullanmışlardır.

***

Özel mülkiyet taraftarlarının üste çıkmalarına rağmen İran'ın her tarafında kök salmış olan Mazdakîlik

bu topraklardan büsbütün çıkarılamamıştır. Kök kalmış ve uygun ortam buldukça yeni filiz vermiştir. İslâmiyet'in ortaya çıkmasından sonra da İran ve Azerbaycan'da Mazdakîlik'le yakınlığı olan hareketler olmuştur.

Hicretin üçüncü yüzyılında Halife Memun zamanında ortaya çıkan Babek Mezhebi, Mazdak Mezhebinin bir yeni şekli sayılabilir. Babek adında bir müslüman Mazdak kollektifçiliğini İslâmiyetin bazı görüşleriyle örterek ortaya atmıştır. Zaten kendisi Erdebil yakınlarında doğmuş bir İranlı'dır. Büyük bir sayıya ulaşınca Babekî'ler hilafete isyan ettiler. Halife Memun bunlarla yirmi yıl uğraşmak zorunda kaldı. Bu mezhep bütün Azerbaycan ve Doğu Ermenistan dolaylarına yayılmıştı. Ancak Halife Mutasım zamanında Babek taraftarları yenilebilmiş ve kendisi de esir edilerek Bağdat'ta idam edilmiştir. Tıpkı Mazdakîlik gibi Babek hareketi de İran'ın kuzeyine ve kuzey batısına kollektifçilik tohumları ekmiş ve bütün şiddetli tedbirlere rağmen zaman zaman bu dolaylarda buna benzer hareketler ortaya çıkmıştır.

Bunların hiç birisi ilk hareket kadar yaygın olmamıştır. Fakat İslâm âleminin güney bölümlerinde Irak'ta, toplumsal nedenlerden ötürü pek büyük ve önemli ayaklanmalar olmuştur. Abbasî Halifelerinden Harun Reşit ve Memun devirleri İslâm medeniyetinin en parlak ve en mutlu devirlerinden biri sayılır. Bu zamanda Bağdat Doğunun en işlek ve en zengin şehri, ekonomik merkezi olmuştu. Bağdat'ın dünyayı tutan ticareti Basra yoluyle yürütülüyordu. Bu, geniş deniz ticareti sonucu olarak Basra'da büyük sayıda iskele işçisiyle, kürekçiler, yani gemi işçileri toplanmış bulunuyordu. Bu

işçilerin bir bölümü zenci kölelerdi. Bundan başka Irak'ın zengin topraklarını, bağ, bahçe, hurmalık ve tarlalarını işlemek üzere, mülk sahipleri, birçok zenci köleleri de rençper olarak kullanıyorlardı. Basra sanki Zengibar'dan getirilen köleler ticaretinin merkezi olmuştu. Kölelere her zaman, her yerde nasıl davranıldığı bilinir. Bu yerde hummalı bir çalışma içinde kitle halinde bulunmaları dolayısıyle, başarılı bir tarzda isyan etmek için, zenci köleler gerekli koşullara sahipti. İ. S. 869 yılında Hazreti Ali çocuklarından olduğunu iddia eden Muhammet (Mehmet) oğlu Ali isyan bayrağını omuzlayarak bu zencilerin başına geçiyor. Sonradan büyük savaşlara sebep olan büyük bir toplumsal hareket meydana getiriyor. Bu iç savaşlara İslâm tarihinde Harbü'z-zenci (zenci savaşı) denilir. Devrimciler başardıkları hallerde, tıpkı Spartaküs ordusunun yaptığı gibi, köleleri azat ediyorlardı. Devrimin başarıya ulaştığı yerlerde efendiler sermaye sahipleri öldürülüyor, mülkleri, tarlaları yakılıyordu. Halifenin orduları birkaç kez bu köle ordularına yenilmişti. Başkanları Ali'ye İslâm burjuva tarihçileri «Al-habis» la'abını verirler. On beş yıl süren zenci kölelerin kurtuluş hareketi de sonunda Halife Al-Muvaffak tarafından bastırılmıştır.

Bu zenci hareketlerinde bir sınıf bilincinin, teorik bazı düşüncelerin hâkim olduğunu tarih yazmıyor. İslâm tarihinde Karamita (*) hareketi denilen olay da aynı yüzyılda olmakla beraber kuvvetli bir teori temeline sahip bulunuyordu. Bundan ötürü önemi daha büyüktür.

Karamita hareketini doğuran İsmailîye mezhebi Şia mezheplerinden biridir. Şiilik Araplardan çok İran'ın ru-

(*) Karamita, karmatî (çirkin yüzlü) nin çoğuludur.

fu ve zekâsıyle gelişmiştir. Denilebilir ki tamamen tüccar ve aristokrat olan Beni Ümeyye (*) aleyhine, Arap olmaktan çok Müslüman olan Haşimî'lerle beraber ayaklanan İran'lıların elinde bu mezhep mükemmel bir itiraz ve mücadele vasıtasıydı. İsmailîye mezhebi misyonerlerinden bir İranlının yetiştirdiği Kûfe dolayı halkından Karmat (çirkin yüzlü) lakabını taşıyan bir köylünün girişimi ile ortaya çıkan Karmat hareketini, Alman yazarı August Müller Şiilik ile Babekîliğin, yani komünizmin bir kaynaşımı sayıyor. Karmat hareketi sırasında İ. S. 874 yılında yerel durum ve koşullar böyle bir devrimin doğmasına uygundu. Irak'ta köylüler büyük bir geçim sıkıntısı içindeydiler. Halife sarayının ihtişam ve debdebesini, saray mensuplarının, kentli zenginlerin sefahat ve israfını, biçare köylü,ailesinin kuru ekmeğinden keserek ödediği vergilerle ve angaryayla sağlıyordu. Bir yandan da zenci ayaklanması dolayısıyle bedevîlerin sürekli yağma ve talanına uğruyordu. İsyancıları bastırmaya gelen Halife ordusunun barındırılması ve beslenmesi de yine köylünün boynuna yükleniyordu. Mehdî çıkacak diye beklemek tek tesellileriydi. Zengin ve yoksul ayrılığı gayrılığı kalmayacak, zalimler cezasını görecek, herkes refah ve saadet içinde yaşayacaktı. Karmat İsmailîye mezhebinin bu iyimser inançlarını Irak köylüleri arasına kolaylıkla ve büyük ölçüde yaymıştı. Karmat'ın taraftarları az zamanda Fırat havzasında büyük bir topluluk haline geldi.

İslâm tarihçileri Karmatîlerin tamamen kollektivist oldukları, mal ve mülkün ortak olmasına taraftar olduklarını iddia ederler. Bunlar özel mülkiyetin fakirlik ve zenginliği doğurduğuna inanırlardı. Fakat zora ve şid-

(*) Beni Ümeyye: Emeviler'dir. A.Ç.

dete gerek görmezlerdi... Mehdî çıkıp gelecek, mesele onun adaletiyle çözülecekti...

Fakat sonraları sayıları çoğalıp kuvvet ve kudret kazanınca bu ılımlı yolu bırakıp zorla iş görmeye başladılar. Hicri dördüncü yüzyıl başlarında başkanlarından Ebu Tahir Süleyman büyük bir ordunun başına geçmiş, Basra gibi büyük kentleri yağma ederek ganimetleri köylü ve bedevîlere bölüştürmeye başlamıştı.Bağdat kapılarına kadar gelerek Halife'yi bile tehdit altına almayı başarmıştı. Hareket bu kadar büyüyünce Karmatilere karşı hükümet orduları gönderilmiş ve büyük savaşlar olmuştu. Kurulu hükümetleri her zaman haklı çıkaran tarihçiler Karmatlar aleyhine, üzerlerine kamunun nefretini çekecek, bir çok masallar uydurmuşlardı. Bununla beraber aynı tarihçiler bu kollektivistlerin düşünce ve eylemlerinde birlik, aralarında bir çeşit kardeşlik bulunduğunu, büyük küçük farkı gözetilmediğini, toplumun işlerini bir şuranın görüşüp karara bağladığını itiraf etmek zorunda kalmışlardır. Bundan anlaşılıyor ki Karmatlar tamamen komünist değilse bile komünizm esaslarından bazılarını kabul etmişlerdir. Ortaya çıkışlarından yüz yıl kadar sonra Karmatîler, Halife ordularına yenilmişlerse de kollektivist mezhep düşünceleri tamamıyle ortadan kaldırılamamıştır. Kollektivist düşünceler daha derinlere dalıp gizlenerek yaşamış ve İslâm toplumuna içinden etki yaparak pek çok dağılmıştır. Aleviliğin bütün İslâm âleminde bir çeşit tecellisi olan tarikatların çoğunda komünizmin bazı izleri sezilir. «Kimi tarikatlarda bir ruhî komünizme kadar gidilir.» Toplumsal komünizm ortak mülkiyette bireysel mülkiyeti eritir, ruhî komünizm ortak ruhta bireysel ruhu boğar. Buna tarikat ehli «fenafillâh» (Tanrı içinde erime) der.

(AYDINLIK, Sayı 10, 1 Kasım 1922)

TÜRK AYDINLARI

Ulusal değerlerimizin dirhem dirhem tartıldığı şu sıralarda aydınlarımız hakkında birkaç söz söylemek zahmete değer. Hatta bu aydınlardan önce düşünürlere dair yazmayı düşünmüştüm. Fakat biraz araştırınca bizde böyle bir zümrenin var olmadığını gördük.

Büyük derdimiz yazarlarımız, meselâ en tanınmışlarını anmış olmak için - Cenap Beyler, Süleyman Nazif Beyler, Halit Ziya beyler bile, az yakından bakılacak olursa, biçimsel ve görünürde zenginlikler altında, açıkça bir boşluk saklayan sıradan yazar ve gazetecilerdir. Zaten dilimizin son zamanlarda kazandığı, yalınlığa bağlı anlatım kabiliyeti sayesinde bu yapma, biçimsel süsler de estetik zevkimizi artık okşamıyor.

Son elli yıl içinde kamuoyu üzerinde bir etki yapabilen yazarlar arasında, yazılarına hâkim olan düşünce veya ülküyü büyük bir kudretle anlatabilmiş, ve bu yüzden düşünür adını hak etmiş ancak üç dört kişi bulunur. Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Tevfik Fikret bunlar arasında sayılabilir.

Namık Kemal vatan sevgisini, Tevfik Fikret insan sevgisini, Ziya Gökalp de insan duygusunu Türklerin bir kısmına telkin etmeyi, tanıtmayı başarmışlardır.

Namık Kemal vatan denilen nesnenin çöküşünü ve çözülüşünü, devletin müstebit ellerde bulunmasına yoruyordu. Meydana getirdiği toplumsal hareket bir küçük siyasî devrime, meşrutiyete ulaştı.

Meşrutiyet hengâmelerinde ve daha önce Tevfik Fikret bize bir insan olmayı, diğer insanları sevmeyi ve insanlığa hizmet etmeyi öğretmeye çalışmıştı. Bu yüksek düşünce tohumlarını filizlendirmek için toprak henüz hazır değildi. Olayların rüzgarı onları alıp götürdü.

Aydınlar arasında bile Fikret'i dinleyenler, anlayanlar olmadı. Onun insanlık ülküsü pek az taraftar kazandı. Son zamanlarda ortaya atılan azimli emekçi sınıfı öncüleri bir yana bırakılırsa, bu ideal bugüne kadar bir toplumsal hareket uyandırmadı. Fakat daha çok büyük bir şair olan Fikret; dahice bir seziş sayesinde - toplumbilimci geçinenlerimizden daha büyük bir isabet ve açıklıkla gerçeği görebilmişti. Türklerin kurtuluşunun gösterdiği yönde olduğunda, gözlemler kuşku bırakmıyor.

Olan olmayan bütün kötülüklerin ve felâketlerin tek çaresi sayılan tılsımlı Meşrutiyet, İttihat ve Terraki derneği içinden bir azınlığın diktatörlüğünü doğurdu. Ve sonunda devlet bu yüzden dağıldı, ulus bağımsızlığından oldu. Ziya Gökalp okulu bunu Türk ulusunun bilinçsizliğine ve bir ulusal ülküden yoksun oluşuna bağladı (*). Güya Türkler Misakı Milli'de geçici bir ülkü bulmuşlardı. Sonunda buna eriştiler, ulusal sınırları içinde bağımsızlıklarını ele geçirmek üzeredirler. Ve şimdiden sonra da kişilerin saltanatı yerine ulus saltanatını kurmak suretiyle gelişme yoluna koyulurlarsa kurtuluşlarını pekiştireceklermiş.

Bize öyle geliyor ki bunlar gerçekçi gözlemleri iyice incelemeden yapılmış idealist sonuçlamalardır. Her şeyden önce bu devlet, modern ekonominin gerektirdiği sosyal kuruluşa ve yönetim makinesine sahip olmadığı için, bu iddianın çökmesine ramak kalmıştır. Türkiye'de toplumsal yapımıza ve köy ekonomisine uyacak, işçi ve köylünün egemenliği altında —sözde değil gerçekte— bir halk hükümeti kurulmazsa, yarın ulusal egemenliğimizden, sonra da söz konusu olan siyasî devrimimizden

(*) Küçük Mecmua, Sayı 16, Diyarbakır.

olacağız ve kenarında bulunduğumuz uçuruma doğru yuvarlanmakta devam edeceğiz.

Her ulus içinde en az iki kesim vardır, varlıklılar kesimi, yoksullar kesimi... Kapitalist ekonomi sistemi olduğu gibi bırakılarak uluorta ulustan ve gelişmeden söz edilirse varlıklılar kesimi kast edilmiş olur. Türkiye'de bu kesimin saltanatı, yalnız bir isim farkıyle şimdiye değin olan yönetimin devamı demektir. Bu da Türk burjuvazisinin Avrupa kapitalistleriyle ortaklaşa, Türk işçi ve köylüsünü eskisinden daha beter ezip sömürmesine yol açar. Bu yüzeyde tedbirlerle toplumsal devrimimizin önüne geçileceğine inansak, ulusumuzun geleceğinden ümidimizi keserdik.

***

Bizdeki yönetim değişikliklerinde iktidar makamını ele geçirenler daima aydınlara dayanmak isteği gösterirler, onların desteğini ararlar.

Halk üzerinde herhangi bir etki yapmak için özgür bir iradeye sahip olmak gerekir. Türkiye'de aydın adı altında toplananlar, gerçekte bu şarta sahip değildirler. Yani kendi başlarına bir toplumsal varlıkları yoktur.

Avrupa'da aydınlar tabakasını serbest meslek sahipleri temsil eder. Bunlar tıpkı esnaflar gibi, kendi bilim sermayelerini kendi emekleriyle işleterek geçindikleri için hükümet nüfuzundan uzaktırlar. Serbest düşünüp serbest hareket etmek, siyasî ve ekonomik akımlarda kanaatlerine uygun yanı tutmak iktidarına —büyük sermayenin ekonomik baskısından kurtulmak mümkün olduğu ölçüde— sahiptirler. Halk kitleleriyle sürekli temas halinde bulunan hekimlerin, mühendislerin, hukukçuların,

desteklerini kazanmak toplumsal hareketler için önemli bir başarıdır. Bizde buna benzer bir durum olduğu iddia edilemez.

Zamanımıza gelinceye kadar, ülkemizde tek bilim öğretilen yer medreselerdi. Ve aydın tabaka yalnız ulema (bilginler) denilen sarıklılardan oluşurdu. Bugün —nüfus toplamıyle uygun bir sayıda olmamakla beraber— Avrupa'daki gibi öğrenim kuruluşlarımız ve —yetişmiş bilginlerimiz yoksa da (*)— bilim ve fen ile uğraşmış, aydınlanmış yurttaşlarımız vardır. Buna rağmen mahiyet ve toplumsal değeri itibariyle aydın tabaka dün ne idiyse bugün de odur.

Dün sarıklı aydınların hepsi devlet hizmetinden aldıkları maaşlarla geçinirlerdi. İktidar makamını işgal edenler azim, irade ve kudret sahibi iseler, rütbe ve makam kazanmak hayaliyle ona alçakçasına yaltaklanırlar, halkın baştakilere itaatini kuvvetlendirmeye çalışırlardı. O makam zayıf ellerde kalınca da türlü entrikalar çevrilir, ve hükümete geleceğini tahmin ettikleri kimseler lehine, her ihtimale karşı mevkilerini sigorta etmiş olmak için telkinde bulunurlardı. Ve her zaman yönetim devam etsin veya değişsin, hükümet adamlarının devlet kasasından üleştirdikleri avuç dolusu parsaları toplayan onlardı.

Bugün de aynı hal devam ediyor... Çünkü biraz önce dediğimiz gibi henüz bizde özgür ve bağımsız aydınlar yetişmedi. Hekimlerimizin, mühendislerimizin, hukukçu-

(*) Profesörlüğü, öğretmenliği her şeyden üstün, yüksek ve kutsal bir görev bilen, her türlü çıkar lekesinden arınmış, bir bilim aşkıyle ömrünü okuyup yazmaya veren, şimdiye kadar bir tek öğretmen veya profesör çıkmadığı cihetle, ülkemizde hakkıyle bilgin denmeye değer kişilerin yokluğu pek doğal bir haldir.

larımızın, yazarlarımızın, gazetecilerimizin, gözleri hep devlet hazinesine dikilmiş durur. Yaptıklarına bir yön, inanışlarına bir renk veren, daima, ya kazanılmış bir mevkii koruma, veya göz dikilen bir makama erişme endişesidir.

Kendi bilgisiyle, kendi kültürüyle, kendi girişimiyle refah içinde bir geçim, bağımsız bir toplumsal mevki sağlamış bir serbest meslek adamı göremiyoruz. Bu ülkede bir hekim, bir mühendis, bir hukukçu, okuldan çıkınca bir hükümet dairesine kapılanmadan, geçim mücadelesine atılacak kuvveti, azmi kendisinde bulamaz. Tanındıktan sonra bile makam sevdası bir çeşit alışkanlık şeklini alıyor. Özel işler, avukatlara akın akın müvekkil, hekimlere akın akın hastalar, yazarlara akın akın okurlar temin etse de bir daire kulluğunda oturmaktan, bu zavallılar —bir tiryaki zevkiyle— bir türlü vaz geçemiyorlar. Şöhret kazanmış gazetecilerimizden çoğunun bir öğretmenliği, avukatlarımızın bir resmî daire vekilliği veya öğretmenliği, hekimlerimizin bir idarî memuriyeti vardır.

Esas mesleği, askerî veya mülkî, memurluk olanlardan söz etmiyoruz. Bu gibilerin ihtisaslarının gerektirdiği zihniyetle sınırlı olmaları zorunludur. Fakat kaydetmek istediğimiz nokta, bir derece serbest olmaları mümkün olan aydınlarımızın da, tıpkı bir memur zihniyetiyle hareket ettikleridir.

Başka ülkelerde tüccarlarda aydınlar zümresine dahildirler. Ne yazık ki bizde iyi bir öğrenim yaptıktan sonra ticaret âleminde başarılı olanlar parmakla gösterilebilir. Alışveriş uzmanlarımızın büyük çoğunluğunu orta öğrenimlerini bile bitirmemiş kimseler teşkil eder.

Bu incelemeye göre millî burjuva devrimimizi yapmak üzere olanların aydınlara dayanmaktan söz açmaları açık bir anlam taşımaz. Karşılarında olan bağdaşık bilinçli bir sınıf değildir. Hitap ettikleri, hareket kabiliyetinden yoksun unsurlardır. Yanlış olarak menfaat sandıkları şey, onların, «Ölmüş, Allah rahmet eylesin» demelerini gerektirir.

Anadolu köylüsüne yol gösterenler, yapmak iddiasında bulundukları devrimi sonuna kadar başarırlarsa —kendilerine yaranmak için— onlara verecekleri talimatı aydınların harfiyen yerine getireceklerinden emin olabilirler.

Bu siyasal devrimden sonra sıra toplumsal devrime geldiği zaman, akımın üste çıkması gerçekleşmeye başlayınca, aynı kişilerin bunun da samimî taraftarları kesileceğinden, biz şimdiden eminiz. Bunlar kurulmuş bir yapının ancak sıralarını ve ayrıntılarını yapmak yeteneğindedirler.

Gerçek devrimler belli ortak çıkarlara sahip ve bunu anlamış, bilinçli toplumsal sınıfların hareketi sonucu meydana gelir. Ve şüphesiz bunların ideolojisini tespit etmek, yayınlamak, yaymak gerekir. Gösterdiğimiz gibi bu görevi eski yönetim altında eğitim görmüş, onun nimetleriyle beslenmiş olanlar yapamaz. Onların kafası, devirlerinin düşüncesini yansıtan, silinmez izlenimlerle doludur. Ancak henüz oluşmakta olan gençlik uygun bir tarzda yetiştirilirse bu görevin ehli olabilir. Gençliği, hayal ufkunu sınırlayan çıkarcı etkilerden korumak, özgür düşünceli azınlığın üzerine borçtur. Ve bir nefsini koruma kaygısı, bizzat gençliğe de bu tür telkinlerle, beyinlerine iğreti bir zihniyet aşılanmasına karşı koymayı emreder. (AYDINLIK, Sayı 10, 1 Kasım 1922)

ANADOLU'DAN GELEN DÜŞÜNCELER ETRAFINDA TARTIŞMA

On günden beri İstanbul halkı şenlikler yapıyor, coşkun, müstesna bir yaşam içinde. Anadolu ulusal hükümetinin İstanbul'a resmen temsilcilerini gönderebilmesi, Mudanya Protokolünün imzasından sonra mümkün olmuştu. Trakyayı teslim almaya gelen Refet Paşa, Büyük Millet Meclisi ve muzaffer ordu ileri gelenlerinden resmî sıfatla başkente gelen ilk devlet adamıdır.

Uzun mütareke yıllarının acıları altında kalbi ezilmiş olan İstanbul halkı, bu uğurlu fırsatı ganimet bildi. Ve ülkenin emperyalist ordularından kurtulmasından beri hafifleyen yüreği neşe ve gururla dolu olarak Refet Paşa ve yanındakileri pek büyük gösterilerle karşıladı. Günlerce süren bu gösterilerden söz açacak değiliz. Okurlarımız bunların ayrıntılarını günü gününe gazetelerden izlediler. Bizim sözetmek istediğimiz bu gösterilerin iç yüzüdür.

Refet Paşa daha ilk günden söylevler verdi. Ve ortaya birçok düşünceler saçtı. Bunlar bir burjuva devriminin esaslarını teşkil ediyordu. Son günlerde bu düşünceler çevresinde hararetli tartışmalar sürüp gidiyor. Bu konuda Aydınlık'ın da düşüncelerini, görüşünü, ilgililer şüphesiz öğrenmek isterler.

Biz kendi düşüncelerimizi açmadan önce bu derece yetkili bir ağızdan çıkan ve türlü biçimlerde tekrarlanan kesin sözler yoluyle Anadolu'nun esaslı bir devrim yapacağına kanaat getirerek bir sınıf halkın aldığı karşı devrim hareketini kaydedeceğiz.

Genellikle öğretmen ve memurlara, kişisel saltanat yerine ulus saltanatının geçirilmesi, kuvvetler ayrılığı

kavramının ayaklar altına alınması,aykırı gelmekte, birçoklarının alışkanlıklarını bozmakta, taassuplarını incitmektedir. Bu davranış önce kişisel ilişkilerde yansıdı, kulaktan kulağa fısıldama suretiyle varlığı bilindi. Sonra yavaş yavaş gazetelerde incelenmesine başlandı. Bugün de yayınlanan ufak bir (...?) ile Lütfi Fikrî bey bu karşı devrim düşüncelerinin kuramlarını yepyeni itirazlar gibi kamuoyuna sunuyor.

Anadolu devrimi, kökten bir toplumsal devrimden başka bu ulusu kurtaracak çare olmadığına inananları tatmin etmekten çok uzaktır. Çözülmesi gerekli birçok meselenin bundan sonra da halledilmesi olanağı bulunamayacağına inanmakla beraber, samimî olmasını pek dilediğimiz bu devrim girişimlerinin, şimdiki yönetime bakarak büyük bir ileri adım olduğunu söylemek zorundayız. Ve onu tutucu ve gelenekçi saldırılara karşı savunmayı görev sayıyoruz.

Refet Paşa'nın söylevlerinde tespit edilen esaslar anahatlarıyle hangileridir? Bunlar aşağıdaki dört madde ile özetlenebilir:

1) Bütün devlet iktidarının, doğrudan doğruya ulusun seçtiği ve yürütme, yasama, gücünü bağrında toplayan bir meclise verilmesi.

2) Hükümdarlığın kaldırılması ve halifeliğin hükümetten ayrı olarak hanedanda bırakılması.

3) Bakanların tek tek Millet Meclisi tarafından seçilmesi ve Meclise karşı tek tek sorumlu olması.

4) Yürütme gücünü şahsında temsil eden bir hükümet başkanının bulunmaması.

Bu siyasî noktalara karşı yapılan itirazlar, Lütfi Fikrî beyin sonradan onlara vermeye yeltendiği ilmî kisve altında şöyle özetleniyor:

1) Meşrutî hükümetlerde hükümdarlar ulusal egemenliğin belirmesine aslâ engel değilmiş. «Hükümdarlar ulusal egemenliğe daha çok bir kişilik, bir sağlamlık, bir kuvvet verir.»

Yine bu iddiayı belgelemek için uzun boylu açıklamalar yapılmaktadır.

2) Yürütme bir kişinin işidir. Bu kuvvet bir meclise verilirse devlet işleri altüst olur. Esasen meclis de yanlış yapabilir, ve temsil ettiği halkın çıkarlarını bozabilir. Kim meclisi düşürüp ulus huzuruna gitmeye zorlayacak? Burda Lütfi Fikrî bey Refet Paşa'nın kanaatine büsbütün karşı olarak, meclisin (cemaatin) her zaman en doğruyu bulduğuna inanmıyor. Ve tersine, toplu görüşmelerin gerçeğe götüren en uzun, en sarp yol olduğuna inanıyor.

3) İslâm esasları ve gelenekleri halkın cismanî kuvvetten ayrılması olanağını vermiyormuş. Ve zaten halkımızın kafa düzeyi başka bir yönetim biçimine uygun bir derecede değilmiş.

***

Bu itirazların hiç biri bize yeni bir şey öğretmiyor. Öteden beri kurulu düzeni, devlet örgütünü mazur göstermek, tasarlanan usullerin hepsinden iyi oldukları kanaatini uyandırmak üzere, ciltler dolusu görüşler ve deliller toplayıp, bunlarla öğrencilerin kafalarını şişirmek, özgür düşüncelerini engellemek, ve halkı güya yüksek bir bilim hayaletiyle dehşete düşürmek, iktidar makamlarının çevresinde toplanan devlet adamlarının uyguladığı bir usuldür. Bugün, denenmiş olan bu usule başvuruluyor. İnsanlık çoktan beri tartışılmaz ve kutsal sayılan bu

hukuk kurallarının, kendi refah ve mutluluğuyle bağdaşamayacağını ve ancak bazı imtiyazlı hâkim sınıfların çıkarları yönünden bir değeri olduğunu anlamıştır.

Dünya ekonomisinin ve kapitalizmin bugün ulaştığı en son gelişme döneminde, ekonomik etkenleri hiçe sayarak, Dünya Savaşı olmamış, uluslararası denge bozulmamış, içinden çıkılmaz ve dünyayı tutmuş bir toplumsal buhran yokmuş gibi yalnızca kanun ve hukuk kurallarından söz edilirse anlatılan düşünceler safsatadan ibaret kalır. Lütfi Fikrî beyin tekrar ettiği deliller daha açık ve daha kuvvetli biçimlerde sıradan okul kitaplarında vardır. Biz bu tartışmada onların aynen tekrarına değil, yeni devrimci dünya durumuna kurulu düzenin uyup uymadığının ispat edilmesini bekliyorduk. Ne yazık ki hayal kırıklığına uğradık. Okuduğumuz yazılarda yeni tek bir düşünceye rastlayamadık. Lütfi Fikrî bey yeni ekonomik koşullardan o kadar habersiz görünüyor ki bir devrim karşısında değilmiş gibi, yapılması istenen şeyler hakkında, önce kanun çerçevesinde kamuoyuna başvurulmasını teklif etmek saflığında bulunuyor. Bundan açıkça anlaşılıyor ki karşı devrim taraftarları halkın cehaletini ve taassup duygularını tahrik etmek suretiyle, modern akımlarla çelişme halinde olan boş emellerini gerçekleştirmek hayalini güdüyorlar. Halbuki devrimlerin, yeni ihtiyaçlara cevap vermeyen kanunları, dayandıkları toplumsal esaslardan aldıkları kuvvetle yıkıp yeni düzenler kurduklarını bilmeyen var mıdır? Ve daima bu gibi hareketleri bilinçli azınlıkların meydana getirdiği en basit tarih gerçeklerinden değil midir? Tarihin hiç bir devrinde bir devrimci zümre başarısının hemen ardından henüz yeteri kadar aydınlanmamış halk kitlelerinin oyuna başvurmamıştır.

Fakat biz asıl Anadolu'dan gelen düşünceler hakkında kendi görüşümüzü söylemek isterken tarafsızlığımızın gereği olarak onları haksız itirazlara karşı savunma durumunda kaldık. Esas mesele hakkında görüşümüzün açıklanması uzun süreceğinden bunu başka bir yazıya bırakıyoruz.

(AYDINLIK, Sayı 10, 1 Kasım 1922)

GERÇEK DEVRİME DOĞRU

Dünya Savaşı koptuğu zaman döğüşen devletlerin burjuvazileri, proletaryanın alacağı durum hakkında endişe içinde bulunuyorlardı. Asıl kanını dökecek olan halk kitleleri, yoksul köylü ve işçi sınıfları, sınırların karşı tarafında bulunmayı, birbiri üzerine saldırmak için yeter bir neden sayacaklar mıydı? Yoksa çıkarları ortak olduğunu tam zamanında anlayarak birbirinin kucağına mı atılacaklardı? Bu tehlike toplumun temellerini tehdit ediyordu. İktidar makamlarında olanlar, sonradan düzeltilemeyecek olayları önlemek için, daha savaşın arifesinde sosyalist partileriyle müzakerelere girişmişler, ve ummadıkları bir kolaylıkla, onların olurunu sağlamışlardı.

Krallık ve imparatorluk taraftarlarından, muhafazakâr ve ilerici cumhuriyet taraftarlarına kadar her ülkenin çeşitli siyasî partileri arasında yapılan kutsal birliğe sonunda sosyalistler de katılmışlardı. Onların burjuva partileriyle, yurdu savunmak için birleşmiş olmaları, enternasyonelci düşünceleri çiğnemek ve devrimci teoriyi bozmaktı. Böylece uluslararası işçi sınıfı davasına ihanet

edilmiş oluyordu. İkinci Enternasyonal bu suikast sonunda öldü. Oysaki daha üç çeyrek yüzyıl önce Karl Marx, bu soruyu büyük bir açıklıkla çözümlemişti. Proletarya kendi egemenliğine dayanan bir sosyalist hükümete sahip olursa, onun için bir yurttan söz edilebilir; burjuvazinin egemen olduğu bir yerde ise, köle durumunda olan işçinin burjuva yurdu ile ve bunun savunması ile hiç bir ilgisi yoktur, demişti.

Bu gerçeği pek zeki ve kurnaz olduklarını sanan sosyalizm elebaşıları bildikleri; ve bilinçli işçilerin de anlamakta gecikmeyeceğini hissettikleri için kaçamak yolları aramışlar ve bulmuşlardı. Her iki dövüşen zümrenin çıkar ve fetih amaçları peşinde koştukları besbelliydi. Fakat her ikisi de halkı avutmak için birtakım yalancı ülküler ileri sürüyordu. Dövüşen ulusların tümü uygarlık adına hareket ediyor, sözde savaşı Avrupa uygarlığının nimetlerini, maddî manevî hazinelerini barbarlara karşı savunmak ve köle ulusların özgürlüklerini kurtarmak için yapıyorlardı.

İtilâf zümresi barbar ve zalim Almanya'ya ve onun müstebit Kayzer'ine karşı, zarif ve yüksek Fransız uygarlığını, onun anıtlarını, Fransız halkçı cumhuriyetini koruyor; ve Alsace - Lorraine'e, Çekistan'a ve bütün Avusturya Slavlarına ulusal özgürlük sağlamak istiyordu.

Orta Avrupa zümresi, vahşi Rusya'ya, zalim ve kan dökücü Çar'ına karşı, Germenlerin son derece gelişmiş sanayiini ve uygarlık eserlerini koruyor,çalışkan ve uygar Alman halkının bu keyfî ve ilkel yönetimin baskısı altına düşmemesi, Lehlerin, Letonların, Finlandiyalıların, Kafkasyalıların ve öbür ulusların Rus köleliğin-

den kurtulması ve Türkiye'nin Rus istilâsından korunması için çarpışıyorlardı.

İlk ağızda bu düşünceler pek akla yakın ve gerçek duruma uygun görünür. Böyle olduğu içindir ki pek yüce duygulara hizmet ettikleri, kutsal, insanca bir görev yaptıkları inancı ile milyonlarca insan, dört buçuk yıl ara vermeden birbirini boğazladı. Ancak pek geç, kurtulunmaz bir çember içine girdikten sonra, kardeş kanıyla bulanmış çamurlarda yüzenlerin akılları başlarına geldi. Nasıl büyük ve hayasız bir sahtekârlığın kurbanı olduklarını sezdiler. Akıttıkları kanın, cephe gerilerindeki küçük büyük kapitalist sürülerini, besiye çekilmiş hayvanlar gibi semirtmekten başka bir şeye yaramadığını; sadece onların kirli ve hasis soygunlarına âlet olduklarını anladılar. Tezkere alıp döndükleri vakit gafletlerinden pişman gazilerin teşkil ettikleri yeni devrimci partiler bir daha aynı tuzağa düşmemeye yemin ettiler...

***

Dünya savaşında Avrupa proletaryasının tutumunu biraz uzunca işlemekten kastımız Anadolu'yu bir yıkıntıya çeviren son savaşlarımızın buna kıyasen mahiyet itibarıyle ne kadar farklı olduğunu meydana çıkarmaktır.

İtilâf emperyalizminin son bedbaht bir manevrası sonucu Anadolu gitgide artan bir istilâya düştüğü zaman, bir bağımsızlık mücadelesine atılmak düşüncesi ortaya atılır atılmaz bunu herkesten önce doğrulayan işçi ve köylü ve bu sınıfı temsil eden siyasî zümreler olmuştu. Kapitalist burjuva sınıfı bu girişimden olumlu bir sonuç alınabilmesini pek şüpheli bulmuş, bir yandan da

kurulu düzenin herhangi bir himaye altında da aynı çıkarları —belki fazlası ile— sağlayacağım hesapladığından ulusal harekete yabancı kalmıştı. Bu sebeple başlangıçta bu meşru dâvaya zulme uğramış emekçilerden başka ancak orta halliler sınıfı arka çıkmıştı. Asıl kodamanlar ise sultanın ve yardakçılarının tezvirlerine kapılarak Anadolu'nun çeşitli noktalarında gaileler çıkarmaktan bir an geri kalmamışlardı.

Durumun böyle olması pek kolay anlaşılır. Osmanlı İmparatorluğu, genel savaş yıkımı sonucu çözülmüştü. Türk ulusu şu iki ihtimalden birini seçmek zorundaydı: Ya çeşitli devletler arasında paylaşılarak bir sömürge olmaya razı olmak; veya bütün azmini ve kuvvetini ele alarak, ulusal bağımsızlığını ve ulusal birliğini sonuna kadar korumak. Sömürgenin ne demek olduğunu, doğu uluslarının acı denemeleriyle biz Türkler pekâlâ öğrenmişiz. Bunun daima ilkel ve geri bir ekonomik durumda kalmak; Avrupa büyük endüstrisinin gerektiği ham-maddeyi yetiştirmek için batı ülkelerinden gelen katı yürekli kapitalist uşaklarının, işbaşıların emrinde, kamçı altında, bir lokma ekmek karşılığında, durmak dinlenmeksizin çalışmak ve karanlık bir sefalet içinde yaşamak demek olduğunu, Hindistan, Mısır, Tunus, Cezayir örnekleriyle hepimiz biliyoruz.

Fakat geniş Türk halk yığınlarının şahlanması, yalnız bu tehlikeyi duymasından ileri geliyordu. Aynı zamanda onlar anlamışlardı ki uluslararası kapitalizmin köleliğine mahkûm olmaları, dünya devrimini uzun süreler geri atacaktır. Anadolu'nun zengin kaynaklarını kapitalistlerin çok uygun koşullar altında sömürme imkânı ele geçirmeleri, genel savaşın sebep olduğu içinden çıkılmaz ekonomik bunalımı hafifletecek ve ortadan kal-

dıracaktı; ve dolayısıyle batı proletaryasının bu görülmemiş bunalım sonucu gergin bir devreye giren devrimci mücadelesini uzun bir süre çıkmaza sokacaktı. (*)

Bu düşüncelere dayanarak İtilâfın emperyalist orduları adına Anadolu'yu istilâ eden Yunan ordularına karşı Türk köylüsünün bir ölüm - kalım savaşına atılması zorunluydu. Ve bütün Avrupa proletaryası ve özellikle egemenliğini kurmuş olan Rus emekçi sınıfı, Türk ulusal hareketini bu devrimci görüş ışığı altında incelediklerinden, ona kayıtsız şartsız arka çıkmışlardı.

Görülüyor ki Kurtuluş Savaşı'na katılmakla, onu kazanan işçi ve köylülerimiz için —hattâ Avrupa'nın galip memleketleri proletaryası için olduğu gibi— pişman olmaya yer yoktur. Zira bu gerçek bir kurtuluş savaşıydı. Ve Türk zaferi, hiç bir kimsenin, hiç bir ulusun köleliğe düşmesi sonucunu vermedi. Oysaki Avrupa savaşı iki taraf için de bir istilâ savaşıydı; yenilenleri —Almanya'yı, Avusturya'yı, Bulgaristan'ı— yenenlerin ekonomik köleliği altına koydu. Türkiye'nin de bu akıbete düşmesine az kalmıştı.

Fakat bizim asıl ısrar etmek istediğimiz nokta bu değildir. Bir zararlı ur gibi ulusun böğrüne asılmış duran asalaklar sarayı ve sultan hükümeti, kesin bir vuruşla eriyip battıktan ve hükümet egemenlik sorunu akla yakın ve kökten bir tarzda son devrim ile çözülüp yoluna konduktan sonra doğan yeni durumu incelemek istiyoruz. Bunun için önce Kurtuluş Savaşımızı nasıl gördüğümüzü belirtmeyi gerekli buluyoruz.

Son değişikliklerden sonra bazı gazeteci ve yazarlar, tartışma kapısı kapandığından, partilerin artık ge-

(*) Türkiye ve Toplumsal Devrim, Türkiye'de Devrimin Şekli. Doktor Şefik Hüsnü.

reği kalmadığından,bütün yurttaşların yıkılanları onarmak için iktidarın çevresinde toplanmasının uygun olacağından söz ederek, tartışmak isteyenleri susmaya çağırdılar. Bu düşünceleri ileri sürenlerin ne maksat güttüklerini pek iyi anlıyoruz. Vazgeçilmez bir ihtiyacı karşılayan devrimin öncesinde ve sonrasında, olup bitenleri pek adi bir tarzda eleştirmek isteyenlere, göz önünde yıkılan ve saattan saata biraz daha geçmişe karışan eski yönetim şekline hasret çekenlere; bir kelimeyle geleceğe arkasını çevirmiş gericilere seslenildiği şüphesizdir. Ve bu ihtar haklı sayılabilir. Bir ülkenin bir kısım halkı adına konuşanların, düşüncesini serbestçe söylemek meşru hakkıdır. Fakat bazı kişilerin —hiç bir toplum temeline dayanmaksızın— sırf kişisel inanışları veya çıkarları gereği, durumun açıklığını bozmak, zihinleri karıştırmak ve işleri zorlaştırmak yolunda yayın ve propagandada bulunmaları doğru görülemez. Yeni ulusal yönetime, ulusal egemenliğe, halkçı teşkilatâ karşı duranlar, böyle tektek kişilerdir. Bunlar bir yana bırakılırsa, çağın gereklerine uymayan geçmişte kalmış, yıpranmış hükümdarlık usulünü seçmek ve ona geri dönmekte çıkarı olan küçük bir sınıf halk bile yoktur.

Zaten henüz mücadelemiz sona ermemiştir. Bağımsızlığımızı belirtecek barışın ne vakit imza edileceği hiç de belli değil.Kuvvet kullanarak muradına eremeyenler hile ve düzenbazlıkla ellerimizi ve ayaklarımızı bağlamaya çabalıyorlar. Emperyalist devletlerin kötü niyetle dolu, iki yüzlü, tecrübeli ve becerikli diplomatları bir el ile verir gibi göründüklerini öbür el ile geri almak için bin tane fırıldak çevireccklcr. Fakat bu kez ne istediklerini bilen azim ve irade sahibi Türk delegelerinin kurulan tuzaklara düşmediklerini görürlerse belki konferansı yüzüstü bırakmaktan çekinmeyeceklerdir.

Bu takdirde başlanılan işi sonuna kadar götürmek, yeni fedakârlıklara razı olmak gerekecek. İşçi ve köylülerimiz bu ihtimali şimdiden göz önünde tutmakta ve milletin bir bütün olarak olayların gelişimini izlemesi gereğini takdir etmekte; ikinci bir görevi, devrim yolunda kazanılmış yeri, herhangi bir karşı devrim girişimine karşı savunmak olduğunu da hatırdan çıkarmamaktır. Özet olarak emekçi sınıfı her zamandan daha uyanık bulunmak zorunda olduğunu iyice bilmektedir. Üzerine düşen görevleri yapmaya hazır böyle en değerli ve esaslı bir devrim dayanağı olan geniş bir toplum sınıfının, ulus adına yapılacak işler hakkında düşüncesini söylemesi, yeni devlet makinesinin eksiklerini tamamlamak ve gelişmesini sağlamak amacıyle eleştirilerde bulunması, yalnız açık bir hak değil, aynı zamanda ulusal gelişme bakımından gerekli bir harekettir.

***

Fakat biraz önce işaret ettiğimiz yazılardaki beraberlik önerisi, anladığımıza göre, yalnız emperyalizme karşı mücadele ettiğimiz süreyle sınırlı kalmıyor. Barışın kuruluşundan sonra, yıkılan yerlerin onarılması ve ülkenin bayındırlık işlerine girişildiği zaman da ulusun —bağımsızlığına ve halkçı yönetime önayak olanlar çevresinde— toplu olarak el birliğiyle çalışması arzu olunuyor.

Bu şekildeki dilek, bize ne imkân dahilinde görünüyor ne de kabule lâyık.

Devrim önderlerinin iyi niyetinden şüphe etmeye kimsenin hakkı yoktur. Şimdiye değin yaptıkları her türlü ümidi haklı kılacak niteliktedir. Siyasetlerinde uluslararası proletaryaya ve proletarya hükümetlerine, ve ör-

gütlerinde ülkenin işçi sınıflarına dayanmaları, yoksullar ve orta halliler yararına bir düzen yaratmak eğiliminde olmaları doğru yönde yürüdüklerini gösteriyor. Ne yazık ki bazı önemli noktalarda ya olumsuz bir durum almışlar ya kaçamaklı bir hareket tarzına kapılmışlardır.

Ayrıntılara ait bazı düzeltmeler bir yana, yönetim şekli hakkında önemli bir itirazda bulunulamaz. Ne var ki temeller hakkında birkaç açıklığa ihtiyacımız vardır.

Bugüne değin yapılan şeylerden, alınan tedbirlerden, Millet Meclisi çevrelerinde, özel teşebbüs usulüne ilişilmemek niyetinde bulunulduğu sonucu çıkarılabilir. İtiraf edelim ki henüz kesin kararlar karşısında değiliz. Ve bizzat Büyük Millet Meclisi Başkanının bazı yabancı gazetecilere verdiği demeçler hâlâ gayet çelişmeli yorumlara müsait bulunmaktadır. Herhalde devrim yolunda ilk ve esaslı adımı atmak için önümüze düşenlerin, ulusu yarı yolda duraksatmayacaklarına, tersine adım adım gelişme evrelerinden geçmek suretiyle toplumsal devrime varacak yolu aşmamıza yardım edeceklerine inanmak istiyoruz.

Bununla beraber belli bir şey var ki bugün kapitalizmin kaldırılması söz konusu olmuyor. Kapitalizm düzeni altında ise sınıfsız bir toplum düşünülemez. Sermayeyi elinde tutanlar yoksulları ücret karşılığında çalıştırırlar. İnsanların insanlar tarafından üretim aracı olarak kullanıldığı yerlerde, zorunlu olarak yurttaşların çıkarları birbirleriyle çatışır. Ve ulus uzlaşmaz sınıflara ayrılır.

En geniş özgürlüklere erişmiş en eski demokrasi ülkelerinde bile bütün iktidar daima sermaye sahiplerinin elinde bulunur. Partiler bu ezen ve ezilen sınıfların karşıt çıkarlarını birbirine karşı savunan ve koruyan organ-

lardır. Sınıflar, toplumsal yapının bir zorunluluğu gibi var oldukça partilerin ortaya çıkmasını önlemek imkânsızdır. Yasal ve zorlama tedbirler —nedenlerini ortadan kaldırmaksızın— onları bir yandan kaldırsa, başka biçimlerde öbür yandan yeniden ortaya çıkarlar. Parti çekişmeleri yok edilmek istenirse önce onları doğuran sınıfları yok etmek gerekir. Sınıflar da özel mülkiyet ve sermayedarlık usulünün bir zorunlu sonucu olduğundan, sebepten sebebe çıkarak sınıfsız ve partisiz toplumun ancak ortak üretim ve mülkiyete dayanan bir toplumda düşünülebileceği anlaşılır.

Bunun içindir ki —daima barışın imzalanmasından sonrasını göz önünde tutuyoruz— ne kadar modernleşsek.

(SANSÜR)

Herhangi bir hükümeti birlik halinde bütün bir ulusun tutmasına imkân görmediğimizi biraz önce belirtmiştik. Bütün iyi niyetlere rağmen hükümet kapitalistlerin, servet sahiplerinin nüfuzu altında kalacak... Ülkenin bayındırlığı ve doğal zenginliklerin işletilmesi sonucu, bir yandan belli ellerde büyük büyük servetler biriktikçe, öbür yandan da ölümsüz gücünü tedarikten aciz ezilmişlerin sayısı artacak... Ve bu sınıfın çıkarlarını savunmayı üzerine alan partilerin burjuva partilerine karşı mücadelede bulunmaları gerekecektir.

Bu ihtimaller bugünkü politik devrimi yapanların işin ortasında durup: «Buraya kadar!.. Daha ileri gitmek yok!..» diyecekleri varsayımına göredir. Oysa biz böyle bir varsayımın olmadığını sanıyoruz. Bu kanaatimiz iki düşünceye dayanıyor:

Önce İzmir tecrübesinin de gösterdiği üzere, özel teşebbüs ve serbest rekabet yollarında, Türk burjuvazisinin bugünden yarına büyük kapitalistliğe erişmesi, ülkenin ekonomik durumuna hâkim olması pek umulamaz. Daha uzun bir süre ve özellikle pek yakın olan kalkınma döneminde, en başta gelen işlerin sağlayacağı büyük gelirleri —Rumlar bir yana bırakılsa bile— gene yabancı ve Musevî unsurlar cebe atacaklardır. Türkler pek az istisnalarla bunların uyduları durumunda kalacaklardır. Bu bakımdan kaşarlanmış Avrupalı bir burjuva zihniyeti taşımayan Türk mücahitlerinin gönüllü olarak kapitalizm muhafızlığı etmeleri çok uzaktır.

İkinci olarak, yukarda açıkladığımız üzere, en uygun şartların var olacağını kabul etsek bile, emperyalist Avrupa'nın bizi tamamiyle serbest bırakmamak için elinden gelen her şeyi yapmakta devam edeceği bellidir. O halde gerçek ve kesin kurtuluşlarını sağlamak için Türklere bir tek çare kaldığı anlaşılacaktır. O da Kafkas cumhuriyetlerine benzer bir örgüt kabul ederek bütün devrimci Doğu ile bir blok, bir bütün teşkil etmektir.

Doğudan esen devrim rüzgârını uzun süre solumuş ve orada olup bitenleri yakından ve dikkatle izlemiş yeni devlet ileri gelenlerinin gerçeği olduğu gibi göreceğini ve onun gereklerine —daima ulusal kurtuluşu amaç alarak— baş eğmekte tereddüt etmeyeceklerini kuvvetle ümit edebiliriz.

Bu takdirde, evet, telkin edildiği gibi, azimli bir merkez çevresinde, askerî bir disiplin altında, partilerden uzak, bütün ulusun elbirliğiyle çalışması mümkün olacaktır. Ve bu ahengi bozmaya, sınıfsız toplumumuzda eski ayrılık gayrılıkları diriltmeye yeltenenleri zararlı otlar gibi, ulusun göğsünden çıkarıp atmak şart olur.

Bu kollektif kuruluş altında mümkün olan bu mutlu birlik, bugünkü bireyci toplum için, gerçeğe uymayan, yürütülemez bir istekten ibarettir. Çünkü —tekrar ediyoruz— kapitalizm sınıfları, sınıflar partileri ve parti mücadelelerini yaratır... Sınıf çatışmalarının vardığı iç ve dış savaşlar —gittikçe kısalan aralıklarla— toplumsal devrime, kapitalizmin ortadan kalkmasına kadar sürer. İç birlik ve berberliği, ve dış barışı, bazı yüzeyde tedbirler ve kararlarla sağlamak sevdasına düşmek hayallerle uğraşmaktır.

(AYDINLIK, Sayı 11, 1 Aralık 1922)

İKTİSAT KONGRESİNDE İŞÇİ VE KÖYLÜ SINIFLARININ YERİ

Bu ülkenin hakikî sahipleri, efendileri işçi ve köylülerdir. Türkiye'de doğanın elinde olandan sonra tek servet, halkımızın iş gücüdür.

Ne yazık ki bu iş gücü, henüz kendi kendine buyuracak durumda değildir. Üretim işlerinde ufak bir payı bile olmayan bir yerli kapitalistler sınıfı, birçok ulusal değerleri elinde toplamıştır. Bu sınıf Avrupa kapitalistleriyle ortaklaşa, çalışan halkımızı köle gibi kullanmakta ve sömürmektedir.

Eğer gerçekten ekonomimizi geliştirmek, sanayimizi yükseltmek, dışardan mamûl eşya ithal etmek ihtiyacından kurtulacak derecede geniş üretim yapmak istiyorsak, bu muazzam teşebbüslere, elimizde topraklarımızın sakladığı doğal kaynaklar ile, halkımızın yeteneğinden

başka hiç bir şey bulunmadan girişmek zorunda olduğumuzu bir an bile hatırdan çıkarmamalıyız. Ülkemizi modernleştirmek, bayındırlığa kavuşturmak için uluslararası sermaye ile öyle bir ortaklık kurmak zorundayız ki onda biz hemen yalnız emeği temsil etmeliyiz. Yeteri kadar tedbirli davranmazsak ve bu görüşten hareket etmezsek, imzalayacağımız anlaşmalarda, farkına varmaksızın, ulusu yabancı kapitalistlere satmak tehlikesine maruz kalacağız. Bu düşüncelerden ötürüdür ki biz öteden beri Türk devletinin bir emek devleti olması gerektiğinde ısrar etmekteyiz.

O halde kendimiz için bir ekonomi yolu seçerken, dikkate alacağımız etkenlerin ağırlık merkezini iş gücü teşkil etmelidir. Amacımız, çalışan halkımızın vücuda getireceği veya yararlanılabilir hale koyduğu doğal ve sınaî değerlerin kısa bir süre içinde, kayıtsız şartsız köylü ve işçilerimize ait olmasını sağlamak olmalıdır. Servet kaynaklarımız üzerinde bazı sınaî tesisler yapmak konusunda yerli ve yabancı sermayelere vereceğimiz haklar ve imtiyazlar kısa vâdeye bağlanmalı ve sonradan uygulanmak gereğini duymamız ihtimali olan genel üretim programlarını körletecek tarzda hareket serbestliğimizi sınırlamamalıdır. Çalışma koşullarını bütün ayrıntılarıyle tesbit eden ve çalışanları maddî ve manevî gerileme ve çöküntüden koruyacak iş kurallarına tekmil kapitalistlerin uyması baştan sağlanmalıdır.

Bu esaslara göre bugünlerde açılacak İktisat Kongresinde ekonomimizin en önemli etkeni olan işçi ve köylümüzün pek üstün bir yeri olması gerektir. Yalnız bu kadarını da biz yeter saymıyoruz. O inançtayız ki kongre çalışmaları sırasında olumlu ve verimli bir sonuca varılmak isteniyorsa, bütün düşüncelerin işçi menfaatleri, iş-

çi sınıfının en çok gelişmesi görüşünde toplanması gerekecektir. Sırf bir tüccar, sırf bir bankacı, sırf bir kapitalist fabrikacı görüşüyle bina projesi kâğıt üzerinde veya kongre salonunda kalmaya mahkûm bir kuramdan başka bir şey olamaz. Zira hemen bütünü işçi ve köylülerden ibaret olan ulusumuzu, yalnızca iş kanunundan istifade edebilecek bir unsur saymak suretiyle iş yapmaya girişecek banker, tüccar ve fabrikacı, yurttaşımız bile olsa, muhakkak bizi Batı kapitalistlerine satmayı kurmuştur. Bugün en dar zekâlı olanlarca da kabul edilmiştir ki çalışmak için Türkiye'ye getirmek zorunda bulunduğumuz üretim araç ve makinelerinin parasını ödemeye yetecek bir sermayeyi bile, aramızda toplayıp tedarik etmeye imkân yoktur. Demek oluyor ki sırf kapitalist görüşünü güden yerli zengin hiç şüphesiz samimî değildir, kendi de varlığına güvenmiyor, ilerde cahil halkımızı Batı kapitalisti adına soymak, sömürmek suretiyle kendisi de palazlanmayı tasarlıyor.

Bu gibilerin maskesi aşağı indirilir, millîyetçilik, fedakârlık örtüsü altında nasıl hasis bir bezirgân ruhu taşıdıkları gösterilirse, başta ulusal kurtuluşumuza önayak olanlar olmak üzere hiç bir kişinin, bu tarzda ekonomimizin yanlış bir yola sokulmasına razı olmayacağı açıktır. Tehdit edilen siyasî bağımsızlığını korumak için sel gibi kanlar akıttıktan sonra kendi isteğiyle ekonomik köleliği kabul edecek bir ulus düşünemiyoruz. Her halde bu Türk ulusu değildir.

Kongrede kendi yeri ve düşüncelerinin önemi bu kadar büyük olan işçi sınıfının temsil meselesinin bu denli ihmal edilmiş olmasına şaşmaktan ve üzülmekten kendimizi alamıyoruz. Mevcut işçi derneklerine, toplu işçi zümrelerine baş vurulacak yerde, köy ve şehir emekçi-

leri adına gönderileceklerin tayini vali ve mutasarrıflara (*) havale edilmiştir. Ve bu tayin âdeta bir memur tayini gibi yapılmaktadır. İşçi işleriyle az veya çok ilgisi olan bazı kimselere sorulmaksızın, düşünceleri alınmaksızın, İstanbul'dan İktisat Kongresi'ne işçi delegeleri tayin olunmuştur. Ciddiyetle uyuşmayan bu hareketin işçiler üzerinde yaptığı çok kötü etki bir yana, bu sözde işçi delegelerinin durumu inceleyip işçi eğilimlerini anlamalarına ve edinecekleri fikre göre öneriler ve savunmalarda bulunmak için hazırlanmalarına bile imkân bırakılmamıştır.

Zaten hükümetin önayak olduğu bu kongreye katılacak yoksul delegelere yol parası vermek söz konusu olmadığından işçi delegelerinden çoğunun gidemeyeceklerini son dakikada haber aldık. İş tayinle olduğu için yolluk verilmemesi isabet olmuştur. Değilse delegelerin büsbütün resmî makamların etkisi altında kalmasından korkulurdu. Oysaki bir işçi temsilcisi ancak hiç bir kimseye ve hiç bir makama maddi bir bağ ile bağlı olmadığı takdirde işçi haklarını savunma gücünü kendinde bulur. Fakat bu yüzden İstanbul işçisinin bu kongrede temsil edilememesi de doğru olmaz. Çeşitli işçi örgütleri, üyeleri arasında biraz para toplayarak, hiç olmazsa iki bilinçli işçiyi, belli bir programla İzmir'e göndermelidir.

Bu programda başlıca ne gibi öneriler yapılmalıdır? Bu öneriler tarıma, sanayie, ticarete ve işçi haklarına olmak üzere dört bölüme ayrılabilir. Bunların her biri hakkında düşündüklerimizi kısa da olsa yazmaya yerimiz olmadığından, tarım hakkında kısa birkaç görüşten

(*) Eski içişleri örgütünde vali ile kaymakam arasında bir yönetim basamağı. Sonradan kaldırılmıştır. A.Ç.

sonra, yalnız işçinin kendi onayını isteyebileceği haklarını saymakla yetineceğiz.

Tarım yurdumuzun en birinci üretim kaynağıdır. İlerde kuracağımız sanayi daha çok tarım sanayii olacaktır. Toprağımızı geniş şekilde ve modern usullerle işlediğimiz ölçüde hammaddemiz bol olacak ve sanayimiz aynı ölçüde gelişecektir. Fakat bugünkü koşullar tarımdan hakkıyle yararlanmamıza hiç de yeterli değildir. Köylümüzün emeklerinin heba olmasına engel olacak yeni bir tarım siyaseti kabul etmemize şiddetle ihtiyaç vardır.

1) Büyük çiftlikler hükümet tarafından kamulaştırılmalı ve son modern ilerlemelere uygun bir tarzda, uzmanların denetimi altında işleterek çevre köylüleri için bir örnek tarım okulu görevini yapmalıdır. Köy gençleri ve çocukları belli zamanlarda bu çiftliklerde çıraklık etmek zorunda tutulmalı ve köylünün yeni usulleri öğrenip denemesine yardımcı olunmalıdır.

2) Araç ve gereç ve hayvanları yetersiz küçük toprak sahipleri birleşerek tarım kooperatifleri kurmaya ve bu kooperatifler yoluyle, bir yandan ortak kullanılmak üzere traktör ve harman makinesi gibi tek başlarına temin edemeyecekleri makinelerden yararlanmaları sağlanmalı, bir yandan da ürünlerini satmak konusunda vurguncu tüccarın pahalıya mal olan aracılığından kurtarılmalıdır.

3) Topraksız köylülere toprak verilmeli, elden geldiği kadar tarım komünleri kurarak üretimde bulunmalarına önayak olunmalıdır.

4) Bu son iki sınıf köylüye geniş ölçüde yardımda bulunacak köy bankaları kurmak, köy ekonomisinin gelişmesi için bir zorunluluktur.

(AYDINLIK, Sayı 13, 10 Şubat 1923 - 1339)

TÜRKİYE'DE İŞÇİ SINIFININ DURUMU

Bu ülkede hâlâ işçi sınıfı kendi kendisine sahip olamadı. Meşrutiyeti izleyen yıllar içinde işçilerimiz pek acı tecrübeler geçirdi. Kâh şunun, kâh bunun siyasî emellerine bilerek veya bilmeyerek âlet oldular. Fakat bugüne değin ilgililerin bizzat kendi kaderini eline alıp, saminiyetin verdiği azim ve cesaretle haklarını savundukları hiç görülmedi. Kabul edelim ki bizde işçi örgütlenmeye yeni başlıyor, henüz bu işin pek acemisidir. Ve diyelim ki bu yolda kendisine kılavuzluk edecek, sınıfı dışından gelme öncülere ihtiyacı olsun. Fakat gönül isterdi ki yaratılıştan bir doğru görüş, bir içgüdü ona gerçek dostlarını keşfettirsin, dost maskesi taşıyan çıkarcıların aldatma tuzağına düşmekten kendisini korusun.

***

Henüz rüştünü ispat etmediği içindir ki bizde işçi, dünyanın her yanında olduğundan daha kötü durumdadır. Ve asıl garibi bir zorluğu yok saymayı, onu bir yana atmaya eşit olduğu sanısında bulunan bazı kimseler işçi sınıfının varlığını bile inkâr etmektedirler. İsteyenler görmemek için gözlerini yummakta serbesttirler. Fakat ekmek parasını kazanmak için dayanılmaz bir işgücü harcayan yüz binlerce insanın, ezilen yoksul halk kitlelerinin, göz önünde hiç çekinmeden görülmemiş bir soyguna tutulduğuna tanık olanlara da, onların refah ve saadetinin yollarını araştırmak görevi düşer.

Bu yazımızda, Türkiye işçisinde henüz belirsiz bir tarzda bir sınıf bilinci belirmeye başladığından beri, yapılan örgüt tecrübelerinin ufak bir tarihçesini yapmak,

bu örgütlerin bugünkü halini gözden geçirmek, acı denemelerin verdiği derslerden sonra, işçi sınıfının kapitalizme karşı mücadelesini, hakkıyle idare edecek birliklerin ne gibi esaslar üzerine kurulmasının uygun olacağını incelemek niyetindeyiz.

***

Bizde işçi örgütü adına şimdiye kadar ne yapıldı? İlerde sakınılması gereken noktaları önümüze sereceği için önce bu ölü doğmuş veya büyümeden ölmüş örgütlerden ve onların kalıntılarından biraz söz etmeliyiz.

Abdülhamit devrinde diğer her türlü toplumsal hareketler gibi, işçi hareketi de yoktu ve olamazdı. Yalnız bu devrin son yıllarında Jön Türk propagandalarının Tophane fabrikaları işçileri arasında da yankılar uyandırdığı ve gizli toplantılara konu olduğu ve sonradan bu çekirdekten Osmanlı Sanatkâran Cemiyeti'nin doğduğunu, hatırlatma kabilinden anabiliriz. Fakat daha o zaman bir işçi sınıfı yeni yeni vücut buluyordu. Yabancı sermaye yavaş yavaş girmeye başlamıştı. Kömür, maden ocakları işletiliyor, büyük şehirlerde havagazı, bira, un, kiremit, iplik fabrikaları açılıyor, demiryolları yapılıyor, tramvay şirketleri, demiryolu onarım fabrikaları kuruluyor, günden güne emeğini satmak suretiyle geçinenlerin sayısı artıyordu. Bir vakitler Doğu ülkelerini yalnız bir tüketiciler pazarı sayan ve mamûl mal göndermekle yetinen Batı kapitalistleri, artık doğrudan doğruya ülkemizde sınaî kuruluşlar vücuda getirmekteki yararı anlamış, cepleri kredi mektupları ve para dolu, büyük şehirlerimize üşüşüyorlardı. Gerçekten aynı makineler ve aynı sermayeyle birkaç kat daha ucuza gündeliklerle, gözü

açılmamış, kanaatkâr, cahil halkımızı kullanmak da onlara büyük çıkarlar sağlayacaktı. Türkiye'de bu şekilde fabrikacılık ve fabrika işçiliği başlıyor.

Meşrutiyetin ilânında İstanbul, İzmir, Selânik gibi belli başlı şehirlerde sayısı yüz binlere ulaşan işçilere de o gürültülü değişikliğin verdiği neşe sıçramıştı, onlarda da dernekler çevresinde toplanmak hevesi uyanmıştı. Hatırlardadır ki o zaman halkımız sanki bir dernek kurma salgınına tutulmuştu. Bu arada derme çatma bir tarzda çeşitli işçi dernekleri kurulmuştu. 1325 (1909) yılında kurulmuş olan işçi derneklerinin başlıcaları Tophane İşçileri, Demiryolları, Osmanlı Mürettipleri, Berberler, Kahve Garsonları, Gemerek İşçileri vb. derneklerdir. İlk örgütlenen işçi demiryol işçisiydi. Hattâ Türkiye'de ilk kez grev ilân edenler de bunlardır. O vakit bu grev çabuk bastırılmıştı. Fakat işçi derneklerinin türlü adlar altında açılan edebî ve siyasî kulüp ve derneklerden pek farklı olduklarını ve bir sosyal gücü temsil ettiklerini, kendisine özgü pratik zekâ ile derhal sezen İttihat ve Terakki Cemiyeti o zamandan beri işçi işleriyle ilgilenmeye başlamış ve işçi örgütlerine girme politikasını izlemeye devam etmiştir.

Görülüyor ki ancak Meşrutiyet'in ilk yıllarında işçilerimiz her türlü siyasî entrikalardan uzak, gerçek sendikalar çevresinde, kısa örgüt hayatı geçirmişlerdir. İlk grev teşebbüsünden sonra partilerin müdahalesi başlıyor. O gün bu gün bu müdahale devam etmekte, işçi bağımsızlığını ele geçirememektedir. İttihat ve Terakki'nin yolunu tekmil siyaset düşkünleri izlemeye başladı. Sırası geldikçe her siyasî parti, işçi arasında taraftar kazanmak sevdasına düştü. Böylelikle işçinin kendi kendisine örgütler kurmasına imkân kalmadı. O türlü adlar

altında kurulan siyasî partilerde toplanmaya, dört bir yandan davet olunuyordu. Bu uzun, feci, yürek sızlatıcı bir aldatma ve ürkütme devresidir. Renk renk sosyalist, sosyal demokrat, emek ve sosyal inceleme partileri saman alevi gibi parlayıp söndüler. Belli belirsiz bir hatıradan başka hiç biri, bir iz, bir eser bırakmadı.

Yalnız İttihat ve Terakki Cemiyeti işini sağlam tutmuştu. O bir taraftan sendikaları yasak eden, grevleri kayıtlara, şartlara bağlayan yasalar koyduruyor, bir yandan da olumlu iş olarak yüzyıllık loncaları diriltmeye çalışıyordu. Birçok gerçek işçileri kapsayan esnaf dernekleri belediyeye bağlanıyor ve İttihat ve Terakki merkezinin görevlendirdiği üyelerin elinde sıkıca tutuluyordu.

Mütarekeye kadar durum böyle devam etti. Bazı meslek dernekleri bağımsızlıklarını korudularsa da, sıkı yönetim yasaları altında hiç bir varlık göstermeleri mümkün olmamıştır.

Mütarekeden sonra işçi sınıfında bir kaynaşma oldu. Aczi ve miskinliği evvelce belli olmuş eski kadrolar, yeniden işçinin karşısına çıkarıldı. Bu sıralarda Hürriyet ve İtilâf Partisi'ne ve İngiliz Muhipleri (dostları) Cemiyeti'ne yaranmak moda olmuştu. Geçenlerde ölen İştirakçi Hilmi efendi bu gerici partilere ve bizzat İngiliz işgal kuvvetlerine dayanarak, Türkiye'de o zamana kadar misli görülmemiş, azametli bir Amele Partisi ortaya çıkarmıştı. Ne oldukları tekmil İstanbul işçisince anlaşılmış olan birkaç kişi yabancı himayesine yaslanarak, bu partiyi yaklaşık olarak iki yıl yaşatmayı başardılar. Temeli cebir, şiddet, hile ve dalavereden ibaret olan her yapmacık ve zorakî örgüt gibi, bu da ilk vuruşta, son tramvay grevinin hezimetî sonucu yıkılıverdi. Ve arkasında bir kâbus anısından başka bir şey bırakmadı.

Aynı yılların keşmekeşleri içinde kurulan iki örgüt daha tanıyoruz. Modern bir düşünüşün ürünü olan bu örgütlerden biri Almanya'da öğrenimlerini bitiren savaş sanayii işçilerinin meydana getirdiği Türkiye İşçi Dernekleri. Öbürü de çeşitli uluslara mensup bira ve deniz işçileriyle marangozların bir araya gelerek kurdukları Beynelmilel İşçi İttihadı'dır. Bunların tek hatası işçi arasında yeteri kadar propaganda yapmadan, mümkün olduğu kadar çok zümreleri ilgilendirmeyi başarmadan, bütün Türkiye işçisini kapsaması istenen pek genel bir birlik proğramıyle ortaya atılmalarıdır. Böyle bir girişim, bugün yapıldığı gibi, mevcut tekmil örgütlerin ve işçi zümrelerinin görüşüp konuşarak bazı esaslarda birleşmesiyle ancak mümkün olabilir. Bununla beraber işçinin ortak çıkarlarını ve sınıf mücadelesini zorunlu gören bu örgütler yaşamak kabiliyetine sahip olduklarını göstermişler, meselâ Türkiye İşçi Derneği 1919 Ekiminden 1922 Ekimine kadar üç yıl varlığını sürdürerek, bir yandan kendisine bağlı işçinin kültür düzeyini yükseltmekle uğraşmış, bir yandan da onların hakları söz konusu olan her meselede klavuzluk görevini yerine getirmiştir. Sultan hükümeti son günlerde bu örgütleri, keyfî bir tarzda kapatmıştır.

***

Halkçı devrimi olduğu zaman İstanbul işçisi bu hazin durumdaydı. Mevcut örgütlerden bir kısmını, olayların akışı sel gibi alıp götürmüş, diğer bir kısmı da artık ne yapacağını şaşırmış sersem bir hükümetin müdahalesiyle kapatılmıştı. Ortada tek tük zavıf meslek derneklerinden başka işçiyi kendisine çekecek bir mer-

kez kalmamıştı. Ülke geleceğinin aldığı bin bir yön karşısında ne yapacağını taktirden aciz kalan işçi sınıfı uyuşuk bir hale gelmişti.

Böylece üç yıldan beri süregelen yayınlarımızla gözettiğimiz amacın, görünüşte fersah fersah bizden uzaklaştığı sanılabilir. Fakat dikkatle bakınca ektiğimiz tohumların kök salmaya başladığını fark etmek kabildir. Maksadımız (kimsesiz çocuklar kadar biçare bir durumda bulunan ülkemiz işçilerine), (özellikle Batı kapitalistlerinin soygunculuğuna karşı)ortak çıkar ve haklarını savunmanın yollarını göstermek ve aynı zamanda aydın kişileri onların karanlık talihiyle ilgilendirerek, dünya çapında bir konu olan işçi kurtuluşunun hazırlanmasıyle uğraşmalarını sağlamaktı. Bu maksada henüz erişmiş değiliz. Bununla beraber bazı olumlu belirtiler bizi ferahlandırmaya başlıyor.

Zaten en kötü günlerde bile ümitsizliğe düşmemiştik. Tarihin gösterdiği örnekler ve bugünkü toplumun oluş tarzı, bizi hep teselli ediyordu. Biliyorduk ki önüne durulmaz bir kanun servetleri ve insanları, daima daha büyük yığınlar ve kitleler halinde toplamak görevini kapitalistlere vermiştir. İş kuvveti sayesinde kurmayı başardıkları düzenin, onlarsız daha mükemmel işleyeceği ve insan mutluluğunun tek şartının bu olduğu elbette bir gün anlaşılacak, ve zulüm ve ihtirasın aşırılığından çıkacak kıvılcım, bir gün kapitalizmi havaya uçurarak insanı insanın kölelik ve sömürüsünden kurtaracaktır.

Bu bizde sarsılmaz bir iman olduğundan işçi sınıfımızın kendi çıkarlarını anlamakta gecikmesini, kolaycacık aldatılmasını, kendisine tabiatı gereği düşman olan bir sınıfa mensup siyasîlerin dalaverelerine, oyunlarına âlet olmasını, büyük bir üzüntüyle izlemekle beraber ge-

lecekten bir an bile ümidimizi kesmiyorduk. Bu ümitlerimizde pek de haksız olmadığımız yavaş yavaş anlaşılıyor. İstanbul işçisi artık başının çaresine bakmak zamanının gelmiş olduğunu sezmeye başlamıştır. Bunun birçok fiilî belirtilerine şahit olmaktayız. Ve bu meselede başlamak, başarmak demektir. Dikkat edilecek yalnız bir nokta vardır. O da kötü niyetlilerin yine işe karışarak samimî arzuları, gerçek ihtiyaçlardan doğan girişimleri kısır bırakmalarına engel olmaktır.

İşçilerin çıkarları arasında zerre kadar fark ve zıddiyet yoktur. Ve ortak meşru haklarının tanıttırılması ancak birlik ve beraberliğin verdiği kuvvetle mümkündür. Bunun tersi iddia edilemez. İşçiyi tek başına kalmaya teşvik edenler bulunursa, bunların kapitalistlere vicdanlarını satmış kimseler olması gerekir. İşçilerin bundan da daha tehlikeli düşmanı, örgütten yana görünerek örgütlerin başına geçen ve kendilerini siyasî burjuva partilerine ve sermaye şirketlerine toptan satanlardır. Şimdiye kadar işçi örgütleri bu gibi sahtekârların elinde oyuncak olmuştu. Bu tehlike bugün de büsbütün geçmemiştir. Son zamanlarda gördüğümüze göre işçinin eskisinden fazla örgütlerine ilgi gösterdiği şüphesizdir. Fakat yine eski sosyalist partilerinde olduğu gibi, iyi yürekli oluşlarından yararlanarak, onu kandırmak isteyenler etrafta dolaşmaktadır. İşçi önderleri gözlerini dört açmalı, bunların yüzündeki maskeyi indirerek gerçek yüzlerini, kim olduklarını arkadaşlarına göstermelidir.

***

Anadolu köylüsünün kesin başarısı üzerine ulusun her bireyi gibi işçiler de yeniden dünyaya gelmiş gibi

oldular. Uyuşukluğu izleyen, az önce sözünü ettiğimiz uyanıklığın, başlangıcı budur. Herhangi dinç bir yaratık tarzında yaşamak ve yaşadığını göstermek ihtiyacından doğan, âdeta kendiliğinden bir hareket, ulusal devrimin hemen arkasından baş gösterdi.

İşçinin iki düşüncesi vardır : O her şeyden önce ülkenin ekonomisi geliştikçe daha şiddetli ve amansız olacağını iyice hissettiği kapitalist soygunculuğuna karşı meşru haklarını savunabilecek tarzda hazırlıklı bulunmak gereğine inanıyordu. Aynı zamanda bir içgüdü ile anlamıştı ki Anadolu'dan yönetilen savaş Batı kapitalizminin istilâ emellerine karşı, bizzat kendisinin, yaşamak, bağımsız olarak gelişmek hakkını savunmak için yapılıyordu. Bugün en önde gelen görevi Misakı Milli'nin harfi harfine kabul ettirilmesini desteklemek ve ona göz kulak olmaktı ve bunu ancak pek kuvvetli bir örgüte sahip bulunduğu taktirde gereği gibi yapabilecekti.

İstanbul'da millî hükümetin kuruluşundan beri işçiyi birlik ve beraberlik emelleriyle çırpındıran etmenler bunlardır. Ve harcanan çabalarla beklenilen sonucun elde edileceğinde şüphe bırakmayan da böyle hayatî nedenlerle hareket edilmesidir.

Fakat işçinin kendi azmiyle, dedikodudan uzak bir tarzda, saf niyetle istediğini yapmasına, birlik örgütünün bizzat kendisinden doğmasına bu kezde meydan verilmedi. Onun sınıf ve isteklerine, birlik arzularına tamamıyle yabancı oldukları anlaşılmış bazı açıkgözler, mevcut taşkınlığı ve heyecanı bulunmaz bir fırsat saydılar. Mitolojik devirlerde Jüpiter'in kafasından silâhlı olarak çıkan tanrıça gibi, aslı faslı olmayan bir yerden, her türlü ayrıntılarıyle bir birlik hayaleti çıkıyordu. Ve

«Birlik mi istiyorsunuz, siz hiç yorulmayın, boşuna uğraşmayın, işte size istediğinizden âlâ bir birlik!...» denildi. Bu suretle işçi sınıfıyle açıktan açığa alay edilmiş oluyordu.

Bununla beraber son bir iki aylık deneme, işçi sınıfının candan bir dostu olarak duyduğumuz bütün kaygılarımızı dağıtmaya yetti. İşçinin uzağı görür davranışları yüreğimizi ferahlatıyordu. Artık İstanbul'da her önüne gelenin peşine takılacak işçi kalmadığını, aksinden emin olanlar bile, anlamaya başlıyorlar. İşçi bundan sonra ne oyuncak olmak istiyor, ne de çocuk gibi ellerini yabancılara teslim ederek yürümek. O şimdilik kılavuza muhtaç ise de önüne düşecek olanları bizzat seçmek, ve nereye götürüldüğünü bilerek ilerlemek arzusundadır.

İşte bu ruh hali iledir ki işçilerimiz, her türlü davetlere, ısrarlara, ikramlara rağmen kendilerine gösterilen telli pullu tüzüklere, kuruluşlara kapılmadan ilk günden kabul ettiği iyi yolda emin adımlarla yürüyor. Mevcut kuruluşlardan sonuna kadar yararlanmak suretiyle, ihtiyaçlar tetkik edilerek, zemin ve zamana uygun bir birlik tüzüğü yapılması kararlaştırılmıştır. Tekmil işçi zümrelerinin temsilcileri bu iş için bir kurul halinde toplanarak görüşmeler yapmaktadırlar. Bu kuruldan hiç bir zümre dışarda bırakılmamıştır. Çalışmakta olan örgütler, kurulmak üzere olanlar, herhangi bir nedenle çalışamayanlar, henüz bir dernek kuramamış olan zümreler kurula dahil olduğu gibi, bir fabrika veya meslek işçisinin, çatışma halinde olan birbirine karşıt derneklerinin de bu toplantılara katılabilmeleri esası kabul olunmuştur. Küçük bile olsa bir temsil hakkı olan herkesin katılması istenmektedir.

Teklifimiz üzerine çok isabetli bir çalışma usulü de kabul olunmuştur. Bir komisyonun hazırlayacağı taslak kurulca tetkik ve kabul edildikten sonra, derneklerde ve fabrikalarda işçi arasında tartışılacak ve her delege arkadaşlarının önemli itirazlarını veya düşüncelerini hazırlık kurulununun son bir celsesinde açıklayacak ve bunların da dikkate alınmasından sonra tasdik edilecek olan tüzük kesin şeklini alacak ve hemen işe başlanacaktır.

***

Böyle genel bir birliğin yaşayabilmesi için, büyük bir kıskançlıkla örgütlerin uygulaması zorunlu olan bazı noktalar vardır. Bunlardan aklımıza gelenleri buraya yazacağız. Ve bununla yazımız son bulacaktır.

Kuruluş sırasında her ihtimali düşünmek, her sakıncanın önüne geçmeye çalışmak, birliğin en çok yararı sağlayabilmesi neye bağlı ise hepsini göz önünde tutmak gerekir. Fakat birlik kurulur kurulmaz işçiler ona sımsıkı bağlanmaya şimdiden azmetmelidirler. Tekmil işçilerin temsil edileceği kongrelerde seçilecek olan birlik genel merkezinin kararları, ilerde, her işçi derneği tarafından bir kanun hükmünü almalıdır.

Birlik mevcut derneklerde bir ayıklama yapmak zorundadır. Kimi dernekler vardır ki bir sanat veya meslek örgütü olmayıp tıpkı yapılmasına uğraşılan işçi birliği gibi, bütün işçi sınıfının toplanacağı bir merkez olmak davasındadır. Bu gibi dernekler bir meslek veya sanayi birliği haline gelmeli ve bu meslek işçisinden gayrısını kendi asıl derneklerine geri göndermelidir. Bu usu-

le uymayan dernekler görünüşte ne tavır takınırlarsa takınsınlar, gerçek işçi birliğine düşmandırlar. Ve işçi sınıfı onlara bu gözle bakmalıdır. Bu çeşit teşkilâtlar çoğu zaman ister istemez kapitalist çıkarlarına hizmet etmiş olurlar. Bundan ötürü onlara karşı amansız bir mücadele açmak her işçinin boynuna borçtur.

Bir işçi örgütü, burjuva kapitalist sendika ve derneklerinden tamamıyle bağımsız olursa ancak kuruluş maksadı olan işçi sınıfının hakkını savunmak ve kurtuluşunu hazırlamak amaçlarına hizmet edebilir. İşçinin doğal düşmanı olanlara bağlı olan bir işçi derneği, hiç bir işinde serbest olamaz. Ve işçilerin yüksek çıkarları söz konusu olduğu zamanlarda bile, onların aleyhine âlet olur. Birkaç kez tekrar ettiğimiz gibi, Türkiye'nin bugünkü bulunduğu hale benzer bazı koşullar altında, işçinin bazı ulusal mücadeleleri benimsemesi, onlara bütün varlığını feda etmesi zorunluluğu ortaya çıkabiliyor. Fakat bir işçi örgütü böyle bir durumda, etkili bir rol oynayabilmek için, tamamıyle serbest bulunmalı ve yalnız işçinin ruhundan kopan bir atılımla harekete gelmelidir. Zira her yapma davranış gibi yapılan hareket yüzeyde ve faydasız olur. İsteyen işçi girip siyasî partilerde hizmet etmekte serbesttir. Fakat önce özellikle işçi partisi olmayan bir siyasî parti için bütün bir işçi sınıfını zorla yutmak tehlikeli bir hazımsızlıkla sonuçlanır. Bundan işçi kadar siyasî partilerin de sakınmaları gerekir.

Bugün hâlâ bunca yayınlardan sonra tok için açın dilinin anlaşılmaz bir muamma olduğu; biçarelerin, yoksulların sefaletinin, onları soyarak bir eli yağda, bir eli balda ömür sürenlerin umurunda bile olmadığı henüz yeteri kadar anlaşılamadı. Daha dün bir işçi derneğinin,

tüccarların kongresinde, zenginlerden işçinin haline acıyarak onları refaha kavuşturmalarını dileyip yalvardıklarını, şaşıraraktan gazete sütunlarında okuduk. Kurulacak birlik böyle gereksiz küçüklüklere düşmemelidir. Kendisine güvenmeksizin girişeceği işler önceden kısır kalmaya mahkûmdur. Elleri pamuk gibi olan kapitalistlerin sinirleri nasırlıdır. Onun kuru lafla acımasını sağlamak olacak iş değildir. Fakat kuvvete tapan patron, işçi kitleleri bir tek adam gibi önünde doğrulduğu zaman kendisine uzatılan istek listesini çok defa imzalamaya razı olur.

Bu tavsiyelerden sonra eklenecek daha bir sözümüz kalıyor :

İşçi Örgütleri Birliğinin gürbüz doğmasını dilemek.

(AYDINLIK, Sayı 13, 10 Şubat 1923-1339)

İKTİSAT KONGRESİNDEN SONRA

«GENEL SEÇİM AREFESİNDE»

Ulusal Kurtuluş Savaşı'na atıldığından beri, ulusun geleceği ile doğrudan doğruya ilgilenmek kararında olduğunu her an göstermekten geri kalmayan işçilerimizin eline son zamanlarda bu konuda birbirini izleyen iki önemli fırsat düştü : İzmir İktisat Kongresi, Millet Meclisi seçimi... Bunlar öyle fırsatlardır ki kuvvetle kazanılmış olan egemenlik hakkını eylemde kullanmak gücüne de sahip olduklarını, genel bir deyişle siyasi olgunluğa da erişmiş bulunduklarını, ulusun diğer üyeleri arasında işçilerimiz de sonunda ya ispat etmiş, ya da bu işler-

de henüz yeterli olmadıklarını göstermiş olacaklardır. Açıkçası, işçi sınıfı bir sınav geçiriyor. Bu sınavın sonucuna göre, devlet işlerine bizzat ve doğrudan katılıp katılamayacağı anlaşılacaktır.

Herkesin tereddütsüz itiraf etmesi gerek: Bu güç sınavın birinci kısmını, işçilerimiz büyük bir başarıyla geçirdiler. İşçi grubunun İktisat Kongresindeki köklü ve bereketli faaliyeti, emekçi sınıfın diğer sınıflar yanında ve aynı düzeyde saygı değer bir yer almasını mümkün kılan nitelik ve meziyetlere sahip bulunduğundan şüphe bırakmamıştır.

***

Ülkemizin her yanından gelen işçi sınıfı temsilcileri İzmir'de buluşup görüştüler. Bu Türkiye'nin işçi tarihinde ilk kez olan bir şeydir. Yalnız bu olanağı hazırlamış olmasından dolayı İktisat Kongresi'nin değeri işçi gözünde çok büyüktür. Son zamanlara değin işçi örgütlerinin eylemleri daima yerel kalmış, çeşitli merkezlerde bulunan işçiler arasında ilişki kuramamıştır. İzmir'de yurdumuzun dört köşesinden gelen temsilcilerimizin düşünce alışverişinde bulunmasıyle, şimdiye kadar uzaktan uzağa az çok kuramsal bir tarzda yapılan genel birliğin temelleri pratik bir tarzda hazırlanmış oldu. Ne yazık ki bu faaliyetler sırasında iş bozanlar çıktı. Anlamsız yerme ve iftiralar ortaya atıldı. Fakat duygularına hakim olan işçi grubu, dikkatli davranmayı elden bırakmadı. İşçinin devrimci ruhundan gelen bir hamle ile görüşlerinin belirmesine engel olanları, olumlu bir iş ortaya koymaktan çekinenleri kendi hallerine bırakarak elbirliğiyle işçilerimizin isteklerinin asgarîsini herkesin anla-

yabileceği yalın maddeler şekline soktu ve kongre genel kuruluna sundu. Zaten İstanbul Amele Teşkillâtları Birlik Komisyonunun özellikle düzenleyip bastırdığı ayrıntılı bir taslak, işçinin ülke ekonomisine nasıl bir yön verilmesini ve bu ekonominin ne gibi temellere dayanması gerektiğini yorumlayıp açıklıyordu. Ciddi bir araştırma ürünü olan bu belgeyi İstanbul'un resmî işçi temsilcileri arkadaşlarına sunduğundan İşçi Komisyonunun işi bu yüzden gereği gibi kolaylaşmıştı. Bu sayede işçilerimizin, kendi haklarını ve sınıf çıkarlarına en uygun ekonomik kuralları pratik bir tarzda savunmaları ve kabul ettirmeleri mümkün oldu.

Kongre kararlarını burada inceleyecek değiliz. Bu konuda gazetelerde pek çok yazılar yazıldı. Ve bundan başka birçok basılı belge de dağıtıldı. Bunları yeni baştan söz konusu etmekte büyük bir yarar görmüyoruz. Önümüzdeki seçim mücadelesi dolayısiyle büyük bir önem gösterdiği için, yalnızca işçilerin kabul ettirdiği bazı maddeler üzerinde biraz durmak istiyoruz. Bunlar içinde işçilerin, seçim proğramına temel olacak gayet geniş fikirleri vardır. Yapılan savunmalar sayesinde bu önerilerden birçoğu, kongre üyelerinden başka, bazı hükümet adamlarına da tasvip ettirilmiştir. Bugünkü ateşli mücadeleler sırasında, ilerde işçilerimizin kurtuluşunu sağlayacak olan bu gibi noktalarda, büyük çapta ve şiddetli bir propaganda yapmak görevimizdir.

Önce işçinin kendi meslek yaşantısını ilgilendiren yönleri ele alalım. Avrupa'da olduğu gibi sendikalar kurulması ve onların aracılığıyle grev ilân edilebilmesi Kongre'de oybirliği ile kabul edilmiştir. Günlük çalışma süresinin sekiz saatı geçmemesi, gece işlerinde saatların çift sayılması, gündeliklerin asgarî geçim sınırının al-

tında olmaması, kadın işçinin özel olarak korunması bunlardandır. Bunları kabul ettiğini, benimsediğini kamuoyu önünde açıklamayan adaylara bir tek işçi oyunu vermemelidir. Sonra işçinin, devletin ekonomik politikasıyle ilgili istekleri de vardır. Kongre'ye yapılan teklifleri inceleyelim : İşçi, bugünkü karma karışık, hak ve adalete uymaz türdeki vergiler yerine tarım, ticaret, sanayi vb. kaynağı ne olursa olsun, tekmil gelir toplamı üzerinden yararlanılmak üzere bir tek gelir vergisinin konulmasını, bu vergiden işçinin ayrı tutulmasını, on bin liradan yukarı servetler üzerinden bir kademeli sermaye vergisinin alınmasını, mirasın da kademeli bir şekilde vergilendirilmesini, özel şirket tekellerinin kaldırılmasını, büyük sanayinin ve dış ticaretin devlet tekeline verilmesini teklif etmiştir. Bunlar da işçinin geleceği açısından gayet hayatî konulardır. İşçi adayı olarak ortaya atılacak olanlar, bu ekonomik isteklerin de kendi imzaları altında savunmasını yapmadıkça üretici sınıftan asla yardım görmemelidir. Artık bu kez işçi türlü kişilere ve partilere alet olmamalı : Oy hakkını ancak kendi meşru emellerini ve çıkarlarını savunmayı her şeyden üstün bir görev sayan, iyi niyetli ve ülkücü, gerçek devrimci kişilerin lehinde kullanmalıdır.

***

Bu kezki ilk Millet Meclisi seçimi çok ayrı koşullar altında yapılıyor. Sulh henüz imzalanmadığı için siyasî akımlar kendilerini açıktan açığa gösteremiyorlar. Ortada gerçekleştirilmiş gayet derin bir devrim var. Hiç şüphesiz bunun sonucu üstünlüğünü, imtiyazlarını yitirmiş, en can alıcı yerinden yaralanmış bir sınıf vardır.

Elbette bu sınıfın karşı devrim emelleri olacaktır. Fakat elan dış düşman tehditi altında bulunduğumuzdan, yurtseverlik duyguları bu emellerin açıkça ortaya çıkmasına engel oluyor. Sonra devrimimizi kabul etmiş olanlar arasında onu geliştirmek isteyenlerle tutucu eğilimlerin siyasetleri de ilerde birbirleriyle çarpışacak. Bugün ulusal bağımsızlığın yüce çıkarları, herkesi bu ayrılık isteklerini içinde boğmaya teşvik ediyor.

Fakat bütün çabalara rağmen arzulanan birliğin korunmasına imkân bulunamamıştır. Bir ve iki numaralı gruplarla İttihat ve Terakki üç yörünge meydana getirmişlerdir. Bununla birlikte, üç siyaset ortaya atılmıştır demeye dilimiz varmıyor. Biz henüz neyazık ki üç değil, bir tek siyaset de göremedik. Anladığımız birşey varsa o da siyasî çatışmalardan ziyade kişisel nefretleşmeler yönünde olduklarıdır.

Amele Partisi'ne göre mesele şu şekilde ortaya konmuştur: Kişisel sultan egemenliğinin kaldırılması, egemenliğin kayıtsız ve şartsız ulusun birey lerine ait olması ve Büyük Millet Meclisi'nin bütün devlet hukuk ve görevini, üst bir makamın tasdikine gerek olmaksızın, sinesinde toplaması. Ulusun bu pek değerli kazanılmış hakları her türlü siyasî münakaşanın üstünde kalmak şartıyle her türlü siyasal mücadeleye izin verilebilir.

Bizce bu kutsal temeller üzerinde uyuşan bireylerden herhangi biriyle, işçi sınıfının kendi istekleri üzerinde işbirliği etmesi olanağı vardır. Ve çevremizde yaptığımız gözleme göre, işçilerimiz, elde anlaşmaları saptayan hiç bir proğram olmadığı için değişik numaraları taşıyan grupların topunu birden, Ulusal Bağımsızlık davasının savaşçıları ve Halkçı Devrimi'nin kişileri olarak görür. Karşı devrimci davranışlarıyle nefreti çekmiş birkaç kişi ayrı tutulursa ulusal

hareket öncülerine karşı, taşıdıkları numara ne olursa olsun, aynı şükran duyguları besler; ve siyasetleri işçi sınıfının devrimci görüşlerine uygun gelmeyen kararlara, karşı tavır hakkını işçiler elinde tutar.

İlk devresinde seçimin bizde uyandırdığı düşünceleri özetleyerek sunduk. Değişen durumları yakından izleyerek, okurlarımızı ilk fırsatta yeniden haberdar edeceğiz.

(AYDINLIK, Sayı 14, Nisan 1923-1339)

SEÇİM VE YOKSUL VE ORTA HALLİ SINIFLAR

Ulusal meclis seçimi, hiç beklenilmeyen bir zamanda başladı. Savunma meclisi denmesi daha yaraşan Büyük Millet Meclisi, İtilâf devletleriyle sulhü imzalayacak, eylemlerimizle kazandığımız varlığımızın temeli olan haklarımızı resmen bütün dünyaya tanıttırdıktan sonra dağılacak ve halk kitleleri her türlü dış endişeden uzak bir tarzda yeni meclisi seçebilecek kanısı herkeste uyanmış tı. Ne var ki ulusun kurtuluşu ile ilgili düşünceler, sulhü beklemeden kamu oyuna baş vurulmasını gerektirdi. Fakat bu beklenilmeyen karar herkesi hazırlıksız buldu. Bundan sonra da seçime değin olan kısa süre içinde hiç bir akımın belirmesi ve kendini göstermesi olanağını görmüyoruz.

Zaten bu ülkede bundan sonra üç türlü siyasal akım düşünülebilir: 1) Bugünkü devrimi yapan ve yaşatmaya uğraşanların temsil ettiği siyasal akım. 2) Derebeylik kalıntısı olan geleneklere ve Osmanoğlu Hanedanına bağlı olanları çevresinde toplayan karşı devrimci akım. 3) Fakir işçi ve köylü kitleleri ve orta halli sınıflar lehine devrimimizi derinleştirmek, geliştirmek ve onu kol-

lektif mülkiyete dayalı bir toplumsal devrimle sonuçlandırmak amacını güden sosyalist akım. Kazanılmış hakları eylem ve uygulama alanına aktarmak için birinci ve üçüncü siyaset uzun süre el ele hareket edebilecek; ve herhangi bir fırsattan yararlanarak karşı devrimin tehdit edici bir hal aldığı zamanlarda siyasâl ve toplumsal devrim taraftarları, ulusun büyük çoğunluğu ile beraber, bir tek vücut gibi kara kuvvetlerin karşısına çıkacaklardır.

Fakat iç siyasette, ulusun daha çok zengin tabakalarına dayanan Müdafaayı Hukuk gurupları kamuoyuna olumlu bir sosyal ve iktisadî proğram sunmamışlardır. Birinci gurubun dayanakları, bütün ulusun candan kabul ettiği devrim esasları ile bazı belirsiz reform tasarlamalarını içermektedir. Ulusal onurumuz ve ulusal bağımsızlık dış ve iç tehdit ve tehlikelerle karşı karşıya bulundukça, istisnasız herkesin bunlarla yetinmemesi ihtimali yoktur. Ancak, yarın öbürgün sulh imzalanıp uygulama ve olumlu işler dönemine girildiğinde açık bir ekonomik siyaset kabul etmek ve açılacak imal girişimleri ve sanayii ona göre düzenlemek gereği doğacaktır.

Önümüzdeki haftalar içinde seçilecek Ulusal Meclis, sulhü tasdik ettikten sonra bu güç ve nazik meselelerle karşılaşacaktır. Bunun için işçi ve fakir, orta halli köylü kitleleri, kendi sınıflarının geleceğini konu edecek bir meclise üye seçmeye çağrıldıklarını göz önüne almak zorundadırlar. Geleceğin mebuslarının ulusal davaya pek sıkı bir tarzda bağlı olmaları aranılan en birinci şarttır. Fakat bunun yanında adaylar arasından işçi ve köylünün çıkarlarına uygun bir tarzda devlet işlerini ve ekonomik meseleleri halletmek ve araştırmak yeteneğini ve eğilimini gösterenleri seçmek de geniş halk kitleleri için çok büyük önem taşır. Buna göre işçi ve

köylünün gelişi güzel filan partiye yardıma karar vermesi doğru olmaz. Meselâ Müdafaa-yı Hukuk gibi ülkemizi bir muhakkak ölümden kurtarmış bir örgüte yardım etmek boynumuzun borcudur. Fakat bu yardım onun göstereceği her adaya muhakkak oy vermek demek değildir. Bu hususta iki ihtimal karşısındayız: Ya bu örgüt işçi sınıfının istediği ve güvendiği kişiler arasından bazı adayları listelerine alacak ki bu taktirde bu listelere oy vermek gerekir. Ya da yoksul sınıfların görüşlerini kayda gerek görmez. O zaman, işçiler kuvvetli bir örgüte henüz sahip olmadıkları için, ayrıca kendilerinin tayin ettikleri adaylar olmadığına göre, resmî listelerde adları geçen kişiler arasında toplumsal devrime en eğilimli, en ileri düşünceli, geniş halk yığınlarının haklarına en hürmetkâr olanları ayırıp özellikle onlara oy vermek doğru olur.

Esasen İşçi Örgütleri Birliği Kurulu (İşçi Teşkilâtları Heyet-i Müttehidesi) de henüz resmen teşekkül etmediği için, İstanbul işçilerinin önümüzdeki seçimde oylarını kendilerine mahsus bir liste üzerinde yoğunlaştıracaklarına ihtimal verilemez.

Bugün Türkiye'de resmî bir varlığa sahip, yoksul ve orta halli sınıflara dayanan ve onların çıkarlarını savunan tek siyasi parti TÜRKİYE İŞÇİ VE ÇİFTÇİ SOSYALİST PARTİSİ'dir. Halihazırdaki durumun nezaketi dolayısıyle bu örgütün, kamuoyuna kendi adına aday listeleri sunup sunmayacağını bilmiyoruz. Fakat hiç şüphesiz, ileriye sürülecek adaylar arasından, devrimimizin gelişmesi amacıyle en uygun gördüğü adayları işçi sınıfına tavsiye edecektir. İşçi ve köylülerimiz bu partinin öncülüğünden geniş çapta yararlanmalıdır.

Seçimde her şeyden önce gözetilecek yön, her türlü müdahale ve maddî ve manevî baskıdan uzak olarak oyların verilebilmesini temindir. İktidar makamında bulunan en iyiniyetli kişiler, en ilımlı ve hürriyetçi partiler bile, bütün ulus adına vekâleten başında bulundukları makinenin bahşettiği yetki ve kolaylıklardan kendi partileri hesabına yararlanmak eğilimine çoğunlukla karşı koyamazlar. Şu geçirdiğimiz mücadele devresinde, dünyanın hiç bir tarafında görülmemiş bir şekilde bütün ulusu temsil eden ve çevresine toplayan halihazırdaki hükümetin bu uçuruma düşmekten kendisini koruması-nı gene onun kendi şerefi adına şiddetle temenni ediyoruz.

Çoğu kez bir hükümet partisi cidden yasalar dahilinde kaldığı ve çekimser davrandığı halde, onun mensupları, sorumlu kurullarının isteğinin aksine olarak hükümet ve parti nüfuzunu kişisel çıkarlarına alet etmeye çalışırlar ve bunu başarırlar da. Seçmenlerin buna çok dikkat etmeleri gerekir. Görünüşe bakılırsa hükümet partisi serbest bir şekilde oyların verilmesinin gereğini taktir etmektedir. O halde, seçim sırasında bir yerlere dayanmanın verdiği cüretle başkalarının hakkına tecavüz eden olursa, bu gibileri şiddetle protesto etmek her seçmenin görevidir. Serbestçe oy vermek olanağını bulamayanların çekimser kalması daha iyidir.

Bir ulusun sosyal düzeyi seçimde gösterdiği medenî cesaretle ölçülür. Her türlü tehdit ve baskılara rağmen kanaatini açıklamaktan çekinmeyen uluslar siyasî olgunluğa sahip olduklarını ispat etmiş olurlar. Bu uluslar arasına girdiğimizi göstermenin sırası gelmiştir. Tespit edeceğimiz eylem çizgisinden, en şiddetli müdahaleler bile, bizi saptırmamalıdır.

Bu koşullar altında oylarımızı vereceğimiz adaylarda ne gibi özellikler aramalıyız ? Bunların en önemlilerini Aydınlık'ın bundan önceki sayısında anlatmıştık. Bu yıl işçi günü olan bir mayıs, seçim hazırlıkları sırasına denk geldiği için işçinin seçim konusunda istekleri aynı zamanda BİR MAYIS dilekleri sayılabilir. Zira, yaklaşık olarak kırk yıldan beri kurulmuş bir gelenek gereğince, bir mayısta işçi sınıfı bir yandan yalnızca kollarını bağlamakla (bir çeşit sembolik grev) nasıl bütün toplum düzenini felce uğratmaya muktedir olduğunu gösterir, ve burjuvaziyi toplumsal devrim tehdidi altında titretir. Diğer yandan da bizzat kendi azim ve iradesinden beklediği kesin kurtuluşu gerçekleşinceye dek her yıl halihazır durumunu düzeltici bazı istekleri için mücadele etmeye söz verir.

Bu asgarî istek doğal olarak günün meseleleriyle ve kendisiyle ilgili olur. İşçinin bir mayıs dilek ve istekleri o yıla denk gelen seçim proğramıyle (işçilerin seçim proğramıdır söz konusu olan) uygunluk gösterir.

TÜRKİYE İŞÇİ VE ÇİFTÇİ SOSYALİST FIKRASI'nın köşemizde yayınladığımız beyannamesinde madde madde tespit edilmiş olan dayanılacak nokta ve şiarlarda, yoksul ve orta halli sınıfların bugün için öne sürebilecekleri istekler hemen tam olarak var olduğundan, adaylara kabul ettirmek zorunda bulunduğumuz noktaları ayrıca buraya kaydetmeyi gereksiz bulduk.

Özet olarak körü körüne hareket etmeyelim. Çok şiddetli bir mücadeleye girmek zamansız ise de, bir derin örgüt ve kuruluş dönemine girmek üzere olduğumuzu unutarak, oyumuzu rast gele kullanmak da doğru değildir. Böyle bir ihmal kendimize ve mensup olduğumuz sınıfa karşı bir cinayettir. Kimseye düşmanlık gös-

termeksizin, işçi dostu ve toplumsal devrim düşüncesine bağlı olanlara ve yalnız bu özelliklere sahip ciddî ve namuslu kişilere oy vermeliyiz. İki yılda bir kullanmak fırsatına erdiğimiz egemenlik hakkımızdan ancak bu suretle kurtuluşumuz lehinde yararlanmış oluruz. İşçi ve köylü savunucularının çokca Meclis'e girmelerini temenni ederim.

(AYDINLIK, Sayı 15, Mayıs 1923-1339)

TÜRKİYE'DE DERNEK BİRLİKLERİNİN TEŞEKKÜLÜ

Ülkemizde dernekçilik başladığı tarihten itibaren işçi dernekleri de teşekkül etmeye başlamıştır. Derneklerin gelişmesi Meşrutiyet'in ilânından sonra mümkün olabilmiştir. 1906 yılından beri türlü şehirlerde çeşit çeşit işçi yardımlaşma dernekleri ve sendikaları ortaya atılmıştır. Fakat hiç bir yerde, geçen yıla gelinceye değin ne bir şehirde mevcut dernekler arasında ne de ayrı ayrı şehirlerde bulunan aynı mesleğe mensup işçi örgütleri arasında birlikler kurmaya girişildiğini, çalışıldığını bilmiyorduk. İlk kez, geçen yıl bir mayıs günü gösterilerinin uyandırdığı şevk ile işçilerde dayanışma duyguları keskinleşmiş ve örgütlerin birleşmeleri lehinde kuvvetli bir akım doğmuştu.

1919 Temmuzunda birbirinden habersiz dağınık örgütlerin bir birlik çevresinde toplanmasını sağlayacak esasları saptamak üzere bir konferans toplanması hakkında Türkiye İşçi Derneği tarafından yapılan teklifi bizzat işçinin baskısı ile, dernek ve sendika mahiyetinde olan tekmil işçi örgütleri kabul ederek Dernek genel

merkezine delegelerini göndermişlerdi. Üç kez toplanan bu Birlik Konferansı sonunda, temel prensip olarak birleşme gereği onaylanmış ve buna bir resmî şekil verme görevi bir daimî komisyona verilmişti. Bu komisyonun çalışmaları, durumu gereği gibi kavrayamayan bazı delegelerin yanlış görüşlerinde ısrar etmesi yüzünden yarım kalmıştı. Fakat bu yolla ilerisi için bir ortam hazırlanmış oldu.

İstanbul'un yönetimi ulusal bir hükümete geçtikten sonra, Aydınlık'ın on üçüncü sayısında açıkladığımız gibi, işçi örgütleri yeniden birleşmek eğilimleri gösterdiler. Bu kez mebus Numan Usta'nın teşvik ve çağrısıyla toplantılara başlanıldı. İlk toplantılara yaklaşık olarak on altı örgütün temsilcileri katıldı. Yavaş yavaş bu sayı azalmaya başladı. Gene de belli başlı örgütler sonuna değin görüşmelere devam ettiler.

Seçilmiş bir kurul tarafından hazırlanan nizamnamenin incelenmesi son bulmadan, İzmir İktisat Kongresi açıldı. Örgütler Birliği Meclisi'nin görüşmelerini yöneten üyelerin İzmir'e gitmesi faaliyete ara verilmesini gerektirdi. Bu yüzden de bir buçuk ay kaybedildi.

İzmir'den dönüşümüzde Birlik Meclisi yeniden faaliyete geçti. Kongre'de örgüt konusunda kabul edilen esaslar dahilinde eldeki nizamnamede değişiklikler yapılması kararlaştırıldı.

Bu esasları şuracıkta özetlemeyi uygun buluyoruz:

İstanbul'da yapılan birlik çabaları bütün Türkiye'yi içine alan bir birleşme ile ilgiliydi. Halbuki işçi kuvvetlerinin birleştirilmesine önce şehirlerden başlamak gereği Kongre'de işçi grubunun kararı olarak ortaya çıktı. İzmir'de alınan bu kararlara göre işçi örgütlerinin temeli, esas hücresi, dernek, yani sendika olacaktır. İşçi derneği

bir mesleğe, bir şirkete veya fabrikaya herhangi bir iş koluna mensup işçilerin meydana getirdikleri dayanışma ve haklarını savunma örgütleri demektir. Yönetmelikleri pek derme çatma ve pek değişik olmakla beraber bugünkü işçi örgütlerinin her biri birer dernek sayılabilir. Yalnız bunları çağdaş bir şekle sokmak, henüz örgütten yoksun zümreler için yeni baştan dernekler tesis etmek gerekir.

Bir şehirde veya sanayi merkezinde bulunan işçi dernekleri, her birinin sorumlu temsilcilerinden meydana gelen bir merkez kurulu tarafından yönetilen bir Mahallî Dernekler Birliği teşkil edeceklerdir. Birlik işçi sınıfının genel çıkarlarını savunacak, işçi hareketlerini yönetecek, özel işlerinde derneklerin bağımsızlığını ihlâl etmeyecektir.

Ülkenin türlü yerlerinde bu tarzda birlikler teşekkül ettikten sonradır ki bunların birliği ve bütün Türkiye işçi sınıfı adına hareket etmek, söz söylemek ve işçiliğe değin meseleleri devletin resmî makamlarıyle görüşüp halletmek yetkilerine sahip bir kuruluşun vücuta getirilmesi söz konusu olabilecektir. Zamanı gelince birliklerin kongrelerince seçilmiş temsilcilerinden oluşan bir «TÜRKİYE İŞÇİ DERNEK BİRLİKLERİ İTTİHADI»nın kurulması tasarlanmaktadır.

Bu esaslara göre İstanbul'da faaliyette bulunan Birlik Meclisi'ne, İstanbul çevresinde kurulmuş ve kurulacak derneklerin bir birliğini veya birleşik kurulunu yaratmak görevi düşüyor.

* * *

Bu birleşik kurul (heyet-i müttehide) deyiminin nereden çıktığını açıklamak zorundayız. İstanbul'da son

zamanlarda türeyen, mütevveffa Sosyalist Partisi'ni andıran, acayip bir işçi derneği vardır. Asıl İstanbul işçi sınıfını pek o kadar ilgilendirmeyen ve kaydedebileceği üye sayısının toplamı yüz elliyi aşmayan bu dernek «İstanbul Amele Birliği» adını taşımaktadır. Adından da anlaşılacağı üzere bu küçük örgüt fertlerin bir birliğidir. Ve bu nitelikle yakın zamana kadar, örgütlerin Birlik Meclisi'ne temsilcilerini göndermekte idi.

İzmir kararlarına bağlı olarak örgütler birliğinde, yönetmelikdeki diğer değişiklikler arasında adını da «İstanbul Umumî İşçi Dernekleri Birliği» şekline dönüştürmesi, o zamana kadar alçak gönüllü bir durum takınmış olan Amele Birliği temsilcilerini hiddetlendirdi. İşçi sınıfını seçim dalaverelerine alet etmek amacıyle kurulduğunu herkesin bildiği bu birlik ikna yoluyle, lâyık olmadığı için kazanamadığı rağbet ve önemi, korkutma ve tethiş ile sağlayabileceği sanısına kapıldı. Ve bu ad ilişkisini bahane ederek, güya sonuna kadar kendisinin de kararlarını kabul ettiği Birlik Meclisi'nin, yetkili üyelerden kurulmadığı iddiasını ileri sürerek, meclisin bundan üç hafta önceki oturumuna karşı baskın düzenledi. Bu kuruluş üyelerinin önemli bir kısmı, otuz kırk kişilik bir kafile, elebaşlarının emrinde, Türk Mürettibin Cemiyeti'nin dairesini gürültü ve patırtı ile istilâ etti. Ve içinde bilimsel ve meslekî tartışmaların sürdüğü temiz ve sakin havayı kin ve çekememezlik ve bölücülük bağırtılarıyle karıştırmaya çalıştı. Bu tertiplenmiş komedya bir saat kadar sürdü. Akıl ve mantık ile ve olup bitenle ilgisi olmayan abuk sabuk lâflar tabiatıyle meclis üyelerine zerre kadar heyecan vermedi. İşçi sınıfının gerçek temsilcileri soğukkanlılıklarını sonuna değin korudular. Bu kandırılmış efendilere yanlış kapı

çaldıkları anlatıldı. Sonunda geldikleri gibi çekilip gittiler. Bilmiyoruz umutlarına büsbütün aksi bir etki yaptıklarının farkına vardılar mı? Fakat basın bu iş bozanları gerçek yüzleriyle açığa vurdu.

Bu gelip geçici fırtınadan sonra herkes örgütler birliğinin gereğini daha derin bir bilinçle duyar oldu. Ve eskisinden daha büyük bir azimle çalışmak ve bir an önce olumlu bir sonuca varmak kararlaştırıldı. Ne yaptığını bilmeyen veyahut çok iyi bilen birkaç gafil veya çıkarcının işçi hareketini gerçek doğrultusundan saptırma girişimleri, ancak kudretli bir örgüt kayasına çarptığı taktirde işçi sınıfına zarar veremeden dağılır. Bu ölçüde bir örgütün hemen kurulması gerekir. Ve Birlik Meclisi bu gereği taktir ederek, her türlü itirazın önüne geçmek için adını «İSTANBUL İŞÇİ TEŞKİLÂTLARI HEYET-İ MÜTTEHİDESİ» ne çevirerek yönetmeliğini tamamladı.

Bugünden, İstanbul Umum İşçi Teşkilâtları Heyet-i Müttehidesi var sayılabilir. Zira resmî bir durum almasını beklemeksizin önemli işlerin ortaya çıkmasında birleşik hareket edilmesi şimdiden kararlaştırılmıştır. Yalnız önümüzdeki seçim dolayısıyle, sırf bu arada bir rol oynamak amacıyla hareket edildiği sanısına meydan vermemek için Heyet-i Müttehide'nin resmen teşkilini seçimlerin yapılmasından sonraya ertelemek konusunda delegeler oybirliğine varmışlardır.

* * *

Bu girişime katılan veya örgüt ortaya çıktıktan sonra girmeye söz veren dernekler hemen hemen İstanbul'da örgüt altına alınması mümkün olan tekmil işçileri içine almaktadır. Yaklaşık bir hesapla Heyet-i Müttehide

üyeleri açıldığından hemen sonra on beş bini bulacaktır. Ciddî ve süreli bir gayret ile bir iki yıl içinde bu sayının kırk bine erişeceği açıktır.

Boş gürültülerle yalancıktan bir varlık göstermeye çalışan Amele Birliği denmekle maruf iş olup bittikten sonra kurulan örgüte gelince, tek maksadı seçimde bir entrika çevirmek olduğundan olayların akışı onu yakın bir gelecekte silip süpürecektir. Her işin başlangıcında böyledir. Külâh kapmak ve sivrilmek emelleriyle birçok yabancı unsurlar da yeni akımın içine karışır ve asıl ilgililerden çok işi benimserler, çırpınırlar, tepinirler. Fakat iktisadî etkenlerin önüne durulmaz baskısıyle belirli yönlerde olaylar yürür, geçici nedenlerden dolayı bulanmış bir sudaki yabancı maddeler gibi yavaş yavaş bu tür çığırtkanlar, toplumsal hareketin tortusunu teşkil eder ve hareket istenen arılık ve duruluğuyle asıl yönde, asıl amaca doğru ilerler. Bu maksat da işçi sınıfının kendi kuvvetiyle elde edeceği gerçek ve kesin kurtuluşudur.

* * *

Anadolu'daki kardeş örgütler hakkında da birkaç söz söylemek istiyoruz. Ne yazık bunlar henüz pek yeni ve ilkel bir halde olduklarından hikâyeleri de kısadır. Önce büyük bir işçi merkezi olan İzmir'i ele alalım. İzmir'de bir istatistik yapılırsa kadın ve erkek yaklaşık olarak otuz kırk bin işçi kaydolunabilir. Bunlar demiryolu, tramvay, dokuma sanayii ve bütün fabrika işçileri ile üzüm, incir, palamut, meyankökü, ve liman işçileridir. En eski işçi örgütü tütüncülerinkidir. İktisat Kongresi İzmir işçilerinde büyük bir örgütlenme hevesi uyan-

dırdı. Genç ve azimli arkadaşlar bu işi başarmayı üzerlerine aldılar. «İZMİR KASABA ŞİMENDİFER DERNEĞİ» vücut bulmuş gibidir. Bu arkadaşlarla bir genel toplantıda sohbet etmiş olma fırsatına ermekle övünmekteyim. Tramvaycılar da derneklerini kurmak istiyorlardı. Yemiş ve palamut işçileri de yakın bir gelecekte birleşeceklerdir. Ve şimdiden bu derneklerin bir birlik çevresinde kuvvetlerini yoğunlaştırmaları kararlaştırılmıştır.

Ankara'da Numan Usta'nın yönettiği bir İşçi Birliği vardır. Fakat işçinin çoğunluğu Adapazarı'na nakledildiği için kayda değer bir faaliyet göstermesine maddeten imkân kalmamıştır. Geçen yıl bu örgüt bir mayıs gösterisini iyi bir tarzda düzenlemeyi başarmıştı. Daha sonra Almanya'da öğrenim görmüş bir genç işçinin başkanlığı altında bir yeni dernek kurulduğunu duymuştuk.

Adapazarı'ndaki harp sanayiinde çalışan arkadaşlarımız kurdukları örgütü işçi çıkarlarını savunacak olgunluğa ulaştırmak için ellerinden gelen hiç bir fedakârlığı esirgememektedirler. Bunların başında İŞÇİ VE ÇİFTÇİ SOSYALİST PARTİSİ üyelerinden Osman Alp ve İsmail Hilmi gibi azimli, yılmaz ve bilinçli işçiler bulunduğu için başarılarından eminiz.

Zonguldak ve Ereğli kömür havzalarında da örgütlenme için çalışan genç işçiler varsa da henüz yönetmelikleri İktisat Bakanlığınca onaylanmadığından sermayedarların sömürüsüne karşı koyacak bir kuvvete sahip değildirler. Bu yörede çalışan işçi çok cahil olduğundan kendilerini bilinçlendirmek işi pek çetin olacaktır.

Mersin'de «Doğru Öz» gazetesi sahibi Ata Çelebi ve arkadaşları işçileri örgütlemeye çalışmaktadırlar.

Sulhün imzasıyle başlayacak bayındırlık ve iktisadî gelişme devresinde hızlı adımlarla işçi sınıfı çoğalacağından, bu zayıf örgütlerinde aynı hızla güçleneceği açıktır. Ülkemizde kapital hemen hemen tamamen yabancılara ait olduğundan gittikçe daha büyük bir açıklıkla işçi sınıfının göstereceği kuvvet ve kudretle orantılı olarak, her işin çalışanların yararına düzenlenmesi gerektiği anlaşılacaktır.

(AYDINLIK, Sayı 15 Mayıs 1923)

İŞÇİ DÜNYASINDAN

İşçilerin örgüt hayatında son zamanlarda bir durgunluk, bir kararsızlık görülmektedir. Esasen aynı durgunluk iş alanında da var olduğundan alın teriyle geçinenlerden pek çokları işsiz kalmaktadır. İstatistik denilen toplumsal durumları sayılarla, çizgilerle göstermeye yarar usul, ülkemizde hemen hiç bir alanda uygulanmadığı için bu işsizliğin genişliği hakkında, ne yazık okurlarımıza bir fikir verecek sayılar söyleyemeyeceğiz. Yalnız on binlerce kol ve kafa işçisinin çalışma olanağından yoksun, feci bir durumda bulunduğunu söylersek, gerçeğe bağlı kalmış olacağımızdan eminiz.

Bu bunalım durumunda işçi örgütleri çok zor durumda kalıyor, varlıklarını sürdürmek konusunda çok güçlük çekiyorlar. Fakat bu geçici sıkıntılar, güçlükler kimseyi karamsarlığa itmemelidir. Büyük ekonomik işlere girmek üzere olduğumuzu unutmayalım. Sulh imzalanır imzalanmaz bugünkü kararsızlık hemen ortadan kalkacak, içinde yaşadığımız kâbuslu dönemin hemen

arkasından geniş bir sanayi gelişmesinin başlangıç günleri gelecektir. O zaman örgüt alanında, şimdi bazılarının yaptığı yüzeysel tahminlere hiç biri de uymayan durumlar karşısında kalacağız.

Biz genellikle, türlü işçi zümre ve grupları arasında gayet olumlu bir ortamın bulunduğunu, elde ettiğimiz bilgilerden çıkarmaktayız. Örgütleri kişisel ihtiraslarına âlet edinmek kastında olanlar itibar görmemek yüzünden dağılmakta, işçilerin büyük çoğunluğu kendi saflarında olan eller tarafından yönetilen «Birlik» in iğfaline karşı olgun ve ciddî bir tutumla kulaklarını tıkamaktadır.

«Amele Birliği» yukardaki satırlarda sözünü ettiğimiz işsizlerin moralî bozulmuş küçük bir kısmına sığınak teşkil eden bir kurul haline gelmiştir. Bu çaresizler, «Birlik» i hükümetin kanatları altında bir hayır kurumu sanarak resmî baskılar sayesinde, kendilerine ve ailelerine bir lokma ekmek temin edecek bir iş bulma hayaliyle buraya sığınmaktadırlar. Bu tür umutların boşa çıktığı yavaş yavaş anlaşılacağından bu garip biçimdeki rağbet de çok geçmeden ortadan kalkacaktır. Bugün «Birlik» teki işçilerden iş sahibi olanlar tramvay vatmanlarından bir kısmıyle, üç beş Şirket-i Hayriye işçisinden ibarettir. Her gün yeni açılan dernekler sırf gösteriş için yapılmış boş çerçevelerden ibarettir. Pek yakın olmasını temenni ettiğimiz iktisadî gelişmemiz başlayınca, işçiler küme küme, sınıf çıkarlarına uygun çağdaş kuruluşlar çevresinde toplanacaklarından, bu boş çerçevenin de yıkılıp alanı boş bırakacakları iki kere ikinin dört edeceği gibi açıktır.

Tramvay işçisini, «Elektrik, Tünel ve Tramvay Cemiyeti» de kendine çekemiyor. Zira, duyduğumuz doğru ise bunun yöneticileri arasında «Amele Birliği»ne aracı-

lık edenler bulunuyormuş. Doğaldır ki bu gibilerin amacı örgütün güçlenmesine engel olmaktır. Bu tarzda nefret uyandıran entrikalara oyuncak olmak istemeyen bilinçli işçiler, işlerde bir açıklık ortaya çıkıncaya değin, tarafsız bir gözlemci durumunda kalmayı yeğlemektedirler. «Elektrik, Tünel ve Tramvay Cemiyeti» üyelerinin çoğunluğunu kondüktörler teşkil ediyor. Silahtarağa Elektrik Fabrikası işçisi ise bağımsız bir örgüt kurarak beyannamesini vilâyete vermiştir. Bin beşyüz kadar tramvay işçisi bu kuruluşlar dışında tarafsız bir durumda beklemektedir.

Şirket-i Hayriye işçileri birkaç ay öncesine kadar «İşçi Fıkrası» adı altında bir kuruluşta toplanmıştı. Yöneticiler arasında çıkan uyuşmazlık sonucu bu örgüt dağıldı. Bugün işçi tamamıyle örgütsüzdür. Üç beş kişiden başkası yeniden bağımsız bir örgüt kurmak azmindedir.

İstanbul'un en kalabalık işçi kolu olan Deniz Tahmil ve Tahliye Amelesi Cemiyeti de gittikçe çökmeye yüz tutmaktadır. Kişisel çıkar çabalarından dolayı eski yöneticilerin uzaklaştırılmasıyle başlayan bunalım hâlâ sürmektedir. Emin Efendi adındaki işçibaşının kuruluş aleyhindeki propagandası da zararlı etkiler yapmaktadır. Ayrılıklara meydan veren bir efendinin meydana getirdiği iş komisyoncuları birliği demeye yakışır kuruluş, işçinin önemli bir kısmını çekmeyi başarmıştır. Bu tür rakip kuruluşlara karşı baskın çıkmak için hükümetçe tanınan tek deniz cemiyeti olması dolayısıyle işi yalnız kendi karnesini taşıyan işçilerin tekeline vermeye çalışan «Tahmil ve Tahlisiye Cemiyeti» bu girişiminde polisin muhalefetine çarpmaktadır. Öyle anlıyoruz ki bütün bu karışıklığın, bu keşmekeşin ilk ve son nedeni, bu pek cahil ve bilinçsiz işçi arkadaşlarımızın başında ge-

rekli azim, bilgi ve bilinçle donatılmış öncülerin bulunmamasıdır. Yarın kendi aralarından böyle bir öncü çıkar çıkmaz, bu dağınık sürünün çıkarlarını kavramış bir toplum haline geleceği şüphesizdir.

İnşaat-ı Bahriye Cemiyeti ilk gücüyle varlığını sürdürüyor. Fakat bu yeterli değildir. Olduğu gibi duran her şey geriliyor demektir. Biz bu hareketsizliğin nedenini sık sık işçiyi aydınlatmak için toplantılar, konferanslar yapılmamasında buluyoruz. Bu soy toplantı ve konferanslar bu kuruluşların ruhu ve gıdasıdır. Üyelerine bu gıdayı düzenli bir şekilde vermeyen yönetim kurulları en önemli görevlerini ihmal etmiş olurlar, bu durgunluğun sonu çöküştür.

Emekçiler Cemiyeti de kendisine aynı eleştiriler yöneltilebilinecek bir uyuşukluk göstermektedir.

İşçilerimizi uyarmak amacıyle yazdığımız bu satırlara, Tersane ve Armstrong ve Yigeris fabrikalarında çalışan işçinin de bir örgüt kurmaya karar verdiklerini söylemeden son vermek istemiyoruz. Bunlar arasında da mevcut kuruluşlardan birine katılma lehinde telkinlerde bulunanların bulunduğunu işitiyoruz. Hiç bir yanın emellerine alet olmamak için, kuruluşlarının tamamıyle bağımsız kalmasına dikkat etmelerini kendilerine iyi duygularla salık veririz.

(AYDINLIK, Sayı 16, Haziran 1923)

YENİ MİLLET MECLİSİNDEN HALK NE BEKLİYOR

Türk ulusunun bağımsız yaşamak hakkını inkâr edenlere karşı açtığımız kanlı mücadeleyi izleyen konferans ve müzakere dönemi de sona erdi. Bitmez tükenmez pazarlıklardan, tehditlerden, kurnazlıklardan sonra sonunda İtilâf bezirgân hükümetlerinin açıkgöz temsilcileri iktisadî ve malî çıkarlarını sağlam kazığa bağladıklarına kanaat getirerek belirli sınırlar içinde egemenlik haklarımızı onaylayan antlaşmayı ve ona bağlı mukavelelere imzalarını koydular. Bu suretle uzun zamandır süren faciaya şeklen bir son verilmiş oluyor.

Şeklen diyoruz. Çünkü öteden beri iddia ettiğimiz gibi, Avrupa kapitalistleri bizi bağımsız bir hükümet tanımakla, gelir kaynaklarımızı ve iş yeteneklerimizi doymaz bir iştihayla sömürmek ve dolayısıyle ekonomik bağımlılıkları altına almak niyetinden vaz geçmiş olmuyorlar. Bundan sonra sulh vasıtaları ve baskılarıyle, bize karşı, top ve tüfekle olduğundan daha müthiş bir savaş yürüteceklerdir. Bu savaş bir uluslar savaşı değil, bir sınıf savaşı olacaktır. Cephenin birinde ülke ahalisinden olan ortakları, komisyoncuları, simsarları, işbirlikçileri ve ücretli vekilleriyle beraber hareket edecek olan Avrupa'nın kapitalist sınıfı; diğerinde de yoksul ve orta halli köylü ve işçilerimizden oluşan hemen bütün Türk halkı, yani çalışanlar sınıfı yerini alacaktır. İşte halkımız yeni Millet Meclisinin, yalan ve iki yüzlülüğe bürünmüş bu çetin uğraşı iyi yönetmesini bekliyor. Bu uğraş aynı zamanda ülkenin ekonomik gelişmesini de içine aldığı için bu iki mesele birbirine sıkı bir

tarzda bağlıdır... Ve alçak gönüllülükle tetkik edilmelidir.

* * *

Saldırganlara karşı bütün ulusun silâh gücüyle elde ettiği parlak başarılar ve son zafer gözönüne getirilecek olursa, imza edilen sulhün, elde edilmesi mümkün olan sonuçların en mükemmeli olduğunu ispat etmek biraz güç bir iştir. Hiç şüphesiz bizim için arazi meselelerinden daha önemli olan, iktisadi ve malî meseleler idi. Bunlardan gelecekteki gelişmemizle ilgili bazılarının antlaşma dışında askına bırakılmasının ne denli doğru olduğunu burada tartışacak değiliz. İhtimal ki yapılan her büyük fedakârlık pek yorgun ve mustarip bir durumda bulunan ulusu, yeniden kan dökme zorunluluğunda bırakmama amacını güdüyordu. Böyle bir tehlikenin varlığına inanmamakla birlikte bu konuda bir tartışmaya girişme zamanının geçtiğini ve böyle bir tartışmadan artık bir yarar çıkmayacağını sanıyoruz.

Ve o kanıdayız ki Millet Meclisi'nde de bu konuda uzun görüşmeler olacaktır. Meclisin ilk işi olan antlaşmanın onayı, ulusal meselelerde Türkleri dünya kamuoyuna karşı kaynaşmış bir kitle halinde gösterecek bir merasimden ibaret olacaktır. Milletvekilleri, bu suretle, silâhı yapanların savaşı kazanmaya da yol göstericilik ettiklerini unutmadıklarını göstermiş olacaklardır.

Bu basit fakat önemli kararı vermekle Millet Meclisi aynı zamanda tarihimizin yeni bir sayfasını, ulusal hayatımızda pek önemli bir yeri olan yeni bir dönemi açacaktır. Ve geleceğimizi çok ilgilendiren bu dönüm noktasında yolumuzu doğrultmak, gidişimizi düzenlemek ve toplumsal çabalarımıza bir yön vermek gibi hal-

li çok zor işler, meseleler ancak bundan sonra baş gösterecektir. Kurulmuş bir düzeni sürdürmek ve düzeltmek bir bakıma kolay bir iştir. Halbuki bizde bütün bir makineyi yeni baştan kurmak söz konusudur. Bunda yapılacak yanlış bir hesap, küçük bir hata, bütün gayretlerin boşa gitmesini doğurabilir. Toplumsal konularda gerçek ihtiyaçlara uymayan yasal tetbirler, çoğu kez doğurgan hamleleri, ulusal çıkarlardan esinlenmiş girişimleri boğmakla kalmaz, karşı yönde davranışların ortaya çıkmasına da sebep olur. Bu gibi durumlara meydan vermemek için, ulusal ve uluslararası durumumuzu süreli bir tarzda dikkate almak, yeni yasalar ortaya koyarken bunların aynı zamanda ulusal evrimleşmelerimize, çağdaş toplumların izledikleri genel yöntemlere uygun olmalarına itina etmek gerekir.

Millet Meclisi, olumlu işlere girişmezden önce ya da onlarla birlikte, fakat herhalde acele olarak, gayet nazik bir «olumsuz» tasfiyesine girişmek zorundadır. Yaklaşık olarak on yıldır savaş hali ve seferberlik sürmektedir. Bu anormal durum gereği ülke içinde sıkı bir inzibat temini için bir çok yasaklar ve sıkı yönetim yasaları ve nizamlar ortaya konmuştur. Bunlar ulus bireylerinin türlü alanlarda özgürlüklerini sınırlamaktadır. Uzun yıllardan beri yürürlükte olmalarından dolayı bu sınırlamalardan kimilerine halk alışmış olabiliyor. Fakat gözle görülmese bile, özgür gelişmemiz, bu gibi engellerden dolayı etkilenir. Örneğin 31 Mart 325 (13 Nisan 1909) tarihinden beri İstanbul'da süregelen sıkı yönetimin maddî ve manevî zararları araştırılacak olsa akıl durduracak kadar çok olduğu görülecektir. Sulh dönemine girer girmez düşüncelerimizi ve atılımımızı sınırlayan bütün bağlar çözülmelidir. Ancak bu koşul-

lar altındadır ki herkesin yeteneklerinden en büyük şekilde yararlanabiliriz. Ulusal varlıklarımız da ancak bu sayede istediğimiz hızla artar.

Bugün bazı hallerde kanaatlerimizi, düşüncelerimizi açığa vurmak ve yaymak bile bir suç sayılıyor. «Komünistler Dâvası» denen birkaç aydır kamuoyunu meşgul eden konu bunun en parlak bir örneğidir. Ekonomi ve toplumumuzu bilimsel usullerle inceleme sonucu, kesin kurtuluşumuzun, ulusal kurtuluş ve selâmetimizin ancak sosyal devrim ve onun gerektirdiği kollektif şekillerle mümkün olacağı inancına ulaştık. Ve ülkü edindiğimiz bu devrim prensipleri çerçevesinde dört beş yıldan beri, kamuoyunu yayınlarımızla aydınlatma görevini üslendik. Bu şekildeki bilimsel çalışmalarımızdan dolayı, ilgili yasaların bazı maddelerini yanlış yorumlayan hukuk bilgisi eksik emniyet memurlarının kovuşturmasına maruz kaldık. Komünistler Dâvası'nın çıkışı böyledir. Halbuki devrim hükümeti adına, onun yerleşmesini ve gelişmesini arzu eden devrimcilerin en ağır ithamlarla mahkemelere sevkedilmesi kadar çirkin bir şey düşünülemez. Bu münasebetsizliği birçokları yanında sorumlu devlet adamlarımızdan bazıları da hissetmişti ve esasen dış etkilerden uzak olarak hareket eden mahkeme herkesin görüşüne göre takipsizlik sayılan bir karar ile işi bitirmişti. Bu arada sulh da imzalandığı için bu meselenin artık gömülmesi uygun olurdu. Muhakeme usulünün bir cilvesi olarak çok kötü bir şekilde başlamış olan bu dâvayı, bütün devrimcilerin hummalı bir çalışmaya girişmelerine elverişli bir sulh ve sükûn dönemine girdiğimiz sırada yeniden canlandırdılar. Hâkimler kurulunun, bu işin dal budak salmasına meydan vermeden, eski kararında bazı belirsiz noktaları açıklığa kavuşturarak ısrar

edeceğini kuvvetle umuyoruz. Fakat elverişsiz bir yoldan işin araştırılmasına gidilir de, çalışan halk kitlelerinin itimat ve sevgisini kazanmış kimseler yeniden tutuklanırsa, temsil ettikleri çevrelerde ve tekmil aydınlar arasında büyük üzüntü ve hoşnutsuzluğa sebep olması doğaldır. Şahsen ilgilendiğimiz bu konu üzerinde bu kadar ısrar etmekten maksadımız, olağanüstü durumların doğurduğu bazı geçici tedbirlerin hâlâ yürürlükte kalmasının nasıl arzulanmayan kötü durumlar doğurduğunu canlı bir örnekle göstermektir.

***

Halk, Millet Meclisi'nden, her şeyden önce savaş ile beraber ortadan kalkması gereken yasal konuların düzeltilmesini veya ortadan kaldırılmasını beklemektedir. Bu fırsatla Meclis'in çoğunluğu, işçi ve köylü geniş halk kitlelerine dayanarak mı, yoksa bazı imtiyazlı zümre çıkarları adına mı faaliyette bulunmak niyetinde olduğunu gösterecektir.

Biz bu iki şıktan birincisinin gerçekleşeceği kanısındayız, ve toplumun selâmeti adına böyle olmasını bütün varlığımızla temenni ediyoruz. Bu takdirde idarî, malî, iktisadî, sınai, eğitim vb. politikamızda daima, çalışan halk kitlelerinin ortak çıkarları, bilimsel, sosyal ve maddî ilerleme ve evrimleşmeleri noktasından hareket etmek gerekir.

Halk kitlelerini, ücret karşılığında başkalarının hesabına çalışan şehirli ve köylü yoksul işçilerle, kendi üretim aracıyle, kendi hesabına, kendi iş gücünden istifade eden esnaf ve zanaatçılar teşkil eder. Ülkenin do-

ğal zenginlikleri bunların ortakmalıdır ve bu mal devlet örgütünün eline emaneten bırakılmıştır.

Bireylerin ve hükümetin bütün çabaları —yakın ve bencil amaçlar ne olursa olsun— son incelemede ülkenin bayındırlığı ve kalkınması içindir. Ulusun ortak çabalarıyle doğacak zenginliklerin —belirli vadelerle fertlere ve şirketlere yararlanma hakkı tanınsa bile— kesin bir tarzda yerli ve yabancı ellerde kalmayıp ulusun tasarrufu altına geçmesi en esaslı hukuk kuralı olarak kabul edilmelidir.

Bu kuraldan hareket edecek olan milletvekillerini, bir yandan yoksul işçi ve köylünün bir yandan da orta halli esnaf ve zanaatçının durumu süreli olarak meşgul edecektir. Bu durumda gayet geniş bir örgüt çabası gerektirir. Ta ki çağırdığımız, kendisine birçok imtiyazlar ve çıkarlar bağışladığımız yabancı sermaye ülkemize girdiği zaman alanı boş bulmasın ve her alanda kendisiyle ortak çalışacak aciz kişiler değil, organlaşmış, örgütleşmiş heyetlerle karşılaşsın.

Bu örgütler işçilere veya küçük sermaye sahiplerine ait olduklarına göre başka başka mahiyette olacaktır. İşçiler kuvvetli ve bilinçli sendikalar ve dernekler halinde toplanmalıdırlar. Bu sınıfın tam bir serbestlik içinde örgütlenmesini temin edecek yasalar konmalı ve bu örgütlerin sorumlu kurullarının işçi işlerinde ve iş ve sermaye münasebetlerinde geniş yetkilere sahip oldukları onaylanmalıdır. Ne yazık ki Zonguldak işçisine ait yönetmeliğin gazetelere akseden kısımları bu konuda İktisat Bakanlığı'nın, ihtiyaca uymayan bir görüşe saplandığını göstermektedir. İşçi sendikalarında hükümet memurlarının ve sermaye mensuplarının hiç bir yeri olmadığı halde Zonguldak Amele Cemiyeti'ne bazı memurlar ve şir-

ket temsilcileri dahil edilmiştir. Bu teşebbüs durumu büsbütün karıştırmaya elverişlidir. Gerçekte buna büsbütün ters bir tutum benimsemek gerekirdi. İşçi dernekleri delegelerine, hükümetin teşkil edeceği ihtisas komisyonlarında söz hakkı verilmesi çalışmalara daha doğru bir yön verecekti. Millet Meclisi'nde her alanda uzmanlaşmış kimselerden oluşan komisyonlar kurulursa bu gibi hatalara düşülmeyecektir. Halk Meclis'in çalışmalarında ilim ve ihtisasın hâkim olmasını beklemektedir.

Teşvik edilecek ikinci bir kuruluş da, kendilerine gösterilecek araziyi hükümetin kefâleti altında, kredi ile tedarik edecekleri araç ve makinelerle işletecek köylü sendikalarıdır. Bunların kuruluşu da özel bir kanuna bağlanmalıdır.

Küçük sermayelere sahip esnaf, satıcı ve zanaatçıların boşa giden çabalarla güçlerini ve ömürlerini yok etmelerini önleyecek teşkilât kooperatifleridir. Uzun bir araştırmanın ürünü olan, kooperatiflerin hiç birini ihmal etmeyen ayrıntılı bir kooperatif kanunu, bu sınıfın Meclis'ten beklediği en olumlu iştir. Ancak bu küçük üreticiler, kooperatifler çevresinde, bankaların yardımıyle büyük ve çağdaş üretim usullerini uygulamayı başaracaklardır. Hükümet hattâ özel bankalar kurmak suretiyle kooperatife fiilen yardım etmelidir.

Millet Meclisi bu örgüt işlerini başarır ve bunu dış ticareti kendi eline alarak tamamlarsa halkın itimadına lâyık olduğunu ispat etmiş olacaktır.

Biz muhtelif halk tabakalarından, Meclis'e doğru: «Örgüt! Örgüt!» seslerinin yükseldiğini duymaktayız.

(AYDINLIK, Sayı 16, Ağustos 923)

SOSYALİST AKIMLAR VE TÜRKİYE

Son birkaç ay içinde ülkemizin çalışanlar sınıfını üzen çok önemli olaylar cereyan etti. İşçilerimiz seçim mücadelesine başlamak üzere iken hiç beklemedikleri bir darbeye, bir hakarete uğradılar. Henüz egemenlik haklarını ne tarzda kullanacaklarını araştırmaya vakit bulamadan, müthiş ve nefret uyandırıcı bir itham altında, hareket serbestliğinden yoksun edildiler.

Bazı gençlerin büyük bir iyi niyetle, hiç bir gizli emel beslemeksizin —belki biraz tedbirsizce ve coşkun bir dille— yayınladıkları Bir Mayıs gösterilerine ait beyannameler fırsat bilindi.

Çalışan halk kitlelerinin birleşik hareketlerini felce uğratmak için rastgele, onun en can alıcı noktalarına saldırıldı. Aslında beyanname meselesinin bir suç gibi gösterilmesi bile büyük bir hayal gayretinin sonucudur. Kişi dokunulmazlığını sağlayan yasalar ayaklar altında çiğnendi. Siyasî polis bu konu ile hiç bir ilgisi olmayan bir çok kimselerin huzur ve sükûnunu bozmak derecesinde işgüzarlıkta ileri gitti. Bu arada gerek İstanbul gerek Anadolu işçi çevrelerinde, haklarında büyük bir güven ve sevgi beslenilen, yoksul ve orta halli kitlelerin kurtuluşlarının öncüleri sayılan sosyal devrim mücahitleri de mahkemelere sevk edildi. O mücahitler ki uzun yıllardan beri her türlü güçlüklere, tehlikelere göğüs gererek Avrupa emperyalizmine karşı işçilerimizde karşı koyma ve düşmanlık duyguları uyandırmaya çalışmış, yayınları ve örgütleriyle ülkemizde tutsak yaşamamaya azmetmiş, sosyal mevkiini kavramış bir işçi hareketi yaratmıştır.

Ülkemizin pek sınırlı ve yoksul olan bilim ve kültür âleminde seçkin bir yeri olan bu devrim ülkücülerine va-

tan hainliği isnat edilmesi yalnız işçi sınıfının derin güvenikliğini çekmekle kalmadı, bu bizzat düşünce özgürlüğüne karşı nitelenemez bir saldırı teşkil etti. Düşüncelerimizin ve kanaatlerimizin bildirilmesi ve yayınlanması hakkı basınımızdan alınmak isteniyordu. Bir kelimeyle kamuoyu en kutsal özgürlüklerinden biriyle oynandığını sezdi.

Günlük gazetelerin belli başlı yazarları, meslektaşları olan yazarların ve mücahitlerin düşüncelerinden dolayı zindana atılmalarından çok şaşırdılar. Ve bazıları düşüncelerimize açıkça karşı oldukları halde, herkesin istediği gibi düşünmek, düşündüğü gibi yazmak ve söylemek hakkının dokunulmazlığı hakkında makaleler yazdılar.

Kamuoyunun bu hararetli gösterisi ve mahkemeden çıkan olumlu kararı karşılayan alkış tufanı bizleri çok duygulandırdı. Ve halkımızdaki bu uyanıklık, haklarını büyük bir kıskançlıkla savunma eğilimi, yakın gelecek hakkında kalplerimizi büyük umutlarla doldurdu. Böyle bir durumun tanığı olmak çektiğimiz sıkıntıları bize pek çabuk unutturdu.

* * *

Önce türlü sosyalist akımlara göre yerimizi belirlemeliyiz. Bu konuyu yakından ve günü gününe izlemeliyiz, çoğu kez farkına varmadan yanlış anlamalara düşüyorlar. Bu cümleden olmak üzere çoğunlukla değişik zamanlarda, değişik ülkelerde ortaya çıkmış fakat yavaş yavaş yok olmuş ve tarihe karışmış işçi devrimci akımları bugün var olanlarla karşılaştırılıyor. Bu birbiri içi-

nc girme doğal olarak halihazır duruma göre ya gereksiz ya da gerçeğe uymayan düşüncelere sebep oluyor.

Bu sakıncayı ortadan kaldırmak için, bugünkü uluslararası sosyalizm akımlarını kısaca, «şematik» bir tarzda tanımlayacağız. Maksat kendi yerimizi belirlemek olduğu için bunların tarihî kökenlerine dair uzun açıklamaya girişecek değiliz.

Mütarekeye kadar sosyal devrim partileri, aynı enternasyonal çevresinde toplanmış olmakla birlikte pek karmaşık bir manzara göstermekten geri kalmıyordu. Çünkü uyuşması imkânsız kanaatlere sahip sayısız gruplar aynı parti içinde, kendi aralarında devamlı çarpışıyorlardı. Bunların içinde gayet ılımlı reformcular yanında aşırı ihtilâlcilere, tarihsel maddecilikten esinlenme bilime dayalı yol ve yöntemleri izleyen devrimciler yanında sosyalizm prensiplerini siyasal çıkarlarına göre bozan ve değiştiren her türlü kanaat ve inançtan yoksun siyaset düşkünlerine, ve küçük burjuvazinin karışık zihniyetinden kurtulamamış, realiteden çok soyut düşüncelerle uğraşan hayalî sosyalizm kalıntılarına rastlanırdı.

Dünya Savaşı sonucu maskeler düştü. Hayal peşinde koşanların akılları başlarına geldi. Bir düşünce veya aşırı merak hatası olarak eğilimlerine, doğal bağlantılarına uymayan çevrelere girmiş olanlar mantıken bulunmaları gereken kuruluşlara gittiler. Toplumsal güçler ve değerler kendiliklerinden yeni bir sınıflamaya tutuldular. Yanlışlıkla işçi ve devrimci partilerine katılarak onların hareketlerini güçlendiren burjuva mensupları, kendi sınıfının kucağına atıldılar. Ve devrim akımlarını varlıklarıyle düşürdükleri boğuculuktan kurtardılar. Böylece burjuvazi ve proletarya, açıkça birbirinden ayrılmış düşman iki cephede yer aldı.

İşçi cephesinde üç akım görülmektedir. Bunlardan herbiri önemli işçi kitlelerini kendine bağlamış bağımsız siyasî ve meslekî örgütlere sahiptir. Burada anarşist dernekçilerden söz edecek değiliz. Toplumculuktan çok bireyciliği, bir mutlâk özgürlüğü amaçlayan, devlet örgütüne değer vermeyen, yalnız üretim işleri için asgarî ve bölgesel bir örgüte rıza gösteren bu toplumsal akımı, olgunluğa ermiş kapitalist toplumun vaktinden önce açılmış bir çiçeği sayıyoruz. Anarşizmin teorisi bu yüzden bizi pek ilgilendirmez. Aslında derin bir toplumsal ve ekonomik karmaşa içinde yuvarlanan ülkemizde bunun sözü bile yersizdir.

Geri kalan iki akımdan biri sosyalizm, diğeri komünizm akımıdır. Bizim için anlaşılmasına, aralarındaki ayrılığın gösterilmesine şiddetle gerek duyulan asıl bu ikisidir.

Komünizmi yeni icat bir şey sananlar çoktur. Bunların inanışına göre aşırı birtakım ihtilâlciler, ellerinde silâh,bellerinde pala, kana susamış yaratıklar gibi saldırmaya hazır —Genel Savaşın ortaya çıkardığı karışıklıklardan da yararlanarak— ortalığı fesata vermek üzere bazı siyasî kuruluşların çevresinde işçiyi toplamaya uğraşmaktadırlar. Servetleri yağmalamak, sermayeleri paylaşmak, araziyi bölüştürmek gibi aç ve sefil insanların hırs ve duygularını okşayacak vaatler de bu korkunç komünistlerin siyasî inançlarını teşkil etmektedir. Bunun ne kaba bir karikatür olduğunu aklı başında herkes anlar.

Gerçekte bu iki işçi partisini ve enternasyonelini olayların akışı oluşturmuştur. Herkesin bildiği gibi sosyalist partileri Genel Savaş sırasında, Avrupanın belli başlı ülkelerinde, işçi kitlelerini birbirlerine karşı mey-

bahalara gitmeye teşvik suretiyle, onların kurtuluş dâvasına hıyanet etmişlerdi. Yeni sosyalist lider ve öncülerinin burjuvazi ile sıkı ve süreli işbirliği onları hıyanetten hıyanete sürüklemişti. Daha savaşlar sona ermeden her yandan bu hayasızca harekete karşı protestolar yükselmeye başlamıştı. Sosyalizm temellerine içten bir şekilde bağlı kalan bu zümreler, son savaş yıllarında Kiyental ve Zimmervald'ta kongreler yaparak, ulusal partilerin gayeden sapması aleyhinde gösterilerde bulunmuşlar ve kendi görüş açılarını ilân etmişlerdi. Çoğu büyük bir tecrübe ve bilgi sahibi olan sosyalist liderler ve taraftarları uçurumdan geri dönemeyecek durumda idiler. Bunlar doğal olarak, sorumluluklarını omuzlarında taşıdıkları davranışlarını, siyasetlerini haklı gösterecek bilimsel ve teorik yorumlamalara girişecektiler. Gerçekten de karşılarındakilerin saldırılarından kendilerini korumak için marksizme istinaden silâhlar icat ettiler. Parti mücadelelerinde çoğunluğu kazanmaya başlayan Zimmervald devrimcilerinin, hemen iktidar makamına hücum için savaş sonucu olarak ortaya çıkan koşulların elverişli olduğu tezine karşılık bir durgunluk ve bekleme politikası öne sürdüler. İktisadî ortamın henüz sosyalizmi uygulamak için olgunlaşmadığını; savaş faciasından sonra yurttaşlar arasında geçecek çetin bir sınıf savaşının ülkelerin büsbütün harap olmasını gerektireceğinden beklemenin uygun olacağını; ve zaten orduların terhisinden sonra halkın devrimci partilere gösterdikleri sevgi ve yönelme sayesinde seçimlerde kazanmak suretiyle, kan dökülmeksizin amaca ulaşmanın mümkün olduğunu ispata çalıştılar. Ve Rus Bolşeviklerinin iktidarı ele geçirmelerini, Avusturya ve Almanya'da bu yolda kanlı teşebbüste bulunmalarını kınadılar. Bu sosyalistlerin ve

onlarla ortak hareket eden dernek yöneticilerinin elverişli bir durum takınmamaları dolayısıyle, uluslararası müthiş bir devrimci gösteri şeklini alması kararlaştırılan 1919 bir mayısında beklenildiği gibi genel grev yapılamadı.

Böylece partiler içerisinde yeni ve faal unsurlarla yeni birer parti teşekkül ediyor; yenileri eskilerden, sol kanadı sağ kanattan ayıran uçurum her fırsatta biraz daha derinleşiyordu. Parlak cümleler, muhteşem söylevler içinde boğulmakta olan sosyalizm yeniden canlanıyor; lâf yerine eylem göstermek isteyenler gün günden çoğalıyordu.

Eski elebaşlarının uyuşukluğuna karşı başkaldıranlar 1919'da yeni bir enternasyonel teşkil ederek mensup oldukları partilerden, geçmişe sıkı bir şekilde bağlı olanları ihraç etmeye, kendileri azınlıkta kaldıkları takdirde ayrıca bağımsız partiler halinde çalışmaya karar verdiler. Bu şekilde ortaya çıkan partiler komünist adını aldı.

Bu adlandırmanın nedeni şudur: Sosyal devrim meslegi türlü evreler geçirdikten sonra her yerde sosyalizm adını almıştı. Ve sosyalizm, kapitalist toplumun son tekâmül sınırına varınca, işçi sınıfının baskısı ile kollektif bir toplum biçimini alması demekti. Sosyalist partilerin görevi, sanayii gelişmiş ülkelerde elverişli bir ortam çıkar çıkmaz işçi sınıfının yardımıyle bu devrimi yapmaktı. Halbuki son savaş ve mütareke yıllarında çok elverişli ortam doğmuş olmasına rağmen bu partiler, kurulu düzenin hükümetleriyle işbirliğine girerek burjuva yönetimini takviyeye hizmet ettiler. Bu sosyalistler sanki işçi sınıfı arasında burjuvazinin acentalığı görevini görüyor; ve kendilerinden kurtuluşlarını bekleyen kitleleri, bizzat onların düşmanları adına ve çıkarına avutu-

yordu. Sosyalist deyimi sahte bir yafta halini almıştı. Bu ad altında işçiye itimat telkin etmek imkânı kalmamıştı. Bu düşünceye dayanarak sosyalizme bağlı kalanlar, boşu boşuna sosyalist adını taşıyanlarla aralarında bir yakınlık olmadığını belirtmek için kelimeyi feda etmeyi uygun gördüler. Vaktiyle Karl Marx, sosyalizmin bilimsel temellerini attığı zaman, teorisini içeren kitaba Komünist Manifestosu adını vermişti. Yeni devrimciler komünist adını almakla bu deyimi canlandırmış oluyorlar.

Amaç itibarıyle komünistleri sosyalistlerden ayıran önemli bir fark yok. Her ikisinin amacı, yoksul halk kuvvetiyle sosyal devrimi gerçekleştirmektir. Fakat taktikte, yeni usullerde önemli ayrılıklar göze çarpar. Bu usul ayrılığı da bazı teorik anlamaya dayanır.

Komünistlerin bir iddiasına göre burjuva toplumu içerisinde yoksul sınıflara mensup kişilerin seviyesini yükseltmek, onları gereği gibi bilinçlendirmek, kendilerine düşen görevi yapmaya muktedir kılmak, bir kelimeyle devrimin toplumsal koşullarını hazırlamak imkân dışıdır. Burjuva devlet mekanizmasının bozukluklarını tamir etmek için bir takım düzenlemelere girişmek nefret edilen bir yönetim biçiminin devamına vardım etmektir. Esasen imtiyazlı sınıflar, yoksul sınıfları öyle ezgin bir durumda tutar ki kapitalizmin tekâmülü, olgun bir meyve gibi burjuvazinin düşüşünü zorunlu kılsa bile bu apaçık duruma rağmen onun, elinde bulunan maddî vasıtalara güvenerek yerini muhafaza etmekte inat etmemesi tasavvur dışıdır. Buna dayanarak işçi sınıfı, iktisadî koşullar henüz bir sosyalist yönetim kurulmasına elverişli olmasa bile ilk eline geçen fırsattan yararlanarak iktidarı ele geçirmelidir. Bu durumda doğal olarak hemen sosyalizmin uygulanması söz konusu ola-

maz. Fakat en gelişmiş ülkelerde bile hâkimiyeti elde eden çalışanlar sınıfı geçici bir süre için bir hazırlayıcı yönetim kurmak zorundadır. Ancak böyle kendi sınıf hükümetlerinin yönetimi altında işçi ve köylü sınıfları kendi geleceklerini bizzat ele almak için gereken yetenek ve yeterliği elde ederler. Bu hazırlık döneminde burjuvazinin son mukavemet teşebbüsleri de yavaş yavaş boşa çıkarılır. Ancak o zaman gerçek bir sosyalist toplum kurma olanakları doğar.

Buna karşılık sosyalistler, burjuva yönetimi altında ezilerek geçim şartlarını düzeltmek, yoksul sınıfları devrim amaçlarına uygun bir tarzda eğitmek mümkündür diye iddia ediyorlar. Kendi görevlerinin, sömürülenler lehine ulusal meclislere yeni yeni reform yasaları kabul ettirerek onların sefaletini azaltmak olduğu sanısındadırlar. Gittikçe daha geniş halk kitlelerinin güvenini kazanarak seçimlerde çoğunluğu sağlamak ve bu suretle iktidara geçmek; ve kimseyi incitmeksizin sosyalizmi uygulama olanağına inanırlar. Burjuvaziyi zor ve şiddetle devirmeye yönelik mücadeleyi zararlı sayarlar.

Okurlarımıza bir fikir vermek için bu sosyalizm-komünizm ilişkilerini kısaca açıkladık. Fakat itiraf etmeliyiz ki Avrupa için hayatî bir önemi olan bu ihtilâfların ülkemiz için bir değeri yoktur. Bizde eski geleneklere, parlak bir geçmişe sahip bir sosyalist parti yoktur. Esasen sermayeler hemen bütün yabancılara aittir. Sanayimiz henüz pek geri, sınıf mücadelesi henüz hat devresinden pek uzak. Bu yüzden sosyal devrim meselesi

bizde büyük bir özellik gösterir. İki muhalif kanada ayrılmak bizde söz konusu bile edilemez.

Sosyal kuvvetlerin her ülkede birinci başarı şartı halkın samimi ruhundan doğmaları ve oranın yerel hayat şartlarını dikkate almalarıdır.

Türkiye'nin mevcudiyet şartları ise pek özel bir görünüş arzeder. Bu şartlara ve halkımızın ruh yapısına göre hareket etmek bizim için —çabalarımız şekilden, gösterişten ibaret kalmasını istemiyorsak— bir zorunluluktur.

Zaman zaman silâhlı saldırılarına uğradığımız ve bir sülhcu istilâ ile bizi esir etmeye çabalamaktan bir an usanmayan Batı kapitalistlerinin istilâcı eğilimleri varlığımızı süreli bir şekilde tehdit etmektedir. Ulusal bağımsızlığımıza kasteden emperyalistleri aleyhimize harekete geçiren etkenlerin, Avrupa kapitalizminin halihazır şartlar çerçevesinde gelişmesini sağlayan esaslar olduğu düşünülecek olursa, büyük çoğunluğu çalışan halktan olan ulusumuzun, bunlara karşı bir tek vücut gibi mücadele etmesi gereği belirir.

İnanışımızca bu mücadele savaş zamanlarına münhasır olmamalıdır. Kendisine karşı sonsuz bir medyun durumunda bulunduğumuz kapitalist Avrupa, bizi girmek üzere olduğumuz barışçı mücadele döneminde de iktisadî nüfuzu altında tutmaya çalışacaktır. Diğer bir yazımızda da ısrar ettiğimiz gibi yerli kapitalistlerimizin iktisadî gelişmemize katkıları denize bir damla su eklemek gibi olacaktır. Ve ister istemez bunlar bir iş yapabilmek için Avrupa kapitalistlerinin arabalarına asılacaklardır. Sözünü ettiğimiz iktisadî egemenlik mücadelesinde içimizden sayılı bazı kimselerin çıkarı, görünüşte dost ve gerçek düşmanlarımız olan Batı kapitalistlerinin çıkarlarıyle birle-

şecektir. Bunlar bazan bilmeyerek, çoğu kez de bilerek, ulusal erdeklerimizi, nispeten önemsiz kişisel çıkarlar karşılığında feda etmekten çekinmeyeceklerdir.

Halk hükümeti durumu hakkıyle araştıracak ve ulusal yeteneklerimizi ve gücümüzün nelerden ibaret olduğunu hayale kapılmaksızın değerlendirip tespit edecek olursa, mülkiyeti yabancılara ait araçlarla çalışan, emekçilerden ibaret bir ulusa hükümet ettiğini anlamakta gecikmeyecek; ve bu sıfatla ekonomik faaliyeti bireylerden çok devletin yürütmesi gereğine inanacak; kamunun çıkarını ilgilendiren işleri kendi tekeli altına alacak ve özel teşebbüsleri ve şirketleri halk teşebbüsünün selâmeti açısından sıkı bir gözetim altında tutacaktır.

Bu konuda uygun gördüğümüz tedbirleri, İktisat Kongresi'ne sunduğumuz tasarıda madde madde anlatmıştık. Şüphesiz bunlar inceleme ve araştırma sonucu akla gelenlerdir. İşin içine girince yeni ortaya çıkan durumlar karşısında belirli bazı prensiplere bağlı kalarak çözümler bulmak yöneticilerin yeteneğine kalır.

Ülkemize ait olan bu inceleme kısmını, ayrıca bir makalede genişletilmek vaadiyle özetleyelim :

Türkiye'de sınıflar ve bir sınıf mücadelesi yok değildir. Yalnız kapitalist burjuva sınıfı pek küçük ve zayıf bir azınlık, işçi ve köylü sınıfı ise büyük bir çoğunluk teşkil ettiği için sınıf mücadelesi, yabancı kapitalist ve bunların uyduları durumunda kalan yerli eşraf ve servet sahibi arasında olur ve çoğu halde bir ulusal mücadele şeklini alır. Şimdiye değin ferdî hanedan hükümetleri bu mücadelede daima kapitalistlerin —yani ulus düşmanlarının— tarafına geçmişti. Bu sayede saray ve konak harcamaları için gereken kaynağı temin ediyordu.

Bundan sonra iktidar gücünü ulusal egemenlikten alan halk hükümeti emeğin —yani ulusun— tarafına geçmeli ve bir iş ve işçi hükümeti olmalıdır.

Devlet adamları arasında, İktisat ve Sağlık Sosyal Yardım Bakanları gibi marksist bir düşünceyle hareket etmeye eğilimli görünen kişilerin bulunması, hükümetimizin bu yola girmekte gecikmeyeceğini düşündürmektedir.

Biz istiyoruz ki bu politika daha çok bir açıklık kazansın, ve işçi ve köylü sınıflarıyle çalışan kitlelerin çıkarlarını hareketlerine esas sayanlarla hükümet kuruluşları ve makamları arasında daha samimi ve karşılıklı bir güven duygusu doğsun.

Halihazırdaki devrimimizi gereği gibi hazmetmek ancak bu sayede mümkün olur. Sanayimizi de bu süre içinde geliştirebilirsek o zaman sosyalizm yolunda yeni adımlar atmak gereği doğacaktır.

(AYDINLIK, Sayı 16, Haziran 923)

İŞÇİLERİMİZDE UYANIKLIK

Şimdiye kadar görülmemiş bir düzenlilikle, ne yaptığını bilerek, işçilerimiz patronlara, kumpanyalara yasal haklarını tanıtmak için son haftalar içinde yer yer harekete geçmişlerdir. Sanki ülkemiz üzerinden bir grev dalgası geçmiştir denebilir. Çünkü her nerede işçi, hayatının sefaletlerini ve acılarını biraz azaltacak istekler öne sürmüşse daima aşağılanmakla karşılaşmış, açlık tehdidine rağmen, kollarını bağlamaktan ibaret olan biricik savunma silâhını kullanmak zorunda kalmıştır.

Bir iki örnek dışında, gösterdiği azim ve dayanışma sayesinde işçi, kısmen olsun maksadını elde etmiştir. Biz başarılı başarısız bütün grevcileri tebrik ederiz. Çünkü başarısızlıkla işine dönen işçi de görevini yapmıştır. Girişimin kötü sonuçlanması ya gereksiz müdahalelerden ya da örgütlerin başında bulunanların beceriksizliğindendir. Siz, yürütme kurullarınızdan aldığınız talimata göre hareket ettiniz, cihadınız mübarek olsun işçi arkadaşlar!

***

Yapılan grevler Karadeniz, İstanbul ve İzmir olmak üzere üç bölgeye ayrılabilir. Ne yazık ki bunların en kötü yönetilenleri İstanbul'dakilerdir. Karadeniz'de Zonguldak maden işçisi daha çok sağlık koşullarının düzeltilmesi ve iş kazası güvenliği gibi meselelerin (halli için) (*) grev ilân etmiş ve maden sahiplerine haklarını (tanıtmak mümkün) olmuştur. Mücadele hakkında yeter derecede bilgiye (sahip) değiliz. Yalnız aldığımız haber grevden önceki duruma (naza) ran iş şartlarında büyük bir düzelme olduğunu göstermektedir.

İzmir grevlerinde ders alınacak noktalar vardır. İncir işçisi grevinde Türkiye'de ilk kez kadın ve erkek işçilerin sıkı bir dayanışma ile, el ele vererek, ortak çıkarlarını, kendilerini ezen kapitalistlere karşı savundukları görülüyor. İncir işçisinin çoğunluğu kadındır. Ve bunlar erkeklere oranla üçte bir veya en çok ikide bir

(*) Parantez içindeki kısımlar Aydınlık'ın kaynak olarak kullandığımız kolleksiyonunda yırtılmış idi. O kısımlarda olması gerektiğini sandığımız kelime ve harfleri cümlenin gidişine göre, parantez içine alarak biz koyduk. A.Ç.

derecesinde ücret alırlar. İş saati süresi gayet uzundur. Grev kadınların günlüklerini artırmak ve iş saati süresini azaltmak için yapılmış ve kadın işçilerin hakları için erkekler de seve seve greve katılmış ve başarı da elde edilmiştir. Ülkenin her yerinde bundan böyle incir işçisinin yaptığı gibi kadın işçiler de erkeklerle birlikte mücadeleye katılmalıdır. Kesin başarının şartı budur.

Aydın demiryolu grevi diğer bir bakımdan önemlidir. Bir İngiliz kapitalist kumpanyasına karşı vukubulan bu hareketin başarısı için her şey yapılmıştı. Ve bu fırsatla durgunluk içinde bulunan «Amele ve Müstahdemîn Cemiyeti» canlandırılmış, bini aşkın üye kaydolmuş, İzmir Kasaba Şimendiferi Amelesi Cemiyeti maddî yardımda bulunmuş ve gerektiğinde de bir dayanışma grevi yapmak için hazırlık yapmış, ve işçinin dayanışması ve morali sonuna kadar yüksek bir seviyede tutulmuştur. Fakat ne yazık ki Halk Hükümeti'nin meyve tüccarlarının malları nakledilmediği bahanesiyle —buna başka bir çare arayacak yerde— İngiliz kumpanyası lehine şiddetli müdahalesi ve uğursuz Grev Kanunu'nu uygulaması Aydın demiryolu işçisinin bilinçli hareketini bozguna uğratmıştır. Hükümetin işçiye karşı düşmanca tavır aldığı, Çalışma Kanunu'nun Meclis'ten geri alınmasıyle (ortaya çıkmış) tır. Bir iki bakanın yanlış kararları hükümetin işçi aleyhinde bir sınıf hükümeti şeklinde anlaşılmasına meydan verebilir. Gönül ister ki yetkili makamlar bunun böyle olmadığını ilân edip eylemleriyle göstersinler.

İstanbul grevlerine gelince bunlar da, Bomenti grevi Amele Birliği'nin başında bulunan ve kendilerine işçi önderi süsü veren, gerçekte işçi nezdinde kapitalistlerin tellâlları gibi hareket eden bazı kimseler tarafın-

dan yönetilmiş olmakla, işçiye hiç bir yarar sağlamaksızın, gereksiz bir gösteriş gibi son bulmuştur. Birlik'le fabrika müdürü arasında kararlaştırılan maddeler yakından bakılacak olursa işçilerin aleyhinedir. Örnekse hastalık yevmiyeleri meselesini ele alalım. Önceleri zaten fabrika hasta olanlara birkaç yevmiye ödüyordu. (Birlik ile fabrika müdürü arasında) kararlaştırılan şekilde, hasta işçiye ilk üç gün yevm (iye verilmeyecek) hastalık daha fazla devam ederse yarım yevmiye verilmesi (kabul) olunuyor. Halbuki çoğunlukla adî hastalıklar iki (üç) gün devam eder. Güçten düşen biçare işçi ayda bir iki gün çalışamadı mı, önce aldığı gündeliklerden şimdi yoksun bırakılmaktadır. Haliç meselesi isteği de bir sonuç alınmadan terk edilmiştir.

Mürettip arkadaşlarımızın hareketine de herkes grev diyor. Fakat Haber gazetesinde tam olarak açıklandığı gibi bu grev değil, lokavttır. Yani kapitalistler mürettiplere karşı idarehanelerinin kapılarını kapamışlardır. Grev veya lokavt, çıkarlarını ve onurlarını korumak için mürettiplerin giriştiği mücadele iyi başlamıştır ve iyi yönetilmiştir. Yalnız eylemde yeter derecede sebat ve metanet gösterilmediği kanısındayız. Gerçi saat meselesine karşılık bazı maddî faydalar elde edilerek grev bir uzlaşma ile —yani bir yarım başarı ile— sonuçlanmışsa da biraz daha direnme hiç kuşkusuz tam bir başarıyı sağlayacaktı. Kendilerine yapılan komünistlik isnadından sıyrılmak endisesi grevin zafere kadar sürdürülmesini engellemiştir. Öyle sanıyoruz ki bir işçinin hakkını savunmasına, ne ad verilirse verilsin, ezilen, sömürülen bir sınıfa mensup olduklarını anlayan herkes bundan ürkmeverek maddî olanakların elverdiği sürece mücadelesine devam etmek zorundadır. Son zamanlarda ülkemizde bazı hakların elde edilmesine veya ulusal kur-

tuluşumuza ait herhangi bir toplumsal harekete bir heyûlâ gibi komünistlik etiketi yapıştırmak âdet oldu. Cidden bu yolun yolcuları bulunsun bulunmasın bu inanışı kabul etmek bir cinayet midir? Bunu anlayamıyoruz. Bizim bildiğimize göre yasalar, komünistlik de dahil olmak üzere istedikleri toplumsal ve siyasî düşünceye serbestçe taraftar olma hakkını kayıtsız ve şartsız her yurttasa bağışlamıştır. Buna dayanarak bazı gazetelerin büyük bir devlet adamına istinaden yayınladıkları bu hakkı inkâr eden kanuna aykırı beyanatın asılsız olduğuna hükmediyoruz.

* * *

Bu grevler dolayısıyle arkadaşlarımıza başarıdan gurura, başarısızlıktan da üzüntüye kapılmamalarını salık veririz. İşçi azminin büyüklüğü karşısında, her türlü vasıtaya başvurduktan sonra kuvvetle, hile ve dalavera ile mücadeleyi başaramayacağını anlayan kapitalist, bazı iyilikler yaptığı zamanlarda bile, ilk fırsatta işçileri daha beter ezmekten uzak durmaz. Onun doymak bilmez hırsı işçinin ekmeğinden her gün biraz daha eksiltmeyi emreder. Grevde başarılı olan işçiler örgütlerine her zamankinden daha sıkı sarılmalı, güven vermeyen liderleri ayıklamalı, (elde) ettiklerini korumaya çalışmalıdır. Teşebbüsleri yarım kalan işçi (arkadaşlarımız) için de üzülmeye yer yoktur. Aksine yenilginin sebeplerini (ortadan kaldırm) alı, daha hazırlıklı olarak ilk fırsatta yeniden (sonuç almak ü) zere hazırlanmalıdır. Sonuçsuz grevler, (işçiler bakımından d) a bir eğitim ve deneme yerine geçer; ilerisi iç (in daha tecrübeli), daha azimli olmayı öğretirler.

Bu umu (mî uyanık) lıktan yararlanarak bu uyanıklığı sürdürmek üzere İşçi Birlikleri Federasyonu (Amele Birlikleri Heyet-i Müttehidesi)'nun faaliyete girişmesi için tam vakittir. Bu örgüt kurucularını bu başarılı akımın önüne geçmeye çağırırız.

Hamiş : Şark Şimendifer işçilerinin son dakikalarda çok haklı isteklerle harekete geçtiklerini ve Haliç işçilerinin isteklerinin reddedildiğini öğrendik. Başarıları hakkında en samimî dileklerimizi belirtirken yukardaki sonuç ve örneklerden ders almalarını özellikle tavsiye ederiz.

(AYDINLIK, Sayı 18, Ekim 923)

DEVRİM ESASLARININ DEĞİŞTİRİLMESİ

Ulus bireylerini egemen kılan Halkçı Devrim'in ortaya koyduğu esaslar büyük bir tehlikeyle yüz yüzedir. Bu devrim ulusal bağımsızlık için dökülen kanlarla ödenmişti; hattâ devrimci bir ruh taşıyan Birinci Büyük Millet Meclisi Hıyanet-i Vataniye Kanunu ile yeni Türkiye devletinin temelini teşkil eden esaslar aleyhinde sözle mücadeleyi bile yasak etmeyi gerekli görmüştü. Elde edilen hakların savunulmasında işin bu denli sıkı tutulması, bize bugünkü devlet biçiminin geleceği hakkında gönül rahatlığı veriyordu. Bu yönden hiç bir endişe duymadığımız içindir ki bundan önceki yazılarımızda daha çok devrimimizin derinleştirilmesi konusunu ve ekonomik gelişme evrelerinde yapılacak olumlu işleri söz konusu etmiştik. Halbuki gün geçtikçe ortaya çıkan top-

lumsal olaylar ve Halk Fırkası (Halk Partisi) nin kararları ve niyetleri hakkında dönen söylenti, çalışan halkımızın bütün varlığıyle bağlı bulunduğu Anayasa'ya hiç umulmadık bir yönden bir darbe indirilmek üzere bulunulduğunu sezdirmektedir. Bu pek tehlikeli teşebbüsü, kamuoyunun büyük bir heyecan ve hoşnutsuzlukla izlemesinden daha doğal bir şey olamaz.

Lozan Konferansı'nda eşit haklarla İtilâf devletleriyle barış antlaşmasını imzalamayı başarmak, uluslararası ilişkiler açısından şimdiki hükümet şeklinin hiç bir sakıncası olmadığını ortaya koymuştur. İçişlerimiz bakımından ise bugüne değin yapılan tecrübe, Büyük Millet Meclisi Hükümetinin, ulusal ihtiyaçlara ne denli uygun geldiğini, açıkça göstermiştir. Bu koşullar altında Anayasa'da değişiklik meselesi hiç bir öncelik göstermemektedir. Bu bir soy olumsuz bir çabadır. Daha önce yapılması gereken, ekonomik gelişmemiz için iyi sonuçlar verebilecek bunca olumlu işler dururken Millet Meclisi çalışmalarının bu teşkilât konusu çevresinde dönüp dolaşması büyük kayıptır. Biz simdilik teorik bir tartışmaya girişilmesini gayet tehlikeli ve zamansız buluyoruz.

Ne yazık ki bugün bu konu açılmıştır. Yaptıklarımızdan pişman olmuşçasına gerileme yönünde bulunduğumuzdan, her gerçek devrimcinin bu geri dönüşe engel olmaya çalışması görevidir. Öyle anlaşılıyor ki yeni Millet Meclisi, İlk Millet Meclisi'ni harekete getiren devrimci ruhtan yoksundur. Emperyalizm ve hanedandan kurtuluşumuzu temin eden doğurgan hamlelerin ve atılımcı yürütmenin tek etkeni bu ruh idi. Ana hatları saptanmış ve başlanmış olan bu büyük toplumsal değişme işini duraksamaksızın ve hatasız olarak başarmak için,

girdiğimiz yolun en doğru yol olduğu hakkında milletvekillerinde sarsılmaz bir inanç bulunması gerekir. Oysa ne görüyoruz.

Büyük bir değer verdiğimiz siyasal devrimimize vücut veren ileri düşünceli devlet adamlarından birçoğu elan işbaşında olduğu halde, bütün ulusun yardım ve onayıyle dün yaptığımızı, daha henüz uygulama alanına geçmeden bir yanlışlık olmuş gibi, bugün bozmaktan söz ediliyor. Ve hayretimizi çeken yön bu günahı, bu sorumluluğu, elde ettiğimiz egemenlik haklarını Anayasa çerçevesinde kullanmak üzere ulusça seçilen vekiller üzerlerine alıyor. Doğrusu biz bu söylentileri pek inanmayarak kaydediyoruz. Birkaç mebusun karşı devrimci bir düşünceyle hareket etmesine ihtimal verilebilir. Çünkü aslında ulusun içinde de bu eğilimi besleyen küçük bir azınlık vardır. Halkı devlet mekanizmasından uzaklaştıracak tarzda hükümet şeklinin değiştirilmesini, Büyük Millet Meclisinde büyük çoğunluğun kabul etmeyeceğine eminiz. Aksi halde halkın açık olan haklarını koruma konusunda gösterdiği arzulara karşı sadakatsizlik olacaktır.

Gazete haberlerinden ve tartışmalarından anlaşıldığına göre, Türkiye'yi hanedansız birer hükümdarlıktan başka bir şey olmayan Avrupa ve Amerika'daki cumhuriyetlere benzetmek söz konusu ediliyor. Bu cumhuriyetler bilindiği gibi burjuva hükümetine en elverişli sınıf hükümetinden başka bir şey değildir. Bizde ise, devlet adamlarımız devrimin başından beri, sınıf farklarının pek derin olmadığını ve bu farkların sınıf mücadelelerine yer verecek dereceleri bulmasına engel olacaklarını ilân ettiler. Gerçekten Millet Meclisi Hükümetinin şimdiki biçimi —özel teşebbüs devam ettiği ve geliştiği sürece sınıfların teşekkülü ve mücadelesi zorunlu olmak-

la beraber— bu amaç için en iyi bir şekildi. Halkımızda biraz daha uyanıklık olsa ve tam bir serbestlik içinde, mebusları doğrudan doğruya seçmenler seçse —ve bunlar elbette olacaktır— iki yılda bir değiştirilen bir millet meclisinde yasama ve yürütme bütün kuvvetlerin toplanması ve bu görevi meclis adına her yıl değiştirilen başkanın yerine getirmesi âdeta, halkçılık itibariyle bugünkü şartlara göre, ülküsel bir hükümet esaslarıdır. Karşı devrime yaslanmaksızın ve bir zümre çıkarına pek hayatî haklardan bazıları milletten gaspedilmeksizin, bu esaslardan küçük bir sapmayı bile mümkün görmüyoruz. Hem Millet Meclisi bile böyle bir girişimde bulunmak hakkına sahip değildir. Ve biz inanıyoruz ki devletin en yüksek yerinde bulunan ve devrimimizin kahramanı olan kişi böyle bir sapmaya bizzat engel olacak ve sahip olduğu büyük nüfuz ve yetkileri, devrimi almış olduğu yönde derinleştirmek ve pekiştirmek uğrunda kullanacaktır. Anayasa incelenecek olursa; buraya ancak, halkın haklarını genişletmek maksadıyle değişiklik gerektiğinde, yeniden bu konu çevresinde seçim yapıldıktan sonra yasanın değiştirilebileceğine dair bir madde eklenilmesiyle yetinilmelidir. Bizce ayrıca bir cumhurbaşkanlığı icat olunmak şartıyle devlete Türkiye Halk Cumhuriyeti adının verilmesinde bir sakınca yoktur. Fakat ne yolla seçilirse seçilsin, ne denli sayılı yetkilere sahip olursa olsun, Meclis Başkanından ayrı bir devlet başkanlığı teşkili, yürütme gücünün Meclisten alınarak Avrupa kabineleri tarzında bir bakanlar kuruluna verilmesi, ulusun elde ettiği ve cidden kullanmak azminde bulunduğu egemenlikle alay etmek demektir. Halk devletinin temelini bozmaya eş olan bu değişiklik önerileri çevresinde propaganda ve yayımda bulunan, Mil-

let Meclisi'nden başka bir kurul olsa, ihtimal Hiyaneti Vataniye Kanunu'nun hükümlerini uygulamak söz konusu olacaktı.

***

Bu yeni projeleri gelecekteki gelişmemiz için çok korkunç bulduğumuzdan, işin bazı bireysel girişimlerden ibaret olduğunu sanmak istiyorduk. Fakat son zamanlardaki bazı olaylar bu sanımızda yanıldığımızı göstermektedir. İktisat Bakanının çalışan sınıfların çıkarlarını gözeterek izlediği halkçı politikadan dolayı bakanlıktan uzaklaştırılması, aynı bakanlıktaki bazı kimselerin ileri düşüncelerinden dolayı görevlerine son verilmesi, Başbakanın bir Avrupa gazetesine, geniş halk kitlelerini endişelendirecek beyanatta bulunması, İş Kanunu'nun Meclisten geri alınması, Halk Fırkası görüşmeleri hakkında basında yayınlanan açık haberler devrimin ileri karakollarından düzenli bir biçimde geri çekilmeye başlanıldığını belirten açık delillerdir. Ve bunlar bize beklenilen verimli ekonomik çabaların yarım bırakılıp yerini siyasî çekişmelerin alacağı korkusunu veriyor.

Kesin kurtuluşumuzu ekonomik gelişmemizden bekliyorduk. Bu ise halkın çalışmasıyle mümkündür. Çalışan halk gayet yasal olarak, haklarını, kendisinin meydana getirdiği servete sahiplik edenlere karşı, elinden geldiği tarzda savunmak zorundadır. İktidar kuvveti ve çalışan halkın güveniyle işbaşına gelen hükümet, onların bu yasal mücadelesine engel olacağını ilân ederse, ülkede doğal olmayan bir durum yaratılmış olur. Emekçiler, haklarının korunduğu ve kısmen olsun öz çıkar-

ları için çalışıldığı kanısına varırsa üzerine aldığı işi daha büyük bir hevesle ve neşeyle yapar. Aksine onda genel kuruluşların da hasımlarının tarafına geçtiği sanısı uyandırılacak olursa, kendisini sömürenlere karşı beslediği kini, özgürce gelişmesine engel olanların cümlesine karşı da duymasının da nedenleri hazırlanmış olur. Ve bu durumda bir tutsaktan farklı olmadığını anlayan işçi veya köylü, donuk bir araç gibi yaptığı işle ilgilenmeksizin çalışır. Doğal olarak bu da ulusal gelişmede iyi bir sonuç doğurmaz.

Avrupa'da durum böyledir. Fakat bir işçi ulusunun yerleşik bulunduğu ülkemizde, bu ulusun bağrından doğan hükümetin iş hakkının savunucusu olarak hareket etmesi ve bunu gören halkın, ekonomik kurtuluşumuzu sağlamak güveniyle can-ü gönülden, elbirliğiyle çalışması bekleniyordu. Böyle bir eğilimi kuvvetlendirmek, yoksa uyandırmak göreviyle yükümlü olan bir makamın sözünü ettiğimiz beyanatı yapması en hafif bir deyimle tedbirsiz bir harekettir. Bu olayda bizim değerlendirdiğimiz gibi bir anlam olmadığını ve Avrupa burjuvazisini taklit gayretiyle hareket edilmediğini gösterecek sözler ve uygulama ile, önümüzdeki hafta ilgililerin tatmin edilmesini temenni ederiz. Ve umuyoruz ki değişiklik meselesinin Meclis'te yakında yapılacak görüşmeleri, endişelerimizin yersizliğini gösterecektir.

(AYDINLIK, Sayı 18, Ekim 1923)

RUS DEVRİMİ VE NEDENLERİ

BÜYÜK SAVAŞTAN ÖNCE

Bugün Rus Sovyet Cumhuriyeti yedinci yaşma basıyor. Bundan tam altı yıl önce Komünist Partisi (Bolşevik), devrim prensiplerine hıyanet eden yalancı sosyalistlerin yönettiği geçici hükümeti devirmeyi başarmıştı. Bu bir hükümet değişikliği değil; asker, işçi ve köylü kitlelerinin baskısıyle yapılmış bir ulusal kurtuluş hareketiydi. Bolşevikler bu hareketin zekî ve yetenekli öncüleri olmuşlardı.

Daha başından Rus Devrimi, bir işçi ve köylü devrimi karakteri arzeder. Fakat garibi, Rusya'da uzun süre mutlâkiyete yakın bir derebeylik yönetimi altında, hatırı sayılır bir kapital birikiminin ve bunun iki ögesi olan burjuvazi ve proletarya sınıflarının gelişebilmiş olmasıdır. Denilebilir ki derebeylik usulleri, tarihsel ve ekonomik son bulmalarını gerektiren koşulların doğmasından sonra da bir süre geçerlikte kalmışlardır. Son devrimden on iki yıl önce, yoksul halk kitlelerinin ve sosyalist partilerin yardımıyle, Rus burjuvazisi bir devrim yapmaya girişmişse de yeter derecede azim ve sebat gösteremeden, kanlı Çar'ın vaadlerine aldanmış ve bir Duma (Mebuslar Meclisi) vaadiyle yetinmişti. Bu 1905 devrimi hatırlardadır. Ve o zamanki galeyanı bastırmak için Kanlı Çar'ın kabul etmek zorunda kaldığı meşrutî yönetimi, daha sonra izlediği intikam siyasetiyle, nasıl giderek ayaklar altında çiğnediğini herkes bilir.

O zaman burjuvazi kendi sınıf çıkarlarını korumaya elverişli bazı haklar elde etmiş; soylular sınıfının keyfî ve aşağılayıcı muamelelerinden kurtulmuştu. Öbür yandan, aşağıdan gelen diğer bir tehlike kendilerini bek-

lediği için, bir gün önce isyan bayrağı kaldıran burjuvazi, bu şeklen meşrutî çarlık yönetiminin en sadık kulları arasına girmişti.

Bu arada —iki devrim arasında geçen on iki yıl içinde— iktisadî girişimlerinde yeter bir özgürlüğe sahip olan burjuva sınıfı, büyük merkezler çevresinde bir büyük sanayi ve ticaret hayatı vücuda getirmişti. Bu modern üretim ve değişim kuruluşlarına can veren işçilerin sayısı, büyük bir toplama ulaşmakla birlikte, bütün Rusya nüfusuna oranla hiç denecek kadar az idi. Bununla birlikte iki milyonu bulan proletarya sınıfı 160 milyon ahali içinde kaybolmuş değildi. Kendi kendilerine büyük bir kitle teşkil eden işçiler, ülkenin en can alıcı noktalarında, büyük şehirler çevresinde, büyük sanayi merkezlerinde toplu bir halde bulunuyorlardı. Nüfusun büyük çoğunluğunu teşkil eden müjikler (yoksul Rus köylüleri) ise, birbiriyle ilişki kuramayacak bir durumda, ulaşım araçlarından yoksun, uzak köylerde dağınık bir halde idiler. Doğal olarak ülkenin siyasetinde, müjiklerden çok, ön safta ve gelişmiş halde bulunan burjuvazinin ve işçi sınıfının etkisi oluyordu.

Rusya'da Çarlık yönetiminin baskısına ve çeşit (li) zorluklarına rağmen, bütün sınıfları temsil eden siyasî partiler teşekkül edebilmişti. Ve bunlar kendi alanlarında eyleme geçerek olayların akışında bir etken görevi görüyorlardı. Hanedan ve soyluları temsil eden gerici partilerden başka, bunların baskısından hoşlanmayan küçük derebeylere ve zengin köylülere dayanan Oktobristler; kapitalist burjuvazi adına hareket eden Kadetler (Meşrutiyetçi demokratlar) özellikle fakir köylü kitlelerini kendilerine çekmiş olan sosyalist Revulüsyoner'ler (ihtilâlci sosyalistler); harfi harfine Karl Marx'ın teori-

sine uymak bahanesiyle, henüz ülkede derebeyliğin geçerlikte olduğunu öne sürerek önce bir burjuva devrimi yapılmasının gereğini öne süren ve burjuvalarla işbirliğine taraftar olan Menşevik sosyalistler, ve işçinin çoğunluğu ile birlikte hemen köklü bir devrim yapmak azminde olan Bolşevikler; türlü görüş açılarını mükemmel siyasî kuruluşlar çevresinde toplamayı başarmışlardı.

Devrimci partilere mensupların en atılganları inançlarını yayma eylemlerinden dolayı zaman zaman ya Sibirya'ya sürülüyor; ya da yabancı ülkelere sığınmak zorunda bırakılıyordu. Bu baskının tepkisiyle devrimci akımlar genişliyor ve güçleniyordu. Çünkü her türlü baskı, korkutma ve tedhişe maruz kalan bu güçlü kişiler gittikleri yerlerde boş durmuyorlar, gizli yollardan ülkelerindeki taraftarlarıyle bağlarını sürdürüyorlar ve onlara propaganda edebiyatı yetiştirmekte başarılı oluyorlardı. Bu yüzden haklarındaki sevgi ve sözlerinin etkisi artıyordu.

Ülkücü muhaliflerin bu durumlarının aksine bazı burjuva ve işçi partileri Çar'lık yönetimiyle hoş geçinme yolunu tutmuştu. Bunlar yasalar dahilinde hükümete muhalefet etmekle yetinirler; Rusya'nın uluslararası ilişkilerinde zaafa uğramaması için, hükümetin dış siyasetine özellikle Fransa ve İngiltere ile olan anlaşmalarına ve dostluk ilişkilerine yardımcı olurlardı. Savaş ilân edileceği sıralarda Avrupa'da, bütün Rusların, Çar'ın arkasında seve seve yürüyecekleri, Rusya'da işçi ve köylü de dahil olmak üzere, bütün sınıfların Almanya'ya karşı savaş ilân edilmesinden yana oldukları sanısı, bu burjuva ve sosyalist partilerinin, Sazanof ve Stur-

merlerle ve (.....?) aym düşüncede olmalarından ileri geliyordu.

Gerçekte halkın düşünceleri büsbütün başka idi. İşçi ve köylünün ne Almanya'ya bir kini ne Balkanlar'a ait istilâ tasarıları vardı, ne de İstanbul Boğazı'nda Çar hâkimiyetini kurmak için bir arzu besliyordu. Bu çevrelerde hüküm süren duygular, yoksul kitleleri açlık ve sefalet içinde yaşatan hanedana, derebeylere ve türedi büyük kapitalistlere karşı duyulan kin ve intikam duygularından ibaretti. Halkın muhtaç olduğu şey de arazinin taksimi ve büyük üretim müesseselerinin ilgili işçinin kontrolu altına verilmesi idi. Bu amaçlar için içte ve dışta çalışan sayısız örgütler olduğu gibi, yasal biçimde kurulmuş güçlü sendikalar ve devrimci kooperatif örgütleri vardı.

BÜYÜK SAVAŞ DÖNEMİ

Büyük Savaş (Birinci Dünya Savaşı) bu koşullar altında ortaya çıkmıştı. Rusya hakkında bazı siyasî çarlık çevrelerinde ve yabancı ülkelerde mevcut kanı ile asıl Rus halkının arzuları, ihtiyaçları ve ruh hali arasında bir uçurum var idi. İhtilâl koptuğu zaman bütün dünya ve özellikle Avrupa'nın korkunç bir rüya görüyormuş gibi donup kalması ve savaşın bugün gördüğümüz sonuca ulaşması bu gafletten doğmuştur. İşin iç yüzünü bilenler tanık olduğumuz olayları aşağı yukarı tahmin etmişlerdi. Bunlar arasında büyük Lenin'in adını saygıyla anmak gerçeğe karşı bir sadakat borcudur.

Rusya Büyük Savaş için çok hazırlanmıştı, fakat ülkenin nüfusuna göre seferber edeceği ordular için hazırlık çok yetersizdi. Ve aslında ihtiyaca yeter olmamak-

la birlikte bu yarım proğram bile uygulanamadan tepkiler başlamıştı. Ancak ilk kurulan ordular gereği gibi donatılabilmişti. Sonraları cephelere, sanki çıplak denilebilecek bir durumda ve eskiden kalma kullanılamayacak durumdaki silâhlarla donatılmış kıtalar gönderildi. Almanya'nın tam askerî düzene sahip ordularına karşı, bu biçare müjik sürülerini göndermek, onları muhakkak bir ölüme mahkûm etmek demekti. Ve bunu Rus genel kurmayı hayret edilecek bir soğukkanlılıkla yapıyor, çokluğun baskısıyle işi bitirmek, sayı üstünlüğüyle taktik üstünlüğü yenmek amacını güdüyordu. Fakat işçi ve köylü, kendilerinin olmayan amaçlar için bile bile harcandıklarını anlamakta gecikmediler. Seferber edilen bu milyonla insanın düzgün olarak gıdası bile temin edilememişti.

Halbuki cephe gerisinde ordulann yedirilmesi ve giydirilmesi üzerine yapılan vurgunlarla ve suistimallerle, bir yandan millet soyulmuş soğana çevriliyor; bir yandan da birçokları, mustarip beşeriyetin kin ve isyanını tahrik edecek büyük servetler yığıyordu.

Daha savaşın ikinci yılı tamam olmamıştı ki müjikler ve işçiler arasında kurulu düzenin bozukluklarına ve suistimallerine karşı sabırsızlık ve galeyan işaretleri belirmeye başlamıştı. Çar'ın kutsal kişiliğine sonuna kadar kulluk etmekte devam edeceği ve yukardan gelen emirlere aptal aptal uyacağı sanılan halk kitleleri, için için kaynıyor ve kendisini ezen, öldüren ve soyan yönetime karşı diş biliyordu.

Seferberlik sanayi merkezlerinde toplu bulunan işçiyi dağıtmamıştı, aksine artırmıştı. Zira ihtiyacın pek altında olan silâh ve mühimmat üretimini artırmak endişesiyle çırpınan Çarlık bütün fabrikaları, orduya ge-

rekli olan savaş araç ve vasıtalarını imâl için, öncekinden daha büyük bir faaliyet göstermeye mecbur etmişti. Bir yandan da, savaştan önce dağınık durumda yaşayan köylü gençliği az zamanda ordularda toplanıp birikmiş ve kendisini anlamaya ve sefaletini duymaya imkân bulmuştu. Tanrı vergisi sandığı türlü türlü ıstırap ve yoksulukların nedenini öğrenmek için, ordu okul yerine geçiyordu. Şehirlerin ve kasabaların açıkgöz çocuklarıyle süreli temas sonucu, yavaş düşünen müjiklerin de gözleri açılıyordu.

Milyonlarla insanın bu koşullar altında sınırlı alanlarda bir arada bulunması, hoşnutsuzlukların yayılmasına pek elverişli bir durum doğurmuştu. Ardardına hazırlıksız saldırı hareketleri ve bunları doğal olarak izleyen büyük yenilgiler bu perişan sürülerde ıstırap ve acıyı beşerî tahammülün üstüne çıkarmıştı. Felâketlerinin aşırı dereceyi bulması sonucu, bu adamlarda miskince tevekkül yerine, kendi kendine güvenme duygusu uyanmaya başlıyordu. Birkaç kişinin keyfine ve çıkarına kurban olduklarını anlıyorlar ve isterlerse başlarına ve sırtlarına binmiş olanları devirebileceklerini sezinliyorlardı. Bu eğilimleri örgüt altına almak isteyen unsurlar da gerek asker gerek sivil ahali arasında bulunmaktaydı.

İLK İSYAN

Sonunda yokluk, açlık, baskı ve perişanlık o dereceyi buldu ki savaşın ilânından iki buçuk yıl sonra ortaya çıkan galeyanı bastırmaya Çarlık yönetiminin gücü yetmez oldu. Ne savaş dolayısıyle var olan sıkı yönetim, ne tehdit, ne şiddet para etti. Bir gün, kan ağlayan işçi ve asker ıstırabını yüksek sesle haykırmak ve öfkesini, kızgınlığını göstermek ihtiyacını yenemedi.

1917 Şubatında müthiş bir patlama: Sayısı milyonları bulan bu büyük kitlenin gür sesi, Çarlığı temelinden sarstı. Bütün Petersburg sokaklarından yükselen «ekmek ve barış!» bağrışmaları bir sabah, Rusya'nın mukadderatına hâkim olanları, altın rüyalı uykularından uyandırdı. Artık çektiği azaba dayanamayan işçi ve asker, Çar'ın kulağının dibinde bu patırtıyı koparmıştı. Ve bu iki kelime, bütün büyük bir ulusun arzusunu ve en önemli ihtiyaçlarını özetliyordu. Haklarını arayan bu biçareler üzerine güvendikleri kıtaları sevke başladılar. Fakat ayaklananlar kendilerini bastırmaya gelen askere kollarını açmışlardı. Onlar da bu haklı dâvanın savunucuları yanına katıldılar.

Beş gün süren ayaklanmadan sonra Duma Meclisi, Çar'ın tahttan azledilmesinden başka çare olmadığını anladı. Ve taçlı zalimi hapse tıkarak Prens Lovof'un başkanlığında burjuva partileri temsilcilerinden oluşan bir geçici hükûmet iktidar makamına el koydu.

Oktobrist ve Kadet partilerinin ileri gelenleri, asker ve köylüyü avutabileceklerini sanarak duruma hâkim olmaya çalıştılar. Kabinede Milyukof'lar, Kantikof'lar, Rodziyanko'lar en nüfuzlu üyelerdi. Bunlar bütün davranışlarıyle, ortaya çıkan değişikliğin bir işçi devrimi çehresini almamasına gayret ettiler. Ve burjuvazinin hakları korunmak şartıyle yeniden bir hükümdarlık kurulmasına bile razı olacaklarını gösterdiler. İlk işlerinden biri, İtilâf devletlerini tatmin etmek için —ve esasen bu kendi samimî arzularına da uygun geldiğinden İstanbul ve Boğazlar dahil olmak üzere, İtilâf'ın emperyalist savaş amaçlarına bağlılıklarını ilân etmiştir. Bu yüzden çarlığı deviren hareketin gayesinin işçi ve askerin «barış» kelimesiyle anlattığını pek çabuk unutuyorlardı.

Rusya'daki değişiklikten endişeye düşen Fransa ve İngiltere kabinelerini, kesin zafere değin savaşa devama dair olan bu teminat rahatlatmıştı. Ve bunlar tamamıyle kendi renklerinde olan bu kabineye yardım ettiler. Fakat asıl ilgililer kendileriyle alay eder gibi davranan bu kabineyi suçlayıp tehdit etmekte gecikmediler. İkinci bir değişiklik zorunluğu çıktı. Emperyalist düşünüşlü kişiler dışarda bırakılarak Kerensky'nin katılmasıyle İhtilâlci Sosyalistler, Menşevikler ve burjuva partilerinden birleşik bir merkez meydana getirildi.

İŞÇİ VE ASKER MECLİSLERİ KURULMASI

İşleri resmen döndüren Duma ile onun bağrından doğan kabineler idi. Fakat ülkeye de bu yıpranmış siyasî kurulun hâkim olduğu sanılmamalıdır. Çarlığın düşüşü ve iktidarın bazı kişilerden diğer bazı kişilere geçmesi devrimci duruma son vermiyor, bunalımı çözmüyordu. Çünkü iktidar makamını sarmış olan asalaklar gerçeğe karşı göz yumuyor, durumu anlamazlıktan geliyorlardı. İşçinin ve köylünün pek açık olan isteklerini kale bile aldıkları yoktu. Bunun için daha ilk günden, ayaklanmanın başarı ile sürmesini müteakip işçi, köylü ve askerler daimî danışma meclisleri kurmuşlar (Şura ve Sovyetler) ve bu heyetin kararıyle görüşlerini ilân etmeye koyulmuşlardı. İşçi, köylü ve asker temsilcilerinin meclisi, meşhur Taurid Sarayı'na yerleşmiş ve sarayın kapısına kırmızı bayrak asılmıştı. Bu şekilde resmî hükümetin karşısında gerçek hükümet yer alıyordu. Duma yönetim kurulu resmî hükümetti; fakat gerçek hükümet Taurid Sarayı'ndaki Sovyetlerde idi. Bütün Avrupa'da büyük bir heyecan yaratan ve halk kitleleri ta-

rafından sevinçle benimsenen ilhaksız ve tazminatsız barış teklifini bu sovyet ortaya atmıştı.

İlk zamanlar sovyetlerde İhtilâlci Sosyalistler ve Menşevikler çoğunlukta idiler. Bunun için kabinede nüfuzlu bir yerleri var idi. Fakat bu partiler sovyetlerin derinliklerinden gelen baskılara karşı koyamayarak bazan inançlarına uymayan kararlar almak zorunda kalıyorlardı. «İlhaksız ve tazminatsız barış» prensibini böylece hükümete kabul ettirmişlerdi. Hükümet bunu müttefik devletlere bildirdiği zaman Clemanceau ve Loyd George'ların büsbütün gözünden düşmüştü. Cevap olarak Ruslar'a : «İstanbul ve Boğazlardan vaz geçmek sizin bileceğiniz iştir, fakat sonuna değin savaşa devam etmek zorundasınız» denildi. Ve Kerensky İtilâf devletlerini memnun etmek için savaşa devama razı oluyordu. Bu şaşkın başbakan milletin güveninden güç alacağına müttefik devletlerin yardımına dayanmayı seçtiği için siyasetinin ağırlık merkezini dış ilişkilere kaydırdı. Dışişleri bakanlığına Clemanceau ve Loyd George gibi Fransız ve İngiliz burjuva politikacılarının tutkunu olan Teresçenko adında bir genç delikanlıyı getirdi. Bu adam çar zamanının diplomatlarıyle iş görmeye çalışıyor, İtilâf'ı memnun edecek her aşağılığı kabul ediyordu.

KERENSKY

Öte yandan iç işlerde büyük bir durgunluk hüküm sürmekte idi. Her şey yüz üstü bırakılmıştı. Yoksul köylü kitleleri için en hayatî bir konu olan toprak meselesiyle kimsenin uğraştığı yoktu. Gıda konusu eskisinden daha elverişli bir durumda değildi. Yalnız askerî faaliyete hız verilmekte idi.

Loyd George ve Clemanceau'nun baskılarına karşı koyamayarak sonunda —bütün ordunun ve ulusun arzularının aksine— Kerensky hükümeti 18 Haziran 1917'de askere taarruz emri verme gereğini duydu. Devrimin herc-ü merc içerisinde şirazesi bozulmuş her türlü savaş araçlarından yoksun ordusunu, Almanya gibi bir düşmana karşı, saldırıya sevketmek aynı zamanda büyük bir cinayet ve bir cinnet idi. Bu cinayet ve cinneti yüklenen Kerensky kendisinin ve partisinin idam hükmünü vermiş oluyordu. Nitekim beklenildiği gibi, saldırı yalnız bozguna uğramakla kalmadı bu savaşa katılan tekmil orduların yok olmasıyle sonuç buldu. Ve ülke içinde Kerensky'nin zerre kadar itibarı kalmadı.

Bu anormal durumlar karşısında işçi ve köylünün ve askerin duygularına tercüman olan tek parti Komünist (Bolşevik) Partisi'ydi. Geçici hükümetin şaşkın hareketleri, başarısızlıkları her gün biraz daha Bolşevikler'e karşı olan sevgi ve yönelmeyi artırıyordu. Bu sıralarda azınlıkta olan Komünist Partisi'nin izlediği politika, halkın ruhî eğilimlerinden ve gerçek ihtiyaçlarından esinleniyordu. Her fırsatta hükümet adamlarının maskesini aşağı indirmeleri ve resmî siyasetin iç yüzünü açığa vurmaları yüzünden. özellikle 18 Haziran dan sonra özel bir şekilde nüfuzları genişlemişti.

KORNİLOF DARBESİ VE İTİLÂF DEVLETLERİ

Kerensky hükümetinden kimse memnun değildi. Çünkü bütün işlerin yarım tetbirlerle halline çalışıyordu. Ve doğaldır ki hiç bir mesele halledilemiyordu. Bozgunla sonuçlanan taarruzdan sonra karşı devrim taraftarları da faaliyetlerini artırdılar. Ve ağustos 1917 ta-

rihinde yapılan Moskova Konferansı'nda Kornilof'un bir hükümet darbesi ile iktidarı ele alması kararlaştırılmış ve bunun bütün ayrıntıları saptanmıştı. Kornilof'un bu girişimini ülke içinde tasvip edenler sayılı kimselerdi. Fakat İtilâf devletleri arasında bu harekete büyük bir önem veriliyordu.

İtilâf devletlerinin Rus Devrimi karşısında takındıkları tavır pek garip ve garip olduğu kadar da iğrençtir. Fransa ve İngiltere savaşta bütün ümidini çarın dostluğuna ve sadakatine bağlamıştı. Rus ulusunun çardan başka türlü düşüneceği akıllarının kenarından bile geçmiyordu. Bu kanlı yaratığın halli haberi gelince resmî çevreler beyninden vurulmuşa döndü. İtilâf'çılar arası siyasetin elebaşıları o derece sersemlemişlerdi ki bu haberi üç gün gizli tutmak zorunluluğunu duydular. Bunun çaresiz bir olup bitti olduğu ortaya çıkınca devrimin olabildiğince yüzeyde kalması ve burjuva yöneticilerin iktidarda bulunması için ellerinden gelen her şeyi yaptılar. İngiltere gibi, son derece halkçı olduğunu iddia eden bir devlet, Fransa gibi sosyalizme eğimli bir cumhuriyet, Rusya'da halkçı bir yönetimin kuruluşunu bir felâket sayıyordu. Ve bu, özellikle köylüyü zorba bir hükümdarın veya diktatörün zorla mezbahalara yollamasını kendi emperyalist amaçlarının gerçekleşmesi için zorunlu bulmalarından ileri geliyordu. Bu denli adilik, bu denli hayasız çıkarcılık insanı, insanlıktan nefret ettiriyor.

İtilâf yöneticileri, Rusya'da burjuvazinin davayı kaybetmek üzere olduğunu anladıktan sonra, artık Rus sorunuyla, yalnız hükümet aleyhindeki entrikaları teşvik suretiyle ilgilenmeye başladılar. Kendilerine bu denli yaranmaya çalışan Kerensky ve Tresçenko ile sanki alay

ediyorlardı. Ciddiyetle ele aldıkları ve aleyhinde büyük propaganda yaptıkları ve bir umacı gibi korktukları bir örgüt varsa o da Sovyetler ve onun içindeki Bolşevik azınlık idi. Basın, bu işçi ve asker mebuslarından oluşan meclis hakkında, nitelenmesi güç iftiralarda bulunuyordu.

ALMANYA'DA BOLŞEVİKLER

Almanya'nın görüş açısı büsbütün başka idi. Orada her şeyden önce, İtilâf devletlerini yenmek söz konusu idi. Bütün öteki sorunlar bu mücadelenin alacağı şekle bağlıydı. Rus Devrimi Wilhelm'in ekmeğine yağ sürmüştü. En aşırı unsurların galip gelmesi Rus cephesinin büsbütün çökmesine yardım edecekti. Alman yöneticiler, komşu bir ülkede —kendi kanaatlerince— toplumun düzenine zararlı bir yönetim biçiminin kurulmasının, bizzat Almanya için de bir tehlike olacağını akıllarından bile geçirmiyorlardı. Bu tehlike o sırada uzak bir geleceğe ait bir varsayım hükmünde idi. O gün için önemli olan savaşı kazanmaktı. Bu gibi düşüncelerledir ki İkinci Wilhelm hükümeti, İtilâf ülkeleri yoluyla Rusya'ya geçme olanağı bulamayan LENİN'in mühürlü bir vagon içinde Alman topraklarından geçmesine izin vermişti. O sırada İsviçre'de çalışan ve daha sonra Devrim'in gelişmesinde büyük bir rol alan bu sosyal devrim öncüsü, ancak bu şekilde mücadele arkadaşlarına katılabildi.

Almanların, Bolşevik hareketini bu suretle kolaylaştırmalarına karşılık İtilâf Devletleri Kornilof'un karşı devrim hareketine bütün güçleriyle arka çıkıyorlardı. Kornilof maceraperest bir general ve Kerensky Rus hükümetinin resmî temsilcisi olduğu halde, Paris ve Lond-

ra kabineleri katında, general'in bildirilerine resmî Rus bildirilerinden daha büyük bir önem veriliyordu. Ve eylülün ilk günlerinde artık her dakika geçici hükümetin düşmesi bekleniyordu. Bu hükümet darbesi girişimi 12 Eylül 1917'de utanılacak bir başarısızlıkla sonuçlandı. Fakat daha birkaç gün bu başarısızlığın kesin olduğuna Batı Avrupa'da inanan olmadı. Kornilof'un iktidarı, sanıldığı gibi, bir hücum ile ele geçirememesinin nedenleri yanlış hesaplarla hareket etmesiydi. O yalnız kendisine bağlılık gösteren kıtalara ve cidden dışta eriştiği üne güveniyordu. Oysa ülke içindeki hükümet aleyhinde olan şiddetli akım, Kerensky'nin yeterince devrimci olmamasından doğmuştu. Eski kâbusu hatırlatan Kornilof gibi bir karşı devrimciye kimse kulak asmıyordu. Herkes köylü ve işçi lehine daha ciddî değişiklikler bekliyordu. Ve bütün bakışlar, gerçek devrimi temsil ettiğini evlem ile her gün biraz daha ispat eden Bolşevik Partisi'ne yönelikti.

BOLŞEVİK DEVRİMİ

Bolşeviklerin etkisiyle, İşçi ve Asker Sovyetleri her türlü karşı devrim hareketine engel olmak üzere «İhtilâl Komitesi» adında bir kurul kurulmasına karar vermişti. Bu komite, devrim aleyhindeki girişimlerin önüne geçmek için her türlü tedbiri almaya yetkiliydi ve gereğinde geçici hükümetin de Sovyetler'in haklarına saldırmasına engel olacaktı. Kornilof hareketini bozguna uğratan bu İhtilâl Komitesi'dir.

Ekim ayında Kerensky'nin kredisi büsbütün kalmadı. Bundan dolayı İhtilâlci Sosyalist ve Menşevik Partileri, kasımın yedinci günü yapılması kararlaştırılan Ge-

nel Rusya Sovyetler Kongresi'ni erteleme teşebbüsünde bulunuyordu. Çünkü kongrede Bolşeviklerin çoğunluğu alacağı belirmeye başlamıştı. Ve bu taktirde iki parti arasında büyük bir çatışma olacaktı. Bolşeviklerin sloganı «Bütün güçler Sovyetler'e» idi. Oysa geçici hükümet her şeyi kurulu Meclis'ten bekliyordu. Hükümet çok zayıf bir durumda bulunduğu için başarılı olabilecek yeni bir ihtilâlden korkuluyordu.

Hükümet kongreyi erteleme isteğini, bütün vilâyet sovyetlerinin karşı çıkmasıyle uygulamaya koyamadı. Petersburg Sovyeti seçildikten sonra tehlike bütün çıplaklığı ile kendini gösterdi. Buraya büyük bir Bolşevik çoğunluk hâkim olmuştu. Trotsky başkan seçiliyor ve bu büyük hatip verdiği bir söylevde ihtilâlin yeni bir aşamasından açıkça söz ediyordu. Herkeste 7 Kasım günü Bolşeviklerin, Genel Rusya Sovyetler Kongresi adına iktidara el koyacağı kanısı uyanmıştı. Bolşevikler de kendilerine yöneltilen bu söylentiyi inkâr etmiyorlardı. Aksine bütün hareketleriyle izledikleri amacı açığa vuruyorlardı. Tarihte böyle önceden kararlaştırılıp ilân edilmiş bir günde ihtilâl yapılması, 7 Kasım 917 olayından önce görülmemiş bir hadisedir.

Petersburg Sovyeti, İhtilâl Komitesi'ne Oritsky ve Yofa yoldaşları delege seçti. Ve Yofa bu komiteye başkan seçildi. 6 Kasımdan sonraki olayları bu komite yönetti. Bunun için ilk Sovyet hükümeti bu İhtilâl Komitesi'dir denilebilir.

Kerensky, Bolşevikler'in hücumuna karşı koymaya hazırlanıyordu. Bu konuda general Krasnof ile anlaşmıştı. 6 Kasım akşamı Kominist Partisi yönetim merkezi olan Esmolini Enstitüsü'ne giden bütün telefon telle-

ri kesiliyordu. Buna karşılık kominist telefon santrallerini işgal ettiler. Hemen bütün Petersburg kıtaları, ihtilâlciler tarafından kazanılmış oldu. Çevre kasabalardan toplayacağı birliklerle ihtilâli ezmek azmiyle Kerensky birden şehirde gözden kaybolmuştu. Diğer bütün bakanlar ise Kış Sarayı'na sığınmışlardı. Orada bulunuyorlardı. Daireler birer birer işgal olunduktan sonra sıra bu saraya gelmişti. Kadınlar bloku az bir dayanmadan sonra teslim oldu. Ve bakanlar da ihtilâlcilerin muhafazası altında hapsedildi. Vilâyetten gelen karşı devrimci askerlerin çoğu Kızıl Askerler'e hücum etmek istemiyordu. Ve birçokları onlardan tarafa geçiyordu. Sabaha karşı bu girişimin tam başarıyle yürütüldüğü ortaya çıktı. Ve Komünist Partisi bu başarıyı kaydetti. Ve bu tarzda kargaşalığın daha fazla sürdürülmesini uygun görmeyen Kamanof yoldaşın teklifi üzerine ilk komite üyeleri seçildi.

Gündüz olunca Sovyetler Kongresi olayları tasdik etti ve sulh ile arazi hakkındaki önerileri kabul etti. Sovyet Hükümeti'nin ilk işi araziyi bedelsiz olarak yoksul köylüye dağıtmak ve bütün savaşçılara bir barış konferansı yapmak teklifi oldu. Hükümet kurulmuş olmasına rağmen iş göremiyordu. Çünkü her yönden aktif sabotajlar yapılıyordu. Bakanlıklarda yalnız küçük memurlar ve mübaşirler görev başında bulunuyordu. O gün tek baş vurulacak yer geceli gündüzlü çalışan İhtilâl Komitesi idi. Komite hemen şüpheliler ve karşı devrimcilere karşı mücadele için Çerçensky yoldaşın başkanlığında bir olağanüstü komisyon kurdu. Bu komisyon ünlü Çeka'nın ilk çekirdeği oluyordu. Bu sırada Kerensky ve Krasnov, Petrograd üzerine boşa çıkan hücumlarını yapıyorlardı.

Bu yoğun faaliyetler arasında yavaş yavaş Komünterlikler teşekkül ettiğinden İhtilâl Komitesi'ne artık gerek kalmadı. Onun yerine düzenli bir ülke merkez yönetimi geçti.

Bolşeviklerin diğer şehirlerdeki başarısı, Petrograd haberlerinin etkisiyle çok çabuk gerçekleşti. Yalnız Moskova'da mücadele birkaç gün sürdü. Karşı devrimci kıtalar ve subay adayları bölükleriyle ihtilâlci birlikler arasında birkaç çarpışmadan ve bir miktar kan dökülüdükten sonra Komünistler duruma hâkim oldular.

Fakat kolay denebilecek bir şekilde iktidarı ele geçiren Bolşevikler onu kurmak ve korumak konusunda çetin mücadeleler vermek zorunda kaldılar. İç düşmanları yenilgilerini kabullenemediler. Taraftarlarının güçlü olduğu noktalara çekildiler. Yeni yönetimin çok kısa ömürlü olacağı ve çabukça gözden düşeceği inancıyle hücum için en elverişli dakikanın gelmesini beklemeye koyuldular. Birçokları da İtilâf Devletlerini Bolşeviklik aleyhine kıştırtmak için Batı Avrupa merkezlerine dağıldılar.

Fakat eski Rusya Çarlığı müttefiklerinin bu kışkırtmaya ihtiyaçları yoktu. Onların Bolşeviklere karşı duyduğu kin sınırsızdı. Almanya ile barış anlaşmasını nefret çekici bir hıyanet olarak niteliyorlar ve kapitalist toplum görüş açısından, Rusya'da uygulanmaya başlayan komünizm prensiplerinin kendi ülkelerine sıçramasından müthiş korkuyorlardı. Gerçekte Komünistler laklakiyatla vakit geçirmiyorlar, yoğun bir eylemle ülkülerine uygun bir devlet örgütü kurmaya çabalıyorlardı. İkinci Sovyetler Kongresi'nin daha ilk oturumunda araziye el koyma ve dağıtımı, sanayinin işçi kontrolü altına verilmesi ve derhal barış yapılması gibi hayatî konularda kesin kararlar alınmıştı.

Bütün uluslara yaptıkları barış teklifi diğer ülkeler tarafından iyi karşılanınca, vakit kaybetmeksizin Almanya ile ayrı olarak barış görüşmelerine giriştiler. Aç gözlü emperyalist Almanya yeni Rus hükümetinin derin zaafından azamî istifade hırsına kapıldı. Brest Litovsk Konferansı'nda general Hofman'ın kılıç şakırtılarıyle eş anlamlı ortaçağ tavrı hâlâ hatırlanır. Her ne pahasına olursa olsun —bir iş yapabilmek için— barışa muhtaç olan Bolşevikler kabul edilmeyecek şartlara boyun eğdiler. Fakat dünya kamuoyu üzerinde, inançları hakkında propaganda yapmak için konferanstan geniş çapta yararlandılar. Kasten ortaya atılan Ukranya meseleleri aleyhlerine hallolup anlaşma imzalandıktan sonra biraz soluk almaya vakit bulmadan birçok korkunç baş belâsı çıktı.

Bunların ayrıntılarına girişmeyeceğiz. Kolçak, Denikin, Yodeniç belâları, İtilâf'ın Kırım'a ve Mormanask'a, Japonlar'ın Sibirya'ya hücumları hepimizin gözleri önünde oldu. Lenin, Trotsky ve arkadaşları eşsiz bir azm ve irade ile, sarıldıkları kan ve ateş çemberi içinde, ülkülerinin büyüleyici etkisinden başka kaynakları olmaksızın, ihtilâlin meyvelerini iyi bir tarzda savunmayı başardılar. Yenildikleri sanıldığı sırada bütün düşmanlarını yendiler. Ve sonunda olumlu işlere girişme olanağını elde ettiler.

Ne yazık ki bu sırada, tarihte görülmemiş bir kıtlık ve ahlâk belâsı başlarına çöktü. Uzun süre buna karşı da mücadele ettiler. Aynı zamanda bütün dünya devrimine karşı yüklendikleri öncülük görevini de yerine getirmekten uzak durmuyorlardı. 1919'da hareketsiz ve felçli bir durumda bulunan, derin bir çöküntü sonucu kısmen burjuvaziye alet olan İkinci Enternasyonel'in

bıraktığı boşluğu doldurmak ve Marx'ın eserini ona lâyık bir tarzda sürdürmek için Üçüncü Enternasyonel adıyle Komünist Enternasyonel'in temellerini attılar. Belli başlı ulusların işçi temsilcilerini çevrelerinde toplayabilmişlerdi. Üçüncü Enternasyonel o zamanda umulmaz bir gelişme kaydetti. Bütün dünyada büyük küçük komünist partileri doğdu. Ve bunlar sosyal devrim akımlarına ciddî olarak hâkim oldular.

Yalnız, ilk Alman devrimi sırasında sanıldığı gibi, az zamanda dünya devrimi gerçekleştirilemediği için, iktisaden geri bir durumda bulunan Rusya'da, ülküye uygun bir yönetim kurmak mümkün olmadı. Hatta Bolşevik yöneticiler, bütün dünya sosyal devrim öncüleri ve bilginlerinin oylarıyle köklü bir tarzda uyguladıkları sosyalist usullerinden fedakârlık yapmak zorunda kaldılar. Dış ticareti ve büyük sanayii devlet elinde toplamakla birlikte ticarette ve ziraatte ticarî, ziraî, sınaî serbestileri geri verdiler. Yeni iktisadî siyaset diye adlandırılan bu konuda özel köşemizde ayrıntılı bilgi vardır.

Ne var ki bütün güçlüklere rağmen Rusya, sosyalist toplum yapısına doğru hızlı adımlarla ilerlemektedir. Üçüncü Enternasyonel'in dünya işçi hareketleriyle aktif bir tarzda ilgilenmesi sonucu, köhnemiş ve çağdaş ihtiyaçlara dar gelen burjuva yönetimi yerine her yanda, pek yakın bir gelecekte işçi ve köylü hükümetleri geçecektir. Almanya bu hedefe hızlı adımlarla ilerliyor. Orada bu devrim artık bir gün meselesidir.

Bütün dünya işçisi Rus devrimcilerine karşı şükran duygusu beslemektedir. Ve bu minnettarlıklarını kendi ülkelerinde devrimi başarmakla gösterecekler.

(AYDINLIK, Sayı 19. Kasım 1923 - 1339)

TOPLUMSAL DÜZENLEME KONUSU

Son günlerde, yenilikçilerimiz arasında yoğun bir çaba göze çarpmakta. Toplum örgütlerimizin çağdaş gereklere göre düzenlenmesi ve düzeltilmesi söz konusu oluyor. Aklı erenler, taraf taraf, parlak incelemelerini kamuoyunun onayına sunuyor. Herkes bütün kötülükleri ortadan kaldıracak en etkili yolu bulduğu kanısında.

Bu görünüş bize, bundan yüz yıl önceki hayalci ıslahatçılar dönemini hatırlatıyor. O zaman da derebeylik köleliğinden yeni kurtulan ve kapitalist üretimin ilk ahenksizlikleriyle karşı karşıya olan toplumu, sağlam bir temel üzerine yeniden kurmak konusu düşünürleri uğraştırıyordu. Birçokları kendi buluşları olan usullerin uygulanması sonucu her türlü kötülüklerin ve haksızlıkların önüne geçileceğine inanıyorlardı. Ekonomik etkenler altında gelişen toplumsal ilişkilerin nasıl bir tarihsel determinizme bağlı olduklarını henüz anlamadıkları için, akıl ve mantık yordamıyle toplumu yeni baştan düzenlemeye kalkışan bu ıslahatçılara «ütopist: Hayalperest» unvanı verilmişti.

İşte şimdiki yenilikçilerimizi biz bu ütopistlere benzetiyoruz. Tıpkı onlar gibi bizi kurtuluş kıyılarına eriştirmek görevini üzerine alanlar, bağlı olduğumuz ekonomik koşulları kale bile almadan, keyfî tedbirlerle toplumsal durumumuzu düzenlemeye yelteniyorlar. Ne var ki çoğu kez olduğu gibi, bu konuda da genellikle, «sonuçlar» «neden» yerine alınıyor. «Neden» sanılan belirtilerin giderilmesiyle hastalığın geçeceğine inanılıyor.

Yürütülen muhakeme şudur : İşlerimiz yolunda gitmiyor, ekonomimiz gelişmiyor ve üretimimizi çağdaş

usullerin uygulanması ile artırmayı beceremiyoruz... Bütün bunlar toplum örgütlerimizin bozukluğundan ileri geliyor! Türk ulusunu mükemmel bir toplumsal kuruluşa sahip kılalım, kusursuz bir medenî kanunla donatalım; yurttaşın bilgisini, dinî sağlamlığını artıralım. O zaman her şey kendi kendine düzelir. Ekonomik bağımsızlığımıza kavuşma olanağı doğar.

Fakat bu görünüşün ne denli kişisel ve yanlış olduğunu anlamak için küçük bir dikkat yeter. Tarihin akışını inkâr eden böyle yüzeysel görüşlerle hareket edersek, hiç kuşkusuz daha sittin sene içinde bulunduğumuz uçurumdan kurtulamayız. Ve günümüz sömürgecilerinin kamçısı altında kıvrana kıvrana ömür tüketmek zorunda kalırız.

Toplumsal konuların bilimsel yollarla incelenmeye başlandığından bu yana büyük devrimlerin tarihsel incelemesi göstermiştir ki düşüncelerimiz kadar ahlâkî, dinî, hukukî anlayışlarımız da toplumda geçerlikte olan üretim tarzı ve üretim ilişkileri ile sıkı sıkıya bağlıdır. Madde üzerindeki uğraşılarımız —yani ekonomimiz— düşüncelerimiz ve duygumuz üzerinde, farkına varılsın varılmasın, daima derin izler bırakır. Aile kurumumuz, eğitimimiz, toplum hayatımız bunların etki ve tepkisiyle evrimleşir. Yoksa herhangi bir istek, bir heves, bir hayal —uygulansa bile— kök salamaz; olayların tarihsel akışını değiştiremez. Hayatın akışı yönünde olmayan toplumsal girişimler daima bozguna uğramak zorundadır.

Kamuoyumuza önderlik edenlerin gerçeği böyle tersine göstermelerini anlamak biraz güçtür. Biz bunu çevreye karşı direnmenin güçlüğüne bağlıyoruz. Bilinçli olarak büyük bir çaba harcamaksızın insan içinde bulunduğu toplumun etkisinden kurtulamaz. Hatta bazı düşün-

celerin bazı dönemlerde belirmesi bile mümkün değildir. Biz her ne denli büyük sanayi ve büyük kapitalizm çağında yaşıyorsak da Ortaçağ koşulları içinde bulunduğumuz ve ekonomimizin kısmen feodal biçimini muhafaza ettiği açıktır. Bunu söylemekten çekinmemeliyiz. Yukardan gelen müdahaleler ve girişimlerle her tasavvurun gerçekleşebileceğine inanmak —hele tarihin akışını ihmal edenler için— bu koşullar altında âdeta bir zorunluluktur. Belirsiz ve yarım bir ıslahatçılığa saplanıp kalmamak için, mensup olduğumuz toplumun dar sınırlarından çıkarak insan toplumu ölçüsüne göre düşünmek gerekir. Yoksa ileri sürülen tasavvur ve teklifler ne denli çekici ve makbul görünürse görünsün, hiç bir zaman kendilerinden beklenilen büyülü sonuçları temin gücüne sahip olamazlar.

* * *

Bugün her kafadan bir ses çıkıyor. Herkes sihirli bir şey bulduğu sanısıyle elinde bir teklif : «İşte kurtuluşumuzun sırrı!» diye, dinleyen ve dinlemeyen halkın taktirlerini toplamaya çalışıyor.

Kimi başarının sırrını, düzenlemeye eğitimden başlamakta buluyor. Doğru bir yöntemle verilecek eğitimin mucizeli etkilerini göz önünde parlatıyor. Ülkemizde büyük bir insan kıtlığı var. Olgun insanlar yok denecek kadar az! Mükemmel okullar mükemmel insanlar yetiştirecekler ve bu kişiler az zamanda ülkeyi cennete çevirecekler...

Kimi pek safçasına dinde düzenlemeden söz ediyor. Din şimdiye değin siyasî ihtiraslara alet edilmişti. Devletten ayrılmış bir din kurumu, halk arasında, usulünce tel-

kinlerde bulunmayı ve fakirlere yardım dernekleriyle ve başka her türlü yardım kuruluşlarıyle uğraşmayı kendine iş edinecek, bu yüzden de toplumsal düzeyimiz yükselecek ve millet az zamanda kurtuluşumuzu başarmak için gereken manevî gücü kendisinde bulacak... Hepsi bu kadar! Basit, kolay ve ucuz! Bütün iş cübbe ve sarık taşıyanların himmetine kalıyor.

Kimi de her şeyi yasalardan bekliyor. Aile teşkilâtını yasalar ıslâh edecek. Bizi dünyanın en iyi ve en mutlu kişileri olmaya yasalar zorlayacak. İyi yasalar sayesinde bütün kusurlarımız ortadan kalkacak. Her şey yoluna girecek, toplum mükemmel bir makine gibi işleyecek.

Bu görüşlerin, yalnızca bizim ortaya koyduğumuz kadarıyle bile ne denli saçma oldukları ortada. Fakat yukardan gelme bu tür tetbirlerin hepsi de sonuç itibarıyle yasalara dayanmak zorunda olduğu için, yasa kavramı üzerinde biraz duracağız.

Yasalar, toplumsal ilişkilerimizin gelişmesi sırasında, bazı aşamaları, dönüm noktalarını saptayan birtakım hükümlerdir. Bu sınırı geçmemek şartıyle, toplum içinde inzibat açısından fayda ve gerekleri açıktır. Yasa aslında var olan bir durumun veya önüne durulmaz bir eğilimin yasallığını doğrular ve onaylar; yoksa toplumsal yapımızı ve onun dayandığı ekonomik tabanı, bir balmumu külçesi gibi biçimden biçime sokamaz. Örneğin bizim bugün içinde bulunduğumuz derebeyliği andırır aşağı ve geri durumumuza uygun eğilimlerimizi, gelenek ve göreneklerimizi yasa zoruyle bugünden yarına değiştirmek imkânsızdır. Yaşayış tarzımızı desteklemeye yönelik yasalar, ölü hükümler halinde kalmaya mahkûmdur. Fakat yarın, biraz sonra açıklayacağımız

gibi, ekonomik çabalara atılır, yoğun bir üretime geçersek, üretim ve değişimin (mübadelenin) gelişmesiyle orantılı olarak yaşayışımızda da değişiklik görülecektir. Halk yeni yeni gereksinmeler duyacak, eski alışkanlıklardan birçoğunu terk edecek. Ve o zaman hiç kuşkusuz, genişleyen sosyal ilişkiler mevcut yasaların sınırını aşacak. Ve bu yasaları değiştirmek zorunluluğu doğacaktır. Örneğin günün konularından olan aile hukuku yeni bir yasayla düzenlendikten sonra da Türk aile örgütünde bir değişiklik olmayacağına inanmaktayız. Anadolu'da bazı köylü yasal ya da yasa dışı gene üç dört karı alacaktır. Şehirlerde ise bugün olduğu gibi gene ancak aklını kaçırmış olanlar birden çok kadınla evlenecekse de boşanmalar önceki oranı muhafaza edecektir. Çünkü toplumsal hayat şehirlerimizde epey zamandan beri mevcut yasaları geride bırakmıştır. Ve köylerimizde hayat şartları çeyrek yüz yıl önce ne ise şimdi de aynıdır.

Ziraî ve sınaî üretimimiz, iğreti bir kapitalizmle yamalanmış bugünkü ilkel biçimini korudukça, en mükemmel yasalarla donatılmış bulunduğumuz, İngiliz ve Amerikalıları kıskandıracak bir sağlamlıkta dine sahip olduğumuz ve eğitimin yayılması konusunda umulmaz bir başarı temin ettiğimiz düşünülse bile, türlü nedenlerle ekonomik gelişmemiz durduğu taktirde, bu zorlama düzenlemenin toplumsal durumumuzda görülür bir etki bırakabileceği söylenemez.

* * *

O halde yapıyı çatısından değil temelinden yapmaya başlamalıyız. Bu biraz daha güç bir iştir. Fakat hatır-

dan çıkarmamalıyız ki büyük yapılar ancak taş taş üstüne konmak suretiyle yapılır. Boş yere bulutlar arkasında koşmak istemiyorsak son sistem aletlere sarılarak önce madde üzerinde iş görmeye, doğayı yenmeye çabalamalıyız. İlerlemenin en kestirme yolu buradan geçer. İlk ve son baş vurulacak yol budur.

Bugünkü medeniyet âlemini kapitalizmin evrimi gıpta ile baktığımız hale getirmiştir. Gözümüzün önünde duran bu örnekten ders alalım. Bizim de ilk işimiz üretimimizi çağdaş vasıtalarla artırarak büyük sermayeler biriktirmek olmalıdır. Çabalarımızın ağırlık merkezini bu ekonomik alana aktarmak zorundayız. Diğer her işte başarımız burda elde edeceğimiz olumlu sonuçlara bağlıdır.

Ekonomik bakımdan yükselmek için ne yapmalıyız? Bunun için iki yol vardır: Ya eskiden beri yapıldığı gibi özel teşebbüsün teşviki ve desteklenmesi ile yetinilir, devlet iyilik sever bir gözlemci durumunda kalır. Ve köhne ekonomi kurallarına dayanarak Avrupa ve Amerikada olduğu gibi kendi kendine kapitalizmin gelişmesi beklenir. Bu taktirde çoğunlukla cılız kuvvetlerimiz kısa zamanda rekabet mücadelesinde, gürbüz yabancı sermayeye karşı zebun olacağından, yabancı tröstler serbestçe gelir, ülkemizi bir sömürge gibi sömürür ve halkımızı bağımsızlığından eder.

Yahut verimli bir devrim yoluna girmişken köklü işlere atılmaktan korkmayız. Hızla ilerlemek ihtiyacı, yerli kapitalizmin tek tek çabalarıyle amaca ermenin imkânsızlığını bize anlatır. Üretim alanında az zamanda çok iş çıkarmanın tek yolu, ulusal çabalarımızı ortak ve belirli bir amaca doğru bizzat devletin yöneltmesi-

dir. Özel deyimiyle vakit geçirmeden bir devlet sermayedarlığı yapmaya koyulmalıyız. Çıkar yol budur.

Biz bugün sosyalist olarak yalnız bunu temenni ediyoruz. Çünkü iktisaden yükseleceksek, ancak devlet sermayedarlığı ile bu istenen sonuca varacağımıza, duruma hangi yönden bakarsak bakalım, kanaat getirmişizdir. Aksi taktirde yerimizde sayacağız ve toplumumuz gittikçe bir çöküntüye yüz tutacaktır.

Devlet sermayedarlığı, ulusun iktisadî gelişmeye ulaşması için ortaklaşa çabası demektir. Bunun için özel koşula gerek yoktur. Devletin elinde her zaman, değeri küçümsenemeyecek önemli vasıtalar bulunur. Bu vasıtalarla küçük veya büyük çapta, bayındırlık veya üretim işlerine girişilebilir. Ülke içinde piyasaya hâkim olabilmek için en önce yapılacak iş, diğer bir makalemizde de temenni ettiğimiz gibi, dış ticaretin devletleştirilmesidir. Ekonomik siyasetimize bu yönü vermek yabancı sermaye ile ilgiyi kesmeyi gerektirmez. Belirli menfaatler karşılığında, özellikle makineler ve alât ve edevat biçiminde onun ülkemize girmesi temin olunabilir.

Sabırlı bir çalışmayla ülkemizde bir büyük sanayi ve yer yer elektrik merkezleri vücuta getirmeyi başardıktan sonradır ki yeni üretim ve bölüşme usullerimizin etkisi altında hayat koşullarının değişmesi bir toplumsal devrim zorunluluğunu duyuracaktır. Yoksa bugünkü aile hakları yasası, eğitim düzenlemesi ve diğer fırsatlarla toplumsal devrimden söz etmek, bu deyimi gülünç bir tarzda kullanmaktır.

Toplumsal devrimin bir temenniden ibaret kalmaması için, bugünkü devlet adamlarının gerçeği olduğu gibi görmesi ve ayrıntılarla uğraşmaktan vaz geçip, genel

bir plana bağlı olarak ekonomimizi yükseltmeyi amaç edinmesi yeter. Siyasal devrimimizi yapmak için harcanan çaba ve cesaret bu ekonomik devrimimizi gerçekleştirebilir.

(AYDINLIK, Sayı 20, Şubat 1924)

İŞÇİ SINIFI CUMHURİYET HAKKINDA NE DÜŞÜNÜYOR

Ülkemizde işçi sınıfı, Halkçı Devrimi'yle kendisi için elverişli bir ortamın açılacağını ümit ediyordu. Bazıları bu konuda büyük hayaller bile kurmuştu. Türlü sınıfların bir arada kaynaşması ve uzlaşmasıyle gerçekleşeceğinden söz edilen «toplumsal ahenk» efsanesine inananlar çoktu.

Bu ruh durumundan yararlanılarak birçok karışık üyeli örgüt denemelerine girişildi. Bunlara önayak olanlar arasında İttihatçılığı veya millîci gruplardan birine bağlı olmakla tanınmış kişiler dikkati çekiyordu. İlgili işçiler büyük bir istekle bu yeni önderlerin arkasından gittiler. Bu girişimler içinde sınıf mücadelesi düşüncesi unutulmuş olmakla birlikte, işçinin hızlı bir tarzda belirli merkezler çevresinde toplanmasına yarayacaklarını düşünerek onlara biz de yardımcı olmuştuk.

İşçideki ümit ve güven, bundan ondört ay önceki İzmir İktisat Kongresi kargaşalığında en yüksek sınırına ulaşmıştı. Ülkenin dörtbir yanından gelen yüze yakın işçi delegeler büyük bir şevkle kongre çalışmalarına katılmış, ciddî bir araştırma ürünü olan devrimci ruhta bir rapor hazırlamıştı. Bu raporun belli başlı madde-

leri, işçi sözcülerin savunmaları sayesinde kongre genel kuruluna kabul ettirilebilmişti. Bunlar arasında : Gelir, sermaye ve miras üzerinde kademeli vergiler konması, özel tekeller yerine devlet tekellerinin kurulması, dış ticaretin devletleştirilmesi, derebeylik kalıntısı olan mütegallibe ve tefeciye ait arazi ve emlâkin alınıp fakir köylüye verîlmesi, ulaşım vasıtalarının devletleştirilmesi, büyük kuruluşların devletleştirilmesi vb.. ekonomik politikamıza, toplumsal devrimi kolaylaştıracak bir yön vermeye yönelmiş maddeler de vardı. Hele iş saaatlarının sınırlandırılması, asgarî yevmiyelerin saptanması, ücretli hafta tatili, gece işinin iki kat ücretle yaptırılması, kadın ve çocuk işçinin korunması, serbestçe sendikalar kurabilmek ve grev ilân edebilmek haklarının korunması, kaza tazminatı, yardım sandıkları, işçi emekliliği, işsizlik sigortaları vb. bizzat işçinin geçim koşullarını düzeltici maddeler alkışlarla onaylanmıştı. Bütün bu maddeleri içine alan bir iş kanunu, işçinin haklarını mahkemelerin himayesi altına verecekti.

İktisat Kongresi kararları ulus tarafından temenni edilmiş kararlardan ibaretti. Hükümet bunlardan uygun gördüklerini gerektiğinde dikkate alacaktı. Fakat çoğu kimseler görüşmelerin verdiği heyecan içinde. Bu temennilerin hemen gerçekleşeceğini sanmıştı. İşçi delegeler gittikçe artan bir faaliyet hevesiyle kuruluşlarına döndüler. Ve örgütler, işçinin kötü olan durumunu düzeltmeye patronları zorlamak amacıyle gerekli hazırlıklara hemen başladılar.

Kongreyi takip eden geçen yılki bir mayısta hükümetin gösterdiği haşin muamele, işçiyi tatlı rüyasından uyandıran bir soğuk duş etkisi gösterdi. Yapılan veya yapılması tasarlanan bazı gösteriler yüzünden, bir ki-

sım devrimci işçilerin ve işçi sınıfı dostlarının zindanlara atılması, işçinin Halkçı Hükümeti'ne karşı beslediği güven duygularını sarstı. Bundan sonra işçiyi gittikçe derin bir hayal kırıklığına düşüren bir olaylar dizisi bütün ümitleri, bütün iyimserlikleri yok etti. Kuvvetini duyurmaya başlayan işçi sınıfı çiğnenen haklarını tanıtmak için türlü alanlarda harekete geçmek gereğini duymuştu. Patronların, çok haklı işçi isteklerini kabul etmemekte inat ettikleri yerlerde grevler ilân olunması zorunluluğu doğdu. Yoksul kitlelerin bir lokma ekmek için yaptıkları bu mücadelelerde hükümetin aldığı tavır çok dikkat çekicidir. İşçilerimizin sınıflarına yabancı kişi ve partilerden medet ummak konusundaki gafletlerini gideren bu olayları, henüz gözleri açılmamış olanların uyanması için saymayı gerekli görüyoruz:

1 — Aydın Demiryolcuları grevinde hükümet, İngiliz kapitalistlerine hak vererek grevcileri çalışmaya zorladı.

2 — Rumeli Demiryolcuları grevinde hükümet, yabancı kumpanyanın entrikalarına göz yumarak, zamana bağlı vaatlerle greve son verilmesine aracılık etti.

3 — Zonguldak grevinde işçiye yardımcı olan sanayi genel müdürü işten alındı.

4 — Bir hükümet kurumu gibi yönetilen Anadolu Şimendiferleri Müdüriyet'i bugüne değin işçisine karşı haşin davranmaktan ve işçi kuruluşlarını baskı ve korkutmadan bir an geri durmadı.

5 — Serbest sendikalar lehinde bulunan, işçi haklarını koruyucu bir iş kanunu hazırlayan İktisat Bakanı Mahmut Esat Bey istifaya mecbur edildi.

6 — Hükümet el altından bizzat kurduğu Amele Birliği'nin, yarın kendisinden başka bir sınıfın elinde

güçlü bir silâh olacağını sezdi. Ve bundan ürktü. Cemiyetler Kanunu'nu dar bir zihniyetle yorumlayarak, Birlik'i büsbütün ortadan kaldırma tehtidi altında şimdilik resmî varlığından mahrum etti.

7 — Belli başlı işçi ve devrim partileri taraftarlarını korkunç sebepler uydurarak mahkemelere sevk etti. Bazı fedakâr ve azimli önderlerinin, haklarında hüküm bile olmaksızın zindanlarda çürümesine göz yumdu.

8 — Hükümetin nüfuz ve etkisi altında olmayan bütün işçi kuruluşları kanunsuz olarak engellendi ve feshedildi.

9 — En yüksek makamları işgal eden kişilerin vaatlerine rağmen, bir yıldan beri söz konusu olan İş ve Sendika kanunları bugün hâlâ Meclis'e verilmemiştir.

* * *

Cumhuriyet yönetiminden beklediklerinin tam aksi olan bu davranışlar, işçi sınıfını manen ve maddeten, işçi hareketleri tarihinde rastlanmayan feci bir duruma itti. Alın teriyle bir lokma ekmek parası kazanan ve açlıkla tokluk arasında ömür tüketen kardeslerimizin örgütleri, bugüne değin, bu denli perişan bir görünüşte olmamışlardı.

Bu koşulların doğurduğu genel üzüntünün umutsuzluğu içinde, işçilerimiz arasında, her şeye rağmen dürüst muhakeme yürütme özelliğini koruyabilmiş kimselerin bulunmasını görmek tek tesellimizdir. İşçi okurlarımızdan aldığımız mektuplar, uzak ve yakın geçmişin acı deneylerinden en uygun dersleri aldığımızı gösteriyor. Bilinçli ve anlayışlı işçi arkadaşlarımızca artık, işçi sınıfının günü gününe geçim koşullarının düzeltilmesi, genel

düzeyinin yükseltilmesi, kapitalizm soygun ve boyunduruğundan temelli kurtuluşun bizzat işçinin kendi birliğinin gücüyle gerçekleşebileceği düşüncesine ulaşılmıştır. Ancak ortak çıkarları olanların birbirine yar olabileceğini ve sınıfına yabancı olanlardan kendisine hayır gelmeyeceğini anlayanların çoğalmasıyle işçi hareketi bu kez doğru ve yeni bir akıma girmekte gecikmeyecektir.

Bize mektup gönderenlerin çoğu bizim Cumhuriyet Hükümeti hakkındaki yayınlarımızı bile eleştiriyorlar. Bu eleştirilerde, iktidar makamını ele almış olan sınıfın devrimimizi işçi ve yoksul sınıflar lehinde, köklü dönüşümlerle derinleştirebileceğini sanmanın fazla iyimserlik olduğu belirtiliyor. Bu eleştiri üstünde durulmaya değer.

Yazar arkadaşlarımızın yürüttüğü muhakeme kısaca şudur : İşçi meselesinin hallini ve toplumsal devrimin gerçekleşmesini yeni hükümet adamlarımızın iyi niyetinden beklemek, bu amaçlardan vaz geçmekle birdir. Bu bir iyi niyet meselesi değildir. Devamlı olarak onlara ulusun çıkarları için yapılması gereken şeyler gösterilmekle birkaç kişi ikna edilse bile yine maksat elde edilemez. Çünkü bugün iktidarda bulunanlar, işçininkinden ayrı ve onlarınkine zıt belirli çıkarlara sahip bir sınıfın temsilcileridir. Devrim yolunda, daima o çıkarların savunulması zorunluluğuyle kararsızlık göstermeye ve yarı yolda durmaya mahkûmdurlar. Teorik olarak kabul ettikleri prensipleri, esasları, pratiğe geçince daima feda etmek zorunda kalacaklardır. Ve daima ortada yanan, hakları ihmal edilen zavallı işçi ve köylüler olacaktır. Sonuç : İşçi için kendi işini kendi görmekten başka kurtuluş yolu yoktur.

Gerçi biz başlangıçta henüz siyasî inançları ve sınıfsal vasıfları şekillenmemiş bazı ülkücü önderlerin Kurtuluş Savaşımızı gereği gibi başardıklarını ve değeri inkâr edilemez bir siyasî devrimi başlattıklarını dikkate alarak Cumhuriyet yöneticilerine geniş bir kredi açmıştık. Silâh sesleri durduktan sonra elde ettiğimiz siyasî bağımsızlığın devamının, Avrupa ve Amerika kapitalizmine karşı ekonomik bağımsızlığımızın teminine bağlı olduğu uluslararası ilişkileri izleyen herkes için açık bir gerçekti. Bizim gibi halkı yoksul ve orta hallilerden ibaret olan bir ulusun yabancı kapitalizmin sömürü ve tahakkümünden uzak kalmasının, ancak ulusun büyük çoğunluğunu teşkil eden işçi ve köylü sınıflarından güç alan, kollektif yaşayışa dayanan ekonomik kuruluşlarla mümkün olabileceğini ileri sürüyor ve yazılarımızda bu yönde devrimimizi derinleştirmesini hükümetimizden temenni ediyorduk. Bu suretle mukadderatımıza hâkim olanlara, bizi kurtuluşa götürecek en kestirme yolu gösterdiğimiz kanısındayız. Halk Fırkası'nda toplanmış olanların sınıfsal durumlarına göre bu tarihsel zorunluluğu anlamalarına pek az ihtimal var idi. Biz özellikle uluslararası koşulların baskısı altında, bazı kökten tedbirlere baş vurma zorunluluğunun duyulacağını mümkün görmüştük. Olaylar bunun da olamayacağını gösterdi.

Bugün artık bu yolda, yüzeyde bile olsa, hiç bir girişimde bulunulmayacağı açıkça ortaya çıkmıştır. Halk Fırkası'nın toplumsal temeli bu yola girilmesine engeldir.

Bu temel nedir? Cumhuriyet hükümeti ulusun hangi tabakalarından güç alıyor?

Durum biraz dikkatle incelenecek olursa görülür ki milletvekillerinin çoğunluğu küçük burjuvazi (esnaf, za-

naatçı, küçük memur, kaza ve nahiye zenginleri vb.) ailelerine mensuptur. Birçoğu askerî okullardan yetişmedir. Bunların hepsini harekete getiren zemberek, ülkenin iktisadî gelişmesinde önemli bir etken olmak, büyük kapitalist mevkiine yükselmek hırsıdır. Bir kelimeyle bugünkü hâkim sınıf kapitalist âleminde tarihî bir rol oynamaya kendisini aday sayan Anadolu'nun aracı zenginlerinden ve onlarla işbirliğinde bulunan aydınlardan oluşmaktadır. Bu sınıf, doğaldır ki işçi hareketlerini hoş görmez.

Mütarekeden beri Halkçılara muhalefet eden İttihatçılar, Meşrutiyet'in ilânı sıralarında aynı durumda ve aynı eğilimde idiler. Bugün ise eski İttihatçılık adına hareket edenler, ülkenin felâketi ve sefaleti pahasına amaçlarına ulaşan, yüksek malî çevreler ve tüccarlar arasında ve bütün büyük işlerde söz sahibi olan kişilerdir. Bu büyük burjuva temsilcilerinin çıkarları, geçici olarak ülkeye hâkim olanların çıkarları ile şimdilik zıtmış gibi görünmektedir. İki yan da işçiyi siyasî emellerine alet etmek için kendi yanına çekmeye uğraşmaktadır. Fakat yarın işler gelişmeye başladıkça çıkarların münasip bir tarzda taksimi çareleri bulunacağından aralarındaki zıtlık kalkacak, her ikisi de birlikte işçiden yüz çevirecektir.

* * *

Siyasal akımlarımızın iç yüzü böyle olmakla birlikte, türlü aşamaları gözlerimizin önünde gelişen burjuva devriminin henüz sona ermediğini unutmamak gerekir. Ülkemizde derebeylik kalıntısı olan geleneklere, eğilimlere ve kurumlara hâlâ yer yer çok yaygın olarak rastlan-

maktadır. Bunlar ekonomik düzeyimizin hızla yükselmesine ve işçi sınıfının serbestçe örgütlenmesine engel oluyorlar. Bu alanda yolumuzun düzeltilmesi işçi sınıfı için hayatî bir önem taşır. Geçmişin tutsağı olmaktan bizi kurtarmak ve çağdaş ihtiyaçlarla uyuşmayan yönetim kurumlarını silip süpürme işini Cumhuriyet Partisi yerine getirmiş bulunuyor. Sınıfsal durumu gereği bu parti bu tür uygulamada tereddüt etmeye, ileri gitmeye zorunlu kalmadıkça kökl: tedbirler almaya yatkındır. Bu tereddütleri gidermek, Cumhuriyet Hükümetini ileri atılmaya teşvik etmek ve zorlamak bulunduğumuz dönemde işçi sınıfının ihmal edilemeyecek bir görevidir.

Örneğin son zamanlarda Millet Meclisi Hilâfeti kaldırdı, Osmanlı Hanedanı'nı ülkeden kovdu ve dini devlet işlerinden ayırdı. Bunlar devrim açısından nitelliği takdir edilemeyecek denli önemli ve olumlu tedbirlerdir. Fakat ne yazık ki ülkemizde henüz siyaset üzerinde etkili olacak güçte bir işçi ve devrimci parti olmadığı için halkçılar bu girişimlerinde yalnız karşı devrimciler ve tutucularla karşılaştılar. Kararsızlıkları gereği karşılarındakilerin hücumlarından korunmak için taviz verdiler. Bu geniş devrime «Hilâfet, millet ve Cumhuriyet mefhumunda mündemiçtir» gibi yarın karşı devrimcilerin kötüye kullanabilecekleri örtülü bir biçim verdiler. Eğer sözlerini duyurabilecek durumda bir devrimci kuruluş olsaydı, muhakkak mücadele eder, kuvvetli basar, bu uzlaşıcılığın önüne geçer; anlamı açık formüller kabul ettirirdi.

Bugün Cumhuriyet Partisi'ne muhalefet edenler, yabancı sermaye ile olan ilgi ve ilişkileri —yani sınıf çıkarlarının— yöneltmesiyle, devrimin yıktığı bütün kuruluşlara : Hilâfet ve ve saltanata ve karşı devrim prog-

rammın bütün isteklerine taraftar olmak zorunda kalmışlardır. Bu yüzden, geçmişin zulüm ve facialarına tekrar dönmeye karşı olan işçi sınıfı —yarın iki partinin birleşeceğini bilmekle birlikte— tutucuların her türlü saldırısına karşı Cumhuriyet'i savunmaya hazır olduğunu ilân etmelidir.

Buna karşılık çıkarlarını serbestçe savunmayı mümkün kılacak yasalar yapmasını Cumhuriyet'ten beklemek işçinin hakkıdır. Ekonomimiz üzerinde etkili olmayı başarıncaya kadar, daha uzun süre, Halk Fırkası yabancı sermayeye karşı sınırlı bir «himayeci» siyaset takip etme gereğini duyacaktır. Bu süre içinde eğer işçi dayanışma içinde bir kitle halinde kendisini göstermeyi başarırsa, resmî makamlar iş hakkını korur gibi görünmek zorunda kalacaktır.

Bu geçici şartlardan yararlanarak, bir an önce Meclis'e mükemmel bir iş kanunu kabul ettirmenin yolunu bulmalıdır. Bu kanun kapitalizmle yönetilen medenî ülkelerde, işçinin elde ettiği bütün hakları, Türk işçilerine de vermelidir. İşçi örgütleri önümüzdeki bir Mayısı fırsat bilip harekete geçmeli, iş kanunu yapılırken, İzmir İktisat Kongresi'nde kabul edilen esaslardan sapılmasına tahammül edilmeyeceğini, yapılacak toplantılar ve alınacak kararlarla ilgili makamlara bildirmelidir. Ancak işçilerin baskısıyledir ki iş kanunu, göz boyamak kabilinden, dayanağı olmayan bir belge olmaktan kurtulacaktır. Önümüzdeki yıl içinde herhalde bir iş kanunu yapılacaktır. Bütün mesele bunun tam olarak iş hakkını koruyacak maddeleri içermesindedir. İktisat Kongresine kabul ettirilen tasarı bunların en can alacak konularla ilgili olanlarını toplamıştır. Bunun üzerinde işlenmesi hususunda şiddetle ısrar etmek gerekir.

O halde Türk işçisinin bu yılki bir mayısta sunacağı dilekler iki maddede özetlenebilir:

1 — İşçi lehinde ciddî bir iş kanunu.

2 — Cemiyetler Kanunu'na sendikalarla sendika birliklerinin serbestçe kurulabileceğine dair bir maddenin eklenmesi.

Bir Mayıs günü ülkenin her yanında işçi arkadaşlar bu basit dileklerini, gür sesiyle hükümete işittirmeli, ve istekleri gerçekleşinceye değin, her fırsatta birleşik hareket etmeye ahtetmelidirler.

(AYDINLIK, Sayı 21, Mayıs 1924 - 1340)

TÜRK BURJUVAZİSİNİN AİLE KAVGALARI

1908 yılında Meşrutiyet'in ilânından beri, Türkiyenin tarihi; gelişme halinde bulunan küçük burjuvazinin, karşılaştığı türlü baskı ve tahakkümlere karşı açtığı mücadelenin tarihinden başka bir şey değildir. Bu girişken sınıf, önce yükselmesine engel olan Abdülhamit'i devirme amacını güden meşrutiyetçilik hareketine bütün gücünü koydu; daha sonra da zaman zaman gelişigüzel hükümdarlığı ve o makamı alet edenlere karşı mücadeleden geri durmadı.

Türk küçük burjuvazisi ilk kez İttihat ve Terakki Cemiyeti çevresinde toplandı. Bu Cemiyet toplumsal yapısı ve savunduğu esaslar itibariyla bir orta sınıf örgütüdür. Fakat siyasal evrimleşmesi sırasında bu niteliğini yavaş yavaş yitirdi. Büyük Savaş yıllarına doğru, İttihat ve Terakki içinde birbirine düşman iki kanat ortaya çıktı.

Toplumsal koşulların zorlamasıyle bir siyasî parti olarak, daha olgun bir duruma gelmeden, İttihat ve Terakki'nin iktidar makamına geçmesi gerekmişti. Partinin kaderine hâkim olan hırslı ve tecrübesiz elebaşları, yerli ve yabancı kapitalistlerin kucağına atılmakta gecikmediler. Uluslararası kapitalizm, yeni Türk yöneticilerinin yardım ve himayesini elde etmek için onları işlerine ortak etmek ve milleti birlikte sömürmenin en emin yol olduğunu görmüştü. İttihat ileri gelenleri az zamanda malî ve iktisadî çevrelere karıştılar. Ülkenin iktisaden yükselmesini bir ülke sorunu gibi değil, iktisadî teşebbüslerin selâmeti açısından görmeye başladılar. Bu andan itibaren parti yöneticiler takımı katıldığı güçlerden —yani toplumsal durumu orta halli üyeler kitlesinden— ayrılmış oluyorlardı. Artık onlar, kendi partilerinin üyelerini ve içinden çıktıkları sınıfı değil, daha Abdülhamit zamanından beri, Türkiye'de mevcut kozmopolit unsurlardan oluşan şehirli sermayedarlar sınıfını temsil ediyor ve o sınıfın çıkarlarını savunuyordu.

Bu suretle partide bir ikilik doğdu. Baştakiler belki de farkında olmadan yabancı sermayenin bağımlılığı altına giriyor, ulusun ekonomik esaretini pekiştiriyordu. Partililerin büyük çoğunluğu, çıkarlarının ihmal edildiğini yavaş yavaş anlamakta gecikmediler. Bunun sonucu olarak hoşnutsuzluklar baş gösterdi. İttihat ve Terrakki Cemiyeti içinde çıkan türlü muhalefet hareketlerinin nedenini bu çıkar zıtlığında aramalıdır.

Bununla birlikte, bu iki kardeş zümreyi aralarındaki bütün zıtlıklara rağmen parti, aynı çatı altında tutmak için, her çareye baş vurmuş ve maksadına ulaşmıştı. Fakat bu zorlama birlik İttihat ve Terakki içinden yeni bir

partinin doğmasının önleyememiştir. İşte Müdafaa-yı Hukuk grubu ve ondan oluşan Halk Fırkası tarihen bu tarzda doğmuştur.

Bu konuyu biraz daha derinleştirelim. Dünya Savaşı başladığında sermayedar burjuvalarımızla küçük burjuvalarımız arasında derin bir anlaşmazlık vardı. Baştakilerin çıkarı, savaşa tutuşan iki emperyalist yandan birinin tarafını tutmakta idi. Zaten epey zamandan beri eğilimlerini belli etmişlerdi. Orta Avrupa kapitalistleri, Türk burjuvalarının ve İttihatçıların zayıf temellerini herkesten önce keşfetmiş, onların içine girmenin ve gönüllerini almanın yolunu bulmuştu.

İkinci Wilhelm Meşrutiyet'in ilk yıllarında, siyasal iktidarı ele geçiren türedi devlet adamlarını kendisine bağlamayı başarmış, onlarla Alman kapitalistleri arasında bir uzlaşma ortamı kurmuştu. Türkiyenin çıkarlarını koruyan bu birleşme gereğince İttihat Hükümeti, Alman zümresinin cephesinde yer almak zorunda idi.

Oysa bu anlaşmalara yabancı kalan küçük burjuvazinin çıkarları uzun süre tarafsız kalmak ve varlığımız tehlikeye düşmedikçe savaşa katılmamaktaydı. Ve bizzat İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde bu yönde güçlü bir akım da vardı. Bunun içindir ki her ne pahasına olursa olsun ülkeyi savaşa sürüklemeyi önceden kararlaştırmış olan hâkim unsurlar, amaçlarına ulaşmak için işi gürültüye getirmekten başka çare bulamadılar. Ve savaş ilânından sonra ancak diktatörcesine bir yönetimle halkın oldu bittiye boyun eğmesini sağlayabildiler. Bu istibdat altında, imtiyazlı bir burjuva sınıfı, normal koşullar altında hayalinden bile geçiremeyeceği, servetler, sermayeler yığmayı başardı. Savaş araç ve gereçleri alım satımı, vagon tekeli, zarurî ihtiyaç maddeleri üzerinde

yapılan vurgunlar, vb. bu sınıf mensuplarına büyük servetler getirdi. Bu servetle zengin burjuvazi sağlam bir iktisadî temel üzerine oturmuş oluyordu.

Bozgun sarsıntısı, bu genç sınıfı altın rüyasından uyandırdığı zaman, o en parlak dönemini yaşıyordu. Bu öyle bir sarsıntı idi ki yeni zenginlerimiz birdenbire pusulayı şaşırdı. Mütarekenin ilk yıllarını öteye beriye baş vurmakla geçirdiler. Denize düşen yılana sarılır kabilinden bir ara içlerinden en cüretkarları, en büyük sınıf düşmanlarının egemenlikleri altında olan Sovyetler Rusyası'ndan bile yararlanmaya yeltendi. Akıllarınca Bolşevikleri alt ederek, İtilâf Devletleri'nin ülkemiz aleyhindeki tasavvurlarını boşa çıkaracaklardı. Fakat amaç ülkeyi kurtarmak ve bir devrim yapmak değil, ülkemizi eskisi gibi soyabilme olanaklarını hazırlamaktı.

Türk burjuvazisinin daha metin bir sınıf bilincine sahip olanları, bunun çıkar yol olmadığını küçük bir denemeden sonra anladılar, ve çıkarları için en iyi çarenin yine kapitalistlerle —bu kez İtilâf Devletlerininkilerle— anlaşmak olduğuna kanaat getirdiler. Bu dakikadan itibaren yeni efendilerinin teveccühünü kazanmak için gerekli tetbirlere baş vurdular. Savaşa katılmaktan şahsen sorumlu olan bazı önemli kişileri feda etmek suretiyle, biraz hafifledikten sonra, sezdirmeden yön değiştirerek, İtilâf Kapitalizminin kuyruğuna takıldılar.

Bugün henüz çağdaş kapitalizm usullerine yabancı olmakla birlikte, onun kokusunu almış olan Anadolu genç burjuvazisinin, ekonomik bakımdan gelişebilmek için gerçekleştirdikleri Halkçı Devrimi'ne düşmanca bir tavır takınanlar, işte bu zengin Türk burjuvalarıdır.

Kölelik zamanında iki köle sahibi arasındaki kavga, bizzat esirler için ne ise, için için kaynayan bu müca-

dele de işçi açısından odur. Miras veya gelir bölüşülmesinde aralarında anlaşmazlık çıkan iki kardeşin ağız kavgası türünden bir aile kavgası karşısındayız. Fakat sonuç itibariyle bizim postumuz —çalışanların kanları, terleri pahasına yaratacakları değerler— söz konusu olduğu için bu mücadeleyi dikkatle izlemeli. Ondan kurtuluşumuza yarayacak sonuçları çıkarmalıyız.

Anadolu'nun orta halli halkı, İzmir'in işgalinden sonra, yalnız çıkarları değil, varlıklarının da tehlikede olduğunu sezdiği ve duruma ve günün havasına gereği gibi hâkim olan teşkilâtçı önderlerin arkasından Kurtuluş Savaşına atıldığı zaman, şehirli Türk sermayedarları sonucu belli olmayan bu maceraya yardım etme konusunda pek çok tereddüt etti. Büsbütün ilgisiz kalmak veya lânetlemek işlerine gelmiyordu. Bu, genel akışa karşı kürek çekmek olacaktı. Milletin nefretini üzerlerine çekecekti. Sonunda ortalama bir tedbirle işin içinden çıktılar.

Kendileri kâr ve kesbleriyle uğraşmakta devam ettiler. Kurtuluş Savaşına taraftarmış gibi bir tutum takındılar. Ve ötedenberi siyasî maceralar peşinde koşmakla namlı bazı arkadaşlarının millicilere katılmasını bizzat sınıflarının bu Kurtuluş Hareketine katıldığına delil gibi göstermeye çalıştılar. Bu şekilde İtilâf Devletlerine mensup kapitalistlerle aralarının açılması tehlikesi ortadan kalkıyordu.

Bu çevrelerde Kurtuluş Savaşı'nın köklü bir siyasî devrime dönüşeceği kimsenin aklından geçmiyordu. Bugün bile, ülke Halkçı Burjuva Cumhuriyeti'nin yönetimi altına geçtikten altı ay sonra, bu önemli değişikliğin gereğine ve yararına inanan Türk sermayedarları parmakla gösterilebilir. Gazetelerde iğrenç bir ikiyüzlülükle, la-

yık cumhuriyetçi olduklarını ilân eden ve gerçekte bunu hükümetin en olumlu eylemini eleştirmek için yapan bazı yazarları bunlar arasında saymak gafletinde bulunmuyoruz. Yüzlerini örten sınıf çıkarları, bu zavallı İttihatçı burjuvaların, son devrimlerin değer ve önemlerini anlamalarını imkânsız hale getirmektedir. Bu muhalefet ileri gelenleri, hain Sultan'ın feda edilmesi, hatta Halife'nin meclis tarafından seçilmesi gibi yüzeyde ıslahatı kabule eğilimlidirler. Fakat hükümdarlık ve hilâfeti ortadan kaldırma ve hatta onu memleketten atmak, dini devlet işlerinden uzaklaştırmak derecesinde ileri (!) varılmasını havsalalarına sığdıramamaktadırlar. Kapitalist burjuvalarımızın siyasî anlayışları meşrutî hükümdarlıktan öte geçememektedir. Bunun nedenini biz Türk burjuvazisinin bu yüksek tabakasının, bugün artık kesin bir tarzda Avrupa kapitalizmi ile uzlaşmış ve çıkarları Avrupanınkilerle ayırt edilemeyecek denli karışmış ve bir arada hallolunmuş olmasında görüyoruz. Yabancı kapitalizmin çıkarı ise *milletin mümkün olduğu* kadar yavaş uyanmasında, türlü maddî vasıtalarla elde edilmesi kolay bir hükümdara bağlı olmasındadır. Halkın cehaletini sürdüren ve ses çıkarmadan sömürüye boyun eğen hacılar ve hocalar zümresinin ülkede nüfuz sahibi olmasını Batılıların şiddetle arzu ettiği herkesin bildiği bir gerçektir.

Ulus ve yurt sevgisi duygularına yabancı bu kozmopolit zihniyetledir ki bugün zengin burjuvazi —sıkılmadan yurtseverlik örtüsüne bürünerek— karşı devrim bayrağı altında millî devrime karşı düşman bir cephe açmıştır. Şimdiye değin saray mensupları, ulema ve bazı serseri aydınlar gibi asalak unsurlardan oluşan saltanat ve karşı devrim partisi, bu sayede çıkarlarının bilincinde açıkgöz bir sınıfın elinde eskisinden daha sağlam bir eko-

nomik temel üstünde hortluyor. Artık karşı devrimin iktidar makamında cılız, bunamış, soysuz vezirler tarafından temsil edildiği dönemlerden uzaktayız. Burjuvazinin en gelişmiş kanadı tarafından karşı devrim proğramlarının benimsenmesiyle, karşı devrimcilerle devrimciler arasındaki uzun mücadelenin son safhasına girişmiş oluyoruz.

* * *

Bu açıklamadan Türk burjuvazisinin iki düşman kanadı arasında geçecek amansız bir aile kavgasının arefesinde bulunduğumuz anlaşılıyor. İşçi sınıfı ve toplumsal sınıf taraftarları bu çatışmayı büyük bir dikkatle izlemek ve bütün ihtimalleri göz önünde bulundurmak zorundadırlar. Çünkü yoksulların —bizzat Türk milletinin— gerçek kurtuluşu, bu mücadelenin alacağı şekle göre, kolaylaşacak ya da güçleşecektir.

Önce şunu kaydedelim ki siyasal bağımsızlığını elde etmiş olan Türkiye'de ve bütün doğu ülkelerinde burjuvazinin önemli bir kısmı, marksizmin bu sınıfa atfettiği devrimcilik ve ilericilik niteliklerinden büsbütün yoksundur. Avrupa'da sermayedar burjuvazi, kendi gelişmesini kolaylaştırmak amacıyle, halka birtakım özgürlükler vermeyi, yavaş giden bir halkçılık siyaseti izlemeyi, kısaca devlet mekanizmasını çağdaşlaştırmayı gerekli görmüştür. Bizde aksine olarak neden büyük şehirlerimizdeki yerli sermayedarlar yıpranmış kuruluşlara, derebeylik kalıntılarına dört elle sarılıyorlar; kalın kafalı bir tutuculuk ve gelenekçilik yolunda yürümek istiyorlar? Bunun bir ruhî eğilimden ileri geldiğini, bir iman

ve itikat meselesi olduğunu sanmak kesinlikle yanlıştır. Bunlara büsbütün yabancı birtakım etkenler karşısında bulunmaktayız.

Bu sınıf mensupları, geçimleri, zihniyetleri, toplumsal telâkkileri itibariyle tamamıyle çağdaşlaşmış, Avrupalaşmış kişilerden oluşmuştur. O denli ki yazarları, şairleri İstanbul'u, Anadolu'yu, yöresel kıyafetleri, âdetleri, bir Türk gözüyle bir Türk ruhuyle değil, örneğin bir Piyer Loti bir «Madam de Novay» ruh haliyle görür, sever ya da eleştirirler. Aslında kapitalist mevkiine de, Avrupa sermayesine tellâllık ederek, yamaklık yaparak çıktıkları için kendilerini uluslararası kapitalistlerle aynı sınıftan sanırlar. Memleketi bir vatan değil, kolayca sömürülmesi gereken bir pazar olarak görürler. Sömürü için en elverişli şart da hiç kuşkusuz halkın müstebit bir yönetim altında ezilmesidir. Bundan dolayı sermayedar burjuvalarımız, bazı Avrupa cumhuriyetçilerinin, utanmadan mebuslar meclisinde tekrar ettikleri: «Halkçılık ve din aleyhtarlığı geri ülkelere gönderilmeye mahsus ihracat emtiasından değildir.» düsturunu kendi ülkeleri için itirazsız kabul etmek ve uygulamaktan çekinmemektedirler. Bir memleket endişesi kalplerinde yer almadığına bundan daha iyi örnek olamaz. Ve halen açıklanması zor olan bu durumun yine marksizm usulleri sayesinde, uluslararası genişlikte bir sınıf mücadelesi durumunu arzettiği görülüyor. Bu mücadelede bir tarafta Türk ve yabancı kapitalistler, karşı tarafta da ülkenin yoksul ve orta halli kitleleri yer alıyor.

O halde Türk köylü ve işçilerinin ve devrim mücahitlerinin, millî sermayedar burjuvazi ile bir an için bile, anlaşmalarına imkân yoktur. Bütün geri ülkelerde burjuva halkçılığını eylem alanına çıkarmak ve derebeylik

artık ve döküntülerini silip süpürme işini, henüz kapitalistleşmemiş genç burjuvazinin üstüne alacağı deneyle sabit olmuştur. Türkiye'nin Anadolu genç burjuvazisi bu görevini yerine getirmiş bulunuyor. Bugün büyük şehirlerin kapitalistleri onun karşısına düşman gibi dikiliyorlar. Bunların iddialarına göre yapılan devrimler, bir ulusal ihtiyaçtan doğmaktan çok, zafer sarhoşluğu başlarına vurmuş bir avuç insanın bilinçsiz girişimlerinin ürünüdür. Bu suretle Türkiye kapitalist Avrupa'nın ve İslâm âleminin pek değerli sevgisini yitiriyor. Bu demli muhtaç olduğumuz sermaye bize gelmekte tereddüte düşüyormuş...

Bu tür düşüncelerin bizim için hiç bir hükmü olamaz. Yalnız burjuvazilerimizin birbirine yumruk sıktığı gözle görülen bir vakıadır. Bunun karşısında işçi ve köylülerimizin nasıl bir durum alması gerektiğini tayin etmek zorundayız.

Yoksullar ve çalışanlar sınıfının her şeyden önce bilmesi gereken nokta —etkenleri ve değişkenleri kim ve ne olursa olsun— kapitalizmin sömürüsüne karşı direnmek ve korunmak için gereken tedbirlere bizzat başvurmazsa, her gün bir gün öncekinden daha feci bir tarzda soyulacağı ve ezileceğidir. Bu tedbirlerin başta geleni hızla örgütlenmek ve mümkün olduğu kadar çok tarzda bilinçli mücahitler yetiştirmektir. Yoksul kitlelerimiz şunu hatırdan çıkarmamalıdır ki Türk burjuvazisinin —sermayedar olanı da olmak üzere bulunanı da dahil olmak üzere— sermayeler yığmayı başarması, ancak halkı Avrupa'da olduğundan daha beter ve daha insafsızca soymasıyla mümkündür. Bunu iyi anlayan burjuvazi işçiyi örgütsüz ve başını kaldırmayacak durumda bırakmaya karar vermiştir. Aydınlık'ın bundan önceki sayısında çı-

kan bir yazımızda iktidardaki yöneticilerin, bugünden işçinin şevkini kıracak, örgütlenmesini engelleyecek bir politika izlediklerini gösteren sayısız örnekler göstermiştik.

Cumhuriyet yönetiminin değerini takdir etmekle birlikte, çalışanlar sınıfı bu siyasete karşı haklarını savunma çarelerini aramak ve bulmakla yükümlüdür. Hele örgüt çabalarına karşı yapılacak engellemelere aslâ tahammül etmemelidir.

Şimdiki yönetim karşı devrimin şiddetli bir saldırısına uğrarsa işçi sınıfı Anadolu'nun genç burjuvazisi ile devrimin sonuçlarını savunacaktır; bu kesindir. Fakat bu yardımına karşılık asgarî isteklerini gerçekleştirmeye ve devrimcilikte her gün biraz daha ileri gitmeye cumhuriyet yönetimini zorlamazsa bilinçsizlik etmiş olur.

Şehirli burjuvazi, büyük şehirlerdeki taraftarlarından başka, cehaletinden yararlanarak taassup duygularını tahrik suretiyle fakir köylüleri de arkasından sürüklemeyi başarırsa, ancak o zaman Cumhuriyet yönetimini ciddî bir tehlikeye sokar. Bu devrimci bir köylü partisi kurmaya ne denli acele ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Dilemeyiz ama böyle bir durum olursa, bizim inancımız odur ki Cumhuriyet yöneticileri işledikleri hatayı anlayacaklar, yoksul köylülere ve marksizme yaklaşmak gereğini duyacaklar. Bu hatalardan en önemlisinin de karşı devrim mensuplarına ait mülk, arazi ve sermayelerin kamulaştırılmaması olduğu görülecektir.

Bu soy bir darbe karşısında akılları başlarına gelen Cumhuriyetçilerle el ele vererek ülkeyi karşı devrim felâketinden kurtarmak, işçi sınıfının ve tekmil sosyal devrim taraftarlarının tarihî bir borcudur. Fakat işçiye karşı izlediği zor ve şiddet politikasında devam edecek

olursa, burjuva Cumhuriyeti, kendisini yalnız burjuva hizmetine koşacağından işçi sınıfı da durum ne olursa olsun yalnız sınıf ayrılığı duygularının etken olmasına uğraşacaktır.

Bu düşünceyi çalışan kitleler kadar genç burjuvalarımızın da görüşlerine sunarım.

(AYDINLIK, Sayı 22. Haziran 1924)

DÜNYA SAVAŞININ DOĞURDUĞU TOPLUMSAL HAREKETLER

Devrimci, karşı devrimci bütün düşünürlerle sosyoloğlar Genel Savaş ile insanlık tarihinin yeni bir devresinin açıldığında birleşmişlerdir. Yalnız bu dönüm noktasını geçtikten sonra Avrupa toplumlarının aldıkları ve alacakları yönü belirleme konusunda görüşler ayrıdır, hattâ bazıları taban tabana zıttır. Mütarekeden beri bu dünya çapındaki olayı bilimsel usullerle tetkik eden ve açıklayan birçok eserler yazıldı. Bunlar içinde yeni koşulları doğru bir açıdan inceleyip durumu berrak bir şekilde aydınlatan pek değerli olanları da vardır. Bunlar arasında Üçüncü Enternasyonel'in dünyaya seslenen tezleri, Georges Sorel'in ihtilâlci ruhundan fışkıran samimî yazıları, ünlü İtalyan iktisatçısı Vilfredo Pareto'nun toplumsal hareketlerde seçkin önderlerin rolü hakkındaki incelemeleri, Clarté yazarlarından Edvar Bertek'in bugünlerde yayınlanan «Devletler Savaşı mı, Sınıflar Savaşı mı?» adlı eseri, diğer yandan da son zamanlarda faşizme iltihak eden ihtilâlci sendikalistlerden

Augustino'nun «Sosyalizmin Mağlubiyeti» adlı kitabı ve Fransız tutucu yazarlarından Georges Walova'nın «Gülen İnsan» adındaki telif eseri anılabilir.

Belli başlı iki görüş göze çarpmaktadır. Ve bunlar Genel Savaş sonundan beri, var gücüyle çarpışan iki derin toplumsal hareketi temsil etmektedirler. Devrimcilerin iddiasına göre Genel Savaş'la birlikte kapitalizmin verimli gelişme dönemleri son bulmuş, burjuva toplumu hızlı adımlarla çöküntü uçurumuna yuvarlanmaya başlamıştır. Bu yüzden Avrupa yalıtlanmış yeri yurdu olmayan bir iktisadî bunalım içinde kıvranmakta ve şimdiye değin görülmemiş bir dereceyi bulan sınıf mücadelesinin şiddeti, dünya çapında bir proletarya ihtilâli arefesinde bulunduğumuzu göstermektedir. Diğerleri bunun büsbütün aksini iddia ediyor. Savaş sırasında bazı basiretsiz yöneticilerin, çoğu Avrupa ülkelerinde yaydıkları ve uyguladıkları köklü halkçılık politikası az kalsın, bir akımı perişanlatacak ve yok edecek bir ihtilâle sürüklüyordu. Genel Savaş ulusları bu çıkmazdan kurtardı, halkçılık bir daha itibar görmeyecek biçimde iflâs etti. Artık milletleri kurtuluşa götürecek bir koyu nasyonalist devre açılmıştır. Bu ifadenin halk dilindeki anlamı: Savaş dolayısıyle baskı ve hükmetme vasıtalarını düzenlemiş ve artırmış olan sermayedar burjuvazi, pervasızca, çalışan halk kitlelerini sömürecek, üretimine yeni pazarlar bulmak ve emperyalist amaçlarına erişmek için gerekli gördüğü zaman silâh altına alacağı halkı komşu uluslar üzerine saldıracak; ister savaş ister barış olsun sermayedar burjuvaların kasalarını dolduracak bir kahramanlık menkıbeleri ve edebiyatıyle dolu yeni bir «Altın Devri» açılacak. Bu yazarlar sızıltıya meydan vermemek için, işçi sınıfına kemirilecek birkaç

kemik verilmesini salık vermeyi de unutmamaktadırlar. Bakın George Walova kitabında görüşünü nasıl açıklıyor. «Bütün Avrupa Fransız Devrimi'nin getirdiği düşüncelere tepki halindedir. Avrupa artık halkçılık çöküşü içinde yok olmaktan kurtulmuştur. Onun çöküşü ancak, barbarların (komünistlerin) hücumu karşısında medeniyet âleminin yenilmesine bağlıdır.» Ve yazar küçümseyen bir dille buna çok az ihtimal verdiğini saklamıyor.

Bu konu hakkında bir fikir edinmek için biraz da karşı tarafı dinleyelim. Edvard Beret diyor ki: «Asıl konu yeni dönemi hangi tarihten başlatmak gerektiğini saptamaktır. 2 Ağustos 1914'ten mi, yoksa Kasım 1917'den mi? Ve Büyük Savaş ne tarzda yorumlanıyor? Bu da anlaşılmalıdır. Eğer savaşın insanlık için yeni bir dönem açtığına ve bunda nasyonal değerlerin toplumsal değerleri gölgede bıraktığına inanıyorsanız o zaman faşistsiniz, devletler anlaşmasına taraftarsanız burjuvazi taraftarısınız. Yok, eğer savaşın, zengin azınlıkların hükümranlığında bir gedik açtığına ve cidden önemli tarihin 7 Kasım 1917 —yani zengin azınlıkların egemenliklerine son veren proletarya devrini açan Bolşevik İhtilâli— olduğuna iman ediyorsanız, sınıfların mücadelesi taraftarısınız ve devrimci proletarya tarafındasınız. «Gerçi Prudon ve Sorel'e göre Beret de tarihi dört döneme ayırıyor. 1750'de son bulan mutlak hükümdarlık dönemi, 1750'den 1850'ye dek süren Jean Jacq Rousseau yüzyıl (halkçılık dönemi). 1850'den başlayan zengin azınlıkların hâkimiyeti dönemi. Genel Savaş'ın doğurduğu kargaşalık sayesinde 1917 Kasımında bu son dönem de kapanıyor. Bolşeviklerin mücadeleleri proletarya egemenliği dönemini açıyor. Bugün proletaryanın devrim partileri

bu egemenliği elde etmek için bütün ülkelerde şiddetli bir mücadeleye girişmiş bulunuyorlar. Bu mücahitler için, döktüğü kanlar henüz kurumamış olan Genel Savaş ne denli felâketli ve şiddetli olsa da yine sermayedar burjuvazi şahsında doğal bir olaydır bu. Ve kapitalizmi yıkmaya yönelik olan sınıf hareketi daha önce davranıp işçi sınıfını dünyaya veya hiç değilse Avrupa'ya egemen kılmazsa, gerçek saldırgan nasyonalistler ve emperyalist ihtiraslar yeni ve daha müthiş bir dünya savaşı doğuracaklar. Bunlar da can çekişen burjuvazinin yeni sunuları olacaktır.

Hiç şüphesiz savaşların sonunda iktidarda olanlarda veya o makamı zaptedenlerde ulusal tahakküm artar. Ve bir süre için halkçılık prensiplerinden uzaklaşılır. Gerek yenenlerde gerek yenilenlerde milliyetçilik damarları kabarır. Birinciler kırılan gururlarını tamir etmek ve öç almak ihtiyacıyle, ikinciler zafer neşesiyle her istediklerini yapmaya güçlerinin yettiği sanısıyle bu açmaza düşerler. Bu ruh hali türlü biçimlerde, mütarekeden sonra değişik ülkelerde gözlenildi. Sınıf mücadelesi yerine uluslar arasındaki düşmanlığı gün yüzüne çıkarmak iddiasında bulunan «Ulusal Kutsal İttihatlar» İngiltere ve Fransa'da savaş sona erdikten sonra da sürdü. Ve sağ kanat partileri duruma hâkim oldu. Gelenek haline girmiş olan halkçılık usulleri unutuldu. Yenilgi sonucu hükümdarlık yönetimlerini deviren ülkelerde bile —Rusya hariç— çöken devlet makamını ele geçiren sosyal demokratlar burjuva halkçılığı esaslarına bağlı kaldıklarından, aynı nasyonel siyaset hükmünü uygulamak zorunda kaldılar. İşçinin devrim girişimlerini kan içinde boğdular, uluslararası ilişkilerde her fırsatta sermayedar burjuvazinin çıkarlarını kollayan tedbirlere başvurdular. Zira 1850'den beri geçen olayların ta-

rihi göstermiştir ki iktidara geçen parti ister tutucu olsun, ister liberal olsun, hattâ ister halkçı veya sosyal demokrat olsun burjuva toplumu çerçevesinde kalma ya razı olduğu sürece küçük parti kombinezonlarıyle, daima iktisaden imtiyazlı, aynı zümrenin adına ve hesabına hükümet yönetmeye mahkûmdur. Kapitalizmin gelişmesi sonucu bütün bir ülke ekonomisinin bazı sayılı ellerde toplanması, fikrî ve felsefî esaslardan esinlenen bağımsız bir siyaset izlenmesine imkân bırakmayacaktır. Ütopist ıslâhatçılık dönemi çoktan kapanmıştır. Bugün artık nesnel güclere davanmayan siyasetler için yer kalmamıştır. Burjuva halkçılığı dahilinde, yasal usullerle, yavaş yavaş evrimleşme yoluyle amaçlarına ulaşmak düşü kuran veya bu ikiyüzlü tavrı takınmak suretiyle işçi sınıfını kandırmaya kalkışan sosyalistler ve sosyal demokratlar da İngiltere'de, Fransa'da, Almanya'da, Avusturya'da, Çekoslovakya'da vb. olduğu gibi, kapitalist toplumun uşakları ve bekçileri derecesine düşmüşlerdir. Ve biçimden biçime giren bu burjuva politikacıları türlü yollardan —dün olduğu gibi bugün de— bir tek sonuca ulaşabilirler: Devletler arasında savaş.

Fakat 1917'de Rusya'da proletaryanın iktidarı ele geçirmesi, burjuva hükümetlerini, insanları mezbahalara sevk etmekten ibaret olan bu canice siyaseti serbestçe uygulama olanağından yoksun bırakmaktadır. Komünist partilerinin çabaları ve örgütleriyle gereği gibi uyanan ve ayaklanan proletarya sınıfı, kendi geleceğine bizzat hâkim olma azmini; ve tutsaklar gibi, burjuvazi çıkarına boğaz tokluğuna çalışarak, ömür tüketmek niyetinde olmadığını, açık bir dille, her fırsatta ortaya koymaktan çekinmemektedir. İşçi hareketlerinin bu aman-

sız baskısı karşısında proğramlarını uygulamaktan aciz kalan burjuva hükümetleri, yasalar çerçevesinde halkı ezmek ve soymak, ve emperyalist amaçlar peşinde koşmak zamanının geçmiş olduğunu anladılar. Gereğinde yasa dışına çıkmakta sakınca görmeyen bir zorba yönetimi kurmaya kanaat getirdiler. Bundan da faşist hareketi doğdu.

Faşizm, başlangıçta genel hoşnutsuzluklardan yararlanarak kargaşalığı ortadan kaldırmak ve yasal hükümete herkesin itaatini sağlamak vaatleriyle işe girişen bir milliyetçi ihtilâl hareketi biçiminde kendini göstermişti. Orta sınıftan güç alıyor ve sınıf mücadelesini yadsıyarak sınıfların üstünde bir ulusal birlik sağlamak amacını güdüyordu. Fakat faşizm de, halkçı ve sosyalist yönetimler gibi, ütopyadan vazgeçerek, varlığını sürdürebilmek için zengin azınlığın hizmetine girmek zorunda kaldı. Sonuç olarak zor ve şiddet vasıtalarıyle, kapitalizmi yaşatmaya özel, kişisel diktatörlük biçimini alıyordu. Orta sınıflarla ilgisi kalmamıştı. Sonunda bu korkunç ve sonuçsuz hareket cinayet ve eşkıyalık yolundaki aşırılıklarıyle, faşizmin beşiği olan İtalya'da, kendi eliyle kendi mezarını kazdı. Nefret ve isyan duygularıyle titreyen halk kitlelerinin galeyanına dayanamayarak pek yakında diktatör taslağı Musolini ile birlikte faşizmin tarihe gömülmesi beklenilebilir.

Görülüyor ki bu da sınıf mücadelesinin yeni bir biçimidir. Ve bundan sonra sınıflar arasındaki mücadele ve savaş, açıktan açığa dünya çapında, olanca şiddetiyle yayılacak ve gittikçe emperyalist devlet mücadelelerinin yerini alacaktır.

Doğu ulusları ve bu arada Türkler de bu dünya çapındaki sınıf mücadelesinde önemli bir rol oynamaya tarihen davetlidirler. Türkiye Cumhuriyet Hükümeti'nin dış politikasının da bu yeni toplumsal koşullardan esinlenmesi bir hayat memat meselesidir. Bizde de Genel Savaş'tan sonra bir ulusal hareket uyandı. Ve Anadolu'da görünüşte bir devlet mücadelesine girişildi. Fakat gerçekte bunun bir sınıf mücadelesinden büyük bir farkı yoktu. Ülkemizin zulme uğramış yoksul halkı, Yunan ordularının kişiliğinde, İtilâf kapitalizmine hücum ediyordu. Bu o denli bir sınıf mücadelesi idi ki yurttaşlarımızın, derebeylik zihniyetiyle lekelenmiş zengin tabakası ve onlara bağlı serseriler, hükümdar ile birlikte düşman tarafına geçmişlerdi. Ve ulusal zaferimiz tıpkı bir sınıf mücadelesinde olduğu gibi büyük bir siyasal devrim ile taçlandırıldı.

Bugün bağımsız bir devlet olarak dünya manzumesinde bir yer sahibi olmakla, toplumsal durumumuz değişmiş olmuyor. Biz Türkiye'nin küçük büyük, emperyalist zümrelerden biri ile anlaşmasına, herhangi bir devlet ile diğer devlete karşı ittifak kurmasına aklen, mantıken ve politik bakımdan imkân görmüyoruz. Küçük birleşmeler bilindiği gibi büyüklerin etki ve nüfuzuna bağlıdır. Büyükler ile: İngiltere, Fransa, İtalya'yla işbirliğine akıl erdirmek çok güçtür. Şu iki şıktan biri olacaktır: Ya gönlümüzle bu aç gözlü kapitalist devletlerin ekonomik egemenliği altına gireceğiz. O zaman bu kadar kan pahasına elde ettiğimiz ulusal bağımsızlığımıza elveda demek gerekecek. Ve ne biçimde ittifak kurarsak kuralım Avrupa emperyalistlerinin elinde hor ve aşağılık bir âlet derecesine düşeceğiz. Ya da büyük kıskançlıkla politik, ekonomik bağımsızlığı-

mızı koruyacağız. Bu takdirde de kesinlikle iddia edilebilir ki İngiliz ve Fransız emperyalistleri ve hattâ onların ikinci ve üçüncü derecedeki uyduları bizi yaşatmamak için başvurmadıkları vasıta ve entrika bırakmayacaklardır. Avrupa'nın karışık durumu gereği bizzat büyük devletlerin bizimle savaşmasına az ihtimal veriyoruz. Fakat bunların Irak'a Suriye'ye, Kürdistan'a dört elle sarılmak istemelerinden, bu küçük geri ulusları taassuplarını tahrik suretiyle, ilerde bize karşı saldırtmak emelini beslediklerini şimdiden sezmek mümkündür.

Demek oluyor ki bizim burjuva hükümetleriyle ortak hiç bir yanımız yoktur. Ve varlığımızı onların emniyetine bağlamak intihar etmekle birdir. Türk ulusu büyük çoğunluğu itibariyle bir yoksul ve orta halliler ulusudur. Emperyalist rekabetlerle hiç bir alış verişimiz olamaz. Dünya mücadelesinde bizim yerimiz proletarya cephesindedir. Şimdiye değin hareketimizde tek etken —çoğu kez mahiyeti anlamlaştırılmaksızın— sınıf zıddiyetleri düşüncesi olmuştur. Ve bu nedenle işlerimiz emin bir yolda ilerledi. Bundan sonra da büyük bir azimle ve bilinçli bir tarzda aynı yolda yürümeliyiz. Bu yol bizi, Sovyetler ittihadıyle ittifak bağlarımızı kuvvetlendirmeye ve devrimci şiarlarımızı kabul edecek diğer Doğu ulusları ile ve dünya proletaryası ile, kapitalist emperyalizme karşı birleşik bir cephe teşkil etmeye yöneltecektir. Ülkemiz için emperyalizme karşı olmayan bir devlet savaşı düşünmek mümkün değildir. Oysa sınıf mücadelesi ile toptan olarak, sıkı bir tarzda ilgilenmek zorundayız.

(AYDINLIK, Sayı 23, Temmuz 1924)

GENEL SAVAŞA KADAR İŞÇİ ENTERNASYONALLERİNİN TARİHİ

BİRİNCİ ENTERNASYONAL

«Enternasyonal İşçi Kuruluşu» adını taşıyan Birinci Enternasyonal, işçi sınıfını uluslararası bir kuruluşa bağlamak için yapılan uzun çabaların, sayısız girişimlerin sonucudur. Daha önce «Eşitlikçiler Birliği» ve bunu izleyen «Komünistler Birliği» aynı amaçla kurulmuştu.

Enternasyonal resmen, 28 Eylül 1864 tarihinde Londra'da İngiliz, Fransız, İtalyan, İrlanda ve Alman işçileri temsilcilerinin katılmasıyle yapılan bir toplantıda kuruldu. Uluslararası bir örgüt biçimine dair Fransız delegeleri tarafından öne sürülen teklif kabul edildi. Ve tüzüğünü hazırlamak üzere bir komite seçildi. Yeni örgütün açılış söylevi ve tüzüğü genel mecliste delege olan Marx tarafından hazırlandı. Bu metin genel mecliste ve daha sonra Enternasyonal'in ilk kongresinde (1866)'da kabul edildi. Açılış söylevi tamamıyle Komünist Beyannamesi ruhunda yazılmıştı.

Bunda Enternasyonal'in eylemlerinin sınıf mücadelesi temeli üzerinde cereyan edeceği ve siyasal hareketlendirme ile işçi sınıfının amacının ekonomik kurtuluşunu sağlamak olacağı açıklanıyordu. Proletarya arasında sıkı bir dayanışmanın gereği bu tarihsel belgede şu cümle ile açıklanmaktadır: «İşçilerin kurtuluşu yalnızca mahalli ve millî bir mesele değildir; aksine bu konu bütün uygar ulusları ilgilendirir. Zira halli onların pratik ve teorik işbirliğine bağlıdır.»

BİRİNCİ ENTERNASYONAL'İN KONGRELERİ

İşçilerin uluslararası örgütü 1864'ten 1873 yılına değin sürdü. Bu süre içinde 5 kongre, 2 konferans yaptı.

1865'te Belçika hükümetinin yasaklaması yüzünden Brüksel yerine Londra'da, 1866'da Cenevre'de, 1867'de Lozan'da, 1868'de Brüksel'de, 1869 da Bal'de, 1871 de Londra'da, 1872'de Lahey'de. Bakunin taraftarlarıyle anlaşamamak yüzünden, avrılığın önüne geemek icin Lahey kongresi Enternasyonal'in Londra'dan Nevyork'a nakledilmesini kararlaştırdı. Bu enternasyonal'in idam hükmünü vermek demekti. Bundan sonraki kongreler 1873'te Cenova'da, 1874'te Brüksel'de çöküntüye neden olan Bakunin taraftarları federasyonlar tarafından toplanmıştı.

Türlü kongre kararları arasında en önemlileri sendika konusunda, Cenova kongresinde (1866), özel mülkiyet ve üretim araçlarının devletleştirilmesi hakkında Lozan, Brüksel ve Bal kongrelerinde, ve savaş çıktığında işçinin alacağı durum hakkında Brüksel'de yapılanlardır. Bu kararlar bir yandan komünizm ve kollektivizm taraftarları, bir yandan da (tradiyonist) liberal düşüncenin ve Prudon ve Bakunin'den esinlenen birleycilik taraftarları arasında cereyan eden çetin tartışmalardan sonra alınabilmiştir. Bunların komünizm yolu üzerinde ihmal edilemeyecek bir aşama teşkil ettikleri yadsınamaz. Sendika birlikleriyle ilgili tezlerde deniliyor ki: «Sendikalar kendi amaçlarıyla uygun her şeyi yapmak ve toplumal oluşa yardımcı olmak ve proletaryanın etken mücahidi olmak zorundadır.» Ulaşım ve değişim araçlarının ve bütün tekelci kuruluşların devletleştirilmesi, özel mülkiyet meseleleri kollektivist esaslara göre halledilmişti. Çoğunluk arazinin ve yer altı kaynakların da devletleştirilmesini oyladı.

Bizzat işçinin sınıf mücadelesini öngören ve eylemiyle her ülkede işçi hareketini canlandıran ilk Enternasyonal birlik budur. İngiltere'nin büyük burjuva gazetesi Taymis, Brüksel Konferansından önce haklı olarak «Bu işçi hareketine ait birşeyler anlamak için, Hristiyanlığın kökenine değin inmek gerek» dediği zaman, bu örgütün önemini gereği gibi anlamış oluyordu.

Bu kuruluşun durumunu zorlayan neden, işçi hareketinin hızla büyümesi ve evrimleşmesidir. Yeni ihtiyaçlar onun dar çevçevesine sığmıyordu. Ve işçi hareketi yeni hamleleri için bu çerçeveyi kırmak zorunda kaldı.

İKİNCİ ENTERNASYONAL

Birinci Enternasyonal çöker çökmez yeni bir örgüt kurmak için yeni girişimler yapıldı. Fakat ancak 1889'da Paris Kongresi sırasında «Olasılıkçılar» la «Radikaller» birbirlerinden ayrıldığı zaman bir olumlu sonuca varıldı. Arkasından Brüksel'de (1891), Zürih'te (1893), Londra'da (1896) ve Paris'te (1900) kongreler yapıldı. Bu son kongrede İkinci Enternasyonal'in gerçek örgütü kuruldu. Kabul edilen kararlara göre Enternasyonal'e dahil olmak isteyen örgütlerin şu şartları benimsemiş olması gerekiyordu: «1) Sosyalizmin esaslarını —üretim ve değişim araçlarının devletleştirilmesini, işçi sınıfının Enternasyonal Birlik ve eylemini, iktidar makamının bir sınıf partisi halinde örgütlenmiş proletarya tarafından ele geçirilmesini— kabul etmek. 2) Sınıf mücadelesi esasını ve siyasal eylem gereğini benimsemek.»

Merkezi Brüksel'de bir Enternasyonal Sosyalist Büro kurulmuştu. Fakat bunun şubeler üzerinde hiç bir

nüfuzu yoktu. Esasen İkinci Enternasyonal'in belirgin özelliği türlü kısımları arasında bir ahenk bulunmaması ve merkezin bu ahengi sağlayacak kudretten yoksun bulunmasıdır.

İKİNCİ ENTERNASYONAL'İN GELİŞME DEVRESİ

1889 - 1904 yılları arasında geçen zaman Enternasyonal'in gelişme devresi sayılabilir. Zürih ve Londra konferansları sosyalizm ile anarşistlik ayrımını onaylamıştı. Paris ve Amsterdam kongrelerinde (1904) bakanlıklara katılmak konusu üzerinde şiddetli tartışmalar geçti. Kabul edilen kararda Enternasyonal'de var olan iki zıt akımın etkisi sezilmektedir. Kautsky'nin hazırladığı metin, iki eğilim arasında bir uzlaşma niteliğindedir. Ve metine göre Sosyal Demokratlar, burjuva yönetimi altındaki hiç bir kabineye katılmayacaklardır, fakat olağanüstü haller müstesna kaydı, bu katılmama hükmünü hiçe indirmektedir.

Bu Enternasyonal'in niteliğini ortaya koymak için Enternasyonal politikasını ve bir Dünya Savaşı sırasında aldığı durumu incelemek gerekir. Başlıca şiarı «Çarlığa düşmanlık» idi. Emperyalizmin kendi içinde çarpışmak üzere bulunduğu bu dönemde, bir genel savaşın işçi örgütünün gelişmesine engel olacağını gözönünde bulunduran Enternasyonal, savaş ve askerlik aleyhtarlığını şiar edinmişti. Kongre kararları savaşın kapitalist düzenin bir zorunlu sonucu olduğunu, savaşa karşı en etkili mücadelenin sosyalist propagandası olduğunu kaydediyordu. Fakat uygulanacak yöntem İkinci Enternasyonal'in reformcu ve ütopist eğilimini yüze çıkartmaktadır. Örneğin Londra (1896) ve Paris (1900) kongrelerinde

devamlı ordular'ın ortadan kaldırılması, halk milislerinin teşkili, savaş ilânından önce halkın oyuna baş vurulması ve kararları her devlet için yerine getirilmesi zorunlu bir sulh mahkemesinin kurulması gibi pratik değeri olmayan istekler ortaya sürülmüştü. Bütün diğer proletarya istekleri gibi bunlar da işçi sınıfı, parlamentolarda çoğunluğu sağlayınca gerçekleşeceği iddia ediliyordu.

İKİNCİ DEVRE

1904-1914 yılları arasında emperyalistler gittikçe daha tehdit edici bir durum alıyorlar. Bir yandan da uluslararası işçi hareketi hızla gelişiyor. İkinci Enternasyonal, savaş hakkındaki görüşünü defalarca açıkladı. Proletaryanın askerliğe, emperyalizme ve emperyalist savaşlara karşı son bulmaz düşmanlığı ilân edildi. Bu konuda Bal Kongresi'nin kararları önemlidir:

«Kongre, bütün ülkelerin işçilerini emperyalist kapitalizme karşılık, proletaryanın uluslararası dayanışmasını karşı koymaya çağırır. Halk kitlelerinin, kapitalist üretimden doğma sefaletlerini savaşçı girişimlerin daha da artıracağını hâkim sınıfların dikkatlerine sunar. Hükümetler bir dünya savaşının neden olacağı afet ve felâketlerle, işçi sınıfında müthiş bir galeyan ve isyan uyandıracaklarını anlamamakta direnirlerse canice bir cinnet eseri göstermiş olacaklardır. Kapitalistlerin, çıkarcı bir hanedanın gizli anlaşmalarını uygulamak için kardeşlerinin üstüne silâh sıkmayı bir cinayet sayar işçiler.»

Fakat herhangi bir emperyalist savaşa karşı amansız düşmanlığını belirten Enternasyonal, savaş tehlikesini önlemek için ne gibi araçlara baş vuracağını açıkça söyleyemiyordu. İstotfaret Kongresi'nde de reformculuk

sınırını aşmayan genel birtakım düşünceler öne sürülüyor, olumlu ve derli toplu bir hareket tarzı saptanmıyordu. Bu kongrede sol kanadın baskısıyle devrimci ruhta bir karara da varılabilmiştir:

«Savaş ilân edildiği taktirde işçi sınıfı ve mebusları, onun hızlıca son bulmasını sağlamak için çalışmaya ve bütün güçleriyle savaşın doğuracağı ekonomik ve politik bunalımdan yararlanarak derin halk tabakaları arasında tahrik yapmaya ve kapitalist hâkimiyetinin çöküşünü gerçekleştirmeye mecburdur.»

Sol kanat önderlerince bu ifade, savaşı proletarya egemenliği için devrimci sınıf mücadelesine dönüştürmek demekti. Fakat duruma hâkim olan dar düşünceli reformcuların bu tarzda harekete hiç niyetleri yoktu. Emperyalizm dünya savaşı çıkardığı zaman, bu çoğunluk, kongrelerde kabul ettiği sınıf mücadelesi esaslarını ayakları altında çiğnedi ve taahhütlerine hıyanet etti. Bu hıyanet İkinci Enternasyonal'in idam hükmü idi.

İKİNCİ ENTERNASYONAL'İN TARİHİCEL ANLAMI

İşçi sınıfının türlü ulusal örgütleri arasında bir bağ kurmaktan başka bu Enternasyonal'in bir anlamı yoktur. Aynı zamanda o zamanki işçi hareketinin zaafı, onun üzerinde de görünüyordu. Emperyalizmin gelişmesi karşısında işçi sınıfı aciz bir durumdaydı. Onun uluslararası kurumları da emperyalizme karşı, iktidarı ele geçirmek için mücadele eden devrimci bir güç olarak olayları göğüsleyemiyordu. Genel Savaş başlayınca : «Bütün dünya işçileri birleşiniz!» sloganı unutuldu. Ulusal sosyalist partiler «Ulusal savunma» ilkesi altında toplandılar ve böylece İkinci Enternasyonal manen yıkıldı.

Gelecek sayıda Üçüncü Enternasyonal'den sözedeceğiz.

(AYDINLIK, Sayı 23, Temmuz 1924)

Başlıca liderlerinin, önderlerinin proletarya davasına hıyanet etmesi sonucu, nasıl *İkinci Enternasyonal*'in yıkıldığını, Aydınlık'ın geçen sayısında açıklamıştık. İşçi, ulusal burjuvaların uşaklığını kabullenen sosyalistlerin aldatmasına kapılmış, ses çıkarmadan sınır boyuna, cephelere gitmişti. Bu suretle işçi hareketi örgütlerden ve düzenleyici güçlerden yoksun başıboş duruma düştü.

Oysaki insanlık, o zamana değin görülmemiş bir fikrî ve ahlâkî karışıklık ve kararsızlık içinde bulunuyordu. İşçiler üçüncü enternasyonal bir yönetime her zamankinden daha muhtaç idi. Sosyalist partilerin hayatını çok feci bir durum kaplamıştı. Bereket versin ki çöken Enternasyonal'de öteden beri işçi sınıfının öz çıkarlarını her türlü sapmalara karşı savunan bazı kişiler, proletarya alanındaki bozgunculuğa karşı var güçleriyle savunma görevini üzerlerine aldılar. Ellerinden geldiği kadar ortaya çıkan boşluğu doldurmaya çabaladılar. Bunlar Rus Bolşevikleri, büyük Lenin'in yoldaşlarıdır. Bir üçüncü enternasyonal kurulması hakkındaki girişimleri, bütün insanî düşünceleri ve ülküleri bir sel gibi alıp götüren yurtseverlik taşmaları arasındaki, bu fedakâr mücahitlerin, cüretkâr hareketinden başlatmak gerekir.

Bolşevikler Rusya'da 1905 - 1906 mücadeleleri sırasında çok tecrübe görmüşler, lafta devrimcilikle eylem arasında büyük fark olduğunu öğrenmişlerdi. İşçiyi yönetmekle yükümlü olanların düşman tarafına geçmesi, onların devrimci ruhunu büsbütün galeyana getirdi. Hemen eyleme, tahriklere koyuldular. Savaş ilânından birkaç ay sonra bir gazete yayınlamaya başladılar. Merkez kurulunun yayın organı olan bu gazetenin ilk sayısı 1 Kasım 1914'te çıktı. Bunda Lenin diyor ki :

«Oportünizme yenilen İkinci Enternasyonal öldü. Kahrolsun oportünizm!.. Yaşasın hainlerden ve oportünistlerden arınmış üçüncü Enternasyonal!..

On dokuzuncu yüzyılın son üçte biri ile yirminci yüzyılın başı arasında en kötü bir kapitalist esareti hüküm sürdü. Bu uzun barış döneminde İkinci Enternasyonal yararlı bir proletarya kitleleri örgütçülüğü görevi yaptı. Üçüncü Enternasyonal'in görevi ise, proletaryayı kapitalist hükümetlere karşı devrimci mücadeleye, iktidarı zaptetmek ve sosyalizmin egemenliğini kurmak için yurt içi mücadeleye hazırlamak olacaktır.»

Aynı gazetede birkaç hafta sonra Zinoviyef'in bir makalesinde ise:

«...'Ya Enternasyonal İhtilâlci Sosyal Demokrasi' ya da sefilce sürüneceğiz. Önümüzdeki savaşlara kendimizi ve bütün işçi hareketini alıştırma zorundayız. Ya öleceğiz, yahut iç savaş bayrağı altında yeneceğiz.» denilmektedir.

İşçiyi uluslar savaşı aleyhine çevirmeye ve ona bir devrimci ruh vermeye çalışan yayın bu iki örnekte görüldüğü gibi daima büyük bir samimiyet ve açıklıkla belirmektedir. Ne yazık ki bu yazıların türlü ülkelere gönderilmesi ve dağıtılması yenilmez güçlüklere çarpıyordu. Halk kitlelerini kapitalist çıkarları lehine harcayan burjuva hükümetleri, kurbanlarının gözlerini açacak bu tür yayınlara karşı gayet sıkı tetbirler almışlardı. Arzulandığı kadar tahrik yapmak mümkün olmuyordu. Fakat bütün güçlüklere rağmen bir enternasyonal toplantı lehinde kuvvetli bir akım uyandırabilinmişti.

ZİMMERVALD KONFERANSI

Savaşa girme aleyhinde bulunan tek sosyalist parti İtalya'nmkidir. Bu partinin girişimi ve çağrısıyle, En-

ternasyonal'in canlandırılması lehindeki akıma, pratik bir biçim vermek için, 1915 yılı Eylül ayı başında İsviçre'nin Zimmervald şehrinde bir konferans yapıldı. Sınıf mücadelesine ve uluslararası dayanışmaya bağlı kalan bütün işçi örgütlerine bu konferansa katılma hakkı verilmiştir. Konferans üyeleri arasında Almanya, Fransa, İtalya, Balkanlar, İsveç, Norveç, Lehistan, Rusya, Hollanda ve İsviçre delegeleri vardı.

Reformcu barışseverlerden ihtilâlci marksistlere değin sosyalizm hareketi içinde çarpışan bütün görüşler ve eğilimler burada temsil edilmişti. Uzun tartışmalardan sonra, devrimci ruhu uyandırmaya çalıştıklarından dolayı, zulme uğrayanları örnek olarak öven ve emperyalist savaşı lânetleyen bir karar alındı. Bu karar İkinci Enternasyonal'inkiler gibi karmaşık ve askıda olmakla birlikte herhalde ileri bir adım sayılabilir.

Zimmervald Solu adını alan azınlık grubu ayrıca bir bildiri yayınladı :

«Harp ödenekleri reddedilmeli, sosyalistler burjuva kabinelerinden çekilmeli, parlamento kürsülerinde ve gazete sütunlarında savaşın emperyalist niteliği ortaya konmalı, hükümetler aleyhine gösteriler düzenlenmeli, Enternasyonal dayanışma lehinde siperlerde propaganda yapılmalı, iktisadî grevler desteklenerek bunların siyasal greve dönüşmesi sağlanmalı, toplumlararası sulh şiarına karşı sınıflararası savaş kavramı ileri sürülmeli.» deniliyordu bu bildiride. Bu öneriyi reddetmesi Zimmervald çoğunluğunun niteliğini gösterir. Aynı çoğunluk maksadın bir yeni Enternasyonal yaratmak olmadığını ilân etme gereğini duymuştur. Bununla birlikte bir Enternasyonal Sosyalist Komisyon seçmekle Enternasyonal Sosyalist Bürcya karşı bir tavır almış ve eylemde Üçüncü Enternasyonal kurmaya girişmiş oluyordu.

KİYENTAL KONFERANSI

Üçüncü Enternasyonal lehindeki hareket hızla gelişiyordu. Zimmervald'den tam sekiz ay sonra 1916 Nisanında yeni bir konferans toplanmasına gerek görüldü. Bu toplantı yine İsviçre'de Kiyental şehrinde yapıldı. İlk konferansın sol kanadını teşkil eden sol kanadın nüfuzu artmıştı. Savaşa karşı enternasyonal devrimci mücadele, yani bir Üçüncü Enternasyonal kurulması gereği, bu kez daha açık bir tarzda belirdi. Birçok bildiriler, el ilânları hazırlandı. Binbir güçlükle bunlar dağıtıldı. Ve yapılan ciddî propaganda sayesinde devrimci sınıf mücadelesi düşüncesi benimsendi.

Kiyental Konferansı da devamlı bir komisyon seçmişti. Fakat 1917 Şubatında ilk Rus devrimi patladığı zaman, bu örgütün en aktif üyesi Rusya'ya gitti. Bu suretle Üçüncü Enternasyonal lehindeki mücadelenin merkezi de oraya aktarılmış oluyordu. Zinoviyev yoldaşın dediği gibi, Üçüncü Enternasyonal daha doğumunda şansını Rus devriminin şansına bağlamıştı. 1917 Mayıs grevinde kabul edilen şiar «Komünist Enternasyonalinin kurulması» idi. İkinci Enternasyonal'in sorumlu kişileri büsbütün burjuvazi cephesine geçtikleri için, bu gösteri şiddetli bir hal almıştı.

ENTERNASYONAL'İ CANLANDIRMAK İÇİN ÇABALAR

Rus Devrimi İkinci Enternasyonalciler arasında da bir galeyan meydana getirdi. «Ulusal savunma» ve «Kutsal birlik» bataklıkları içinde uyuşup kalmış olan sosyalist partiler, anî bir tarzda Enternasyonal örgüt gereğini duydular. 1917 Nisanından Haziran ayına değin birçok çarelere baş vuruldu. Haziranda Alman ve Avusturya

sosyal demokratları ile İkinci Enternasyonal Bürosu yöneticileri arasında bir görüşme oldu. Fakat tarafsızların ısrarlarına rağmen Fransız sosyalistleri «düşman» ile görüşmeler yapmaktan çekindiler.

Bununla birlikte Rusya olayları sosyalistler arasında bir bunalım yaratmıştı. Stokholm'de bir enternasyonal konferansa katılmayı İtilâf sosyalistleri kabul ettiler. Fakat bu konferans da İngiliz ve Fransız hükümetlerinin kendi memleketlerinin delegelerine pasaport vermemeleri ve hareketlerine engel olmalarıyle yarım kaldı.

Savaş sona eriyor ve Rus Devrimi de gelişiyordu. Orta ve Batı Avrupa sosyalistlerinin kötü niyetleri ve Bolşeviklerin de kendi işleriyle uğraşmaları sonucu işçi sınıfının yeni bir enternasyonal örgüte bağlanması bir yıldan fazla geri atıldı. Orta Avrupa hükümdarlıklarının çöküşünden sonra, Rus devrimcileri Üçüncü Enternasyonal'in kurulması için resmen teşebbüste bulundular. Savaştan sonra Avrupa üzerinden geçen ihtilâl dalgaları ve Alman isyanları, düzenleyici bir örgütün yokluğunu acı bir şekilde duyurmuştu. Artık bunu kurmak için ortam elverişli olduktan başka, olaylar tarihî bir zorunluluk karşısında bulunulduğunu da kesin olarak gösteriyordu. Evrensel bir değişme hareketinin ilk belirtileri olan devrimci mücadeleyi birtakım prensiplere bağlamak ve örgütlemek gerekti.

ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL'İN BİRİNCİ KONGRESİ

24 Ocak 1919 tarihinde Bolşevik Partisi'nin merkez kurulu, Leh, Macar, Alman, Avusturya ve Lehnonya Komünist partilerinin dış büroları, Finlandiya Komünist Partisi'nin ve Balkan Sosyalist Federasyonu'nun merkez komiteleri bir ortak bildiri ile, Moskova'da bir kong-

re yapılmasını önerdiler. Bu belgede sosyalizmin devrimci görüşleri açık bir tarzda açıklanmaktadır.

Kapitalist düzenin çöküşüyle birlikte, Avrupa kültürünün de yıkılmasına tanık olduğumuz kaydedilerek proletaryanın görevinin hemen iktidarı ele geçirmek olduğu üzerinde ısrar ediliyor. Ve bu ele geçirme işi burjuva devlet mekanizmasının kaldırılıp proletarya devlet mekanizmasının kurulmasıdır diye açıklanıyor. Yeni mekanizma işçi sınıfının diktatörlüğünü temsil edecek, sömürgen sınıfın bütün varlıklarını devletleştirecek ve onu usulü dairesinde ezecektir.

«Proleter devletçiliği burjuva ihtilâlciliği hayaline kapılmayacaktır. Tamamıyle halkın malı olması gereken araziyi ve üretim araçlarını kamulaştırabilmek için burjuvaziyi silâhtan tecrit etmek ve işçiyi silâhlandırmak gerekir. Başlıca mücadele yöntemi ihtilâlci kitlelerin hareketidir. Bu hareket burjuva devletine karşı silahlı ayaklanmaya değin gidebilir.»

Bildiride, kendilerine karşı takınılacak tavır açısından, sosyalistler üç grup altında toplanmaktadır:

1) Burjuvalarla el ele mücadele eden nasyonal sosyalistlere karşı amansız bir mücadele.

2) Sosyalizm içinde bir orta yer, merkezî yer işgal edenlerin liderlerini amansızca eleştirme; durum gerektirirse bunlardan büsbütün ayrılma.

3) Proletaryanın ihtilâlci unsurlarından oluşan üçüncü grubu örgütlemek.

Kongreye otuz dokuz parti ve örgüt çağrılmıştı. Ve amaç şu cümlede özetlenmişti. «Bir hücum organı yaratarak Komünist Enternasyonal'in hareketini düzenlemek ve türlü ülkelerdeki hareketlerin çıkarlarını uluslararası devrimin genel çıkarlarına bağlı kılmak.»

Bildirinin yayınlanmasından bir buçuk ay kadar sonra Mart 1919'da kongre toplandı. Fakat bu sırada Rusya tamamiyle kuşatma altındaydı. Denikin ve Kolçak süriileri Moskova'nın kapılarına yaklaşmıştı. Delegelerden ancak küçük bir kısmı çağrıya gelebildi. Esaslı işçi meseleleri gerektiği gibi derinleştirilemedi.

Enternasyonal'in kurulması beş çekimser oya karşı çoğunlukla kararlaştırıldı. Alman delegeleri bu girişime taraftar olmakla birlikte, ortalığın son derece karışık olmasından tereddüte düşerek oya katılmamışlardı. Görüşmelerin çok kötü koşullar altında geçmiş olmasından dolayı kesin örgüt işi ikinci kongreye bırakılarak, Rus, Alman, Macar, İsviçre, İskandinavya partileri ve Balkan Sosyalist Federasyonu temsilcilerinden bir yürütme komitesiyle yetinildi. Kongre son iş olarak bütün dünya proletaryasına hitaben bir bildiri yayımladı.

Kabul edilen belli başlı tezler ve kararlar şunlardır: «Komünist Enternasyonal'in partilere talimatı, burjuva halkçılığı ve proletarya diktatörlüğü, sosyalist akımlara karşı hareket tarzı, uluslararası genel durum.» Bu değerli belgelerin çoğu bizzat Lenin tarafından hazırlanmıştı.

İkinci kongreye değin geçen süre içinde, yürütme komitesi, mevcut bunalım dolayısıyle çok sıkıntı çekti. En yakın ülkelerle ilişki kurmak bile çok zor bir iş oldu. Hattâ Avrupa'dan gazete getirtilmesine bile imkân bulunamıyordu. Bütün bu güçlüklere rağmen yürütme komitesinin her yerde görüşlerini ilân etmeyi başarması hayret çekicidir. Bu müdahalelerden çok değerli sonuçlar elde edildi. Az zamanda yürütme komitesi İkinci Enternasyonal'e muhalif olanların bir toplanma noktası oldu.

İtalya Sosyalist Partisi, 1919 Martında, yeni Enternasyonal'e katılma isteğinde bulundu. Bunu Mayısta Norveç İşçi Partisi'nin ve Bulgar Sosyalist Partisinin başvurusu izledi. Haziranda İsveç Sol Sosyalist Partisi ve Macaristan Sosyalist —Komünist Partisi katıldılar, vb.

Üçüncü Enternasyonal önem kazandığı oranda İkinci boşalıyordu. İlk zamanlar ordusuz bir bayraktan ibaret olan Komünist Enternasyonal'i bir yıl sonunda, bu bayrak altında kocaman bir ordu topladı ve başarılı mücadeleler yaptı.

İKİNCİ KONGRE

Üçüncü Enternasyonal'in bu biçimde gelişmesi yeni yeni birtakım meseleler doğurdu. Kendisine katılan sosyalist partiler, çizilmiş olan köklü devrim yolunda yürümek için gerekli hazırlıktan, devrimci ruhtan yoksun bulunuyorlardı. Komünistlerin sendikalarda ne biçimde çalışacağı, parlamentarizme karşı nasıl bir politika izleneceği, uluslar ve sömürgeler konularında ne yolda hareket edileceği hakkındaki düşünceleri henüz açıklığa kavuşmamıştı. Bütün bu muğlak konulara ait görüşleri, açık ve ispatlı prensiplerde saptamak için bir kongreye şiddetli gerek vardı.

Enternasyonal komünizmin bu önemli ihtiyaca cevap veren kongresi 17 Temmuz 1920 tarihinde Petrograd'da yapıldı.

Birçok esaslı kararlar alındı. Bunlardan pratik deneylere dayanarak, proletarya devleti şiarı ve bunun türlü ülkelerde uygulanması konusu, ayrıntılı bir tarzda tanımlanıyor, ve komünist partilerinin nitelikleri ve görevleri ve çalışma yöntemleri hakkında, acık görüsler saptanıyordu. Sendikalarda eylem ve seçimlere katılma

konusunda çok şiddetli tartışmalar oldu. Sendikalar hakkında : «Komünistler sendikalara girerek, onları kapitalizme karşı savaş unsurları ve komünist okulları haline getirmelidirler.» ilkesi benimsendi. Tarım ve sömürge konularında önemli tezler ortaya kondu. Ve son iş olarak Üçüncü Enternasyonal'in yönetmeliği saptandı. Bu konuyla hararetli tartışmalara neden olan ünlü 21 giriş şartı görüşmeye sunuldu. Oportünistler bu şartlara şiddetle hücum ediyorlardı.

İşçi arasında Komünist Enternasyonal'in kazandığı rağbet gereği kitlelerin baskısı ile birçok eski liderler de, ona katılmak zorunda kalmışlardı. Fakat beyinleri katılaşmış olan bu lâf devrimcileri, fırsatçı politikalarından vazgeçmiş değillerdi. Bunların faaliyeti, Enternasyonal'e, eski İkinci Enternasyonal'in zihniyetinin, yani ürkekliğin girme tehlikesini doğurmuştu. Yeni davanın komünist partilerini bunların etkisinden kurtarmak gerekti. Yirmi bir şart bu gerekle doğru.

Kongre 17 Ağustos 1920'de son buldu.

Eylülde Çekoslavak Sosyal Demokrat Partisi ikiye ayrıldı. Büyük bir çoğunluk 21 noktayı kabul ederek Enternasyonal'e girdi.

Ekimde Almanya Bağımsız Sosyal Demokratları'nın «Hale» şehrinde yaptıkları kongre çoğunluğu, katılma lehinde karar aldı. Aralıkta bu çoğunluk ile Alman Komünist Partisi adını alan Spartaküs grubunun birleşme işi halledilerek büyük bir kitle partisi doğdu.

Aralık sonunda «Tours» Kongresinde, büyük bir çoğunluk, Fransız Müttehit Sosyalist Partisi'nin Komünist Enternasyonal'e girmesini oyladı.

1921 Ocağında İtalya Sosyalist Partisi bölünmeye uğradı. Bu parti bütünüyle yeni kuruluşa dahildi. Fakat

reformcu çoğunluk 21 şartı reddettiği için, azınlık ayrılarak bağımsız bir parti kurdu.

İşçi hareketi olan bütün ülkelerde, bu ayıklanma ve temizlenme işi aynı biçimde sürüyordu. Bazı partiler İkinci Enternasyonal'i terkediyor, fakat doğrudan doğruya yeni örgüte katılmayıp tereddütlü bir bekleme dönemine giriyordu. Daha sonra bu gibiler Sosyalist Partiler Enternasyonal Birliği adı altında, ayrı bir örgüt kurdular. Buna İki Buçukuncu Enternasyonal adı verildi. Bu adlandırışın nedeni, her konuda İkinci ile Üçüncü arasında salınan görüşleri savunmasıdır.

Üçüncü Enternasyonal, eylem ve uygulama içinde yavaş yavaş oluştuğu ve geliştiği için, kongreleri ayrı ayrı incelenmeye değer. Diğer kongrelerinden gelecek sayımızda söz edeceğiz.

(AYDINLIK, Sayı 24, Ağustos 1924)

YIKICI HALKÇILIKTAN YAPICI HALKÇILIĞA

Toplumsal kuruluşlara : Sendikalara tam bir özgürlük vermeyen cumhuriyet kuru laftan ibarettir.

Bir hıyanet ocağı olan tahtları devirip, bir cumhuriyet yönetimine girdiğimizden beri hep seviniyoruz, en ileri halkçılık prensipleri ağızlarımızda dolaşıp duruyor. Fakat parlak kelimelerin, süslü ilkelerin verdiği şaşkınlıktan bir an sıyrılıp biraz araştıracak olursak, bol bol sözünü ettiğimiz yöntemlerin, prensiplerin henüz uygula-

ma alanında izine bile rastlanmadığını görmekte gecikmeyeceğiz. Biz devrimciler, muhaliflerimize hücum işini zaman zaman erteleyip, kendi aramızda da hesaplaşmak, ilkelerimize sadık kalmak için yapmak zorunda olduğumuz şeylere göre, yaptıklarımızı karşılaştırmak zorundayız. Aksi halde farkına varmaksızın çöküntü uçurumuna yuvarlanmamız kaçınılmazdır.

Bir devrimin canlı bir gerçek olarak en uzak amaçlarına değin ulaştığını görmek isteyenlerdeniz. Onun, bir kelime gürültüsü arkasında saklanan bir iskelete dönmesine engel olmak için elimizden gelen her şeyi yapmaya azmetmişiz. Bunun içindir ki ülkemizdeki toplumsal değişme hareketinin gidişini, şefkatli bir baba dikkati ve endişesiyle adım adım izliyor, gördüğümüz duraksamaları, gerilemeleri, sapmaları acımasız eleştirmeyi görev biliyoruz.

Son zamanlarda işçi sınıfının karşılaştığı haşin muameleler ve içine düşürüldüğü feci durum, Cumhuriyet yönetimimizin «defter-i amalini» karıştırmamıza sebep oldu. Ne yazık ki olumlu bir eylem bulmak konusundaki çabalarımız boşa gitti. Halkçılıktan doğma, işlemeye başlamış hiç bir cihaza rastlayamadık. Tarihsel değerlerinin büyüklüğü önünde tekrar eğilmek gereğini duyduğumuz birçok değişiklik geçirdiğimizi yadsıyacak değiliz. Hiç kuşkusuz, derebeylik ve hükümdarlıktan devraldığımız, çağdaşlaşmamıza engel olan biçimlerin ve kuruluşların yıkılması, toplumsal yapımız üzerinde gayet olumlu ve rahatlatıcı etkiler yapacaktır. Fakat önemleri ne denli büyük olursa olsun bunlar istisnasız yıkıcı eylemlerden ibarettir. Yapılan işleri birer birer gözden geçirelim : Saltanat ve Hilâfetin kaldırılması, hanedanın sona erdirilmesi, dinin devletten ayrılması,

medreselerin ve şerî mahkemelerin kaldırılması, kadılıkların kaldırılması vb. Büyük küçük ne yapılmışsa hepsi, niteliği gereği, devrimin yıkma dönemine aittir. Ve girişimin, kendisinden emin bir halkçılık ilkesinden esinlendiği açıktır. Fakat bu yıkıcı bir halkçılıktır; arkasından hemen olumlu, yaratıcı eylemler birbirini izlemezse çoğunluğun bakışları hasretle arkaya, geçmişe çevrilir, düşünceler eski görüşler içinde uyuşur kalır. Arzulandığı gibi verimli hamlelere yol açan ruhî değişmelerden belirti görülmez. Bir devrim rağbet ve sevgi görebilmek için yalnızca yıkmakla yetinmemeli, bir yandan da felsefesine uygun yeni bina yapmalıdır.

Bizim üzüntümüz Cumhuriyet yönetiminin bu alandaki hareketsizliğidir. Her hususta eski yasalar geçerli olduktan sonra, hükümdarlık yerine Cumhuriyet'in oluşu bile, olumlu halkçılık açısından derin bir anlam taşımaz. Halkı devlet işlerine, gittikçe daha çok katmayı ilke edinen devrim hükümetimiz ve halkçılarımız, hâlâ Millet Meclisi seçimlerinde bile bundan yaklaşık olarak yarım yüzyıl önce, Mithat Paşa zamanında yapılmış olan yasaları uygulamaktadırlar. Durum ile eylem arasındaki zıtlığa bundan iyi bir örnek gösterilemez. Ne yana bakılsa, işlerin daima yalnız yarısının —yıkma kısmı— başarılmış olduğu göze çarpar.

* * *

Bu okadar açık ve görünürdedir ki örnekleri çoğaltmayı gereksiz görüyoruz. Biz bugün özellikle toplumsal kuruluşlar üzerinde durmak istiyoruz. Cumhuriyet ve halkçılık demek halkın serbestçe toplanabildiği, kayıtsız ve şartsız örgütlenebildiği bir hükümet biçimi demektir.

Bu en hayatî, en acele yapılması gereken işe henüz el atılmış değildir. Dar görüşlü Meşrutiyet'in emekleme döneminden yadigâr kalan cemiyetler ve grevler yasaları, hâlâ bugün işçinin, köylünün ve bütün üreticilerin elini ayağını bağlamaktadır. Toplumsal bilinç arttığı oranda toplanmak, örgütlenmek gereğini duyan halk, bu yönde atmak istediği her adımda bu yasaların sınırlama ve koğuşturmasına çarpıp sendelemektedir. Bu yüzden genel dağınıklık içinde, Cumhuriyet Hükümeti, yardımına güvenilecek, halk kitleleriyle bağını kuracak bir toplumsal dayanak noktasından yoksun kalıyor. Toplumun biçimsiz bir yığın halinde bulunmasından dolayı o da aralıksız sendeliyor.

Cumhuriyet tabakalarının ve özellikle üretici sınıfların düzenli ve sağlam örgütler çevresinde toplanma olanağı olmayan ülkelerde, ancak zorba azınlıkların hükümeti söz konusu olabilir. Cumhuriyet doğal olarak anlamsız, kuru bir sözden ibaret kalır. Dünyanın bütün iyi niyetleri bir araya gelse yine, her türlü kandırılmaya yatkın, örgütsüz bir toplum üzerinde, bir halkçı yönetim kurmayı başaramayacağı açıktır. Olumlu bir sonuca varmak isteniliyorsa her şeyden önce, halkın esaslı ve çağdaş bir tarzda örgütlenmesini mümkün kılmalıdır.

Oysa bizde sendika deyiminin kullanılmasına bile yasalar izin vermemektedir. Durumumuzun fecaatine bundan açık bir örnek olamaz. Politik, toplumsal, bilimsel, ekonomik her türlü örgütler köhnemiş Cemiyetler Yasası'na göre kurulmazsa, faaliyeti yasaklanır. Ortaçağ bir kafayla yapılmış olan Tatil-i İşgal Kanunu (Grev Kanunu)'nda tanımlanan bütün merasime uymaksızın ilân edilen grevlere katılan işçiye karşı, Halk Hükümeti kanun adı-

na, silahlı kuvvetler gönderir. Birkaç gün önce İstanbul ahalisi, hükümetin böyle kanlı bir teşebbüsüne tanık olmuştur.

***

Bu anormal duruma bir an önce son vermeli, acele olarak serbestçe sendikalar kurmaya izin veren bir kanun çıkarılmalıdır. Aksi halde üretici kitlelerin Cumhuriyet Hükümeti hakkındaki güvenlerini yitirmelerinden korkulur. Bu yasa yalnız işçilerin değil bütün toplumsal zümrelerin çıkarına olacaktır. Büyük ve genel bir hoşnutsuzluğun önüne geçmek istiyorsak, örgütlü halktan Cumhuriyet'e zarar gelmesi ihtimali olmadığı kanısını, aklımıza yerleştirmeli ve hemen toplumsal hareketi sınırlayan engelleri ortadan kaldırmaya koyulmalıyız.

Yapılacak iş Anayasa ile milletin bizzat elde ettiği hakları gereksiz müdahalelerden kurtaracak ve onlardan kayıtsız şartsız yararlanmayı mümkün kılacak bir belge vücuta getirmektir. Devrimin selâmeti adına ilgili bakanlıkların harekete geçerek, dört gözle beklenen bu toplumsal yasaları şimdiden özenle hazırlamalarını temenni ederiz. Üretim işlerinin başka biçimde düzenlenmesi mümkün değildir. Patron ve işçi ilişkilerini düzenleyen ve işçinin asgarî haklarını belirleyen Sendikalar Kanunu, şimdiki yönetimin temel taşları yerindedir. Halkçılık bu yapıcı adımı atmazsa kendi hayatına suikast etmiş olur.

Bu yasalar gayet geniş bir halkçılık ruhundan fışkırmalıdır. İnanışımıza göre her türlü sınırlamanın ve kırtasiyeciliğin önüne geçecek biçimler bulmak gereklidir. Sendikalar Kanununda gözetilecek esaslı noktalar

şunlardır : Her türlü sendika ve sendika birliklerinin kurulabilmesi için gayet basit kurulma şartları öngörmeli, aynı mesleğe veya aynı çıkarlara sahip sekiz on kişinin bir araya gelerek bir sendika kurabilmelerine izin verilmeli, bir yerde çalışanların üçte birini temsil eden sendikalara, işçi adına patronla müzakerelere girişme hakkı verilmeli, aynı mesleğe mensup işçilerden olusan sendikaların federasyonlar ve bir şehir ve sınaî merkez dahilinde türlü sendikaların sendika birlikleri kurabilecekleri ve bu birliklerin uluslararası federasyonlara dahil olabilecekleri açıkça belirtilmelidir. Grev hakkından yararlanmayı kaldıran kayıt ve şartlar kaldırılmalı, patron ile uyuşmayan sendikalar, ilgili işçinin oyunu aldıktan sonra, derhal grev ilân edebilmeli, hükümet aracılık teklifinde bulunduğu zaman hemen görüşme başlayarak, uzlaşmayan işçi istediği gibi harekette serbest olmalıdır.

İş Kanununa gelince : İzmir İktisat Kongresinde işçi grubu tarafından kabul ettirilen asgarî istek buna esas alınmalı, Türkiye işçi sınıfı bunu dilemektedir.

Ülkemizde toplumsal meselenin köklü bir şekilde hallini, toplumumuzda var olan ahenksizliklerin yok edilmesini, özet olarak bütün çelişik çıkarların uzlaştırılmasını meslekî temsilden bekleyen, aydınlar sınıfına mensup bir zümre vardır. Bu «her derde derman» taraftarları zaman zaman ortaya çıkmakta, küçük bir tahrikten sonra yine gözden kaybolmaktadır.

Biz özel mülkiyet temeline ilişmeyen herhangi bir düzenlemenin efsanevî etkisine inanmadığımız için, bu meslekî temsil mucizesine de inananlardan değiliz. Fakat bunun, geniş bir ruhta uygulanmak şartıyle, burjuva halkçılığının öteki biçimlerine göre daha iyi ve yeğ

lenir bir biçim olmasına ihtimal veriyoruz. Yalnız meslekî temsilden görülebilir bir sonuç alınması düzenli, güçlü, özgür sendikaların vücutuna bağlıdır. Türlü emek sahipleri sağlam sendikalar çevresinde örgütlenmiş bulunursa ancak o zaman onların temsili söz konusu olabilir. Aksi halde meslekî temsil de, bugünkü halkçılık gibi, boş ve yavan bir söz olmaktan kurtulamaz. Coğrafî ve yöresel temsil, ihtiyar heyetlerine dayandığı için, mahalle ve köy örgütleri kötü olan yerlerde seçim nasıl bir göz boyayıcılığından ibaretse, sendikalardan yoksun bir ülkede, meslekî temsil de iğrenç bir kepazelik olacaktır.

Buna dayanarak meslekî temsil taraftarları, sendikacılığın hızlı bir tarzda gelişmesiyle yakından ilgilenmek zorundadırlar. Sendika kurma özgürlüğü için açtığımız mücadeleye, samimi iseler, bütün güçleriyle katılmalıdırlar. Ülkemizde halkçılık için bir ölüm dirim meselesi olan bu davanın savunmasına bütün devrimcileri çağırıyoruz. Ortak şiarımız : «Sendika özgürlüğü, sendika hakkı, sendika birlikleri lehinde savaş!» olmalıdır.

(AYDINLIK, Sayı 24, Ağustos 1924)

DEVLET TEKELİNE NİÇİN TARAFTARIZ

Tütün rejisinin ortadan kaldırılması kararı, tekel konusu çevresindeki tartışmaları alevlendirdi. Ne yazık ki bu fırsatla yazılan ve ortaya atılan düşünceler tütün meselesinin dar sınırından dışarı çıkmadı. Bunlardan öyle anlıyoruz ki iktisat uzmanları ve ilgililer, tekeli yalnız

«vergi» ve «kazanç» açısından ele alıyorlar. Tütün ticaretinin gelişmesi, devletin fazla gelir elde etmesi... İşte öne sürülen düşüncelerin toplandığı iki kutup!

Bizce devlet tekeli meselesi tütün, ispirto veya kibritten hangi şekilde devletin daha çok vergi toplayabileceği meselesinden çok daha geniş ve önemlidir. Türkiye'nin ekonomik bakımdan yükselmesi, fakat aynı zamanda, eskiden olduğu gibi emperyalist kapitalist devletlerin nüfuzu ve hâkimiyeti altına düşmemesi için ne yapmalıdır? Anlaşılması gereken nokta budur. Tekel bu güç işi başarmak için akla gelen çarelerin en pratiği ve en etkilisidir.

Fakat bu görüşe itiraz edenler çoktur. Bunlar arasında yalancı cumhuriyetçiler yanında gerçek devrimciler de vardır ve bu itirazların bir kısmı, hiç şüphesiz haklıdır. Örneğin deniliyor ki sanayi ve sermayeleri birikmiş «tröst» ve «konzern» Avrupası'na göre ulusal araçlarımız ve gereçlerimiz karşılaştırılamaz derecede geridir. Eğer Türkiye Devleti kıskanç davranır, ekonomik alanda sıkı bir tekelcilik politikası izlerse, ülkeyi maddî refah ve bolluğa ulaştırmaktan ibaret olan asıl amacımıza, belki biraz güç ve geç erişeceğiz. Bu doğrudur. İçinde bulunduğumuz ekonomik koşullar bizim başarı şansımızı sınırlamaktadır; ve devlet tekelinin hemen tek sakıncası da budur. Fakat emperyalist devletlerin ekonomik esareti altına girmeyi kabul etmekten ise ilerleme ve gelişme yolunda yavaş olsa da kudretimiz yettiği tarzda yürümek bin kez daha yeğdir.

Gerek milliyetçi açıdan gerek işçi devrimi acısından devlet tekeli, söylediğimiz mahzura rağmen, o denli önemli yararları vardır ki ondan vaz geçmek mümkün değildir. Biz ne için dört yıldır silâha sarılmıştık? İti-

lâf devletlerinin ülkemizi aralarında paylaşmalarına engel olmak için değil mi?

Eğer istilâcı devletler Anadolu'yu ellerine geçirmeyi başarsalardı, sonuç ne olacaktı? İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar mükemmel araçlarla paylarına düşen toprakları, madenleri işletecekler, Mısır'da, Hindistan'da görüldüğü gibi az zamanda bu yerleri birer mamureye çevireceklerdi. Fakat buna karşılık Türk milletinin çalışan kitleleri tutsak durumuna düşecekti; yabancılarla ortaklık kuracak olan birtakım yerli beyler, paşalar tarafından baş kaldıramayacak biçimde ezilecek ve soyulacaktı. Istıraplarımızı haykırmaya bile imkân verilmeyecekti.

Bugün siyasal bağımsızlık davasını, Anadolu'nun milyonla fedakâr evlâtlarının kanı pahasına kazandıktan sonra, kendi isteğimizle, ticaret ve sanayii —serbest rekabet maskesi altında— başı boş bırakacak olursak, işler başka türlü mü olacak sanıyorsunuz?

Gene emperyalist devletlerin kapitalistleri gelecek, ezici kudret ve nüfuzları sayesinde —iktisatçılarımızın pek güzel açıkladıkları gibi— ülkemizde resmî olmayan fakat gerçekte var olan tekeller kuracaktır. Ve yanlarına alacakları yerli kapitalistlerle birlikte yoksul Türk işçi ve köylü kitlelerini, soluk aldırmaksızın, sömürmeye koyulacaklar... Kapitalistler arasında olması muhtemel çarpışmaların önüne geçmek için, emperyalist devletlerin —bizim haberimiz olmadan— Türkiye'yi gene nüfuz bölgelerine ayıracaklarından da hiç kuşkunuz olmasın. Silâh gücüyle elde edecekleri sonucun bundan daha parlak olamayacağı açıktır.

Deniliyor ki orta halli ve yoksul halk kitlelerinin yabancı ve yerli kapitalistler yada bir tekelci burjuva devleti tarafından ezilmesi arasında önemli bir fark yoktur. Mahkûm sınıf durumunda olduktan ve bir azınlığın zebunu bulunduktan sonra, hakkını yiyen patron kim olursa olsun, onların payına düşen sefalet ve yoksulluk hep aynıdır.

Görünüşte bu hüküm doğruya benzer. Fakat ince araştırılacak olursa, bu düşüncede bulunanların yanıldıkları görülür.

Avrupa'da evriminin son sınırına varmış bulunan kapitalist düzenin Genel Savaştan sonra çöküş dönemine girmesi sonucu burjuvazinin ölüm sancıları içinde kıvrandığı herkesce bilinmektedir. Kendi ülkesinde yaşama koşulları daralan ve var olma olanakları azalan bu sınıf, yaşamını vadesinden bir ay daha uzatmak için, geri ülkeleri sülük gibi emmeye yelteniyor. Avrupa burjuvazisinin bu çabasındaki başarısı mütarekeden beri devam eden ekonomik karışık ve kargaşalığa ve dünya proletarya devriminin uzun yıllar ertelenmesine bağlıdır. Bizim, emperyalist devletlerin esaretinden kurtulmak için ayaklanan geri ülkelerin mücadelelerini ve bütün bağımsızlık mücadelelerini alkışlamamızın nedeni emperyalizmin bu niyetleridir.

Ülkemize silâh zoruyla yerleşemeyen yabancı kapitalistlerin dost kisvesiyle içeri girmesine izin verecek olursak Avrupa burjazisinin, içinde çırpındığı yok edici bunalımdan ucuza kurtulmasına —kendi zararımıza olarak— umulmaz bir yardım etmiş olacağız. Devlet tekelinden vaz geçip de sınaî ve ticarî alanı özel teşebbüse bırakacak olursak, Anadolu pazarı bir çıkmaza girmiş

olan Avrupa ekonomisi için bir kurtuluş koyu olacaktır. Hem bolluk ve hem yokluktan (ürün stokları ve pazar ile hammadde yokluğu) bunalmış olan kapitalizme, kendi ciğerlerimizden yeni bir hayat üflemiş olacağız.

Sınırlarımız içine kapatıp, çevresi sarılmış gibi bir hayat yaşayalım demiyoruz. Fakat mümkün olduğu kadar doğal zenginliklerimizin değerlendirilmesi ve değişimi işini, devlet tekeli biçiminde kendimiz düzenleyelim. Sağlam karşılıklar göstererek ve ödün vermeksizin kapitalist Avrupa'nın sermaye ve araçlarını ödünç alalım. Fakat onun gelip yurdumuzda, kendi hesabına işletmeler, fabrikalar tesis etmesine, ekonomimize hâkim olmasına meydan vermeyelim.

Biz devletin ticaret ve sanayi işlerini beceremeyeceğine ve bu beceriksizliğin deneyle saptanmış olduğuna inanmıyoruz. Bu iddiayı öne süren uzmanlar, iktisadî liberalizmin, gerçek olaylara dayanmayan, bir eğilim halini almış olan bir küçük görüşüne yeterinden fazla değer vermektedirler. Gerçekte devletin ekonomik faaliyetleri yönetmesinin zararlı olduğunu gösteren inandırıcı bir deney hiç bir yerde yapılmamıştır.

Tekel deyince bir vergi toplama işini amaç edinen tekelleri göz önüne getirmekten vaz geçmeliyiz. Çağdaş devletin yönetim görevi yanında bir de ekonomik görevi vardır. Kapitalist burjuvazinin sınıf egemenliğine dayanan Avrupa devletlerinde bu ekonomik görev, büyük sermayenin âdeta kutsal sayılan çıkarları ile orta sınıfın çıkarları arasında bir denge kurmaktır. Biz, henüz ülkemizde egemenliği elinde tutan orta sınıflardan, büyük özel sermayenin türemesine ve yabancı sermayenin duruma hâkim olmasına engel olmak için, tekelciliğin ge-

niş anlamda yorumlanarak ekonomimizin en can alacak bölümlerine el koymalarını ve bunları işletmeye gayret etmelerini istiyoruz.

Kaynaklarımız, milletin ortak malı olarak devlet tarafından işletildiğinde, Avrupa kapitalizminin istilâ emellerine set çekildiğinden başka, geniş halk kitlelerinin çıkarları da kısmen tatmin edilmiş olacaktır. Çünkü devlet tekeli, açıkladığımız gibi tütün, ispirto gibi maddelerle sınırlı kalmayıp demiryolu, orman, maden işletmeleri, dış ticareti vb. içine alacağından, yerli burjuvazimizin büyük kapitalist olması olanağı gereği gibi azalacaktır. Geliştiği ve örgütlendiği oranda egemenliğini kurmaya başlayacak olan halk kitleleri, bu ekonomik koşullar gerçekleşirse, karşılarında kapitalistleri değil devlet ekonomisini elde tutan unsurlardan oluşan bir burjuvazi bulacaktır. Ve biz bununla hesaplaşmanın daha kolay olacağını sanıyoruz.

***

Bugünkü Halkçı Hükümet'in, halkın bu isteğini yerine getireceğini ve istenilen ruhta bir tekelcilik yapacağını umacak kadar hayalci değiliz. Aydınlık'ta çıkan son makalemizde belgeleriyle açıkladığımız gibi Anadolu köylüsünün ulusal zaferinden beri kaderimizi elinde tutanlar, özel teşebbüs usulleriyle kalkınmaya can atan bir burjuva sınıfının bütün niteliklerini taşımaktadırlar. Ve bu burjuvazi düne kadar kendi havatına kasteden Avrupa kapitalizmi ile bugün artık uzlaşma safhasına girmiş bulunuyor.

Şimdiden himayecilik ve mutaassıp millîyetçilik gayretleri göstermeye başlamış, ve birçok konuda ilk

zamanlar gösterişçi bir tarzda kendisini gösteren tekelci zihniyet yok olmaya yüz tutmuştur.

Bu değişimin yine işçi sınıfını ilgilendiren konularda ve onun çıkarlarını ihlâl edecek bir şekilde kendini göstermesi, özel bir ruh halini belirtmesi dolayısıyle kaydedilmeye değer. Bir yandan yabancı sermaye ile uzlaşılırken bir yandan da işsizlerle dolu ülkemize yabancı işçilerin getirilmesine çalışılıyor. Ve işçi sınıfının örgütlenmesine her gün yeni bir engel çıkarılıyor.

Bu gözlemlerin ışığı altında, resmî makamların tütün konusunda gösterdikleri tekel taraftarlığı bizi zerre kadar aldatmıyor. Bizim istediğimiz doğurucu ve yaratıcı alanlardaki devlet tekeli. Yani ortak iş kuvvetimizle vücuta getireceğimiz servetleri milletimin ortak malı kılacak ekonomi ve toplum biçimi ile, bu dar tekelcilik arasında büyük fark vardır. Biz Cumhuriyet Hükümeti'ne bu farkı kapattırmak için var gücümüzle mücadele edeceğiz.

(AYDINLIK, Sayı 25, Eylül 1924)

EKİM İHTİLÂLİ VE TÜRKİYE

TÜRK PADİŞAHLIĞINI YIKAN VE ÜLKEMİZİ KURTARAN HAREKETİ DOLAYLI OLARAK BÜYÜK EKİM İHTİLÂLİ DOĞURMUŞTUR.

Devrimimizin kazandırdıklarını, her gün ileriye bir adım atmak suretiyle koruyabileceğiz.

1917 yılından önce Türkiye halkının bir gün cumhuriyet şeklini kabul edeceği, padişah sülâlesini ülke-

den kovacağı kimin aklına gelirdi? Hatta Rusya Çarlığı yıkıldığı zaman bile, dünyayı karıştıracak kadar derinden gelen bir hareket karşısında bulunulduğu sanılmamıştı. Çünkü mart devriminden sonra çarın yerine geçen halkçı burjuvalar, Çarlığın emperyalist siyasetinden tek bir nokta feda etmemişlerdi. Hele bizim için şekilden başka değişmiş bir şey yoktu. Bu koşullar altında Türkiye'de hiç birşeyin değişmesi düşünülemezdi. İstanbul'u ve Doğu Anadoluyu ele geçirmek için sabırsızlanan moskof, pençesini ensemize yapıştırmak üzere tepinip duruyordu.

Ta ki 7 Kasım 1917 gecesi, insanlık tarihinde ilk kez olarak örgütlü ve bilinçli proletarya sınıfı iktidar makamını, zorla ve kahrederek ele aldı. Dünya sanki temelinden sarsıldı. Toplumsal hareketi uzaktan ve yakından izleyenler, bu suretle ulaştıkları dönüm noktasından, Genel Savaş'ın —yani genel katliamın— baskısıyle yepyeni bir yola girmek için, insanoğlunun ilk adımı atmış olduğunu sezmişlerdi. İlk hamlede bizde bunun farkına varılamadı. Biz savaşın lehimize sonuçlanması ihtimallerinin arttığı sanısıyle, hayalci hesaplara dalmış, daha ötesini düşünemeyecek derecede kendimizden geçmiştik. Brest-litovsk görüşmeleri sırasındaki ruh halini hatırlamak bile o zaman olayları ne kaba bir tarzda yorumladığımızı göstermeye yeter.

Fakat olaylar kendi yönünde o denli hızlı gelişiyorlar ki ileriyi görme alışkanlığı olanlar için bile —akımın önüne katılmış değillerse— doğru bir tahminde bulunma olanağı yoktu. Bununla birlikte uzun süre üzülmeye yer kalmadı. Parlak antlaşmaların, kolay başarıların meyvelerini toplamaya vakit kalmadan, 7 Kasım İhtilâlinden henüz bir yıl geçmemişti ki merkezî devletlerin cephe

leri, en önde Bulgarlar ve biz olmak üzere, birer birer yarılmaya, ve birer idam hükmünden başka bir şey olmayan mütarekeler imzalanmaya başlandı. Bu, Alman çizmesi altında hor ve hakir duruma düşmüşe benzeyen Bolşevik Devrimi'nin, hatıra gelmeyen parlak sonuçlarından birincisidir. Bunu izleyen Alman, Bavyera, Avusturya, Macaristan devrimlerinden söz edecek değiliz. Bunları da doğrudan doğruya Rusya'da başarıya ulaşan hareketin devamı ve tekrarı saymak gerekir.

Ya Türkiye'de cereyan eden olayların bununla ilgisi nedir? Bir kez düşünülsün! Rusya gibi kaynakları tükenmez büyük bir devlet, müttefiklerinden ayrıldığı, eski düzenin yıkılmasından doğan hercümerc içinde, bir gün önceki çıkarlarının tamamen karşısına geçtiği halde, İtilâf emperyalistleri galebe çalmak ve Türkiye'yi Sevr Anlaşması gereğince aralarında paylaşmak olanağını bulabilmişlerdi. Türk köylü ve işçilerinin candan dostu olarak Rus proletaryası, çarlığı devirmek fırsatını ele geçirmeseydi, durumun ne şekil alacağını beş yaşındaki bir çocuk bile kestirebilirdi. Fakat asıl mesele burada değil. Çarlıkla birlikte Rus emperyalizminin yedi kat yerin dibine gömülmesinin bizim için büyük iyilik olduğunu herkes bilir. Ve bu konuda çok yazı yazılmıştır.

Kasım İhtilâli'nin yedinci yıl dönümü dolayısıyle bugün aydınlanmak istediğimiz nokta, bu İhtilâl ile Türkiye Ulusal hareketi ve bu hareketin hemen arkası sıra götürdüğümüz siyasal değişmeler arasındaki bağdır. Son yıllarda Türk Milleti'nin devrimci hedeflere doğru baş döndürücü bir süratle ve eşsiz bir azimle, arkaya baş çevirmeksizin, yol almasını görmek herkeste derin bir şaşkınlık uyandırmıştı. Ne olursa olsun bu gidişi beğenmeyenler, dışta ve içte öz çıkarlarına aykırı

bulanlar, toplumun üst tabakasına mensup bir zümrenin, köksüz, yapmacık bir uygulaması karşısında bulunulduğunu ileri sürerek kendilerini aldatmayı yeğliyorlardı.

Devrime ve halka gönül verdikleri için, durumu olduğu gibi görebilen bütün özden devrimcilerle birlikte biz, bunda daha pek çok önemli etkenlerin bulunduğundan şüphe etmiyoruz. Yüzyıllardan beri saray uşaklarının kamçısı altında sürünerek canına tak etmiş olan Türk köylü ve işçisi, eline düşen ilk fırsattan —bu fırsat nereden gelirse gelsin— yararlanacak, mukadderatına hâkim olmak için gereken hareketi yapacaktı. Kesinlikle iddia edilebilir ki dış ve iç düşmanlarına karşı Türk halkının açtığı amansız mücadele, onun ruhundan fışkırmış ve tarihî etkenlerin baskısı altında bütün bir milleti şahlandırdığı için doğal bir şekilde başarılı olmuştur. Şunu da eklemeliyiz ki aynı Türk halkı yarın henüz ekonomik alanları içine almayan kurtuluşunu tamamlamak, bu kez dolaysız ve doğrudan egemenlik kurmak zamanı geldiğini anlayınca, gene kendi ruhundan gelen bir hamle ile gereksiz vesayetleri başından atacak ve toplumsal devrimini de kendi isteğiyle başaracaktır.

Bu böyle olmakla birlikte ülkemizdeki olaylarda dış etkenlerin de rol oynadığını kaydetmek gerekir. Yoksa konunun bütün bir yönü unutulmuş olur, bu da hükümlerimizin aksamasını doğurur. Rusya'da çarlık değil herhangi bir cumhuriyetçi burjuva hükümeti bile olsa bizi rahat bırakacağına, bağımsız yaşamamıza rıza göstereceğine, ihtimal veren doğru düşünür bir fert var mıdır? Türk tarihi üzerine Rus tehdidi boğucu bir kâbus gibi çökmüştü. Bu tarihin akışı sırasında Türk halkı,

iç durumunu düzeltici tedbirlere baş vurma gereğini çoğu kez duymuştu. Fakat her defasında tepesinde Rus yumruğunun baskısını duymuş ve kımıldayıp sırtındaki asalakları atmak cesaretini —daha beter bir akibet korkusuyle— kendinde bulamamıştı. Proletarya diktatörlüğünün Rusyaya hâkim olmasıyle, durum büsbütün değişti. Şimdi doğumuzda Avrupa emperyalizmine karşı isyan etmemizi, ilerleme ve devrim yolunda yürümemizi onaylayıcı bir bakışla gören bir devlet bulunuyordu. Yalnız bu kadarı bizim o zamana kadar açığa vurmaktan çekindiğimiz ve yüreklerimizde sakladığımız devrimci eğilimleri galeyana getirmek için yetiyordu. Esasen komşumuzda olanların bize kadar gelen yankıları yoksul ve sefil halkımızın bağımsızlık ve özgürlük aşkını kabartacak nitelikte idi. Rus köylüsü Tanrı makamında tanıdığı çarını bir tekmede başından def ettikten sonra düşünmeye «olurdu, olmazdı» demeye yer kalmıyordu. Bu parlak örneğe bakarak Türkiye'nin çalışkan halkı da İtilâf emperyalizminin saldırısından kurtulur kurtulmaz «gerekenlere» aynı tekmeyi aşketmekte neden tereddüt edecekti.

Fakat 7 Kasım İhtilâli ile ortaya çıkan koşullar bizim için bundan da elverişli idi. Sovyetler yönetimi Türkiye'de olup bitene karşı yalnızca iyi düşünceler besleyen bir seyirci durumunda da kalmamıştı. Öteden beri düşman bildiğimiz komşu milletin başına geçenler, kendi ulusları adına değil, dünya devrimi adına da hareket ediyorlardı. Türkiye'de baş gösteren Kurtuluş Savaşı'nın başarısı dünya devriminin çıkarlarına uygun düşüyordu. Bunun için yeni dostlarımız bizi tebessümleriyle teşvik etmeyi yeter görmediler. En gerekli anlarımızda yardımımıza koşmayı görev bildiler. Manen ve

maddeten mücadelemize yardım ettiler. Burada maddî yardımları söz konusu etmek istemiyoruz. Kendileri birbir güçlükle çarpışır, yokluklar içinde kıvranırken bize hediye ettikleri silâhların, malzemelerin, altınların o bunalımlı anlarda bizim için değeri nedenli büyük olursa olsun, asıl oradan aldığımız verimli fikirler ve ülkü gücüdür.

Emperyalizme boyun eğmemek, asalaklar saltanatına karşı ayaklanmak, hurafelerden, geleneklerden güç alan padişahların, halifelerin tılsımını yakmak, maddî kuvvetlere karşı ülkü gücüyle galip gelinebileceğine inanmak... Hep 7 Kasım İhtilâli'nin bize telkin ettiği düşüncelerdir. Hiç şüphesiz bunlar sunî bir tarzda bize kabul ettirilmiş değildir. Halk Kurtuluş Mücadelesi'ndeki hızımızı, devrim aşkımızı bu kaynaktan aldığımızın farkında olmamıştır bile. Bu düşünceler bu duygular sanki soluduğumuz havada, üstünde oturduğumuz toprakta uçuşuyorlardı. İnsanla dolu dünyanın üstünde bir toplumu ilgilendiren İhtilâlin etki yansıması daha başka türlü olamazdı. Ve doğal bir şekilde biz onların içimizden doğduğu, kendi varlığımızın ürünü olduğu duygusuna vardık. Bunda büsbütün yanılmıyorduk. Fakat bilincimizin derinliklerinde cidden var olan bu tür eğilimleri ortaya çıkaran, onlara hareket yeteneği veren 7 Kasım İhtilâlinin mucizesi oldu.

Devrimimizin bu evrensel olayla o denli bir yakınlığı vardır ki hatta biçimsel bir çok noktalarda, anlaşılır bir tarzda oradan esinlendiğimiz açıktır. İlk Anayasa'mızda bunu açıkça görmek mümkündür.

Kısaca Türkiye'nin Mütarekeden sonraki tarihi 7 Kasım İhtilâlinden ayrı düşünülemez. O şanlı ve kurtarıcı olayları, doğrudan doğruya değilse bile dolaylı olarak, doğumuzdaki proletarya diktatörlüğü doğurmuştur.

Ulusal Mücadelemiz ve siyasal devrimimize her
denli kurtarıcı niteliği veriyorsak da, Türkiyenin çal
kan kitlelerini gerçek kurtuluşa ulaştırmak için yapıl
şeylerin, yapılması gereken şeylerin ancak küçük b
parçasını teşkil ettiğini de unutmuyoruz. Devrim, ekon
mik ve toplumsal alanlara yayılmadıkça ve yoksul
orta halli halk kitleleri hesabına ulusal üretime kollek
bir biçim verilmedikçe, işçi ve köylümüzün kendisini ku
tulmuş saymasının yolu yoktur. Devrimci irademiz b
olgun hale gelinceye kadar kalın urganlarla geçmişin
sakat alışkanlıklarına bağlı kalacağız. Ve halkımız ez
mekte devam edecektir.

Bugün duruma hâkim olanlarda bu yönde bir eğili
göremiyoruz. Fakat yaptıklarıyle olumlu bir şey varsa
da burjuva halkçılığının ülkemizde kurulması hususu
da samimî arzular beslendiğidir. Bu alanda da başarın
bazı şartları vardır. Her şeyden önce yapılan reformla
başarabilmek için, onlarla çelişen kurumları, bütün d
renmelere, yaygaralara rağmen, tereddütsüz yıkmal
durumun yamalı bir bohçaya dönmemesini ve ölçü
ahengi sağlamak amacıyle her gün yeni bir alanda refo
ma girişmek zorunludur. Bir devrim «Biraz dinleneyim
derse karşı devrim güçlerinin baskısıyle alçıya konmu
bir vücut haline gelir. Zamanın akışını izleyemez olu
Bu alanda ilerlememek gerilemek demektir.

Bugün ulaştığımız aşamada biraz fazla durduk. M
hafazakâr muhalefetin baş kaldırması bundan ileri g
liyor. Artık yeni bir hamle, bir atılış zamanı doğmu
tur. Önümüzdeki ilk hedef, derebeylik kalıntılarını a
tık büsbütün silip süpürmek olmalıdır. Bunun için d
taşra mütegallibesine belini doğrultamayacak bir darb
indirmek gerekir. Sloganımız:

«Doğu vilâyetleri, Trakya ve İzmir'deki bütün çiftliklerin bedelsiz olarak istimlâki ve toprağı olmayan veya az topraklı yoksul köylülere dağıtılması» dır.

Hükümet bir yandan bu sloganı gerçekleştirir, bir yandan da terk edilen mülkleri dağıtmadan evkaf ile birlikte genel ve bağımsız bir emlâk idaresi altında işletir, ve gelirini küçük üreticilerin teşkil edeceği kooperatiflere öder ve geçimden aciz olanlara yardım gibi hususlarda kullanırsa, günün önemli ihtiyaçlarını tatmin eder ve devrimci durumu sağlamlaştırır.

(AYDINLIK, Sayı 27, Kasım 1924)

ÜLKEMİZDE SİYASAL PARTİLERLE SINIFLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ

Siyasal partileri ne gibi toplumsal koşulların doğurduğu, toplum kuruluşu içinde bunların hangi ilişkileri ifade ettikleri henüz ülkemizde araştırılmış değildir. Partilerle toplumu teşkil eden zıt ve birbirine karşı sınıflar arasında sıkı bir ilişki bulunduğunu duymuş ve okumuş olanlar hiç şüphesiz çoktur. Fakat yine hiç şüphesiz ki parti mücadeleleri yoluyla izlenen amacın, çıkarları çarpışan sınıfların birbirlerine karşı üstün gelme ve hâkimiyet kurma olduğuna inanan yoktur. Yaygın bir inanışa göre partiler, ülküsel esaslardan, bilimsel ilkelerden esinlenen proğramlarla bütün bir ülke halkını refah ve saadete ulaştırmayı amaç edinirler. Bir zamanlar hayalci reformculuk (ütopyacılık) dönemlerinde bu kanaat samimî idi. Henüz sınıf ayrılıkları ve mücade-

leleri keskin bir hal almadıkları için parti mücadeleleri daha çok düşünce alanında oluyordu. Fakat sonra siyasal partiler işi kalpazanlığa vurdular. Özellikle imtiyazlı ve hâkim sınıfları temsil eden partiler, kimlerin çıkarları adına hareket ettiklerini bile bile, safsata ve lâf kalabalığı sayesinde, ve çoğu kez yalan söyleyerek, işçi ve küçük burjuvalar gibi en kalabalık sınıfların lehine çalıştıkları sanısını uyandırmaya koyuldular.

Türkiye'de son zamanlara değin siyasal faaliyetler belirli bazı prensiplere, düşüncelere taraftar bireylerin oluşturduğu siyasal partiler çevresinde yürütülüyordu. Genel olarak devlet yönetimini düzeltmek, suistimallerin önüne geçmek, ülkede genel bir ahenk kurmak... Türlü biçimlerde ve değişik zamanlarda, birbirine düşman partilerin öne sürdükleri başlıca amaçlardır.

Çoğu kez kişisel anlaşmazlıklar dolayısıyle, bir partiden ayrılıp rakip bir siyasal kuruluş ortaya atanlar; eski arkadaşlarının proğramlarına sadık olmadıklarından, onu yanlış yorumladıklarından ya da uygulamada dikkate almadıklarından şikayet ederek, kendilerinin o esasları uygulama yolunu bulduğunu öğünçle söylerler. Vaktiyle İttihat ve Terakki'den ayrılanların ağzından bu teraneyi dinlemiştik. Bugün de Terakkiperver Cumhuriyetçiler aynı nakaratı tekrar ediyorlar. Bugüne değin parlayıp sönen partilerin kuruluş anında, cidden sınıf çıkarlarıyle bağlı olmadıklarını ve ilân ettikleri önemli ilkelerin gücüne inandıklarını kabul etmek gerekir. Siyaset alanında pehlivanlığa çıkanları tahrik eden etkenler arasında, büyük ihtiraslarla birlikte, ilk zamanlar için, önemli bir miktar samimiyetin de bulunduğunu kabul etmeliyiz.

Fakat samimî, yada samimiyetsiz, bu yol, tarihsel bir rol oynayacak partilerin yolu değildir. Bu yüzden or-

taya çıkan partiler —toplumsal bir taban üzerinde vücut bulmadığı için— sağlam bir temelden yoksun kalıyorlardı. Ahrar, Millî Ahrar, Sulh ve Selâmet, Millî Türk vb... birçok partileri olayların akışı bir sel gibi alıp götürdü. Yaşayabilenler ise yavaş yavaş belirli sınıfların çıkarlarını benimsediler ve gerçek parti durumuna geçtiler. Türk Burjuvazisinin Aile Kavgaları başlıklı makalemizde İttihat ve Terakki'nin yeni uyanmaya başlayan bir sınıf üzerine aşılanmak sayesinde nasıl büyük bir gelişme yaptığını, ve sonra nasıl dağılarak taşralı küçük burjuvaların çıkarını ele alan bir kısım üyesinin aracılığı ve çabalarıyle Halk Fırkası'nı doğurduğunu bir marksist gözüyle incelemiştik. Son yirmi yıllık tarihimizde uğursuz bir yer alan Hürriyet ve İtilâf partisi de softalar ve saray uşakları gibi ölüme mahkûm unsurlardan oluşmuş karşı devrimci sınıfa dayanmakla ancak yaşayabilmiş ve iktidar makamına kadar yükselmişti.

Biraz da bugünü inceleyelim : Bizde de artık burjuva partilerinin iğreti proğramlarla, yüzlerine maske geçirerek halk huzuruna çıkmaları dönemine girilmiş bulunuyor.

Son zamanlarda kamuoyu önüne çıkan Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası bunun parlak bir örneğidir. Bugün millet bu parti üyelerinin kim olduğunu, ne düşünce beslediklerini ve hangi sınıfı temsil ettiklerini açıkça biliyor. Herkes, büyük şehirlerdeki, Avrupa kapitalistlerine sıkı bir tarzda bağlı zengin burjuva sınıfının çıkarlarını siyasal alanda savunacağını ilân eden bir kuruluş bekliyordu. Gerçi sahnede kendisini seyre sunan parti, ekonomik proğramında gerçek niteliğini açığa vuruyorsa da, bildirisinde ve kabul ettiği esaslarda en ileri burjuva halkçılarına taş çıkaracak derecede köklü

bir devrimcilik taslamaktadır. Bu samimiyetsiz kısmı bir yana bırakıp, iktisadî yanını inceleyelim. Devletin iktisadî alandaki görevinin asgarî seviyeye indirilmesinin ne demek olduğunu, özel teşebbüsün soygunundan mustarip olan geniş halk kitlelerine anlatmak gerek. Orta sınıfları temsil eden ileri partiler, her ülkede, az çok devletin ekonomik işlere karışmasına, ulaştırma araçları, maden vb. büyük girişimleri tekeli altına almasına ve bilcümle üretim işlerini sıkı bir kontrol altında tutmasına taraftardırlar. Büyük sanayi ve büyük bankerleri temsil eden partiler ise her yerde iktisadî liberalizmi, devletin müdahelesini ve resmî tekelleri reddederler. Bu parti de bu siyaseti ön görüyor. Gerçekte özel çıkarlardan esinlenen bu proğramın, görünüşteki örtüsü, halkın özgürlüğü, selâmeti ve refaha ulaştırılmasıdır.

Ne denli yaldızlı olursa olsun bu hapı halka yutturmak çok güç olduğu için onu örtecek başka çareler bulmak zorunluluğu vardı. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası en kestirme yolu bulmuştu. Koyu ve köklü cumhuriyetçi görünmek... Hatta cumhuriyeti kuranların bile pabucunu dama atmak. Kuru lakırdı ile her iş bitse bundan kolay bir usul olamazdı. Fakat acı tecrübelerle canı yanmış olan halk artık boş lâflara kulak asmıyor. Hâlâ geçmişteki hal ve tavrı ile eğilimlerini, inanışlarını belli etmiş olanların samimîyetsizliği ve iki yüzlülüğü önünde hâkimiyete doğru yol almış olan kitlelerin gafil avlanmalarına imkân kalmamıştır.

Tek dereceli seçim, bütün egemenlik haklarının Meclîste toplanması, veto ve fesh haklarının hiç bir makama verilmemesi gibi maddeleri proğramına almakla, bu partinin izlediği gizli amaç, biraz duruma yakınlıkları olanların gözünden kaçmamaktadır. Sermayedar burjuvazi

çevrelerinde hüküm süren bir yanlış inanışa göre, din ve saltanat kurumlarını baltalayan, taassuba, köhne geleneklere, geçmişten devraldığımız bütün basmakalıp inanışlara savaş ilân etmiş olan devrim yönetimi, cahil halk kitlelerinin düşmanlığını çekmiştir. Bu halk doğrudan doğruya mebusları seçecek olursa muhakkak Meclis'e hacı ve hocalardan ve genellikle devrim aleyhtarlarından oluşan bir çoğunluk göndercecektir. Cumhuriyeti yapan ve yaşatmak azminde olanları böyle basit bir manevra ile iş başından uzaklastırmak ümidini besleyenler, büyük şehirlerimizde büyük bir toplam teşkil ederler. Daha sonra da ulusal hâkimiyetin bütün görüntüsünü yansıtan Meclis aracılığıyle, devleti kapitalist burjuvalarımızın çıkarlarına en uygun bir şekle sokmak külfetsiz bir iş olacaktır.

Bu temennilerin gerçeklere, realiteye dayandığına bir an bile ihtimal versek, öteden beri savunduğumuz tek dereceli seçim usulünün kabulünü istemekten tereddütsüz vaz geçerdik. Fakat bu tarzda hesap yürütenlerin gerçek durumdan habersiz olduklarından şüphe yoktur. Bunun içindir ki hükümet partisinin doğrudan seçimi (tek dereceli) kabule yatkınlık göstermesini olumlu buluyoruz. Anadolu köylü ve kasabalısı ruhanî kuruluşların yıkılmasından belki biraz şaşalamış, üzülmüştür. Bazıları tarafından kasten yayılan bazı uğursuz haberlerin asılsız olduğu olayların gelişmesiyle çabuk anlaşıldı. Halk siyasal değişikliğin kendi zararına olmadığı kanısına varmıştır artık. Anadolu köylüsünün şüpheli bakışlarla karşıladığı, güvenmediği ve güvenemeyeceği yalnız bir tür insan vardır. O da kendisini yabancılara satan, ve ülkesi istilâya uğradığı zaman bile dost düşman demeyerek alış verişinde devam eden, ve hesapsız servetler

yığan büyük şehirlerdeki sermayedar burjuvalardır. Bunlardan gelen söz, peygamber sözü bile olsa Türk köylüsünün yüreğinde bir kuşku uyandırmaktan geri kalmaz.

***

Anadolu'da ahali başlıca üç sınıfa ayrılır : 1) Ortaçağ mütegallibesi hayatı süren ağalar, beyler, şeyhler ve tebası. 2) Gittikçe önemleri artan kasabalı tüccar ve zanatçılar sınıfı. 3) Yoksul ve orta halli köylüler ve rençperler sınıfı. Bugünkü hükümet ve Halk Fırkası ilk ikinci sınıftan güç almaktadır. Üçüncü sınıfında sempatisini kaybetmemeye ve tarafsızlığını sağlamaya çalışmaktadır. Derebeylik gelenekleri içinde yaşayan ve eski zamanlardan kalma imtiyazlardan yararlanan kimselerin, mütegallibenin bir devrim yönetimine yardımcı olmaları ilk bakışta garip gelen bir olaydır. Biz bu garipliği şu biçimde açıklıyoruz : Bu geri unsurlar kendi vasıtalarıyle duruma hâkim olamayacaklarını anlamış ve iki şıktan birini seçmek zorunda kalmışlardır, ya bütün şehirlerin karşı devrimci burjuvalarıyle birlik olmak, ya da devleti yeni bir temel üzerine kurmak isteyenlerin tarafına geçmek. Taşra eşraf ve aydınları büyük şehirlerin burjuvalarını iki nedenden sevmezler : Öncelikle bunlarla rekabete girişmelerinin mümkün olmadığını, ikinci olarak da devlet cihazını emri altında tutan bütün iktisadî kuruluşlara az zamanda yenileceklerini bilirler. Oysa devrimci partiye mensup olanlar birçok imtiyazları kaldırsalar bile, araçsızlık yüzünden mütegallibenin nüfuzlarını yürütmekte devam etmelerine öyle kolaylıkla engel olamayacaklardır. Bunu da ağalar ve bey-

ler pek âlâ bilmektedir. Esasen Halk Fırkası'nın bütün faaliyeti kendi aralarında cereyan ediyor. Devrimciler arasına katılarak hareketi yavaşlatmak işlerine gelir. İkincisi bu imtiyazlı sınıflar arasında çıkarcılık duyguları egemen olmakla birlikte henüz saf bir yurtseverliğin izleri de vardır. Bu yurtseverlik duyguları emperyalist yabancılara karşı gayet keskindir. Büyük şehirli burjuvalarımızın çıkarı, yaşayış ve düşünüşü bu emperyalist kapitalistlerle ortaktır. Onların istilâ emellerini yeğlemeye ve adımlarını yabancı kapitalistlerin adımlarına uydurmaya yerli kapitalistler zorunludur. Taşra eşrafı bunun farkındadır. Bu da henüz içte iktisadîyat hakkında himayeci bir siyaset izlemek döneminde bulunan halkçılar lehinde bir üstünlüktür.

İşte aynı zamanda ruhî ve maddî bu etkenlerin altında, Halk Fırkası elan karışık bir görünüş arz etmektedir. Örneğin yoksul köylünün siyasî gelişmesini ve tarihî bir rol oynayacağını müjdeleyen Mahmut Esat Bey gibi bir samimî devrimci ile doğu vilayetleri derebeylerinin temsilcisi sayılan Fevzi Bey'i aynı kabinede yan yana görmekte pek şaşmıyoruz. Ülkemizin çok değişik toplumsal koşullarından doğan bu hal, bir süre daha devam etmeye zorunlu görünüyor.

Bu ülkede kendini anlamaya başlayan bir işçi sınıfı da vardır. Bu sınıfa karşı her iki partinin de siyaseti iyi niyet ve samimiyetten uzaktır. Çalışan kitleler bugün hâlâ her oyuna alet olacak bir kalabalıktan ibaret sanılıyor. Burjuva partileri, onların özel çıkarları ve siyasal amaçları olduğunu kabulden çekinerek işçi sınıfını arkaları sıra sürüklemek istiyorlar. Sözde yapmaya giriştikleri şeylerin işçilerin de ıstıraplarını azaltacağını ileri sürüyorlar. Bu suretle Terakkiperver partinin küçük bur-

juva sınıfına karşı yaptığı tarzda, Halk Fırkasıda işçiye hitap ederken yüzüne bir maske geçirmek gereğini duyuyor.

Bu tetbirlerin bizim için anlamı devrim açısından, gelecek hakkındaki ümitlerimizi güçlendirecek niteliktedir. Köy ve şehir emekçilerine karşı bu iki yüzlü tavrın takınılması gelecekte egemenlik kendisine vadedilmiş olan bir sınıfın öneminin ve gücünün anlaşılmaya başlanıldığını gösterir. Fakat burjuvalarımız şunu akıllarında iyi tutsunlar ki ne yalan, ne gösteriş, ne korkutma ve tethiş işçi sınıfına bağımsız bir sınıf olduğunu, bizzat kendi amaçları için çarpışmak zorunda bulunduğunu, ekonomik evrimleşmenin baskısı ile yakın bir gelecekte iktidarı ele almasının söz konusu olacağını ve bu tarihî görevi gereği gibi yapabilmek için güçlü bir örgüt çevresinde toplanması gerektiğini unutturmayacaktır.

İşçilerimiz bugün meslekî dernekler çevresinde toplanıp ekonomik çıkarlarını savunacaklar, yarın da yoksul köylülerle birlikte bir sınıf partisi kurarak ulusal egemenliği boş bir terkip olmaktan kurtaracaklar ve aynı zamanda Türkiye halkını gerçek bağımsızlık ve kurtuluşa kavuşturacaklardır. Bugünkü partilerin, kendisini ezmek ve soymakla geçinen burjuva sınıfının imtiyazlarını değişik usullerle savunan karşı örgütler olduğunu her Türk işçisi bilmelidir.

(AYDINLIK, Sayı 28, Aralık 1924)

TÜRK KÖYLÜ SINIFININ KURTULUŞU

KÖYLÜMÜZ VE İŞÇİLERİMİZ EL ELE, OMUZ OMUZA VEREREK HAREKET ETMELİDİRLER.

Sıkı bir tarzda birleşmezlerse, hazır yiyici asalaklar sınıfı, daha uzun zaman onların sırtında keyif sürecektir.

Son on beş yıl içinde Türkiye'de birçok toplumsal harcketler oldu. Bu hareketlere gafil bir unsur olarak, işçi sınıfı da bazan katıldı. Fakat Türk köylüsü bugüne değin yerinden bile kımıldamadı. Bütün olaylar, bütün devrimler, toplumumuzun tek sağlam dayanağı olan köylü sınıfının bilgisi ve yardımı dışında oldu. Köylü yalnız canından ve canı kadar sevdiği parasından fedakârlık yapması gerektiği zaman harekete geliyordu. Sınırları beklemek ve devlet hazinesini doldurmak görevi bugün hâlâ, bir tekel gibi onun sırtına yüklenmiştir. Sultanlar halledildi, hükümetler devrildi, partiler partileri izledi, böbürlene böbürlene «devrim» diye adlandırdığımız değişiklikler oldu... Köy ekonomisi ve köy halkı bunlardan zerre kadar etkilenmedi. Köylünün durumu kötüleşmekte devam etti.

Çünkü bütün kaynaşmalar, çarpışmalar, eylem ve güç alanında ülkeye hakim olan imtiyazlı sınıflar arasında oluyordu. Bu tartışma konusu daima köylünün postu idi. Bugün de odur. Sonunda hangi taraf yenilirse yenilsin, yeni hükümet biçimi ne olursa olsun, masrafı ödemek zorunda olan hep köylüdür. Bu durum köylü bizzat örgütlendiği ve usulünce kendi öz çıkarları için mücadeleye giriştiği gün ancak son bulacak, ve ancak örgütlü köylü, işçi kitleleri el ele vererek bizzat ve doğrudan doğruya egemenlik haklarını kullanmayı başar-

dikları zaman kurtuluş yoluna ayak basılmış olacaktır. Köylünün ve köylü ile birlikte işten baş kaldırmayan bütün mustarip halkın, bin zahmetle doğanın koynundan çekip çıkardıkları nimetleri ellerinden almak alışkanlığında olanlardan, dertlerine derman, yaralarına merhem beklemeleri kadar saçma bir şey düşünülemez. Köylünün uyanması bizim burjuva dediğimiz hazır yiyici büyük servet sahipleri için, saraylarının yıkılması, sınıflarının dağılması, egemenliklerinin elden gitmesi demektir. Çalışanları sefaletten kurtarmak şöyle dursun: bu imtiyazlılar ellerinden gelse milleti —köylü ve işçi sınıflarını— soluk aldırmaksızın, geceli gündüzlü çalıştıracak; kendilerini toplamalarına, perişanlıklarına çare aramalarına engel olacaklardı. Fakat Genel Savaş bozgunu, Türkiye'yi başdöndürücü bir uçuruma sürüklediği zaman, Türk burjuvazisi ne yapacağını şaşırdı. Ülkeyi İtilâf emperyalizminin saldırısından kurtarmak ve yabancı sermayenin çizmeleri altından paçayı sıyırmak, çökmeye mahkûm olan bu sınıfın yalnız başına yapacağı iş değildi. Duyguları galeyana gelen köylünün serbest iradesine başvurmadan bu ölüm dirim savaşına atılmanın boşuna olacağını, egemen sınıfa mensup paşalar ve beyler anladılar.

Artık bir sahip, bir efendi tavrıyle değil, gönül rızasıyle kabul edilmiş bir önder gibi Anadolu köylüsünün başına geçtiler. Ve esasen bu sefer birinci defadır ki köylü öz çıkarları için döğüşüyor ve bunu seziyordu. Fakat paşalar, beyler hakimiyetlerini kaptırmamak için mücadeleye girdikleri halde; köylü iki kat ezilmemek; hem yabancı kapitalistleri hem yerli burjuvaları doyurmaya mahkûm olmamak için şahlanmıştı. Bağımsızlık adı altında türlü sınıfların böyle başka başka amaç güt-

tüklerini o sırada, köylünün dumanlı gözleri, düşüncesi seçemezdi. Buna meydan da bırakılmamıştı. Çünkü burjuva sınıfı, çıkarı için, bütün millet üyelerinin, saldırıya uğrayan ortak yurdu, ortak hakları savunduklarını ve herkesin mücadele ile aynı derecede ilgili olduğu kanısı her vasıta ile güçlendirmeye çalışmıştı.

Yalnız, Kurtuluş Savaşı'nı kazanan işçi ve köylü kitlelerine karşı, böylece Anadolu burjuvaları bir taahhüt altına girmiş bulunuyorlardı. Bu taahhüdü yerine getirdikleri sanısını uyandırmak zorunluluğu vardı, bunun için de onlara sınıf farklarının varlığını duyurmamak, kasabalı Anadolu zenginlerinin egemen sınıf mevkiine geçmelerini, geniş halk kitlelerinin iktidara geçmesi şeklinde göstermek gerekti. Yani egemen sınıfın yardımıyle, irticaa ve hükümdarlığa karşı siyasal burjuva devrimi yapan asker, sivil bürokratlar tarafından izlenilen halkçılık ve ıslahatçılık politikasını bu zorunluluk doğurmuştur.

Geçmişteki durumu göz önüne getirirsek, yapılan devrim ve ıslâhat, iyiliğe doğru bir adım sayılabilir. Gerçeği söylemek için, köylü gelişmesi için eskisinden daha iyi bir yönetim biçimi içindedir, demeliyiz... Yoksa tek tük şeylerle meşgul olan reformculuktan Anadolu toprağını işleyenler lehine olumlu ve maddi bir yarar beklemek hayale kapılmak olur. Bu yolda Halk Fırkası'nın veya herhangi bir ileri burjuva partisinin alacağı mesafe çok kısadır. Çünkü öyle bir an gelir ki yapılan reformlarla temsil ettikleri burjuva sınıfının çıkarları çatışmaya başlar. Köklü tetbirler, görünüşte köylü lehindeki yasalar bu andan sonra işlemez, durur. Basit bir örnekle düşüncemizi açıklayalım: Bugünkü Cumhuriyet Hükümeti aşar yerine bir vergi koymak üzere

dir. Bu usul ile hiç olmazsa fakir köylünün yediği ve hayvanına yedirdiği ürün vergilendirilmeyecektir. Bu şüphesiz küçük bir iyiliktir. Yalnız pazara çıkan hububat vb. gibi ziraî ürünlerden bir rüsum alınacaktır. Yapılan tahminlere göre bu suretle aşarın verdiği kırk milyon gelir yerine yirmi beş milyon kadar gelir devlet hazinesine girecektir. Demek oluyor ki hükümet bu on beş milyon açığı başka bir kaynaktan sağlayacaktır. Yapacağı şeyi şimdiden keşfedebiliriz. Doğrudan doğruya alınan vergilerle zenginlerin kesesine uzanma cesaretinde bulunamayacağı için ya başka ad altında gene köylüden alacak, ya da tüketim vergisi olarak bütün yoksullardan toplayacaktır. Böyle küçük miktarlar için bir hileyi sıriye bulmak kolaydır. Küçük köylünün büsbütün vergi dışı bırakıldığını, işçileri üzen gelir vergisinin kaldırıldığını, hatta bazı ülkelerde yapıldığı gibi işçi ve köylü lehine bazı harcamalar getiren yasalar yapıldığını düşünelim. Bunlar bütçede öyle delikler açar ki onları kapamak için gereken fedakârlığı hiç bir burjuva hükümeti, kapitalist sınıftan isteme cesaretini gösteremez. Ve çoğunlukla bu paraları, görünüşte daha hafif biçimlerde yine halk kitlelerinden, özellikle köylülerden, toplamak zorunda kalır. Bu koşullar altında reformculuk bayağı bir göz boyayıcılıktan, hokkabazlıktan başka bir şey değildir.

Halkçılarımızın köylü sınıfını tatmin etmelerine, daha önemli diğer bir toplumsal nedenle, imkân olmadığını şimdiden tahmin edebiliriz. Halihazır hükümet ve hükümet partisi açıkça bir himayeci ve tekelci siyaset izliyor. Geniş çapta ve sağlam prensip ve proğramla uygulanmak şartıyle bu politikayı olumlu bulduğumuzu daha önce türlü fırsatlarla söylemiştik. Fakat bu çapta

bir devletçilik yapmak bir burjuva hükümetinin kârı değildir. Bizde henüz küçük Anadolu burjuvazisi durumda hâkimdir. Ve himâyecilik ve tekelcilik köylünün olduğu kadar onun da çıkarına elveriyor. Ne var ki içinde yaşadığımız kapitalist dönemde, orta sınıfların uzun süre iktidar makamını ellerinde tutmaları çok güçtür. Böyle bir parti iktidarda kalsa bile sonunda mutlak büyük sanayi ve ticaret burjuvazisinin istediği politikayı uygular. Bizde İttihat ve Terakki böyle yapmıştı. Yarın Halk Fırkası aynı değişime uğrayacaktır.

Bakınız bu değişim ne yoldan oluyor: Hükümet başında olmanın verdiği güç ve yetki ile —zaten doğal amacı daima daha yüksek derecelere erişmek olan— küçük ve orta sermayedarların bir kısmı cüretkârane işlere atılır, hızlı ve büyük bir malî güç kazanırlar. Artık onların çıkarı ekonominin kayıt ve şartlardan uzak olmasıdır, özel teşebbüsçülüktür. Bunlar önemli bir rol oynayabilmek için mutlak bir tarzda yabancı sermaye ile işbirliğine giderler. Bu durumda bulunan yerli kapitalistin ihtiyaçları, temennileri, istekleri yabancı kapitalistinki ile birleşir. Hükümet kendi taraftarlarının baskısıyla karşılaşır. Tekelcilikten vazgeçmekte, emperyalist devletlerle, milletin zararına olarak, birleşmek zorunda kalır.

Bugünden büyük şehirlerimizdeki zengin burjuvazi bu durum ve eğilimdedir. Bundan dolayı kurdukları Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na mensup yöneticiler köylü ve işçi sınıflarını tehdit eden, özel teşebbüse taraftar, devletçiliğe muhalif bir proğram çevresinde bir mücadeleye atılmaktan çekinmiyor. Halk Fırkası da bu iniş üzerindedir. Coşkun halkçılardan birçoğunun bugünkü durumuna bakılırsa, içtikleri devrim şarabına

epey su katılmış olduğunda tereddüt edilmez. Bu küçük burjuva partisine mensup nüfuzlu kişilerin sermayeleri arttığı oranda devrimciliği azalacak, hamleciliğe son vermek, yabancı sermaye ile uzlaşmak, eski ekonomik usullere dönmek için gayet güzel bahaneler bulunacak; bugün birbirine yumruk sallayan iki burjuva partisi birbirinin kucağına atılacaktır. Belki arada bir, kişiler üzerinde çetin tartışmalar geçecek, kavgalar, gürültüler olacak, fakat derin prensip ayrılıkları, aynı sınıfın bu iki kanadını hiç bir zaman birbirinden ayırmayacaktır. Bu yüzden biz, birkaç haftadan beri şahidi olduğumuz küskünlüklere, atıp tutmalara bir cilve, bir oyun, yapmacık bir kargaşa gözüyle bakıyoruz.

***

Türk köylüsü devrimin kazandırdığı hakları ve eski hükümet biçimine göre kendisi için daha hayırlı olan Cumhuriyet yönetimini, herhangi bir saldırıya karşı elbette savunacaktır. Fakat bizzat kendisi örgütlenmezse, cereyan edecek olaylara sevirci kalmaya mahkûm olacak ve aleyhine birçok tetbirler alındığını görecektir. Mevcut burjuva partilerinin ortak bir amaçları vardır; Temsil ettikleri sınıfı özel mülkiyete dayalı bir kapitalizmle zenginleştirmek ve bu yoldan ülkenin ekonomisini geliştirmek... Bugün hükümetin izlediği politika bu amaca taban tabana zıttır. Muhalif parti bunun açıktan açığa bedelini istiyor. Hükümet partisi ise tükürdüğünü yalamamış olmak için, sezdirmeden yavaş yavaş bu dönüşü yapmaya hazırlanıyor. Kabine değişikliğinden beri bu hareket başlamıştır bile. Ve bu çaresizdir.

Egemen sınıf her gün biraz daha sermaye biriktirmeye ve ekonomik üstünlük sağlamaya mecburdur. Aksi durumda yerini koruyamaz. Rakiplerine mahkûm olur. Ülkemiz gibi özel mülkiyetin geçerlikte olduğu yerlerde sermaye biriktirmek demek, işçi ve köylülerin yarattıkları değerlerden, kapitalistin kendisine önemli bir hisse ayırıp saklaması demektir. Bu amaca ulaşmak için burjuva sınıfının yapmayacağı şey yoktur. Başımızdaki Halkçı Hükümeti bu anlamda bir sınıf hükümetidir. Üretim ve değişim işlerinde aracılık edenlerin, köylü ve işçiyi en fazla sömürmeleri için kestirme yollar araması, gerektiğinde kendi yaptığı reformları hükümsüz sayması pek doğaldır. Ve dünyanın bugünkü durumunda, bizim gibi geri ülkelerde, uluslararası kapitalist âlemde bir koruyucu sağlamadıkça, özel teşebbüsle bir iş görmek imkânsız olduğundan, Türk Hükümeti'nin, yarın yabancı sermayenin köylülerimizi de sömürmesini kolaylaştıracağı kesindir.

Görülüyor ki köylü için şu ya da bu partiye yaslanması söz konusu olamaz. O bazı prensipleri ve kendi lehine bulduğu uygulamaları korumak ve devam ettirmek ve kendi sınıf çıkarlarına uygun bir tarzda, tam ve gerçek bir kurtuluşa değin, devrim hareketini ileri götürmek zorundadır. Burjuva sınıfının yaptığına pişman olarak yaşatmaktan vaz geçtiği birçok devrimci girişimleri, işçi sınıfı ile köylü sınıfı birleşerek daha mükemmel, daha etraflı bir tarzda, ve eşsiz bir samimiyetle düşünceden eylem alanına dökebilir ve bir imtiyazlı sınıfı değil, bütün ulusu, emperyalizmin bağımlılığından kesin olarak kurtarabilir.

Köylü sınıfı çok dağınıktır. Eğitim araçlarından yoksundur. Toplanması, eyleme geçmesi çok güçtür. Köylü kardeşlerimizin feci durumuna dair özel köşemiz-

deki bilimsel araştırmayı okuyanlar, kendilerini bir merkez çevresinde toplamaktaki güçlüğü taktir ederler. Bu elverişsiz koşullar yüzünden köylülerimizin örgütü ilk zamanlar zayıf olacak, nitelik bakımından bir önemi olsa bile kendi başına bir iş görme yeteneğine sahip bulunmayacaktır. Oysa şehir işçilerinin durumu aksine aydınlanmalarına, bilinçlenmelerine, birleşmelerine ve eyleme geçmelerine çok elverişlidir. Amaçlar ve çıkarlar hemen birbirinin aynı olduğu için, köylülerimiz işçi örgütlerinin önderliğini ve öncülüğünü kabul etmeli, sonuna dek esir durumunda kalmak istemiyorlarsa, onlarla birleşerek asalaklar sınıfına karşı mücadeleye girişmelidirler.

Gerçi köylülerimiz arasında örgüt adına hiç bir çaba yoktur, fakat Anadolu'da ekmeğini topraktan çıkaranların büyük kısmı topraksızlıktan mustarip olduğundan derhal buna bir çare bulunmasını istemekte haklıdırlar. Örgütlü bir güç ortaya çıkması ve mücadele etmesi beklenecek olsa birçok aileler yok olmak veya perişan olmak tehlikesine düşeceklerdi. Buna dayanarak ilgili kitlelerin, karar vermek yetkisine sahip olanları, doğrudan doğruya acele olarak faaliyete sevketmek için baskı yapmaları gereklidir.

BÜYÜK ARAZİ VE ÇİFTLİKLERİN MÜSADERE VE İSTİMLÂKİ VE TOPRAĞI OLMAYAN VEYA AZ TOPRAKLI YOKSUL KÖYLÜLERE KARŞILIKSIZ DAĞITILMASI...

Sloganını iki ay önce Aydınlık Dergisi ileri sürmüştü. Bütün köylülerimiz ilk toplumsal dileklerinin bu olduğunu her fırsatta bir araya geldikçe, hep bir ağızdan ilân etmelidirler.

(AYDINLIK, Sayı 29, 1 Ocak 1925)

TÜRKİYE'DE EKONOMİK SORUN

« 1 »

Ülkemizin ekonomisi henüz pek karışık bir durumdadır. Üretim ve değişim işlerimizin belirli yönde bir gelişme gösterdiğini belirten izler yok gibidir. Fakat bugüne kadar kayda değer bir sonuç verememiş olmakla birlikte herhalde birçok girişimler ve çabalar olmuştur. Ülkemizin bünyesi ve içinde yaşadığımız koşullar göz önünde bulundurularak bunların vereceği sonuçlar, ekonomimizin alacağı durum, yaklaşık olarak bugünden tahmin edilebilir. Biz şimdiden bu geniş ve karışık mesele hakkında bütün ayrıntıları içine alan, açık görüşler öne sürmek olanağı bulunmadığı kanısındayız. Yalnız bu alanda araştırmaya girişmek zamanının geldiğini hatırlatmak ve tartışmaya başlangıç olacak bazı düşünceler ortaya atmak istiyoruz. Bu makale gözümüz önünde oluşan ekonomik olayları inceleme sayesinde edindiğimiz kanaatlerin ilk anlatımından ibaret olacaktır.

Türkiye'de ulusal ekonomi adına yapılmış ne varsa, mütareke ile açılan işgal devresi, hepsini altüst etti. Zaten bu tür çabalara pek az el atmış bulunuyorduk. Türklerin, emtia vücuta getirmek ve alış veriş yapmak gibi işlere saldırmaları Meşrutiyet ilânından sonra gelen yıllara rastlar. Bu süre içinde kök salmaya, ekonomik işlerin inceliği ile alışkanlık kazanmaya, bir sistem içinde ülke ekonomisi üzerinde etki yapmaya imkân yoktu. Alanda ancak şekli iyice belirmemiş ve tamam olmamış bir bina vardı. Genel Savaş yenilgisi ve onun ardı sıra gelen istilâ felâketleri bunu da yıktı.

Geriye kalan enkazla iki üç yıldır uğraşılıyor. Her şeyden önce, ulusal burjuvazimizin işletmeye özendiği bu değerler hakkında, bir fikir edinmeye çalışmalıyız.

Ülkemizde üretim araçları ve genel olarak servetler azalıyor mu, çoğalıyor mu? Genel Savaştan öncesine göre durum nasıldır? Bu noktaları saptamanın yararları çoktur. Toplumsal incelemelerimiz bu konudaki bilgilerimiz ve inanışlarımızla yakından ilgilidir. Ne yazık ki ileri süreceğimiz görüşlerimizi rakamlara, oranlanmış verilere dayandırmak olanaklarından yoksunuz. Olayların tümünden çıkarılmış genel yargılar üzerinde düşünce yürütmek zorundayız.

Bir iddiaya göre Türkiye gittikçe fakirleşiyor. Genel Savaş'ın ve Anadolu Mücadelesi'nin gerektirdiği servet kaybı yetmiyormuş gibi, şimdi de eski stoklardan harcamaya devam ediliyor. Burjuvazi sermaye biriktirmek şöyle dursun, önceden biriktirilmiş olanı da elden çıkarıyor. Türk kapitalizmi öyle buhranlı bir zamanda ve öyle elverişsiz koşullar altında mücadele alanına atılmıştır ki kısır kalmaya, daha gelişmeden çökmeye ve ilk adımında bağımsızlığından vazgeçerek yabancı sermaye ile uzlaşmaya mahkûm bulunuyor. Bir kelime ile ulusal kapitalist burjuvazinin doğması ile ölmesi bir olacaktır.

Bu görüşe katılmıyoruz. Önce Türkiyenin savaşlar dolayısı ile olan servet ve üretim aracı kaybı, diğer savaşa katılan ülkelerinden —bütün oranlar göz önünde bulundurulmak şartıyle— daha fazla değildir. Hatta denilebilir ki Türkiye bu konuda iyi bir durumdadır da. Genel Savaş sırasında kendi çıkarları nedeniyle Almanlar ve Avusturyalılar, bizim savaş gücümüzü artırma gereğini duydular. Savaş araçları ve askerî ihtiyaç fabrikalarımızı düzenlememize ve düzeltmemize yardım bile ettiler. Gıda maddeleri sağlama konusunda merkezî devletlerin karşılaştıkları güçlükleri kısmen olsun gidermek

için un, sabun, zeytinyağı ve bunun gibi maddelerin üretimini kolaylaştırmak için ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Romanya'da un fabrikalarını söküp getirdiler.

Ruslar işgal ettikleri doğu illerinin kendilerine kalacağı ümidiyle bayındırlık işlerine giriştiler. Yollar, demiryolları yaptılar. Tahribat ancak bombardımana uğrayan Çanakkale gibi birkaç yerdeydi. Eğer daha sonra Yunanlılar İzmir ve Afyon dolaylarını canice yakıp yıkmamış olsaydılar, Türkiye son savaşlardan, Almanya gibi, nispeten az zararla çıkmış sayılabilirdi. Bununla birlikte arada yine de bizim lehimizde bir fark vardır: Yenildiği halde büyük tahribata uğramayan Almanya, yenenlere milyonlarca ziraat hayvanı, ticaret gemileri, para vb. şeyler vermek zorunda kaldı. Almanya iç savaşı da birçok servetlerin, üretim araçlarının imhasına sebep oldu. Demek oluyor ki ülkemiz İngiltere ve Amerika'dan sonra bu felâketten en ucuz kurtulan devlettir.

Elimizde bunu gösterecek çok duyarlı bir ölçü vardır. O da paramızın alım gücüdür. Savaşa katılan ülkelerden çoğunun parası felâket denilecek bir tarzda değerinden düştü. Romanya, Sırbistan, Yunanistan gibi galipler arasındakiler de bu parası düşenler arasındadır. Türk parası bunların hepsinden yüksek bir değeri koruyabilmiştir. İtalya parası ile bile bir ara başa baş gitmiş, Fransız parasına oranla ise ancak bir misli kaybetmiştir. İddia edildiği oranda iktisaden çökmediğimizi bu olay tam olarak ispatlar.

Bugünlerde İngiliz lirasının yükselmesinden bu yönde bir anlam çıkarmak doğru değildir. Birkaç yıldan beri daima bu mevsimde sterlin böyle geçici bir yükseliş göstermiş, hatta on liraya kadar çıktığı olmuştur.

Bu özellikle ithalât ve ihracat konusuyle ilgili bir dalgalanmadır. Su götürmeyen bir nokta Türk lirasının ortalama değerinin nispeten yüksek bir düzeyi koruyor olmasıdır. Yani ülke ekonomisinin ümitsiz bir durumda bulunmamasıdır.

***

Türk burjuvazisinin şimdiden sonra sermaye biriktiremeyeceği düşüncesi de yanlıştır. Türklerin dış pazarları sömürmek suretiyle sermaye biriktirmesi söz konusu olamaz. Bizim ihracatımız bugüne değin olduğu gibi hammadde ve ziraat ürünlerinden ibaret olacaktır; araçların modernleşmesiyle ancak miktarca artabilecektir. Fakat burjuvalarımız iç pazarı ve ülkemizin iş gücünü sömürmek, yani geniş halk kitlelerini soymak suretiyle kapitalist cennetine erişmek ümidindedirler. Ve arada ulusal ve uluslararası bir toplumsal değişiklik olmazsa bu amaçları gerçekleşebilir.

Burjuvalarımız bu maksada giden yolu açmak için heyecanlı ve ateşli bir şekilde uğraşıyorlar. Ekonomik eğilimleri açısından bu sınıfı ikiye ayırmak gerekir:

Bundan birkaç ay önce Türk Burjuvazisinin Aile Kavgaları başlığı altında yayınlanan makalemizde toplumsal bir bakışla buna benzer bir sınıflama yapmıştık. Burada, birbirlerinden yüz çevirenlerin, ekonomimizde kapladıkları yeri belirlemek istiyoruz.

İttihat ve Terakki'nin ekonomik amacı Rum, Ermeni ve Yahudilerin elinde bulunan yabancı sermayesi tellallığı acentalığını Türklere aktarmak idi. Bu yolda hükümetin yardımıyle bazı olumlu sonuçlar elde edildi.

Kozmopolit kapitalistler güruhuna katılan birtakım vurguncu ve ticaret sermayedarları türedi. Bunlar yabancı finans kapitalin uşakları ve ortaklarıdır. Bugün burjuvazinin bu kısmı büyük şehirlerimizde gayet etken rol oynamakta ve aydınların, esnafın, karşı devrimcilerin ve hatta işçilerin —yani bütün memnun olmayan kitlelerin— duygularını tahrik ederek, kendi sınıf çıkarları lehinde bu kitleleri alet olarak kullanmaktadır. Bu vurgun kapitalistleri Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası çevresinde, artık siyasal örgütünü de kurmuştur.

Bunun karşısında da ülkede bir sanayi vücuta getirmek isteyenler yer alıyor. Bilindiği gibi her ülkede burjuvazi, biri malî sermayenin ,diğeri sınaî sermayenin çıkarlarını savunan başlıca iki siyasal gruba ayrılmıştır. Sınaî sermayenin gayet himayeci olmasına karşılık malî sermaye gayet uzlaşıcı ve tavizcidir. Her türlü siyasal biçimlerle : Hükümdarlıkla, derebeylikle, dinsel irtica ile, halkçılık ile birlikte çalışmaya hazırdır. Yeter ki sermayesini en yüksek yüzdelerle işletebilsin. Oysa sınaî sermayenin amaçları ulusaldır. Ulusal pazarın yabancılar tarafından sömürülmemesini, ulusal ihtiyaçların ulusal üretim araçlarıyle sağlanmasını, ulusal sanayiin korunmasını, ulusal üretim kollarının birbirlerini tamamlamasını, bu suretle dış müdahale olmaksızın dengeli bir ulusal ekonomi vücut bulmasını ister.

İşte siyasal bağımsızlığımızı sağlayan bu demokratlar örgütünün dayandığı Anadolu küçük burjuvazisi arasında böyle bir sınaî sermaye zümresi yükselmektedir. Halk Fırkası bütün ulusal üretim olanaklarından yararlanmak istiyor. İttihat ve Terakki'nin yaptığının aksine olarak küçük üreticilerle, küçük burjuvazi ile ilgisini kesmemeye çalışıyor. Hükümet yardımlamasıyle

bunların içinden sıyrılan kapitalistleri korumakla birlikte, onların da çıkarlarıyle ilgilenmeye çabalıyor.

Anadolu küçük burjuvazisinin doğurmak üzere olduğu sermayedarlık bir sınaî sermayedarlık olacaktır. Sınaî sermaye araçların mümkün olduğu kadar yüksek derecelere çıkabilmesi için içte, çağdaş teknikle uyuşmayan toplumsal biçimleri kaldırma emelleri besler. Dışa karşı ise ulusal sanayiin gelişmesi ve yükselmesi adına gayet kıskanç olur. Duvarlı bir koruyuculuk ve yurtseverlik gösterir. Bu nitelikleri Halk Fırkası ileri gelenlerinde şimdiden görmekteyiz.

Fakat asıl konu bu emellerin ne denli gerçekleşeceğidir. Sınaî kapitalistlerin kendi araçları ile istediklerini yapabileceklerine imkân görmüyoruz. Mutlaka yabancı sermayeden yardım dilenecektir. İster istemez uluslararası sermaye ile uzlaşacaklar, ona karşı hizmette bulunacaklar ve bu hizmetin bedelini de ülkenin çalışan halk kitlelerine ödetmek isteyeceklerdir.

Bu noktada iki burjuvazinin çıkarları birleşir. Bu yönün açıklamasını başka bir makalemize bırakıyoruz. Bugün realiteye tamamiyle uygun olduğuna inandığımız, sınaî sermayeye ait olan bu yeni görüşümüzü ileri sürmekle yetineceğiz. Ekonomimizin gidişinden, bugün şehirlerin malî sermayesi karşısında bir sınaî sermayenin teşkiline uğraşıldığı, ve işlerimizin bu iki kutup arasında cereyan edeceği anlaşılıyor.

(AYDINLIK, Sayı 30, Şubat 1925)